

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ BAĞLAMINDA
GÜVENLİK İKİLEMİNİN YENİDEN DOĞUŞU**

DOKTORA TEZİ

Dilek KARADENİZ TOPAL

KASIM-2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

DOKTORA PROGRAMI

**ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ BAĞLAMINDA
GÜVENLİK İKİLEMİNİN YENİDEN DOĞUŞU**

DOKTORA TEZİ

Dilek KARADENİZ TOPAL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KASIM-2024

TRABZON

ONAY

Dilek KARADENİZ TOPAL tarafından hazırlanan “Çin-Hindistan Rekabeti Bağlamında Güvenlik İkileminin Yeniden Doğuşu” adlı bu Çalışma 22.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı- Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof Dr. İrfan Kaya ÜLGER	Başkan	☐	☐	
Prof Dr. İsmail KÖSE	Üye	☐	☐	
Prof Dr. Emre ERŞEN	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Abdullah UZUN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

İmza

Dilek KARADENİZ TOPAL

22.11.2024

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemi etkisi altına alan ABD-SSCB ilişkisi toplumlar üzerinde ‘yeni bir dünya savaşı’ korkusu oluşturmuştur. Olası bir savaş ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmalar kapsamında John Herz tarafından ABD-SSCB ilişkisini analiz edilmiştir. Herz, devletlerin kendini korumak amacıyla gerçekleştirdiği güç artırımlarının diğer devlet/devletler üzerinde korku ve tehdit algısı oluşturduğunu tespit etmiş ve bu durumu güvenlik ikilemi olarak nitelendirmiştir. Herz’in bu tespiti esas olarak MÖ 431-404 yılları arasında gerçekleşen Peloponez Savaşları sırasında Tukidides tarafından tespit edilmiş fakat bu durum yüzyıllar sonra kavramsallaştırılmıştır. Kavram Soğuk Savaş dönemi boyunca yalnızca askeri savunma ölçütleri bağlamında değerlendirilmiş Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan gelişmeler nedeniyle vaka analizlerini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu durum güvenlik ikileminin yeniden incelenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışma kapsamında güvenlik ikilemi yeniden incelenmiş ve incelemeler neticesinde kavramın genişlediği ve derinleştiği tespit edilmiştir. Ken Booth ve Nicholas Wheeler tarafından “paradoks” ve “seçim” ayrımının yapılması ile kavramın yanlış tanımlaması düzeltilmiş ve bu tanımlama çalışma kapsamında güvenlik ikileminin temeli olarak benimsenmiştir. Kavram analizinin derinleşmesini artıran aktör sayısı ile güvenlik ikileminin çeşitlenmesi ve dolayısıyla genişlemesi takip etmiştir. Bu çalışma ile tespit edilen sekiz farklı güvenlik ikilemi türü bir bütün haline getirilmiş ve güvenlik ikilemi aktörler arası ilişkilerin analizinde yeniden uygulanabilir duruma getirilmiştir. Çalışma kapsamında sunulan yeni güvenlik ikilemi ile birçok alanda çatışma ve rekabet ilişkisi bulunan Çin-Hindistan örneği inceleme altına alınmıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde tespit edilen güvenlik ikilemi türleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve iki devlet ilişkisine yön veren tür tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde değerli bilgi ve deneyimlerini esirgmeden paylaştan ve çalışmanın nitelikli hale getirilmesinde fikirleri ile yol gösteren kıymetli danışmanım Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ’ye, çalışmalarım sırasında değerli fikirleriyle katkılarını sunan Prof. Dr. İrfan Kaya ÜLGER’e, Prof. Dr. Emre ERŞEN’e, Prof. Dr. İsmail KÖSE’ye ve Doç. Dr. Abdullah UZUN’a teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme ve zorlu doktora yolculuğunda desteğiyle bana eşlik eden sevgili eşim Tarık Hakan TOPAL’a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	III
BİLDİRİM.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
ÖZET	IX
ABSTRACT.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
HARİTALAR LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÜVENLİK İKİLEMİ.....	15
1.1. KAVRAMSAL AÇIDAN GÜVENLİK İKİLEMİ.....	15
1.2. YENİ GÜVENLİK İKİLEMİ.....	27
1.2.1. Booth-Wheeler Yeni Güvenlik İkilemi Anlayışı	28
1.2.2. Yeni Güvenlik İkilemi Türleri	33
1.2.2.1. Ekonomik Güvenlik İkilemi.....	34
1.2.2.2. Askeri Güvenlik İkilemi.....	39
1.2.2.3. Toplumsal Güvenlik İkilemi	41
1.2.2.4. Kimliği Bağlı Güvenlik İkilemi	49
1.2.2.5. Teröre Bağlı Güvenlik İkilemi	51
1.2.2.6. Enerji Güvenlik İkilemi	53
1.2.2.7. Nükleer Güvenlik İkilemi	57
1.2.2.8. Siber Güvenlik İkilemi.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

2.ÇİN-HİNDİSTAN TARİHİ	67
2.1. ÇİN'İN YÜKSELİŞİ.....	67
2.2. HİNDİSTAN'IN YÜKSELİŞİ.....	72
2.3. ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	76
2.3.1. Çin Perspektifinden İkili İlişkiler.....	86
2.3.2. Hindistan Perspektifinden İkili İlişkiler	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.GELENEKSEL GÜVENLİK İKİLEMİ PERSPEKTİFİNDEN ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ

3.1. ÇİN VE HİNDİSTAN'IN GELENEKSEL GÜVENLİK İKİLEMİ PERSPEKTİFİNDEN ÇATIŞMA VE REKABET ALANLARI.....	91
3.1.1. Sınır Sorunları.....	93
3.1.1.1. Batı Sektörü.....	94
3.1.1.2. Orta Sektör	101
3.1.1.3. Doğu Sektörü	107
3.1.2. Denizlerde Egemenlik Sorunu	111
3.1.2.1. Güney Çin Denizi Rekabeti	112
3.1.2.2. Hint Okyanusu Rekabeti	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ VE YENİ GÜVENLİK İKİLEMİ.....

4.1. GÜVENLİK İKİLEMİ SARMALINDA ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNDE GELİŞTİRİLEN PROJELER VE POLİTİKALAR	123
4.1.1. Çin Tarafından Geliştirilen Projeler ve Politikalar	123
4.1.1.1. İnci Dizisi Stratejisi.....	123
4.1.1.2. Kuşak ve Yol Girişimi	126
4.1.1.3. Çin-Pakistan İlişkileri ve Hindistan'a Yansıması	131
4.1.1.4. Hindistan'ı Çevreleme Politikası	134
4.1.2. Hindistan Tarafından Geliştirilen Projeler ve Politikalar	137
4.1.2.1. Doğu'ya Bak Politikası ve Doğu'ya Hareket Politikası.....	137
4.1.2.2. Çin'i Dengeleme Politikası	140
4.1.2.3. Çin'e Karşı Gerçekleştirilen Bölgesel İş Birlikleri	144
4.1.2.4. ABD-Hindistan İlişkileri ve Çin'e Yansıması	148

4.2.	YENİ GÜVENLİK İKİLEMİ PERSPEKTİFİNDEN ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ	151
4.2.1.	Ekonomik Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti.....	152
4.2.2.	Askeri Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti.....	154
4.2.2.1.	1990 Sonrası Çin-Hindistan Sınırında Meydana Gelen Çatışmalar.....	154
4.2.2.2.	Sınır Sorunları Perspektifinden Askeri Güvenlik İkilemi	160
4.2.3.	Kimliğe Bağlı Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti	163
4.2.4.	Nükleer Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti	166
4.2.5.	Siber Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabet.....	168
SONUÇ VE ÖNERİLER.....		171
KAYNAKÇA.....		182
ÖZGEÇMİŞ.....		201

ÖZET

Devletler, uluslararası sistemde varlığını korumak ve olası tehlikelere karşı hazırlıklı olmak amacıyla savunma alanında çeşitli yatırımlar gerçekleştirmektedir. İyi niyet doğrultusunda güvenliği artırmak amacıyla gerçekleştirilen bu yatırımlar statükonun devamından yana olan devletler tarafından tehdit olarak yorumlanmaktadır. Statükoyu korumak isteyen bu devletler bu duruma tepki olarak savunma yeteneklerini geliştirmekte ve bu durum kısır bir tehdit algılama döngüsü başlatmaktadır. Tarafların tehdidi yorumlama ve karşılık verme sürecine dayana bu döngü güvenlik ikilemi olarak tanımlanmaktadır. Kavram Soğuk Savaş döneminde savunma yeteneklerinin geliştirilmesini yalnızca askeri ölçütler üzerinden değerlendirmiş fakat bu ölçüt Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeni ve artan aktör sayısı nedeniyle güvenlik ilişkilerini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Devletler arası ilişkileri güvenlik ikilemi üzerinden değerlendirilen birtakım devletler, güvenlik ikileminde ortaya çıkan yetersizlikler nedeniyle doğru şekilde analiz edilememekte ve dolayısıyla güvenlik problemlerinin çözümü güçleşmektedir. Bu durumun yansıdığı ilişkilerden biri de Çin-Hindistan arasında gerçekleşmektedir. Bu iki devlet birçok alanda anlaşmazlık yaşamakta fakat geleneksel güvenlik ikilemi (1950-1990) bu durumu analiz etmekte yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışma, devletlerin güç kapasitelerini savunma-saldırı ölçütleri ile sınırlandıran ve mevcut koşullarda yetersiz kalan geleneksel güvenlik ikileminin modern dünya ölçütleri çerçevesinde geliştirilmesini ve bu yeni perspektiften Çin-Hindistan ilişkilerinin yeniden analiz edilmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda çalışma “Yeni güvenlik ikilemi perspektifinden güvenlik ikilemi türleri Çin-Hindistan ilişkilerine nasıl etki etmektedir?” sorusuna odaklanmıştır. Bu temel sorunun yanıtlanmasında tarihsel, karşılaştırmalı, betimsel, nitel ve vaka analizi araştırma yöntemlerinden faydalanılmış, çalışmanın kapsamı güvenlik ikileminin tespitinden günümüze ve Çin-Hindistan ilişkilerinin resmi başlangıç tarihinden günümüze kadar geçen süre ile sınırlandırılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde güvenlik ikileminin ekonomik, askeri, toplumsal, kimliğe bağlı, teröre bağlı, nükleer ve siber olmak üzere sekiz farklı türe ayrıldığı; Çin-Hindistan ilişkilerinde ekonomik, askeri, kimliğe bağlı, nükleer ve siber alanlarda güvenlik ikilemlerinin gerçekleştiği; bu ikilemler arasında Çin-Hindistan ilişkilerine yön veren güvenlik ikileminin ekonomik güvenlik ikilemi olduğu ve Çin-Hindistan özelinde savaşların askeri savunma alanlarından ekonomik rekabet alanlarına taşındığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Güvenlik İkilemi, Çin, Hindistan, Rekabet.

ABSTRACT

States undertake various investments in the field of defense in order to maintain their presence in the international system and be prepared for potential threats. These investments, made with the aim of enhancing security in line with good intentions, are interpreted as a threat by states that favor the continuation of the status quo. These states, seeking to preserve the status quo, respond by enhancing their defense capabilities, which in turn initiates a vicious cycle of threat perception. This cycle, based on the process of interpreting and responding to threats by the parties, is defined as the security dilemma. The concept, which assessed the development of defense capabilities solely through military criteria during the Cold War, has proven insufficient in explaining security relations in the post-Cold War era due to the emergence of a new world order and the increasing number of actors. Some states, whose intergovernmental relations are evaluated through the lens of the security dilemma, cannot be accurately analyzed due to the limitations that emerge from this concept, making the resolution of security issues more difficult. One such relationship where this is reflected is between China and India. These two states experience disagreements in many areas, yet the traditional security dilemma (1950-1990) proves inadequate in analyzing this situation.

This study aims to develop the traditional security dilemma, which limits states' power capacities to defense-offense criteria and has become inadequate under current conditions, within the framework of modern global standards and to reanalyze China-India relations from this new perspective. In this context, the study focuses on the question: 'How do different types of security dilemmas affect China-India relations from the perspective of the new security dilemma?' To answer this central question, historical, comparative, descriptive, qualitative and case study research methods were employed. The scope of the study is limited to the period from the identification of the security dilemma to the present, and from the official beginning of China-India relations to the present day. Based on the findings, the security dilemma was classified into eight different types: economic, military, societal, identity-based, terrorism-related, nuclear, and cyber. It was determined that in China-India relations, security dilemmas occur in the economic, military, identity-based, nuclear, and cyber domains. Among these dilemmas, the economic security dilemma is the one that most shapes China-India relations, and it was found that in the case of China and India, conflicts have shifted from military defense areas to economic competition.

Keywords: New Security Dilemma, China, India, Rivalry.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Herz, Butterfield ve Jervis'e G6re G6venlik İkilemi	23
2	Savaşı Daha Olası Kılan Yoğun G6venlik İkilemi Hipotezleri (Posen-Rose).....	45
3	Siber G6venlik İkilemi Modeli	62
4	Çin-Hindistan Askeri G6c6 Karşılaştırması	162

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Çin’de 1950-1978 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)	69
2	Çin’de 1978-1996 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)	71
3	Çin’de 1997-2021 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)	71
4	Hindistan’da 1960-1990 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar).....	74
5	Hindistan’da 1991-2022 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar).....	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Sarmal Model ve Caydırıcı Model	20
2	Booth ve Wheeler’a Göre A ve B Devletleri Arasındaki Farazi Güvenlik İkilemi Süreci .	30
3	Teröre Bağlı Güvenlik İkilemlerinin Ortaya Çıkış Türleri.....	52
4	Siber Güvenlik İkilemi Yarım Döngü Modeli.....	63

HARİTALAR LİSTESİ

Harita Nr.	Harita Adı	Sayfa Nr.
1	Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlık Bölgeleri.....	93
2	Çin-Hindistan İlişkilerinde Aksai Chin Sınır Anlaşmazlığının Tarihsel Görünümü.....	96
3	Keşmir'in Jeopolitik Bölünmesi	98
4	Tibet.....	102
5	14. Dalai Lama'nın Tibet'ten Hindistan'a Kaçış Rotası.....	105
6	North-East Frontier Tracts- Kuzey Doğu Sınır Bölgeleri.....	109
7	Güney Çin Denizi'nde Bölgesel Anlaşmazlıklar.....	114
8	Hint Okyanusu'nda Çin'in Varlığı	120
9	Hint Okyanusu'nda Hindistan'ın Varlığı.....	121
10	Kuşak ve Yol Girişimi Ulaşım Rotaları.....	127
11	BRI Mutabakat Zaptı'nı Onaylayan Devletler.....	129
12	Elmas Kolye Stratejisi	141
13	Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru-IMEC.....	145
14	Uluslararası Kuzey Güney Ulaştırma Koridoru- INSTC.....	146
15	Daulat Beg Oldi ve DSDBO.....	155
16	Doklam Bölgesi	158

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations- Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ARF	: ASEAN Regional Forum – ASEAN Bölgesel Forumu
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BRI	: Belt and Road Initiative-Kuşak ve Yol Girişimi
BRICS	: Brazil, Russia, India, China, South Africa
CPEC	: China Pakistan Economic Corridor- Çin Pakistan Ekonomik Koridoru
ÇKP	: Çin Komünist Partisi – Chinese Communist Party
DBO	: Daulat Beg Oldi
DSDBO	: Darbuk-Shyok-Daulat Beg Oldi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü - World Trade Organization
EAS	: East Asian Summit - Doğu Asya Zirvesi
GÇD	: Güney Çin Denizi- South China Sea
G7	: Grup of Seven
LAC	: Fiili Kontrol Hattı - Line of Actual Control
LEP	: Look East Policy- Doğu’ya Bak Politikası
IAEA	: International Atomic Energy Agency – Uluslararası Atom Enerji Ajansı
ILO	: International Labour Organization – Uluslararası Çalışma Örgütü
IORA	: Indian Ocean Rim Association - Hint Okyanusu Kıyıdaş Ülkeler Birliği

IMEC	: India-Middle East-Europe Economic Corridor (Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru)
IMF	: International Monetary Fund – Uluslararası Para Fonu
INSTC	: International North-South Transport Corridor (Uluslararası Kuzey Güney Ulaştırma Koridoru)
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge – Exclusive Economic Zone
MoU	: Momerandum of Understanding-Mou
NACC	: North Atlantic Cooperation Council – Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NATO	: North Atlantic Treaty Organizaton – Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NCI	: National Cyber Initiative - Ulusal Siber Girişim
NPT	: Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması
JWG	: Joint Working Group - Ortak Çalışma Grubu
SAGAR	: Security and Growth for All in the Region Bölgedeki Herkes için Güvenlik ve Büyüme
SCC	: Supreme Council of Cyberspace - Siber Uzay Yüksek Konseyi
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü-Shanghai Cooperation Organisation
SIPRI	: Stockholm International Peace Research Institute Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Merkezi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SPE	: Serbest Piyasa Ekonomisi
MPE	: Merkezi Planlı Ekonomi
PLA	: People’s Liberation Army- Çin Halk Kurtuluş Ordusu
QUAD	: Quadrilateral Security Dialogue – Dörtlü Güvenlik Diyalogu

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplini, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşın nedenini analiz etmek ve gelecekte ortaya çıkabilecek savaşları engellemek amacıyla 1919 yılında kurulmuştur. Bu dönem itibariyle savaşlara yol açan nedenler üzerine önemli çalışmalar gerçekleştirilmiş ve disiplin literatürüne yeni analiz kavramları kazandırılmıştır. Bu önemli çalışmalardan birini gerçekleştiren John Herz, 1950 yılında güvenlik ikilemi kavramını disiplin literatürüne kazandırmıştır. Güvenlik ikilemi kavramı, devletleri savaşa yönlendiren süreci analiz etmesi ve doğrudan savaşlara yol açan nedenleri tespit etmesi nedeniyle Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Temelde bu kavram, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu yapıyı açıklamak amacıyla ortaya çıkmış fakat kısa bir süre içinde birçok devlet ilişkisinin analizinde kullanılmıştır. Güvenlik ikileminin iki kutuplu sistem üzerine geliştirilen yapısı, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile değişen sisteme uyum sağlamakta zorlanmış ve ortaya çıkan yeni tür savaş ve çatışmalara neden olan gerekçeleri açıklamakta yetersiz kalmıştır. Kavramın yapısında tespit edilen bu eksiklik, yenilenen sistem doğrultusunda güvenlik ikilemi kavramının da yenilenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu araştırma, güvenlik ikilemi kavramının yaşadığı dönüşümü ve bu dönüşümü Çin-Hindistan ilişkileri üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma ile güvenlik ikileminin geleneksel yapısının yeniden düzenlenmesi, yanlış tanımlama ile ortaya çıkan kullanımların önlenmesi, kavramın derinleşen ve genişleyen yapısının tespit edilmesi, karmaşıklaşan Çin-Hindistan ilişkilerinin yeni güvenlik ikilemi perspektifinden analiz edilmesi ve Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan güvenlik ikilemi türünün analizi sağlanacaktır. Bu katkıların incelenmesi amacıyla öncelikle güvenlik ikileminin kavramsal analizine, yenilenen yapısına ve türlerine odaklanılacaktır. *Yeni güvenlik ikilemi* analizinin Çin-Hindistan ilişkilerine uygulanabilmesi amacıyla ikili ilişkiler resmi temas tarihinden itibaren incelenecek, çatışma ve rekabet alanları tespit edilecek ve elde edilen bilgiler doğrultusunda iki devletin hangi güvenlik ikilemi türleri alanında mücadele ettiği belirlenecektir. Son aşamada, Çin-Hindistan ilişkilerinde etkin olan güvenlik ikilemi türü diğer türlerle karşılaştırılarak tespit edilecektir.

Araştırmanın temel niteliklerini açıklamak amacıyla oluşturulan bu bölüm, güvenlik ikileminin ortaya çıkış sürecinin tarihsel arka planda sunulmasıyla başlayacaktır. Güvenlik ikileminin olgusal ve kavramsal çerçevede ortaya çıkışını ve geleneksel yapısını inceleyen bu bölümün ardından çalışmanın gerçekleştirilmesine yol açan sorunsal, hipotezler, amaç ve hedefler, kapsam ve

sınırlılıklar açıklanacaktır. Yenilenen güvenlik ikileminin analizinde Çin ve Hindistan örneğinin tercih edilme sebebi vaka seçim kriterleri başlığı altında, literatür kapsamında elde edilen katkılar ve tespit edilen eksiklikler literatür incelemesi başlığı altında sunulacaktır. Bu incelemelerin ardından çalışmanın özgün değeri, yöntemi ve son olarak tez bölümlerini oluşturan yapısı açıklanacaktır.

Tarihsel Arka Plan

Pers İmparatorluğu, MÖ V. yüzyılda topraklarını Batıya doğru genişletmek istemiş ve bu doğrultuda Antik Yunan şehir devletlerine yönelik birçok saldırı gerçekleştirmiştir. Antik Yunan şehir devletleri bu saldırıları durdurmak amacıyla Attika ve Delos Birlikleri altında toplanmış ve Pers saldırılarına karşı birlikte mücadele etmiştir. İki ordu, MÖ 490-480 arası dönemde dört büyük savaşla karşı karşıya gelmiş ve bu savaşların tümünde Antik Yunan şehir devletleri galip gelmiştir. Pers İmparatorluğu ağır bir yenilgi almasına rağmen Antik Yunan şehir devletlerine yönelik saldırı tehdidini sürdürmüştür. Antik Yunan şehir devletlerinin bir bölümü, devam eden Pers tehdidi karşısında Attika ve Delos Birlikleri'ni sürdürme kararı almış fakat bu karar birtakım şehir devletleri tarafından Atina'nın gücünü artırması nedeniyle tepkiyle karşılanmıştır. Pers mücadelesi öncesinde ortalama bir güce sahip olan Atina şehir devleti, Attika Birliği'nin başına geçmesi ile askeri ve ekonomik açıdan güçlenmiş ve şehir devletleri üzerindeki nüfuzunu artırmıştır. Bu durum savaş öncesi dönemde Antik Yunan şehir devletleri arasında en güçlü devlet olan Sparta'yı varlığına yönelik bir tehdit olması nedeniyle rahatsız etmiştir. Sparta, mevcut konumunu korumak ve varlığına yönelik tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla Atina'ya yönelik saldırı hazırlığı başlatmış fakat bu sırada ortaya çıkan büyük bir deprem ve köle isyanı nedeniyle saldırı planının ertelemek durumunda kalmıştır. Atina, Sparta'nın içinde bulunduğu zor durumu sona erdirmek amacıyla askeri destek göndermiş fakat bu destek Sparta tarafından kötü niyetli olabileceği gerekçesiyle geri gönderilmiştir. Sparta'nın bu desteği saldırı ihtimali olarak nitelendirdiğinin farkına varan Atina'da Sparta'nın kendisine yönelik iyi niyetler taşımadığı algısı oluşmuştur. Bu yanlış yorumlamalar neticesinde ikili ilişkiler güvensizlik sarmalında ilerlemiş ve bu güvensizlik ortamında taraflar gücünü artırmak amacıyla Delos ve Peloponez Birlikleri altında iki farklı ittifak sistemleri oluşturmuşlardır. Yükselen tehdit algısı iki taraf arasında uzun yıllar sürecek olan Peloponez Savaşlarının başlamasına neden olmuştur. Korku, anarşi ve güvensizlik unsurlarına bağlı olarak MÖ 431 yılında başlayan bu savaşlar MÖ 404 yılında Atina İmparatorluğu'nun yıkılması ile sonuçlanmıştır. Peloponez Savaşları'nı yazılı esere dönüştüren Atinalı komutan Tukidides, bu savaşların esas nedenini Atina'nın artan gücü ve bu gücün Sparta üzerinde oluşturduğu korku ve tehdit algısı olarak yorumlamıştır (Thukydides, 2020: 17). Bir devletin iyi niyetli güç artırımının diğer devletler tarafından tehdit olarak algılandığı ve karşılıklı güç rekabetinin devletleri savaşa sürüklediği bu süreç kayıtlı olarak ilk kez bu savaşlar sırasında tespit edilmiş fakat kavramsal olarak ilk kez XX. yüzyılın ortasında *güvenlik ikilemi* olarak nitelendirilmiştir.

Kökeni Peloponez Savaşları'na kadar uzanan ve ilk kez 1950 yılında "Idealist Internationalism and the Security Dilemma" adlı çalışmada John Herz tarafından kullanılan *güvenlik ikilemi*, anarşi ortamında varlığını sürdüren devletlerin saldırıya uğrama, hakimiyet altına alınma, bağımlı kılınma ve yok edilme endişelerine karşı gücünü artırma girişimlerinin diğer devletler üzerinde oluşturduğu tehdit algısı ve güç yarışı döngüsü olarak tanımlanmaktadır. John Herz, Herbert Butterfield ve Robert Jervis'in sunduğu katkılarla oluşturulan ve geliştirilen bu kavram, savaşların esas nedenini tespit etmek ve savaşları engellemek amacıyla kurulan Uluslararası İlişkiler disiplininin kapsamına girmiş ve çeşitli yönleri ile analiz edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu sistem çerçevesinde analiz edilen bu kavram ile devlet niyetlerinin doğru bir şekilde nasıl tespit edilebileceği ve bu doğru tespite bağlı olarak savaşların nasıl engellenebileceği noktasına odaklanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde konjonktürel yapıya bağlı olarak realist anlayıştan etkilenen kavram, bu dönemde yalnızca devleti ve askeri yetenekleri esas alan sınırlı bir gelişim göstermiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde önemli değişimler meydana gelmiş ve bu değişimler güvenlik ikileminin iki önemli alanda değişime uğramasına yol açmıştır. Bu alanlardan ilki, sistem içerisinde yer alan aktör sayısının artması ile ortaya çıkmıştır. Bu dönem öncesinde devlet uluslararası sisteme hâkim olan tek aktör olarak kabul edilmiş ve güvenlik ikilemi analizleri yalnızca devletler arası ilişkileri açıklamak amacıyla kullanılmıştır. 1990 sonrası dönemde sistemde yer alan aktörlere toplum ve birey birimleri de eklenmiş ve bu durum güvenlik ikilemlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur. 1990 öncesi dönemde devletler arası ilişkileri askeri güç çerçevesinde analiz eden güvenlik ikilemi yaklaşımı 1990 sonrası dönemde analiz kapsamını askeri gücün de dahil olduğu çeşitli türlerle genişletmiştir. Birbirinden bağımsız gerçekleştirilen analizler neticesinde toplumsal, nükleer, teröre bağlı, kimliğe bağlı ve siber alanlarda güvenlik ikilemleri tespit edilmiştir. 1990 sonrası dönemde güvenlik ikileminde meydana gelen ikinci değişim kavrama yönelik gerçekleştirilen tanımlama çalışmaları ile oluşmuştur. 1990 öncesi dönemde Herz, Butterfield, Jervis ve birçok uzman tarafından sunulan güvenlik ikilemi tanımları bir ikilemden ziyade bir paradoks durumunu ortaya koymuştur. Ken Booth ve Nicholas Wheeler'ın tespitiyle 'aktörlerin daha fazla güvenlik elde etmek isterken daha az güvenlik içinde kalma durumu' *güvenlik paradoksu* olarak nitelendirilmiş ve esas güvenlik ikileminin iki seçenek arasında "*seçim*" yapılması durumu olduğu kabul edilmiştir. Booth ve Wheeler'ın bu yaklaşımı doğrultusunda 1990 öncesi dönemde kabul edilen güvenlik ikilemi kavramı güvenlik paradoksu olarak nitelendirilmiş ve güvenlik ikilemi "devletler arası ilişkilerde karar vericileri seçim yapmaya zorlayan iki seviyeli (yorumlama ve karşılık verme) stratejik bir açmaz" olarak yeniden tanımlanmıştır. Booth ve Wheeler tarafından geliştirilen fakat benimsenmeyen tanımlamayı esas alan bu çalışma, 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan gelişmeler ışığında güvenlik ikilemi kavramının genişlediği ve derinleştiği fikrini benimsemiştir. Bu fikir doğrultusunda kavramın yeniden tanımlanmasını, çeşitli türlerin tespit edilmesini, var olan türlerle bir bütün haline getirilmesini "*yeni güvenlik ikilemi*" olarak sunmayı ve bu yeni güvenlik ikilemi ile Çin-Hindistan ilişkilerini analiz etmeyi amaçlamıştır.

Araştırma Sorusu

Güvenlik ikileminin Soğuk Savaş Sonrası dönemde geçirdiği dönüşümün tespit edilmesi ve bu dönüşüm neticesinde Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan problemlerin daha detaylı analiz edilebilmesi amacıyla oluşturulan bu tezin araştırma sorusu şöyledir:

“Yeni güvenlik ikilemi perspektifinden güvenlik ikilemi türleri Çin-Hindistan ilişkilerine nasıl etki etmektedir?”

Araştırma Hipotezleri

Bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde geliştirilen güvenlik ikileminin günümüz dünyasında ortaya çıkan güvenlik ikilemlerini açıklamakta yetersiz kaldığı; güvenlik ikileminin yalnızca askeri alanda var olduğuna dair düşüncenin güncelliğini yitirdiği; günümüz dünyasında güvenlik ikileminin derinleştiği ve genişlediği; aktörlerin güvenliğini artırmak amacıyla yaptığı savunma harcamalarının yerini farklı harcamaların aldığı; Çin-Hindistan ilişkilerinin askeri, ekonomik, enerji, nükleer ve siber güvenlik ikilemi alanlarında mücadele ve rekabet içinde olduğu hipotezlerine dayandırılmıştır. Bu hipotezler güvenlik ikileminin geçirdiği dönüşümün tespit edilmesi, günümüz dünyasında ortaya çıkan güvenlik problemlerinin güvenlik ikilemi açısından sınıflandırılması, aktörlerin savunma yeteneklerini artırmak amacıyla yöneldiği yatırım alanlarının incelenmesi, güvenlik ikilemi türlerinin tespiti ve aktörler arası ilişkilere yön veren temel türün belirlenmesi aracılığı ile çalışma kapsamında test edilecektir.

Amaç ve Hedefler

Soğuk Savaş Sonrası dönemde artan güvenlik sorunları ve uluslararası sisteme dahil olan devlet dışı aktörler güvenlik ikilemi kapsamının genişlemesine yol açmıştır. Kavramın derinleşen ve genişleyen yapısı geleneksel nitelikler nedeniyle dikkate alınmamış, bu durum da güvenlik ikilemi incelemelerinin genel bir çerçeve oluşturmaktan ileri gidememesine neden olmuştur. Geleneksel güvenlik ikileminin mevcut durumda yetersiz kalan bu yapısına karşı bu çalışma; güvenlik ikileminin modern dünya ölçütleri çerçevesinde geliştirilmesini, Soğuk Savaş Sonrası dönemde ortaya çıkan güvenlik ikilemi türlerinin tespit edilmesini, tespit edilmeyen güvenlik ikilemlerinin literatüre kazandırılmasını, güvenlik ikilemlerinin bir bütün haline getirilmesini, Çin-Hindistan ilişkilerinin ‘yeni güvenlik ikilemi’ perspektifinden analiz edilmesini, aktörler arası ilişkilerde hangi güvenlik ikilemi türünün daha belirleyici niteliğe sahip olduğunu Çin-Hindistan ilişkileri üzerine yapılacak bir analiz ile ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır.

Vaka Seçim Kriterleri

Vaka seçimi, üç temel kriter çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İlk kriter, seçilen örnek devletlerin ikili ilişkilerinde güvenlik ikilemine sahip olma unsuru olarak belirlenmiştir. İkili ilişkilerde güvenlik ikilemine sahip olmayan bir vaka, güvenlik ikileminin ve türlerinin analizine imkân tanımaması sebebiyle çalışma açısından geçersiz kalacaktır. Geleneksel dönemde (1990 öncesi dönem) ve yeni dönemde ortaya çıkan güvenlik ikilemi yansımalarının karşılaştırmalı bir çerçevede analiz edilebilmesi için bu özelliklere sahip vaka seçimi, çalışma açısından elzem bir nitelik taşımıştır. Bu bağlamda, ikili ilişkilerde güvenlik ikilemi problemi yaşayan Çin ve Hindistan çalışmanın örnek vakası olarak seçilmiştir. Bu iki devlet güvenlik ikileminin kavramsal olarak nitelendirildiği 1950 yılından bu yana ikili ilişkilerde güvenlik ikilemi mücadelesi içinde kalmıştır.

Vaka seçiminde esas alınan ikinci kriter, seçilen devletler arasında gerçekleşen güvenlik problemlerinin açıklanmasında geleneksel güvenlik ikileminin yetersiz kalması olarak belirlenmiştir. Bu kriter, güvenlik ikileminin dönüşümünü ve bu dönüşüme olan ihtiyacı ortaya koymak amacıyla büyük önem teşkil etmiştir. Geleneksel güvenlik ikilemi ile açıklanan bir vaka güvenlik ikileminin dönüşümünü gerekli kılan koşulları da geçersiz kılacaktır. Bu kriter doğrultusunda, ikili ilişkileri geleneksel güvenlik ikilemi perspektifinden açıklanmakta yetersiz kalan Çin-Hindistan vakası seçilmiştir. İki devlet savunma yeteneklerinin artırılması dışında birçok alanda çatışma ve rekabet mücadelesi vermiştir. Bu nedenle Çin-Hindistan ilişkilerinin geleneksel güvenlik ikilemi perspektifinden analizi problemlerin açıklanmasında yetersiz kalmıştır.

Vaka seçiminde esas alınan son kriter, seçilen devletler arasında uzlaşmanın sağlanamadığı birçok problemlili alanın bulunması olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında tespit edilecek güvenlik ikilemi türlerinin uygulanabilir olması ve bu türlerden hangisinin vaka üzerinde daha etkili olduğunun belirlenebilmesi için birden fazla çatışma alanına sahip vaka kriteri kabul edilmiştir. Bu kriter bağlamında birçok alanda mücadele ve rekabet halinde olan Çin-Hindistan vakası tercih edilmiştir. İki devlet askeri, ekonomik, nükleer, siber uzay ve atfedilen kimlikler çerçevesinde birçok alanda anlaşmazlık yaşamaktadır. Bu durum çalışma sonucunda değerlendirilecek güvenlik ikilemi türlerinin artmasına ve birbirleri arasında etkinlik kıyaslaması yapılmasına imkân sağlayacaktır. Bu üç nedene bağlı olarak Çin ve Hindistan örnekleri seçilmiş ve doğru bir vaka analizi ile yeni güvenlik ikileminin tespit edilmesi ve etkisinin yorumlanması hedeflenmiştir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsamı; teorik çerçeve, örnek vaka ve jeopolitik yapı olmak üzere üç alanda sınırlandırılmıştır. Güvenlik ikilemi teorisi üzerine kurulu olan çalışma, kavramın literatüre

kazandırıldığı 1950 yılından 2024 yılının Ocak ayına kadar geçen süre ile sınırlandırılmıştır. Esas olarak anarşinin hâkim olduğu uluslararası sistemde bu tarih öncesinde de güvenlik ikilemleri vuku bulmuş fakat kavramın nitelendirilmemiş olması nedeni ile temel nitelikler çerçevesinde analizler gerçekleştirilmemiştir. Herz’in sunduğu güvenlik ikilemi oluşturulan yanlış tanımlama nedeniyle de bu tarihin seçilmesinde bir kıstas oluşturmuştur. Çalışmanın örnek vaka bölümünü oluşturan Çin ve Hindistan ilişkileri, resmi temasın gerçekleştiği 1949 yılından 2024 yılının Ocak ayına kadar geçen zaman dilimi ile kısıtlanmıştır. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları doğrultusunda belirlenen jeopolitik sınırlama ise Çin ve Hindistan bölgesi ve bu ülkelerin rekabet ve çatışma yaşadığı bölgeler olarak belirlenmiştir.

Literatür İncelemesi

Güvenlik ikileminin dönüşümüne ve bu dönüşümün Çin-Hindistan ilişkilerine etkisine odaklanan bu çalışma kapsamında ön plana çıkan önemli kaynaklar incelenmiş ve literatürde birtakım eksiklikler tespit edilmiştir. Elde edilen kaynaklar çalışma alanının kapsamı nedeniyle üç aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada çalışmanın teorik altyapısını oluşturan “Güvenlik İkilemi” alanında literatüre sunulan kaynaklar incelenmiş ve bu kaynaklar neticesinde ortaya çıkan eksiklikler tespit edilmiştir. İkinci aşamada “Çin-Hindistan İlişkilerinde Güvenlik İkilemi” konusunu içeren çalışmalar incelenmiş ve kavramın literatür kapsamındaki gelişimi analiz edilmiştir. Son aşamada, birbirinden bağımsız şekilde ortaya çıkan “Güvenlik İkilemi Türleri” tespit edilmiş ve literatürde bulunmayan türler bu tez çalışması ile tamamlanmıştır. Üç aşamada gerçekleştirilen incelemeler doğrultusunda kaynakların içeriklerine, literatüre sunduğu katkılara ve literatürde oluşan eksikliklere odaklanılmıştır.

Literatür incelemesinin ilk aşamasını oluşturan güvenlik ikilemi kavramının gelişimi birçok yazar tarafından çalışılmıştır. Uluslararası İlişkiler literatürüne sunulan bu çalışmalar genellikle “Yeni Güvenlik İkilemi/A New Security Dilemma” başlıkları ile sunulmuştur. Çalışma başlığında “yeni” sözcüğüyle vurgulanan bu kaynakların çok küçük bir bölümü gerçek anlamda kavramın dönüşümüne katkı sağlamıştır. Bu durumun oluşmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. İlk neden, kavramın kökenine ve gelişimine yönelik analizlerin farklı alanlarda ve yanlış yorumlanmasıyla ortaya çıkmıştır. İkinci neden ise örnek vakalar üzerine gerçekleştirilen güvenlik ikilemi analizlerinin yeni bir güvenlik ikilemi olarak sunulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda güvenlik ikilemi literatürü bağlamında incelenen ilk çalışma Charles Luis Glaser’in 1997 yılında yayımlanan “*The Security Dilemma Revisited*” adlı çalışması olmuştur. Glaser, güvenlik ikilemini geliştiren üç yazardan biri olan Robert Jervis’in “Cooperation Under the Security Dilemma” başlıklı çalışmasına odaklanmış ve Jervis tarafından ileri sürülen güvenlik ikileminin temeline yönelik nitelikleri yetersiz bulmuştur. Yazar bu eksikliği gidermeyi amaçlamış ve savunma yeteneklerinin artırılmasında gerekli

olan iyi niyet koşulunun güvenlik ikilemi kapsamında çıkarılmasını ve yerine “güvenlik arama güdüsü” koşulunun getirilmesini savunmuştur. Glaser’a göre, bir durumu güvenlik ikilemine dönüştürecek temel unsur savunma artırımının güvenlik amacı ile yapıp yapılmadığı ile belirlenebilecektir. Bu yaklaşım doğrultusunda yazar güvenlik dışı çıkarlar doğrultusunda hareket eden devletleri “açgözlü devletler”, güvenlik arama güdüsü ile hareket eden devletleri de “açgözlü olmayan devletler” olarak sınıflandırmıştır. Glaser, kavramın temel kurucularından kabul edilen Herz, Butterfield ve Jervis’in güvenlik ikilemi formülasyonunun dışına çıkmış ve güvenlik ikilemini yeniden düzenlemek amacıyla kavramın temel niteliklerinden birini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu çalışma ile güvenlik ikilemi literatüründe niyetlere yönelik yaklaşımın derinleşmesini sağlanmış fakat ileri sürülen argümanları destekleyecek yeterli bilgi altyapısı oluşturulmamıştır. Bu duruma bağlı olarak güvenlik ikilemine yönelik sunulan “yeni bir dönüşüm” fikri araştırmacılar tarafından kabul görmemiştir.

Güvenlik ikilemi kavramının gelişimine yönelik gerçekleştirilen literatür incelemesinde öne çıkan ikinci çalışma, Philip Cerny’nin 2000 yılında “*The New Security Dilemma: Divisibility, Defection and Disorder in the Global Era*” adıyla yayımlanan eseri olmuştur. Cerny, çalışmasında devletin dönüşümünü inceleme altına almış ve elde ettiği veriler ışığında geleneksel güç dengelerinin geleneksel güvenlik ikilemi ile zaman içinde önemini kaybettiğini savunmuştur. Küreselleşme ve geleneksel güç dengelerinin değişimi nedeniyle güvenlik meseleleri karmaşıklaşmış ve yeni bir güvenlik ikilemi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda Cerny güvenlik ikilemini geleneksel ve yeni olmak üzere ikiye bölüme ayırmış ve yeni güvenlik ikilemi ile devlet, egemenlik ve çeşitlenen aktörlerin sisteme etkisi üzerine odaklanmıştır. Literatüre kazandırılan bu çalışma ile küreselleşme ve güvenlik ilişkisi incelenmiş ve ortaya çıkan devlet dışı aktörlerin güvenlik ikilemine etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Cerny, güvenlik ikileminin kavramsal analizinde ortaya çıkan eksikliği tespit edememiş ve dolayısıyla değerlendirememiştir. Cerny güvenlik ikileminin kavramsal analizine yönelik ikinci önemli katkısını “*Terrorism and the New Security Dilemma*” başlıklı yazısı ile 2005 yılında literatüre kazandırmıştır. Çalışma ile sunulan yeni güvenlik ikilemi kapsamında terörizm meselesi inceleme altına alınmış; terörizmin geleneksel güvenlik ikileminde devletlerarası güç dengesi ile şekillendiği fakat yeni güvenlik ikileminde devlet dışında ortaya çıkan aktörler tarafından asimetrik olarak gerçekleştiği argümanı ileri sürülmüştür. Cerny bir önceki çalışmasında esas aldığı “küreselleşme ile devlet otoritesinin zayıfladığı, güvenlik meselelerinin çeşitlendiği ve karmaşıklaştığı” fikirlerini bu çalışmasında da sürdürmüştür. Cerny’nin yeni güvenlik ikilemini terörizm çerçevesinde incelediği bu çalışma ile devlet dışı aktörler güvenlik ikilemi kapsamına alınmış ve terörizm vurgusu alanın çeşitlenmesini sağlamıştır. Yeni güvenlik ikilemi olarak sunulan çalışmada kavramsal analiz çerçevesinde önemli bir yenilik sunulmamış, devletin uluslararası sistemde azalan etkisini vurgulamak amacıyla “yeni” nitelemesini kullanılmıştır. Terörizmin bir tür olduğu ve aktör kimliklerine göre terörizmin ortaya çıkma şekilleri analiz edilmemiştir.

Güvenlik ikilemi kavramının gelişimine yönelik gerçekleştirilen literatür incelemesinde öne çıkan dördüncü çalışma Thomas J. Christensen'in 2002 yılında yayımlanan "*The Contemporary Security Dilemma: Deterring a Taiwan Conflict*" başlıklı yazısı olmuştur. Christensen bu çalışma ile Tayvan üzerinde gerçekleşen Çin-ABD çatışmasını modern güvenlik ikilemi çerçevesinde analiz etmiştir. Modern güvenlik ikilemi olarak sunulan yenilik, iki temel nitelikte şekillenmiştir: niyetlerin yanlış algılanması ve güvenlik-caydırıcılık ilişkisine katkı sunması. Çin ve ABD'nin Tayvan politikaları bu iki nitelik üzerinden değerlendirilmiştir. Christensen tarafından yeni olarak sunulan yanlış algılama unsuru güvenlik ikileminin kavram olarak ortaya çıktığı dönemden bu zamana temel unsurlardan birini oluşturmuştur. Fakat bu unsur Christensen tarafından yenilik olarak sunulmuştur. Güvenlik ikileminin güvenlik-caydırıcılık ilişkisine katkı sunduğu argümanı ise Çin-ABD-Tayvan ilişkilerindeki karmaşık politikalara dayandırılmıştır. ABD'nin Çin'in Tayvan işgalini engellemek amacıyla Tayvan'ı desteklemesi ve Tayvan'ın bağımsızlığını Çin'i kışkırtmamak amacıyla engellemesi güvenlik ikileminin güvenlik-caydırıcılık unsuru olarak açıklanmıştır. Christensen'in Çin-ABD-Tayvan üzerinden ileri sürdüğü bu argüman, güvenlik ikilemi literatürüne genellenebilir bir nitelik ve yenilik kazandırmamıştır. Güvenlik ikilemi literatürü kapsamında analiz edilen son çalışma Shipping Tang'ın "*The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*" adıyla 2009 yılında yayımlanan çalışması olmuştur. Tang bu çalışma ile güvenlik ikilemi kavramının doğru tanımlanması amacıyla geliştirilen kaynakları incelemiş, büyük bir bölümünün yanlış ve yanıltıcı olduğunu ileri sürmüştür. Tang kavramın doğru şekilde tanımlanabilmesi amacıyla Herz, Butterfield ve Jervis'in güvenlik ikilemi yaklaşımlarını BHJ formülasyonu olarak benimsemiş ve literatürde ortaya çıkan kavram karmaşasını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Güvenlik ikileminin kavramsal analizi ile literatüre katkı sunmayı amaçlayan Tang güvenlik ikilemi kavramını türlerine ayırmış fakat bu türler güvenlik ikileminin yoğunluk şiddeti çerçevesinde belirlenmiştir. Kavramın genişlemesiyle ortaya çıkan türler ve doğru tanımlama için gerekli olan 'paradoks' ve 'seçim' ayrımı Tang'ın çalışmasında göz ardı edilmiştir.

Güvenlik ikilemi kavramının gelişimini analiz etmek amacıyla gerçekleştirilen incelemelerde "Yeni/Modern Güvenlik İkilemi" başlıkları ile sunulan çalışmalarda kavramın dönüşümünün yeterli oranda analiz edilmediği tespit edilmiştir. Çalışmalar literatüre önemli katkılar sunmuş fakat bu katkılar derinleşme ve genişleme bağlamında küçük birer ayrıntı niteliği taşımıştır. Güvenlik ikileminin derinleşen yapısı "paradoks" ve "seçim" kavramlarının ayrımı ile Ken Booth ve Nicholas Wheeler'in 2008 yılında yayımlanan "*Rethinking the Security Dilemma*" adlı çalışmasında düzenlenmiş fakat bu çalışma da genişlemeyi göz ardı etmiştir. Güvenlik ikilemi alanında gerçekleştirilen literatür incelemesi neticesinde derinleşme ve genişleme alanlarında tespit edilen eksikliklerin bu tez çalışması ile giderilmesi hedeflenmiştir.

Literatür incelemesinin ikinci aşamasında "Çin-Hindistan İlişkilerinde Güvenlik İkilemi" meselesini analiz eden çalışmalara odaklanılmıştır. Bu çalışmalar arasında Çin-Hindistan

ilişkilerinde meydana gelen güvenlik ikilemi meselesini genel çerçeveden değerlendirilen üç farklı çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan ilki John W. Garver'ın 2002 yılında yayımlanan *"The Security Dilemma and India China Relations"* başlıklı çalışmasıdır. Garver, Çin-Hindistan ilişkilerinde yanlış algılamalara bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik ikilemlerini tarihsel kökenler, sınır sorunları, askeri modernizasyon, Pakistan unsuru, bölgesel rekabet ve küresel rekabet çerçevesinde analiz etmiş ve iki devlet ilişkisinde ortaya çıkan güvenlik ikileminin çözümüne yönelik öneriler geliştirmiştir. Yazar bu çalışma ile Çin-Hindistan ilişkilerinin 'savunma güvenliği endişeleri' çerçevesinde şekillendiği, iki devletin güvenlik ikileminde rekabet halinde olduğu ve işbirliğinin güvenlik ikilemi gölgesinde gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Garver çalışmasında güvenlik ikileminin geleneksel yapısını benimsemiş ve Çin-Hindistan ilişkilerini bu bağlamda incelemiştir. Bu durum güvenlik ikilemi perspektifinden incelenen Çin-Hindistan ilişkilerinin derin bir analiz yapılmadan yanlış tanımlamalarla literatüre eklenmesine yol açmıştır. Çin ve Hindistan'ın güvenlik ilişkisini genel perspektiften analiz eden ikinci çalışma Anit Mukherje ve Thazha Varkey'nin 2018 yılında yayımlanan *"Introduction: Revisiting the Security Dilemma Through the Lens of India-China Relations"* başlıklı eseri olmuştur. Mukherje ve Varkey, Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemi politikalarının karmaşıklığını ve iç politika ile ilişkisini incelemiştir. Yazarlar, Çin ve Hindistan arasında ortaya çıkan stratejik rekabetin, içinde geleneksel güvenlik ikilemini de kapsayan yeni bir güvenlik ikilemine dönüştüğünü ileri sürmüştür. Yeni güvenlik ikilemi olarak sunulan bu yapı Çin-Hindistan ilişkilerinde oluşan asimetrik güç yapısı, bölgesel ve küresel rekabet alanları, ekonomik ve teknolojik unsurlar ve yanlış algılamalara dayandırılmıştır. Yazarlar klasik güvenlik ikileminde tarafların birbirlerinden eşit oranda tehdit algıladığını fakat yeni dönemde bu tehdidin asimetrik bir şekilde de ortaya çıktığını savunmuştur. Klasik güvenlik ikileminin temel nitelikleri arasında eşit tehdit algısına yönelik kesin bir belirleyici unsur bulunmamaktadır. Bu durumun yanı sıra Mukherje ve Varkey'in güvenlik ikilemine yönelik sunduğu yanlış algılama unsuru geleneksel güvenlik ikileminin temel özellikleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Mukherje ve Varkey'in Çin-Hindistan ilişkilerine yönelik güvenlik ikilemi analizinde literatüre sunduğu katkılar sınırlı bir nitelikte taşımıştır. İki devletin güvenlik ilişkisini genel çerçeveden inceleyen son çalışma Srinath Raghavan'ın *"The Security Dilemma and India China Relations"* adlı çalışması ile ortaya çıkmıştır. Raghavan bu çalışma ile güvenlik ikilemi kavramının son 70 yılda Çin-Hindistan ilişkilerinin yorumlanmasında fayda sağlayıp sağlamadığına odaklanmıştır. Raghavan, iki devlet ilişkisinde güvenlik ikileminin varlığını kabul etmiş ve bu ikilemleri rekabet, ekonomi ve uluslararası denge unsuru olarak alanlara ayırmıştır. Elde edilen analizler neticesinde ikili ilişkilerin güvenlik ikilemi yerine temel çıkar çatışmalarıyla karakterize edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Raghavan, Çin-Hindistan ilişkilerinde güvenlik ikileminin varlığına yönelik incelemesiyle literatüre önemli bir katkı sağlamış fakat güvenlik ikileminin derinleşen ve genişleyen yapısını göz ardı etmesi nedeniyle çalışması yetersiz kalmıştır.

Çin-Hindistan ilişkilerinde meydana gelen güvenlik ikilemi meselelerini bölgesel perspektiften değerlendiren ve bu anlamda literatür incelemesinde öne çıkan üç çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki Tanguy Struye de Swielande'nin 2011 yılında *"China and the South China Sea: A New Security Dilemma?"* adıyla yayımlanan eseri olmuştur. Swielande, Çin-Hindistan ilişkilerinde Güney Çin Denizi nedeniyle ortaya çıkan güvenlik ikilemi meseleni Çin perspektifinden incelemiş ve bu durumu yeni bir güvenlik ikilemi olarak sunmuştur. Swielande'nin vurguladığı yeni güvenlik ikilemi esasen kavramın gelişimine ve dönüşümüne yönelik herhangi bir yenilik sunmamıştır. Swielande, bölgede ortaya çıkan güvenlik ikilemlerini literatüre sunan yazar olması nedeniyle bu durumu yeni nitelemesi ile vurgulamıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan güvenlik ikilemi meselelerini bölgesel perspektiften değerlendiren ikinci çalışma, David Brewster'in 2014 yılında *"Beyond the 'String of Pearls': Is There Really a Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean?"* adıyla yayımlanan eseri olmuştur. Brewster bu çalışmada Hint Okyanusu üzerinde Çin-Hindistan rekabetini ve bu rekabetin güvenlik ikilemine etkisini analiz etmiştir. Brewster, iki ülkenin Hint Okyanusu'nda bir güvenlik ikilemi problemi yaşadığını fakat bu güvenlik ikileminin geleneksel güvenlik ikileminden farklı yapılar içerdiğini ileri sürmüştür. Çin'in Hint Okyanusu'nda ekonomik çıkarlar ve enerji güvenliği nedeniyle herhangi bir askeri faaliyette bulunmadığını savunan yazar Hindistan'ın tehdit algısını abarttığı fikrini benimsemiştir. Brewster'a göre klasik güvenlik ikilemi eşit güçler arasında gerçekleşmiş fakat bu durum Çin-Hindistan ilişkilerinde asimetrik bir güç yapısı ile ortaya çıkmıştır. Brewster çalışma neticesinde Hint Okyanusu bölgesine geleneksel güvenlik ikilemi yerine "yanlış algılama ve güvensizliğe dayalı rekabet" in hâkim olduğu sonucuna ulaşmıştır. Brewster tarafından sunulan bu argümanlar iki temel gerekçe nedeniyle geçerliliğini yitirmiştir. İlki, Çin'in Hint Okyanusu bölgesinde askeri faaliyetlerinin olmadığı iddiası üzerine ortaya çıkmıştır. Çin, Hint Okyanusu'nda Cibuti askeri üssünün inşası gibi birçok askeri faaliyeti gerçekleştirmiştir. Bu sebeple Çin'in bölgede askeri faaliyetler gerçekleştirmediği iddiası geçersiz kalmıştır. İkinci gerekçe ise Çin-Hindistan özelinde geleneksel güvenlik ikileminin yerine yanlış algılama politikasının öne çıkarılması ile ortaya çıkmıştır. Yanlış algılama unsuru geleneksel güvenlik ikileminin temel nitelikleri arasında yer almaktadır. Brewster'ın yenilik olarak sunduğu bu durum literatürde herhangi bir eksikliği giderememiştir. Brewster gibi Çin-Hindistan ilişkilerinde meydana gelen güvenlik ikilemini Hint Okyanusu bölgesi çerçevesinde inceleyen ve literatür incelemesi kapsamında öne çıkan bir diğer çalışma Sidra Tariq tarafından yayımlanmıştır. Tariq 2016 yılında *"Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean: Revisiting the 'String of Pearls'"* başlıklı yazısıyla Çin'in İnci Dizisi Stratejisi'nin Hindistan tarafından tehdit olarak algılanmasını ve bu durumun güvenlik ikilemine dönüşmesini analiz etmiştir. Tariq, Çin ve Hindistan arasında ortaya çıkan güvenlik ikilemini yalnızca Hint Okyanusu bölgesi ile sınırlandırmıştır. Bu iki devlet arasında meydana gelen güvenlik ikilemleri birçok farklı alanda bağlantılı gelişmiş fakat belirlenen sınırlar nedeniyle bir bütün halinde değerlendirilememiştir. Bu durum literatüre sunulan katkının içeriğinde eksiklikler olmasına yol açmıştır.

“Çin-Hindistan İlişkilerinde Güvenlik İkilemi” kapsamı doğrultusunda yapılan literatür incelemesinde analizlerin genel ve bölgesel olmak üzere iki bölüme ayrıldığı tespit edilmiştir. İlişkilerin genel yapısı üzerine geliştirilen bu çalışmalar hem analizlerin derinleşmesinde hem de güvenlik ikilemlerinin tespitinde yetersiz kalmıştır. Bölgesel sınırlamalar doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmalar ise iki devlet ilişkisinde ortaya çıkan proje ve politikaların birbirine bağlı olarak geliştiğini tespit edememiştir. Bu bağlamda Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan güvenlik ikileminin bir bütün olarak değerlendirilmesi ile literatüre katkı sunulması hedeflenmiştir.

Literatür incelemesinin üçüncü aşamasında “Güvenlik İkilemi Türleri” alanında geliştirilen çalışmalara odaklanılmıştır. Literatür kapsamında incelenen çalışmalarda askeri güvenlik ikilemi alanında iki önemli çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan ilki Jonatan Holslag tarafından 2009 yılında yayımlanmıştır. Holslag, “*The Persistent Military Security Dilemma between China and India*” başlıklı çalışmasında Çin-Hindistan ilişkilerinin mevcut durumda askeri güvenlik ikilemi çerçevesinde şekillendiği fikrini ileri sürmüştür. Sınır hattında asker sayısının azaltılması, Hint Okyanusu ve nükleer silah programları ile ilgili askeri stratejilere rağmen askeri rekabetin ortadan kalkmamasını eleştirmiştir. Holslag’ın askeri güvenlik ikileminin varlığına dair tespiti, çalışmamız kapsamında ileri sürülen geleneksel güvenlik ikileminin devam ettiği iddiasını desteklemiş ve bu bağlamda hem literatüre hem de çalışmamıza katkı sunmuştur. Fakat çalışma askeri güvenlik ikileminin bir tür olduğu tespitinde yetersiz kalmıştır. Askeri güvenlik ikileminin varlığını destekleyen diğer bir çalışma Yogesh Joshi ve Anit Mukherje tarafından 2019 yılında geliştirilmiştir. Joshi ve Mukherje, “*From Denial to Panishment: The Security Dilemma and Chnages in India’s Military Strategy towards China*” başlıklı çalışmada, Çin yükselişinin ve büyüyen askeri gücünün Çin-Hindistan ilişkilerinde güvenlik ikilemini askeri anlamda yoğunlaştırdığını savunmuştur. Çin’in artan askeri gücü karşısında Hindistan da savunma stratejisini değiştirmiş ve daha saldırgan bir politika benimsemiştir. Bu çalışma günümüzde dünyasında Çin-Hindistan ilişkilerinde devam eden güvenlik ikileminin geleneksel/askeri yönünün devam ettiği fikri ile tıpkı Holslag gibi hem literatüre hem de çalışmamıza katkı sağlamıştır. Bu çalışma da tespit edilen güvenlik ikilemi türlerinden yalnızca birini içermesi nedeniyle literatür bağlamında yetersiz kalmıştır.

Güvenlik ikilemi türleri açısından literatüre en fazla katkı, toplumsal güvenlik ikilemi alanında yapılmıştır. Toplumsal güvenlik ikilemi çalışmamız açısından etnik, dini ve kimlik çatışmalarını kapsayacak şekilde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmamız açısından literatürde ön plana çıkan üç önemli çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan ilki Barry Posen tarafından 1993 yılında “*The Security Dilemma and Ethnic Conflict*” başlığıyla yayımlanmıştır. Posen, emperyal düzenin bozulması durumunda ortaya çıkan güvenlik ikilemlerini etnik perspektiften değerlendirmiştir. Toplumsal güvenlik ikilemi alanında önemli bir çalışma sunan ikinci yazar William Rose olmuştur. Rose, “*The Security Dilemma and Ethnic Conflict: Some New Hypotheses*” başlıklı çalışmasını 2000 yılında yayımlamış ve bu çalışma ile etnik gruplar arası çatışma yoğunluklarının birbirinden farklı

olduğunu ileri sürmüştür. Rose güvenlik ikilemlerinin etnik çatışmalar seviyesinde analiz edilmesinin bu çatışmaların çözümlenmesine önemli katkılar sunacağı fikrini benimsemiştir. Toplumsal güvenlik ikilemi alanında literatüre katkı sağlayan son yazar ise Paul Roe olmuştur. Roe bu alanda birden fazla çalışma geliştirmiş fakat literatür analizi kapsamında 2005 yılında yayımlanan *“Ethnic Violence and Societal Security Dilemma”* adlı çalışması ön plana çıkmıştır. Roe’ya göre güvenlik ikileminde yer alan devlet egemenliği kaygısı yerini kimlik kaygısına bırakmıştır. Bu durumu bir güvenlik ikilemi olarak sunan yazar güvenlik ikilemi kavramını 'sıkı', 'düzenli' ve 'gevşek' oluşumlar olarak kategorize etmiştir. Posen, Rose ve Roe toplumsal güvenlik ikileminin kapsamı altında bulunan etnik güvenlik ikileminin literatür kapsamında bir alan olarak incelenmesine katkı sağlamıştır. Fakat bu üç yazar güvenlik ikileminin daha küçük problemlere indirgenerek türlere ayrıldığı noktasında gerekli bilgiyi literatüre aktaramamıştır.

Güvenlik ikilemi türleri çerçevesinde gerçekleştirilen literatür incelemesinde kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, teröre bağlı güvenlik ikilemi ve siber güvenlik ikilemi türlerinde önemli katkılar sunan çalışmalar tespit edilmiştir. Devletlerin birbirine atfettiği kimlikler nedeniyle ortaya çıkan güvenlik ikilemleri Jae Jung Suh’un *“Producing Security Dilemma out of Uncertainty: The North Korean Nuclear Crisis”* adlı çalışmasında ABD-Kuzey Kore ilişkisi çerçevesinde incelenmiştir. Atfedilen kimlikler Suh tarafından güvenlik ikileminin bir alanı ya da türü olarak tanımlanmamıştır. Suh, 2006 yılında yayımlanan bu çalışması ile farkında olmadan güvenlik ikileminin genişlemesine yönelik önemli bir katkı sunmuştur. Teröre bağlı güvenlik ikilemi alanında Mesut Özcan’ın 2020 yılında yayımlanan *“Karma Güvenlik İkilemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Sistemdeki Rolü”* adlı çalışması ön plana çıkmıştır. Özcan çalışması ile uluslararası sistemde devlet dışı aktörlerin etkisini sorgulamak ve güvenlik ikileminin artan aktör sayısını sisteme dahil etmek amacıyla *karma güvenlik ikilemi* alanını oluşturmuştur. Çalışmamız kapsamında güvenlik ikileminin bir türü olarak benimsediğimiz bu alan güvenlik ikileminin gerçekleşme biçimine odaklanması nedeniyle bu çalışmada teröre bağlı güvenlik ikilemi olarak adlandırılmıştır. Özcan teröre bağlı güvenlik ikileminin alt yapısının oluşmasına katkı sağlamış fakat bir tür olarak ortaya çıktığını tespit edememiştir. Güvenlik ikilemi türleri çerçevesinde ön plana çıkan son çalışma Ajey Lele’ye aittir. Lele, *“Space Security Dilemma: India and China”* adlı çalışmasında siber alanda güvenlik ikilemlerinin gerçekleştiğini savunmuş ve bu argümanını Çin-Hindistan ilişkileri üzerinden analiz etmiştir. Lele’nin katkılarıyla siber güvenlik ikilemi bir alan olarak literatüre kazandırılmıştır. Suh, Özcan ve Lele’nin güvenlik ikileminin genişlemesine yönelik sunduğu katkılar çalışmamız kapsamında güvenlik ikileminin bir tür olarak benimsenmiş ve sınırlılıklarının belirlenebilmesi amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Bu üç yazar güvenlik ikilemine birbirinden bağımsız çalışmalarla katkı sunmuş fakat güvenlik ikileminin genişleyen kapsamını bir bütün halinde tespit edememişlerdir. Bu çalışma, bu türlerin bir bütün haline getirilmesi ve yeni türleri tespit etmesiyle literatürde oluşan eksikliği gidermeyi amaçlamıştır.

Çalışmanın Özgün Değeri

Bu çalışma; güvenlik ikilemine dair bilinen yanlış tanımlamalara karşı doğru tanımlanmanın benimsenmesine, genişleyen ve derinleşen güvenlik ikileminin analizler çerçevesinde türlere ayrılmasına, bu türlerin bir bütün halinde bir araya getirilmesine, Çin-Hindistan ilişkilerinin yeni güvenlik ikilemi çerçevesinde analiz edilmesine ve Çin-Hindistan ilişkilerinde etkin olan güvenlik ikileminin belirlenmesine sunacağı katkılar nedeniyle büyük önem arz etmekte ve bu çerçevede özgün bir nitelik taşımaktadır. Bahse konu olan bu alanlara tez çalışmasının sunacağı katkı ile devletleri savaşa yönlendiren ve temelde yanlış anlaşılma nedeniyle başlayan güvenlik ikilemi analizinin derinleşmesi, devletlerin savaşmasına neden olan gerekçelerin tespitinde önemli bir ilerleme kaydedilmesi ve aktörler arasında farklı güvenlik ikilemi türlerinin tespit edilmesi ile sorun oluşturan meselelerin kökenine yaklaşılması sağlanacaktır. Bilimin birikerek ilerleyen yapısına güvenlik ikileminin genelden özele doğru geliştirilmesi ile katkı sunmayı amaçlayan bu çalışma ile literatürde tespit edilen eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu alanda “Yeni Güvenlik İkilemi (A New Security Dilemma)” ve “Çin-Hindistan İlişkilerinin Güvenlik İkilemi Çerçevesinde Analizi” şeklinde birçok çalışma tespit edilmiş fakat bu çalışmalar genellikle mevcut durumu örnek vakalara uyarlayan çalışmalar grubunu oluşturmuştur. Literatürde güvenlik ikilemi alanında yer alan çalışmalar, uluslararası sistemde meydana gelen çatışmaları açıklama amacı gütmüş, kavramın genişleyen ve derinleşen yapısı, dönüşüm süreci ve yanlış tanımlı literatür kapsamında göz ardı edilmiştir. Literatürde Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemi ise birçok çalışma tarafından geleneksel perspektiften analiz edilmiş fakat bu çalışmalar Çin-Hindistan ilişkilerini oluşturan türler ve bu türlerin etkileri yönünden inceleme noktasında eksik kalmışlardır. Bu bağlamda tespit edilen eksiklikler kapsamında bu çalışmanın oluşturulması hedeflenmiş ve bu hedeflere bağlı olarak da çalışma özgün bir nitelik taşımıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmanın kavramsal ve kuramsal bölümünün oluşturulmasında birincil, ikincil ve yardımcı kaynaklardan faydalanılmıştır. Birincil kaynaklar arasında devletler arası anlaşmalar, protokoller, resmî belgeler, tarihsel dokümanlar, gazete haberleri ve hukuki metinlerden destek alınmıştır. İkincil kaynaklar kapsamında Türkçe ve İngilizce kitaplar, bilimsel makaleler, tezler, süreli yayınlar ve elektronik verilerden faydalanılmıştır. Araştırmanın temel konusuna doğrudan odaklanmayan fakat genel çerçevenin anlaşılmasını veya teorik yapının güçlenmesini sağlamak amacıyla da yardımcı kaynaklar bağlamında genel referans kitapları, gazete analizleri, tarihsel ve kültürel incelemelerden yararlanılmıştır.

Çalışma kapsamında tarihsel, karşılaştırmalı, betimsel, nitel ve vaka analizi olmak üzere beş farklı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle, güvenlik ikilemi kavramının ve Çin-Hindistan ilişkilerinin gelişim sürecinin incelenmesi tarihsel kaynakların analizi ile gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak, güvenlik ikileminin Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında geçirdiği dönüşümün doğru bir şekilde analiz edilmesi amacıyla karşılaştırmalı araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Üçüncü olarak, Çin-Hindistan ilişkilerinin başlangıç tarihinden günümüze kadar geçen sürenin tespitinde betimsel araştırma yöntemlerinden destek alınmıştır. Dördüncü olarak, iki devletin birbirlerine karşı geliştirdiği politika ve projeler nitel veri yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Son olarak çalışmanın vaka kısmını oluşturan Çin-Hindistan incelemesi ile de örnek vaka analizi olan araştırma yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmanın Yapısı

Güvenlik ikileminin dönüşümüne ve bu dönüşümün Çin-Hindistan ilişkilerini analizine odaklanan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. *Güvenlik İkilemi*” başlıklı birinci bölümde, kavramın ortaya çıktığı geleneksel dönem değerlendirilecek ve güvenlik ikileminin geçirdiği dönüşüm ortaya konulacaktır. Bu bölümde, 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan ve bu çalışma kapsamında tespit edilen güvenlik ikilemi türleri bir bütün halinde sunulacak ve her bir tür uluslararası sistemde gerçekleşen çeşitli vakalarla açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölümün ardından Çin-Hindistan ilişkilerinin analizinde güvenlik ikileminin değerlendirilebilmesi amacıyla Çin-Hindistan ilişkilerine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda *“Çin-Hindistan Tarihi”* başlıklı ikinci bölümde her iki devletin yükseliş süreci ayrı başlıklar altında değerlendirilecek ve ilişkilerin tarihsel gelişimi karşılıklı perspektiflerden sunulacaktır. İki devletin rekabet ve çatışma alanları *“Geleneksel Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti”* başlıklı üçüncü bölümde geleneksel güvenlik ikilemi çerçevesinden ele alınacaktır. Bu bölümde, Çin ve Hindistan ilişkilerine hâkim olan sınır sorunları Batı, Orta ve Doğu sektörleri kapsamında deniz sorunları ise Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi rekabeti bağlamında değerlendirilecektir. *“Çin-Hindistan Rekabeti ve Yeni Güvenlik İkilemi”* başlıklı dördüncü bölümde Çin ve Hindistan’ın rekabet mücadelesi birbirlerine karşı geliştirdikleri proje ve politikalar çerçevesinde tespit edilecek ve elde edilen bulgularla Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan güvenlik ikilemleri açıklanmaya çalışılacaktır. Sonuç bölümünde, çalışma kapsamında elde edilen bilgiler genel bir değerlendirme ile sunulacak, Çin ve Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan güvenlik ikilemi türleri ilişkiler üzerinde oluşturduğu etki bakımından karşılaştırılacak ve Çin-Hindistan özelinde devletlerin savaş alanında yaşadığı dönüşüm tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİK İKİLEMİ

1.1. Kavramsal Açıdan Güvenlik İkilemi

Birinci Dünya Savaşı'nın devletler, toplumlar ve bireyler üzerinde oluşturduğu yıkıcı etki, savaşların devlet ilişkilerinde tercih edilmemesi gereken bir yöntem olduğunu göstermiştir. Dünyanın o güne dek yaşadığı en büyük savaş olan I. Dünya Savaşı, savaşların nasıl engelleneceği sorusuna odaklanılmasını sağlamış ve bir disiplin olarak Uluslararası İlişkiler'in kurulmasına vesile olmuştur. Savaşların nasıl engelleneceği sorusunun yanıtlanması disiplinde cevaplanması gereken yeni sorular ve analiz edilmesi gereken yeni konular ortaya çıkarmıştır. "Savaşı ortaya çıkaran nedenler nelerdir?; Bu nedenler öngörülebilir mi?; Bu nedenler değiştirilebilir mi?; Devletler güvenli bir ortamda varlığını sürdürebilir mi?; Devletler varlığını sürdürmek amacıyla nasıl (saldırgan/savunmacı) bir politika takip etmelidir?". Bu ve buna benzer sorular savaşı tetikleyen en temel sorunlardan birinin devletlerin ontolojik kaygıları olduğunu göstermektedir. Devletlerin varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğine yönelik taşıdığı bu endişenin ortadan kaldırılması veya minimum seviyeye indirilmesi güvenlik hassasiyetinin azaltılması ile mümkün görünmektedir. Devletlerin güvenlik hassasiyetlerinin azaltılması varlığına yönelik tehdit algılarının ortadan kaldırılması neticesinde gerçekleşecektir. Güvenlik endişesi taşımayan devletler kendi varlığına yönelik tehdit algılamaması sebebiyle çatışmadan kaçınma eğiliminde olacak ve diğer devletlerin de yanlış algılama sonucu ikilem içinde kalmasını önleyecektir. Mevcut uluslararası sistem içerisinde güvenlik hassasiyetlerinin azaltılamaması, yanlış tehdit algılamaları, korku ve belirsizlik gibi nedenler "güvenlik ikilemi" olgusunu Uluslararası İlişkiler disiplinine kazandırmış ve savaşların engellenmesi hedefinde analiz edilmesi gereken yeni alanlar açmıştır.

Genel anlamda *güvenlik ikilemi* bir devletin, grubun veya bireyin gerçekleştirebilecek olası saldırılara hazırlıklı olmak amacıyla savunma yeteneklerini geliştirmesinin diğerleri nezdinde tehdit algısına dönüşmesi ve bu duruma bağlı olarak karşılıklı savunma yeteneklerinin artırılması olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu tanımlama aktörlerin niyetleri, saldırgan ve savunmacı yapılarının analizi, uluslararası sistemin yapısı ve süreç döngüsü konularına değinmemesi sebebiyle kavramın kapsamını tam anlamıyla sunamamaktadır. Güvenlik ikileminin detaylı analizi ancak kavramın ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar olan gelişiminin ayrıntılı incelemesi ile mümkün olacaktır.

Güvenlik ikilemi kavramı, literatüre ilk kez 1950’li yıllarda girmiş ve birçok bilim insanı gelişimine katkı sunmuştur. John Herz, Herbert Butterfield ve Robert Jervis gibi önemli yazarlar kavramın oluşmasına ve geliştirilmesine en büyük katkı sağlayan bilim insanlarıdır. Bu üç yazar güvenlik ikilemine sunmuş olduğu önemli katkıları sebebiyle çalışma içerisinde ayrıntılı olarak incelenecek ve yazarların güvenlik ikilemi kavramına yaklaşımları karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi, dünyanın küresel bir dönüşüm yaşaması, devletler dışında yeni analiz birimlerinin eklenmesi ve yeni güvenlik meselelerinin vuku bulması nedeniyle güvenlik ikilemi kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı açılardan incelenmiş ve geliştirilmiştir. Bu incelemeler ve katkılar ilk dönem yazarların ayrıntılı analizi sonrasında ele alınacaktır. Güvenlik ikilemi kavramı ilk kez 1950 yılında “Idealist Internationalism and the Security Dilemma” adlı çalışmada John Herz tarafından kullanılmıştır. Herz yapısal bir kavram olarak güvenlik ikilemini; “Anarşik bir ortamda yaşayan bireyler ya da gruplar diğer bireyler ya da gruplar tarafından saldırıya uğrama, hakimiyet altına alınma, bağımlı kılınma ve yok edilme gibi endişeler taşırlar. Böylesi bir saldırıdan korunma çabası gruplar ya da bireyleri daha fazla güç elde etmeye yöneltir. Bu güç arttırma çabası diğerlerini daha güvensiz hale getirir ve onları en kötü koşullara hazırlanmaya zorlar. Böyle bir rekabet ortamında hiçbir devlet kendini tamamen güvende hissedemeyeceğinden güç yarışı ortaya çıkar ve güvenlik-güç birikimi kısır döngüsü başlar” şeklinde tanımlamaktadır (Herz, 1950: 157). Herz, aynı dönemde yayınlanan bir başka çalışmada güvenlik ikilemini; “öldür ya da yok ol, ya önce saldır ya da yok olma riskini göze al” şeklinde tanımlamıştır (Herz, 1951: 3). Herz’in sunduğu her iki tanımda da bir devletin varlığını sürdürebilmesi, saldırılara her daim hazırlıklı olmasına ve gücünü arttırmasına bağlı kılınmıştır.

Herz’in güvenlik ikilemine yaklaşımı ayrıntılı olarak incelendiğinde temel olarak iki önemli nokta öne çıkmaktadır: uluslararası sistemin anarşik yapısı ve devletlerin diğer devletlere yönelik niyetlerinin belirsizliği. Herz’e göre güvenlik ikileminin en temel nedeni uluslararası sistemin anarşik yapısıdır. Daha yüksek bir birlik içerisinde üst bir otoritenin ve düzenin olmaması sebebiyle diğer aktörler tarafından saldırıya uğrama endişesi taşıyan birimler güç yarışına girmektedir. Bu anarşi ortamında varlığını sürdürmek isteyen aktörler diğerlerinin niyetleri hakkında her daim “*en kötüsünü farz etmek*” zorundadır (Herz, 1950: 157). Bir devlet, bir başka devletin ya da devletlerin kendisine yönelik dürtü ve niyetleri hakkında hiçbir zaman tam anlamıyla emin olamamaktadır. Üst bir otoritenin olmaması, koşulların değişme ihtimali ve gelecek yıllarda devleti temsil edecek liderlerin karakteristik özelliğinin önceden öngörülememesi devletlerin niyetlerini belirsiz hale getirmektedir. Örneğin silahlar bir devletin hem kendini savunması hem de bir başka devlete saldırması amacıyla kullanılabilir. Devletlerin silah alma sebebinin kesin olarak bilinmemesi belirsizliğe neden olmaktadır. Niyetlerin belirsizliği devletlerin saldırıya uğrama endişesini arttırmakta ve politikalarının korku çerçevesinde şekillenmesine yol açmaktadır. Bir başka devletten gelebilecek saldırı endişesiyle güvenliğini arttırmaya çalışan devletin niyeti diğerleri tarafından saldırgan olarak değerlendirilmekte ve karşılıklı güç yarışının başlamasına neden

olmaktadır. Özetle bir devletin kendi güvenliğini sağlamak amacıyla savunma yeteneklerini artırma girişimi diğer devletleri de savunma yeteneklerini arttırmaya sevk etmektedir. Bu güç rekabetinin karşılıklı sarmal bir ilişkiye dönüşmesi güvenlik ikilemi durumu olarak ifade edilmektedir. Herz'in güvenlik ikilemi yaklaşımında devlet 'güvenliği sağlanması gereken aktör' olarak tanımlanmış ve materyalist çıkarları doğrultusunda hareket eden bir yapı olarak kabul edilmiştir (Bilgiç, 2011: 125). Herz, her insanın birbirini öldürecek güce sahip olması düşüncesi ile bireyler arasında güvenlik ikilemi durumunun oluşamayacağını ve güvenlik ikilemi içerisinde tek aktörün devlet olacağını iddia etmiştir (Herz, 1951: 3-4).

Devletin tek aktör kabul edilmesi, uluslararası sistemin anarşik yapısı ve güç rekabeti özellikleri kavramın ortaya çıktığı dönemin egemen düşünce yapısı olan realist teorinin önemli unsurlarını yansıtmaktadır. Güvenlik ikilemi kavramı, Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkması sebebiyle genellikle ABD (Amerika Birleşik Devletleri) - SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ilişkileri üzerinde çalışılmış ve dönemin mevcut koşullarının etkisinde şekillenmiştir. Nitekim Herz'in çalışmaları incelendiğinde güvenlik ikilemini Doğu-Batı blokları arasında oluşan güç yarışı üzerinden ele aldığı görülmektedir. Herz, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasında yaşanan durumun güvenlik ikileminin ulaşabileceği en keskin nokta olduğunu ileri sürmüştür (Booth ve Wheeler, 2008a: 140). Bu dönemde güvenlik ikileminin oluşması halinde sonucunun olumsuz olacağı varsayılmıştır. Esasında olumsuz sonuçlara odaklanılması kavrama iki seçenek arasında yapılacak seçimden ziyade devletler arasında yaşanan bir güç yarışı şeklinde yaklaşıldığını göstermiştir.

Herz, yalnızca güvenlik ikileminin nasıl oluştuğu konusuna odaklanmamış aynı zamanda bu ikilemlerin nasıl çözülebileceği üzerine de analizler yapmıştır. Belirsizlik, kaygı ve anarşinin neticesinde oluşan bu durumun azaltılması için karşılıklı güvenliğin tesis edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Güvenlik ikileminde taraflar karşı devletin güvenliğe dair endişelerinin artmasına sebep olan unsurun kendileri olduğu gerçeğini görmezden gelmektedirler. Tarafların bu durumu fark edememesi ve kendini diğer devletin yerine koyamaması esasında kendi faydasına olacak durumu tersine çevirmesine yol açmaktadır. Herz, güvenlik ikilemi oluşması halinde devletler arasında empati eksikliğinin giderilmesi ve gerçeklerin ortaya konulması ile güvenlik ikileminin taraflara kazanç sağlayacağı iddiasında bulunmuştur (Herz, 1959: 249). Herz'e göre karar vericilerin güvenlik ikileminin bu dinamiklerine karşı bilinçlenmesi, empati yapabilmesi ve karşı devlette oluşan korku unsurunu motive edenin kendisi olduğu bilincine varması güvenlik ikileminin hafiflemesine yardımcı olacak fakat ortadan kaldırılması için yeterli olmayacaktır. Güvenlik ikileminin tamamen ortadan kaldırılmasının önünde devletlerin hiçbir zaman diğer devletin niyetinden tam manasıyla emin olamayacağı engeli bulunmaktadır.

Güvenlik ikileminin tüm savaşlar için geçerli olup olmayacağı ve kötü niyet içerip içermeyeceği üzerine literatürde birtakım analizler yapılmış ve kavramın yaratıcısı olan Herz'in bu konuya yaklaşımı belirlenmeye çalışılmıştır. Her iki konuda da Herz'in kesin bir açıklaması bulunmamakla birlikte çalışmaları üzerinden birtakım çıkarımlar yapılmıştır. Herz, Nazi Almanyası ile diğer devletler arasında herhangi bir güvenlik ikilemi durumunun olmadığı fikrini savunmuştur. Bu çıkarım doğrultusunda Herz'e göre güvenlik ikilemi savaşa neden olmakta fakat tüm savaşların nedeni olarak nitelendirilmemektedir (Tang, 2009: 591).

Güvenlik ikilemi kavramına katkıda bulunan diğer önemli bilim insanı Herbert Butterfield'dır. Herz ile aynı dönemde birbirinden habersiz olarak güvenlik ikilemi üzerine çalışmışlardır (Wheeler, 2008: 494). Butterfield, Herz'den farklı olarak durumu tanımlamış fakat doğrudan bir kavram ile ifade etmemiştir. Butterfield'ın güvenlik ikilemi tanımlaması literatürde trajedi kavramı ile bütünleşmiştir. Bu durumun nedeni Butterfield'ın tarihte gerçekleşen tüm savaşları trajedi olarak nitelendirmesinden kaynaklanmaktadır. Butterfield'e göre bu savaşların hiçbirinde karar alıcılar gerçekten savaşmak istememiştir. Butterfield, gönülsüz gerçekleşen bu savaşların kökeninde diğer devletlerden gelecek "korku" faktörünün olduğunu ileri sürmüştür (Butterfield, 1951: 21). Bireyler daima diğerlerinin kendilerine zarar vereceği korkusu (Hobbesvari korku) içinde yaşamaktadırlar. Hobbesvari korku; karşı taraf hakkında sahip olunan şiddetli korkunun canlı bir şekilde hissedilmesi fakat karşı tarafın korkularına girilememesi ve bunun sonucunda bireyin güvenliğini sağlamak amacı ile önlem almasını ifade etmektedir (Wheeler, 2008: 495). Birey karşı tarafın korku ve gerginliğine anlam verememekte ve emniyet halinin garanti edilmesini istemektedir. Karşı taraf bireyin düşünce ve niyetlerini bilememesi sebebiyle herhangi bir güvence verememektedir. Bu durum her iki taraf içinde geçerlidir ve her iki tarafta mevcut durumun doğal çıkmaza dönüştüğünü görememektedir (Roe, 2000: 377). Butterfield'e göre bu *Hobbesvari korku* savaşma niyeti taşımayan bireylerin savaşmasına neden olmaktadır. Butterfield'ın trajedi yaklaşımı Herz tarafından 'başlangıçta hiç var olmamış bir şeye ilişkin karşılıklı korkunun daha sonra en çok korkulan şeye yol açabileceği' şeklinde değerlendirilmiştir (Herz, 1959: 241). Butterfield "History and Human Relations" adlı eserinde trajediyi şu şekilde ifade etmektedir (1951: 241):

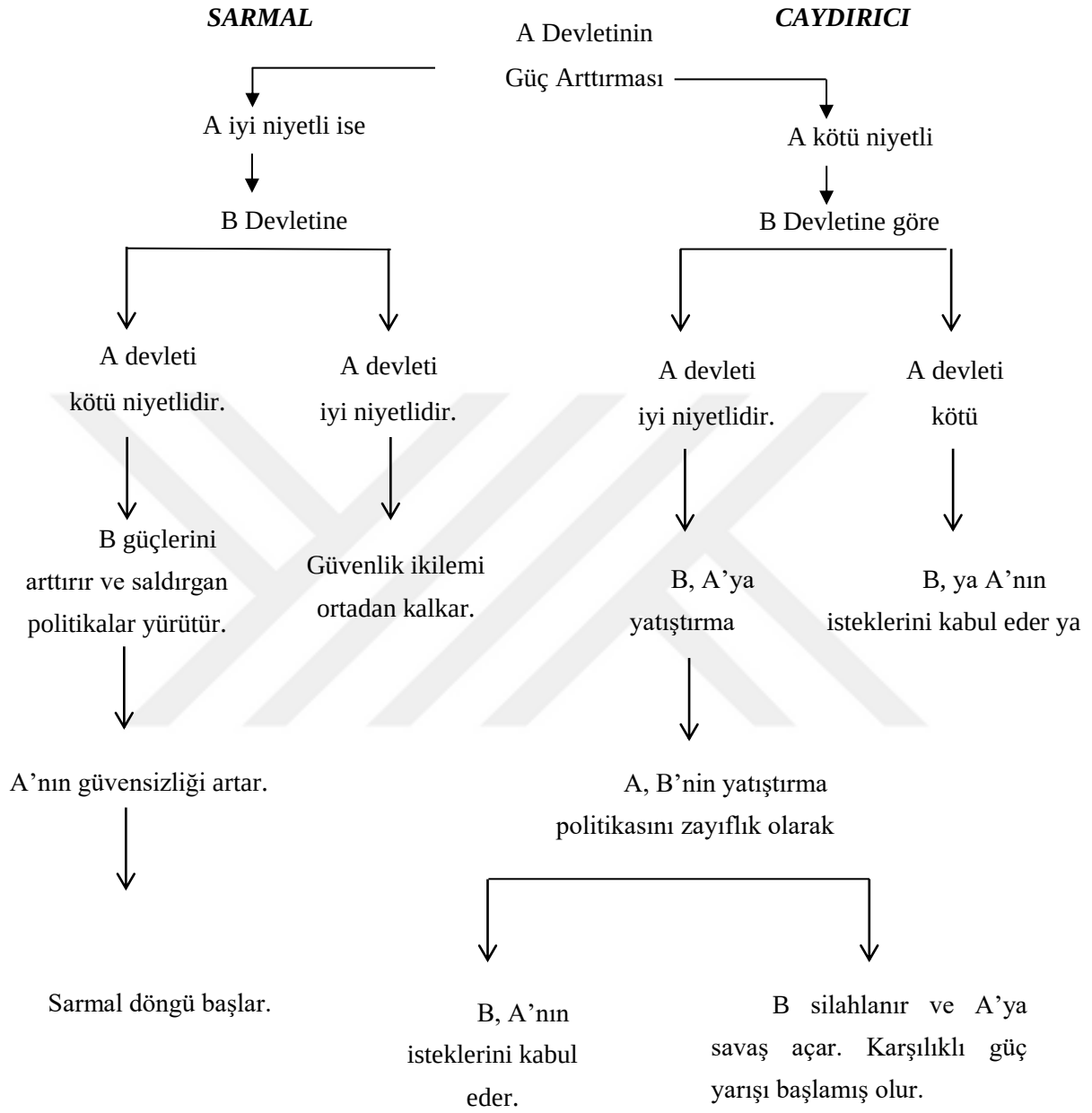
"Tarihin en büyük savaşı, dünyaya kasıtlı olarak zarar vermek isteyen büyük suçluların müdahalesi olmadan ya da herhangi bir çatışmadan çaresizce kaçınmaya çalışan iki güç arasında da gerçekleşebilir."

Herz gibi Butterfield de belirsizliğin güvenlik ikileminin temel belirleyicilerden biri olduğunu kabul etmektedir. Fakat Butterfield, Herz'den belirsizliğin kaynağı noktasında ayrılmaktadır. Butterfield güvenlik ikileminde oluşan belirsizliğin insan doğasında bulunan güvensizlikten kaynaklandığını ileri sürmekte, Herz ise saldırı ve savunma arasındaki farkın ayırt edilememesinden

kaynaklandığını savunmaktadır. Butterfield, tüm savaşların kökeninde güvenlik ikilemi yattığı fikri ile de Herz'den farklı düşünmektedir. Tüm bunlara ek olarak Butterfield güvenlik ikileminin kasıtsız olduğunu kabul etmiştir.

Güvenlik ikileminin gelişimine katkıda bulunan üç önemli yazarın sonuncusu Robert Jervis'tir. Güvenlik ikilemine dair detaylı bir tanımı bulunmayan Jervis, çeşitli çalışmalarında kavramın özü üzerine kısa düşüncelerini sunmuştur. Jervis, güvenlik ikilemini “bir devletin güvenlik yeteneklerindeki artışın diğer devletleri daha az güvenli hale getirmesi” olarak tanımlamıştır (Jervis, 1978: 186). Jervis'in argümanı temelde iki önermeye dayanmaktadır: devlet üstü bir otoritenin olmadığı anarşik uluslararası ortam ve devletlerin savunmacı statüko eğilimi. Jervis, güvenlik ikilemi ile devletlerin temelde benzer çıkarlara sahip olmasına rağmen neden rekabet, silahlanma yarışı ve hatta savaşla sonuçlanabilecek durumda kaldığını açıklama iddiasındadır (Raghavan, 2019: 61). Jervis, devletler arası bir güvenlik ikileminin niyetlerin doğru okunması ile önlenebileceğini kabul etmektedir. Saldırı ve savunma gereksinimleri tür ve miktar olarak farklı olmadıkça statüko yanlısı güçler saldırgan güçlere benzer bir görüntü sergilemek isteyeceklerdir. Bu nedenle Jervis'e göre devletlerin saldırgan mı yoksa savunmacı mı olduğunun savunma yetenekleri ile belirlenmesi mümkün değildir (Jervis, 1976: 64). Bir devletin güç arttırma sebebinin savunma niyetiyle mi yoksa saldırı niyetiyle mi yapıldığının bilinmesi devletlerin güvenlik ikileminden ve çatışmadan kaçınmasına yardımcı olacaktır. Fakat Jervis'e göre devletlerin niyetlerini anlamak kolay değildir. Bu zorluğa rağmen Jervis niyetlerin doğru okunabilmesi amacıyla sarmal ve caydırıcı modeli geliştirmiştir.

Şekil 1:Sarmal Model ve Caydırıcı Model¹

Jervis'in ortaya koymuş olduğu sarmal ve caydırıcı model, devletler arası ilişkilerde niyet analizinin önemini vurgulamak amacıyla Şekil 1'de tercih ve sonuçlara bağlı olarak sunulmuştur. Verilen şekil doğrultusunda bir devletin öncelikle güç arttırımı yapması ve olaylar zincirini başlatması gerekmektedir. A devletinin güç yeteneklerini arttırmasında iyi veya kötü niyetli olması modeller

¹ Jervis'in sarmal ve caydırıcı modelinin şekil olarak oluşturulmasında 1976 tarihli "Perception and Misperception in International Politics" adlı eserinden faydalanılmıştır.

arası ayrımın temelini oluşturmaktadır. Şekil 1'in sol kısmında (sarmal model) A devleti iyi niyetli olarak güç artırımı yapmıştır. Bu durumda A devleti saldırma niyeti olmayan ve yalnızca güvenlik endişesi taşıyan bir devlet konumundadır. A devletinin bu girişiminin B devleti tarafından nasıl yorumlanacağı güvenlik ikileminin ortaya çıkıp çıkmayacağını belirlemektedir. B devleti, A devletinin iyi niyetle saldırma amacı gütmeyen güç artırımı yaptığı kanaatine varması ile güvenlik ikilemini ortadan kaldıracaktır. Fakat B devleti, A devletinin niyetini kötü olarak yorumlaması durumunda A devletine yönelik tedbirler almaya çalışacaktır. B, A'nın saldırmasını engellemek amacı ile savunma yeteneklerini geliştirmeye ve saldırgan politikalar yürütmeye odaklanmaktadır. B devletinin bu saldırgan politikaları karşısında A'nın hissettiği güvensizlik artmakta ve A saldırı yeteneklerini geliştirmeye yönelmektedir. Bu karşılıklı etki-tepki şeklinde devam eden süreç "sarmal model" olarak adlandırılmaktadır (Jervis, 1976: 65). Başlangıçta iyi niyetli olan iki devlet arasında bu döngü sonucunda güvensizlik oluşmuştur. Soğuk Savaş döneminde güvenlik ikilemi üzerine çalışan araştırmacılar, ortaya çıkan tüm güvenlik ikilemlerinin olumsuz yani savaşla sonuçlanacağı fikrini benimsemiştir. Fakat bu düşünce Soğuk Savaş Sonrası dönemde literatüre katkı sağlayan diğer araştırmacılar tarafından reddedilmiştir (Bilgiç, 2011: 125). Şekil 1'in sağ kısmında (caydırıcı model) A devleti kötü niyetli olarak güç artırımı yapmaktadır. Bu durumda A devleti saldırma ve genişleme niyeti olan bir devlet olarak nitelendirilmektedir. B devleti, A devletinin iyi niyetle saldırma amacı gütmeyen güç artırımı yaptığı düşüncesi ile A devletine yatıştırma politikası uygulamaktadır. Jervis'e göre statüko güçlerinin (B devleti) geri çekilmesi halinde bu güçler belirli değerleri kaybetmekle kalmamakta uzun vadede saldırganı (A devleti) daha fazla baskı yapmaya teşvik etmektedir (1976: 58). Bu doğrultuda A devleti, B'nin yatıştırma politikasını zayıflık olarak kabul etmekte ve A'dan daha fazla talepte bulunmaktadır. B devletinin önünde iki seçenek bulunmaktadır: ya A devletinin taleplerini kabul eder ve kendinden ödün verir ya da silahlanır ve A devleti ile savaşır. Tüm bu sürecin yaşanmaması için B devleti ilk noktada A devletinin kötü niyetli olduğu kanaatiyle gücünü A devletine göstermeli ve A devletinin saldırı niyetini caydırabilmelidir.

Uluslararası İlişkiler literatürü iki farklı uluslararası güvenlik politikası modeli içermektedir: statükocu aktörlerin yetersiz güvencesi (sarmal model) ve revizyonist aktörlerin yetersiz caydırıcılığı (caydırıcı model) (Christensen, 2002: 8). Statükocu güçler saldırgan güçler tarafından çatışma içerisine çekilebilmektedir. Bu çatışmaların önlenmesi için statükocu devletler her daim silahlanmalı ve revizyonist güçler güçlü bir biçimde caydırılmalıdır (Jervis, 1976: 59). Jervis, bir ulusun ayakta kalmasını diğer devletlerin statükocu ve revizyonist niyetlerini doğru anlamasına bağlamaktadır. Jervis'in niyetlerin doğru okunması ile güvenlik ikileminin çözümlenebileceğine inandığı sarmal ve caydırıcı modellerde kolay olmayan nokta niyetlerin okunması aşamasıdır. Bir devletin, diğer devletlerin niyetlerinin ne olduğundan tam olarak emin olması pek mümkün görünmemektedir. Mevcut şartlarda bu niyetlerden emin olunsu dahi gelecekte değişecek liderler ve konjonktürel yapı ile devlet niyetleri garanti altına alınamamaktadır. Üzerinden onlarca yıl geçmesine rağmen 20. yüzyılda meydana gelen savaşların arka planında yatan nedenler bugün dahi tam anlamıyla

netleştirilememektedir. Jervis'in modellemesi, meselelerin vuku bulduğu dönemde doğru bir niyet okumasının zorluğu gerekçesiyle eleştirilmektedir (Bilgiç, 2015: 9).

Jervis farklı yoğunluklarda güvenlik ikilemi yaşanmasının nedenini analiz etmek amacıyla iki temel değişken tanımlamıştır: saldırı-savunma dengesi ve saldırı-savunma tutumu arasında ayırım yapma becerisi. Jervis bu iki değişkene bağlı olarak güvenlik ikileminin ortaya çıkacağı dört senaryo belirlemiştir (Jervis, 1978). İlk senaryoya göre saldırgan-savunmacı davranışlar birbirinde ayırt edilememekte ve saldırgan, stratejik bir avantaja sahipken ortam iki kat tehlikeli ve güvenlik ikilemi çok yoğun durumdadır. Statükocu yani savunmacı devletler güvenliğini arttırmak amacıyla silahlanacak ve güç yarışı başlayacak ve bu durumun sonucunda işbirliği ihtimali çok düşük olacaktır. İkinci senaryoya göre saldırgan-savunmacı davranışlar birbirinden ayırt edilememekte ve savunmacı devlet stratejik bir avantaja sahipken ortam tehlikeli ve güvenlik ikilemi yoğun durumdadır. Bu senaryoda bir devlet diğer devletlere tehdit oluşturmadan güvenliğini arttırabilmektedir. Üçüncü senaryoda saldırgan-savunmacı davranışlar birbirinden ayırt edilebilmekte ve saldırgan stratejik bir avantaja sahipken güvenlik ikilemi yoğunluğu düşüktür. Bu senaryoda güvenlik sorunları mevcut olmakla birlikte güvenlik ikilemi yoğunluğu düşük durumdadır. Saldırmanın ileri bir tarihte saldırı avantajı elde etme ihtimali mevcuttur. Son senaryoda ise saldırgan-savunmacı davranışlar birbirinden ayırt edilebilmekte ve savunmacı devlet stratejik bir avantaja sahipken güvenlik ikilemi yoğunluğu çok düşük durumdadır. Diğer senaryolara kıyasla son senaryo iki kat güvenlidir.

Herz'in güvenlik ikilemi yaklaşımları ile karşılaştırıldığında Jervis de Herz gibi anarşik sistemi güvenlik ikileminin temel nedeni olarak kabul etmektedir. Butterfield'ın güvenlik ikilemi yaklaşımları ile karşılaştırıldığında Jervis, Butterfield'ın aksine güvenlik ikileminin tüm çatışmaların merkezinde olduğunu reddetmektedir. Jervis'e göre güvenlik ikilemi kötü niyet içermemekte fakat güvenliğini arttırmak isterken azaltan yani kendi kendini yenilgiye uğratan sonuçlar üretmektedir. Güvenlik ikileminin üç mucidi olarak anılan Herz, Butterfield ve Jervis kavrama birçok açıdan katkılarda bulunmuş fakat tek bir noktada kesin ve tutarlı bir tanım sunulmaması sebebiyle eleştirilmiştir (Tang, 2009: 593). Bu çalışmanın sınırları gereği yazarların kavrama yaklaşımı sınırlı tutulmuş ve benzer perspektiflerden sunulmaya çalışılmıştır. Güvenlik ikilemi açısından önemli olan bu üç yazarın kavrama yaklaşımları net bir analiz ve karşılaştırmanın yapılabilmesi amacıyla Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Herz, Butterfield ve Jervis'e Göre Güvenlik İkilemi

Güvenlik İkileminin Çeşitli Yönleri	Herz (1950,1951, 1966)	Butterfield (1951, 1960)	Jervis (1976,1978, 1982, 1999, 2001)
Esas kaynak anarşidir	Evet	Hayır	Evet
Diğerlerinin niyetleri hakkında belirsizlik	Evet	Evet	Evet
Birbirlerine Dair Korku	Evet	Evet	Evet
Kötü niyetlerin olmaması	Evet	Evet, ancak değişken	Evet, ancak değişken
Güç Yarışı	Evet	Belirsiz	Evet
Sarmal Benzeri Durum	Evet	Belirsiz	Evet
İstenmeyen Trajik Sonuçlar	Evet	Evet	Evet
İstenmeyen (Kısmen) Kendi Kendini Yenilgiye Uğratan Sonuçlar	Evet	Belirsiz	Evet
Güvenlik İkileminin Düzenleyicileri	Vurgulanmadı	Yalnızca psikolojik faktörler vurgulandı	Hem materyal hem de psikolojik faktörler vurgulandı
Evrensel veya Koşullu	Koşullu	Evrensel	Koşullu
Savaşın önemli bir nedeni mi?	Evet	Evet	Belirsiz fakat Evet'e yakın
Tüm Savaşların nedeni mi?	Hayır	Evet	Hayır

Kaynak: Tang, 2009: 593.

Soğuk Savaş döneminde dikkat çekmeyen güvenlik meseleleri, dönemin sona ermesiyle ön plana çıkmıştır. Küresel göç, terör, suç örgütleri, etnik-dini ve toplumsal meseleler ön plana çıkan önemli güvenlik meseleleri olmuştur. Güvenlik meselelerinin dışında analiz düzeylerinde de değişiklikler yaşanmış ve güvenlik ikileminin devlet merkezli analizine birey ve toplum birimleri de eklenmiştir. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün rekabeti üzerinden şekillenen güvenlik ikilemi, bu dönemin sona ermesine paralel olarak bir dönüşüm geçirmiş ve yapılan katkılarla kavram zenginleştirilmiştir. Barry Posen, Stuart Kaufman, Paul Roe, Charlers Louis Glaser, Tang Shiping,

Ken Booth ve Nicholas Wheeler gibi önemli yazarlar kavramın tanımlanması, gelişmesi, zenginleşmesi ve analizi noktasında büyük katkıda bulunmuşlardır.

Barry Posen, güvenlik ikilemi kavramını etnik-dini meseleler üzerinde inceleyen ilk yazar olma özelliğini taşımaktadır. Posen, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi dağılan çok uluslu devletlerin ortadan kalkması neticesinde anarşinin uluslararası ortamda olduğu gibi dağılan bu devletler içerisinde de ortaya çıktığını ve bu gruplar arasında güvenlik ikileminin yaşandığını ileri sürmüştür. Posen güvenlik ikilemini, “Oluşan güvensiz ortamda etnik gruplar kendilerini korumak amacıyla politikalar üretir fakat bu politikalar komşuları (diğer etnik gruplar) tarafında tehdit olarak algılanır ve tepkiyle karşılaşır. Kişinin kendi güvenliğini arttırmaya çalışırken diğerini daha az güvenli hale getirmesi durumudur.” şeklinde tanımlamıştır (Posen, 1993: 28). Posen güvenlik ikileminin temel sebebini anarşi olarak kabul etmiş ve güvenlik ikilemini yoğunlaştıran sebeplere odaklanmıştır. Posen’e göre güvenlik ikileminin yoğunluğunu iki faktör belirlemektedir. Birinci faktör, saldırgan ve savunmacı tarafların yaklaşık olarak aynı güce sahip olması neticesinde savunma niyetinin belirsizleşmesidir. İkinci faktör ise, saldırgan gücün savunmacı güce göre daha etkili olması ve dolayısıyla savunmacı gücün hayatta kalmak için saldırmayı tercih etmesidir. Posen devlet ilişkilerini etkileyen güvenlik ikileminin gruplar arasındaki ilişkileri de etkilediği fikrini benimsemiştir (Posen, 1993: 28). Posen’in güvenlik ikilemine yaklaşımı analiz düzeyinin değişmesine rağmen kavramı yönlendiren endişelerin çoğunlukla aynı kalması sebebiyle eleştirilmiştir (Roe, 2002: 64).

Stuart Kaufman, Posen gibi güvenlik ikileminin etnik-dini yapısına odaklanmıştır. Kaufman, güvenlik ikilemi yaklaşımında çatışmanın gerçekleşmesi için saldırgan niyetin sonucu olmasını gerekli görmemiş, bu durumu yapının bir sonucu olarak kabul etmiştir (Kaufman, 1996a: 151). Kaufman, güvenlik ikileminin etnik-dini yapısını *yapısal güvenlik ikilemi* ve *algısal güvenlik ikilemi* olarak iki gruba ayırmıştır. Yapısal güvenlik ikileminde uluslararası sistemde üst bir otoritenin bulunmaması sebebiyle gruplar her daim diğerlerinin niyetleri hakkında en kötüsünü farz etmekte ve güvenliğini sağlamak için bu doğrultuda politikalar üretmektedir. Algısal güvenlik ikileminde ise etnik-dini gruplar kendi güvenliğini arttırmaya çalışırken diğer grupların güvenliğini azaltmakta ve bu durumun kendinden kaynaklandığını fark edememektedir. Kaufman’a göre etnik-dini gruplar güç artırımını iyi niyetle yalnızca savunma amacıyla yapmaktadırlar (Kaufman, 1996a: 151). Kaufman, etnik dini çatışmaları kitle liderliğinde ve elit liderliğinde olmak üzere iki türe ayırmıştır. Kitle liderliğinde yaşanan çatışmalarda düşmanlıklar kendiliğinden ortaya çıkmakta ve bu nedenle kötü niyet taşımamaktadır. Elitlerin liderliğinde ortaya çıkan çatışmalar ise elit liderin diğer gruba zarar verme niyeti içermesi nedeniyle iyi niyet taşımamaktadır (Kaufman, 1996b: 190). Kaufman, kitle ve elit ayrımı ile halkın ve liderlerin rolü arasındaki ayrımı netleştirmeye çalışmıştır.

Paul Roe; Barry Buzan ve Ole Waver'ın "toplumsal güvenlik" yaklaşımı ile Herz, Butterfield ve Jervis'in güvenlik ikilemi yaklaşımını birleştirmiş ve "toplumsal güvenlik ikilemi" kavramını ortaya koymuştur. Roe, bir toplumun kendi güvenliğini arttırmaya çalışırken yaptığı eylemlerin ikinci bir toplumda tepkiyle karşılanması ve bu durumun sonucunda eyleme geçen ilk toplumun kendi toplumsal güvenliğini azaltmasını "toplumsal güvenlik ikilemi" olarak tanımlamaktadır (Roe, 1999: 194). Roe, toplumsal güvenlik ikileminde toplumların hangi yöntemle savunma yeteneklerini geliştirebileceği konusuna odaklanarak kavramı geliştirmeye çalışmıştır. Geleneksel güvenlik ikileminde devletler askeri yeteneklerini geliştirerek egemenliklerini korumaktadırlar. Roe'ye göre toplumsal güvenlik ikilemi durumunda ise toplumlar kimliklerini güçlendirme yoluyla savunma yeteneklerini geliştirebilmektedir (Roe, 2002: 66). Roe, toplumsal güvenlik ikilemini yoğunluklarına göre derecelendirerek kavrama ek bir katkı daha sağlamıştır. Toplumsal güvenlik ikilemini yüksek, orta ve düşük dereceli toplumsal güvenlik ikilemi olarak üç türe ayırmıştır. Yüksek dereceli toplumsal güvenlik ikileminde taraflar arasında kötü niyet bulunmamakta ve güvenlik ihtiyaçları birbiriyle çelişmemektedir. Fakat bu derecede taraflar bir diğerinin güvenlik endişesini artırdığını fark edememektedir. Orta dereceli toplumsal güvenlik ikileminde taraflar arasında bazı güvenlik meselelerinde çıkar çatışması yaşanmaktadır. Bu derecede görüşmeler yolu ile uzlaşma ihtimali yüksektir. Düşük dereceli toplumsal güvenlik ikileminde gruplar bilinçli olarak saldırma politikası uygulamaktadır. Diğer grupların güvenliğini doğrudan azaltma niyeti güden bu derece, kötü niyet barındırması sebebiyle düşük olarak kabul edilmektedir (Roe, 2005: 73). Roe güvenlik ikilemi kavramını toplumsal açıdan incelemiş ve farklı analiz düzeyleri ile kavramın gelişimine katkı sağlamıştır.

Charlers Louis Glaser, bir durumun güvenlik ikilemi olup olmadığını belirlemek amacıyla "güvenlik arama güdüsü (security-seeking motives)" kavramını geliştirmiştir. Glaser, güvenlik ikileminin tanımlanmasında kullanılan kötü niyet eksikliği koşulu yerine güvenlik arama güdüsünün belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Glaser, 1997: 178-179). Glaser, devlet güdülerinin güvenlik çıkarları tarafından yönlendirildiği durumları güvenlik ikilemi olarak kabul etmiş, devlet güdülerinin güvenlik dışı çıkarlar tarafından yönlendirildiği durumları ise güvenlik ikilemi kapsamından çıkarmıştır (Glaser, 1992: 499-500). Glaser'ın güvenlik ikilemi kavramına diğer katkısı Jervis'in sarmal ve caydırıcı modellemelerini genişletmesidir. Glaser, Jervis'in yalnızca devletlerin niyetlerine odaklandığını ve devletlerin genişleme güdülerini gözden kaçırdığını ileri sürmüştür. Glaser'e göre bu iki unsura eşit oranda dikkat edilmelidir. Glaser devletlerin güvenlik dışı genişlemeyle ilgilenip ilgilenmediği sorusuna odaklanmakta ve cevaplar doğrultusunda açgözlü devlet ve açgözlü olmayan devlet ayrımını ortaya koymaktadır. Devletlerin güvenlik güdümlü genişlemeyle ilgilenip ilgilenmediği sorusu ise Glaser'ın odaklandığı diğer noktadır. Bu soruya verilen evet cevabı güvensizliği, hayır cevabı ise güvenli durumu ifade etmektedir. Glaser, bu sorular ve alınan cevaplarla Jervis'in sarmal ve caydırıcı modellemelerini genişletmiştir.

Shiping Tang, güvenlik ikilemi kavramını eleştirel bir yaklaşımla ele almış ve kavram üzerine yeni bir değerlendirmede bulunmuştur. Tang öncelikle kavramın üç temel savunucusu olan Herz, Butterfield ve Jervis'in güvenlik ikilemi yaklaşımını karşılaştırmış ve bu üç yazarın kesin ve tutarlı bir güvenlik ikilemi tanımının bulunmadığını ileri sürmüştür. Tang'e göre kavramın kökeninde sınırlarının belirsiz olması yanlış kullanımını teşvik etmiş ve yapılan tanımlamalar da birçok karışıklığın oluşmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda Tang; Butterfield, Herz ve Jervis'in tanımlamaları temelinde yeni bir tanım oluşturmuş ve bu amaçla kavramın eksikliklerini gidermeye çalışmıştır. Tang (2009: 594-595), BHJ² formülasyonu ile güvenlik ikileminin sekiz esas yönü olduğunu kabul etmektedir:

1. Güvenlik ikileminin nihai kaynağı uluslararası politikanın anarşik doğasıdır.
2. Anarşi ortamında devletler birbirlerinin niyetlerinden emin olamazlar. Böylesi bir ortamda devletler birbirlerinden korkma eğilimindedir.
3. Güvenlik ikilemi kökeninde kasıtsızdır. Gerçek bir güvenlik ikilemi yalnızca iki savunmacı devlet arasında gerçekleşebilir.
4. Niyetlerin belirsizliği ve korku nedeniyle devletler savunma veya yetenek birikimine başvururlar. Bu yetenekler saldırgan güçleri de içerir.
5. Güvenlik ikileminde var olan dinamikler kendi kendini güçlendirir ve genellikle ilişkilerin kötüleşmesi ve silahlanma yarışları gibi istenmeyen sarmallara yol açar.
6. Daha fazla güç daha az güvenliğe neden olabilir.
7. Güvenlik ikileminden kaynaklanan kısır döngü kaçınılabilir savaşların trajik şekilde yaşanmasına neden olabilir.
8. Güvenlik ikileminin şiddeti hem maddi hem de psikolojik faktörler tarafından düzenlenebilir.

Tang'e göre bir durumun güvenlik ikilemi olabilmesi için ilk üç ögenin mutlaka var olması gerekmektedir. Diğer beş öge güvenlik ikileminin düzenleyicileri veya sonuçlarıdır. Tang, ilk üç ögenin eksikliği durumunda diğer ögelerin varlığını bir güvenlik ikilemi için yeterli görmemektedir. Tang, güvenlik ikilemi kavramına katkıda bulunan çalışmaları yukarıda bahsi geçen sekiz madde çerçevesinde incelemiş ve kavramın eksik bırakılan yönlerini eleştirmiştir.

Ken Booth ve Nicholas Wheeler, güvenlik ikilemi kavramını yeniden tanımlamış ve kavrama yeni bir boyut kazandırmıştır. Geleneksel güvenlik ikilemi yaklaşımının esasında “güvenlik paradoksu” olduğunu ve güvenlik ikileminin sonucunun önceden varsayılamayacağını ileri sürmüşlerdir. Booth ve Wheeler, güvenlik ikilemini *yorumlama ikilemi* ve *karşılık ikilemi* olarak iki

² Tang çalışmasında bu girişimi “*BHJ formülasyonu*” olarak adlandırmaktadır. BHJ: Butterfield, Herz, Jervis.

boyutta incelemiş ve aktörlerin güvenlik anlayışlarını analiz etmek amacıyla *güvensizlik mantıkları* kavramını geliştirmişlerdir. Booth ve Wheeler'ın kavramın gelişimine dair yaptığı katkılar “Yeni Güvenlik İkilemi” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.2. Yeni Güvenlik İkilemi

Devletler arası ilişkilerde tarih boyunca yer edinmiş fakat tanımlanması ve farkına varılması 20. yüzyılın ortalarına denk gelmiş olan güvenlik ikilemi kavramı, uluslararası konjonktürün zaman içerisinde şekil değiştirmesi, devletler dışında sisteme yeni aktörlerin eklenmesi, toplum ve birey kavramlarının öne çıkması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme gibi birçok etkene bağlı olarak gelişmiş ve farklı bir boyuta evrilmiştir. Kavramın ortaya çıktığı dönemde yeterince analiz edilmemesi ve devam eden süreçte bu analizler tamamlanmadan genişletilmeye çalışılması yanlış kullanımlara ve analizlere yol açmıştır. Güvenlik ikileminin mevcut olmadığı durumlara güvenlik ikilemi analizleri yapılmış ve bu minvalde çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Jervis'in belirttiği gibi iyi bir fikir ortaya çıktığında bu fikrin problemlerini ve sınırlamalarını dikkate almadan kavramı genişletme ve uygulama eğilimi oluşmaktadır (1988: 318). Güvenlik ikilemi kavramı da savaş sebeplerinin belirlenmesi ve çözümlenmesi amacıyla geliştirilmiş iyi fikirlerden biridir ve sınırlamalarına dikkat edilmeden genişletilmiştir. Kavramın düzenlenmesi ve yeniden analiz edilmesi Soğuk Savaş Sonrası dönem ile başlamıştır.

Güvenlik ikilemi kavramı, Soğuk Savaş döneminde konjonktürel yapıya bağlı olarak realist anlayıştan etkilenmiştir. Bu döneme hâkim olan realist düşünceye rağmen güvenlik ikileminin tartışılması ve devletlerin niyetlerinin nasıl anlaşılacağı konusuna odaklanılması kavram adına önemli bir gelişme olmuştur. Soğuk Savaş Sonrası dönemde dünyada yaşanan dönüşümle birlikte yeni güvenlik meseleleri ortaya çıkmış, toplum ve birey güvenliği kavramları geliştirilmiştir. Sistem içerisinde tek aktör olarak kabul görülen devlet birimine toplum ve birey birimleri de eklenmiştir. Topraklarında çeşitli etnik-dini grupların yaşadığı büyük devletlerin dağılması ile birçok yeni güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar güvenlik ikilemleri yalnızca devletler arasında meydana gelebilecek bir fikir olarak ele alınmıştır. Etnik-dini gruplar arasında gelişen güvenlik sorunları güvenlik ikilemi kavramına devletler dışında yeni aktörlerin de eklenebileceği fikrini ortaya koymuştur. Bu dönem ve sonrasında yeni güvenlik ikilemi türleri gelişmeye başlamış ve kavramın devlet merkezli yapısı değişmiştir. Güvenlik ikilemi kavramı genişlemiş fakat kavram temelinde inceleme bu dönemde de göz ardı edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında incelenecek olan *yeni güvenlik ikilemi* fikri, biri geliştirilmiş fakat benimsenmemiş diğeri ise geliştirmeyi planladığımız iki ayrı noktaya işaret etmektedir. Öncelikle güvenlik ikileminin yeniden tanımlanması, sınırlarının çizilmesi, nasıl çözümleneceği hususlarında

en önemli katkıları sunmuş olan Booth ve Wheeler’ın güvenlik ikilemine yönelik geliştirdiği yeni güvenlik ikilemi tanımlaması bu çalışma kapsamında güvenlik ikileminin temeli olarak kabul edilmektedir. Güvenlik ikilemlerinin doğru tespit edilebilmesi ve çözümlenmesi ancak ve ancak doğru analizlerin yapılabilmesi ile mümkün olacaktır. Bu sebeple geleneksel güvenlik ikileminin bilinen yaygın tanımının geçmiş dönemde bırakılması ve sunulacak yeni katkıların Booth ve Wheeler’ın yeni analizi üzerinden yapılması kavramın gelişimi bakımından elzem bir önem taşımaktadır. İkinci olarak sektörel anlamda farklı şekillerde ortaya çıkan güvenlik ikilemi türleri kavrama katkı sunması planlanan diğer önemli noktayı temsil etmektedir. Bu iki yeni nokta bir bütün olarak bu çalışmanın ulaşmayı planladığı “yeni güvenlik ikilemi” fikrinin bütünüdür.

1.2.1. Booth-Wheeler Yeni Güvenlik İkilemi Anlayışı

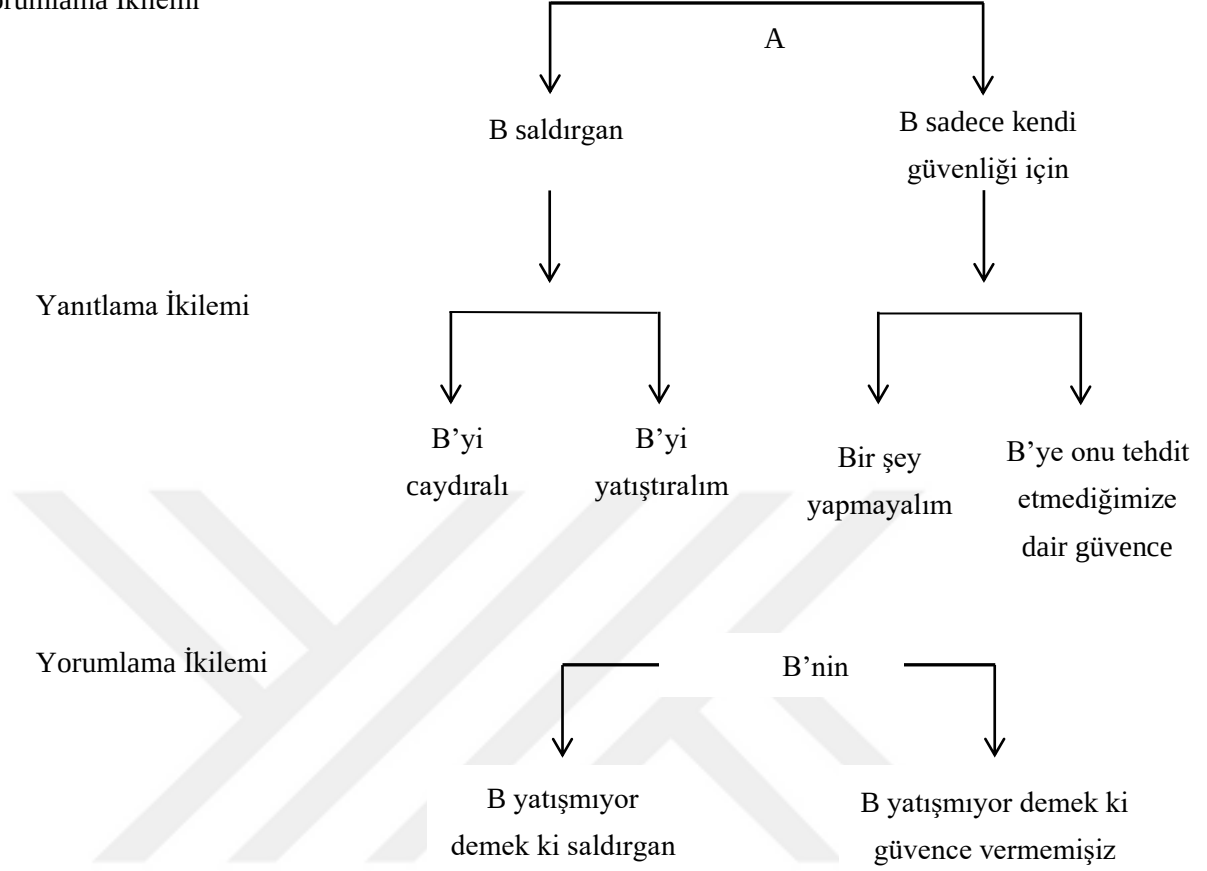
Ken Booth ve Nicholas Wheeler, geleneksel güvenlik ikilemi kavramının her daim yanlış anlaşıldığı ve yanlış kullanıldığı fikrini özümsemişler ve yeni bir güvenlik ikilemi tanımlamışlardır. Booth ve Wheeler’a göre geleneksel güvenlik ikileminde kabul edilen tanımlama esasında güvenlik paradoksu kavramını ifade etmektedir. Geleneksel güvenlik ikileminde *güvenlik paradoksu* ve *güvenlik ikilemi* özdeşleşmiş kavramlar olarak sunulmaktadır. Booth ve Wheeler, ikilem ve paradoks ayırımına dikkat çekmiş; doğru bir tanımlama yapabilmek amacıyla bu iki kavramı incelemiştir. İkilem; iki seçenek arasında “seçim” yapılması durumunu ifade etmektedir (AHDictionary, 2022a). Booth ve Wheeler’ın güvenlik ikilemi tanımlamasının merkezinde aktörlerin iki seçenek arasında seçim yapmak zorunda olması yer almaktadır. Bu “seçim” durumu güvenlik ikileminin oluşmasına neden olan faktör olarak kabul edilmektedir. Fransızca “*paradoxe*” sözcüğünden türeyen *paradoks* kelimesi ise “*çelişki, yanıltıcı ve aykırı*” anlamlarına gelmektedir (AHDictionary, 2022b). Devletlerin daha fazla güvenlik elde etmek isterken daha fazla güvensizlik içinde kalması paradoks durumunu oluşturmaktadır. Booth ve Wheeler, güvenlik ikilemi olarak kabul edilen bu durumun esasında “*güvenlik paradoksu*” olduğunu ileri sürmektedir (2008a: 135). Geleneksel güvenlik ikileminde devletler güvenliğini arttırmak isterken diğer devletlerin güvenliğini azaltmakta ve kendileri için daha az güvenli bir ortam oluşturmaktadır. Booth ve Wheeler’ın kavramın gelişimine yönelik yaptığı bu çözümleme Soğuk Savaş döneminde kabul edilen geleneksel güvenlik ikilemi yaklaşımında önemli değişikliklere yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminde herhangi bir güvenlik ikilemi durumunun mutlak bir biçimde olumsuz sonuçlanacağı ve devletlerin daha az güvenli olacağı düşüncesi esas fikir olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşımın aksine Booth ve Wheeler, *güvenlik ikilemi* ve *güvenlik paradoksu* ayrımı ile güvenlik ikilemlerinin sonuçlarının önceden öngörülemediği fikrini benimsemiştir. Booth ve Wheeler, paradoks ve ikilem kavramlarına yönelik analizleri neticesinde güvenlik ikilemini yeni bir perspektiften şu şekilde tanımlamıştır: (Booth ve Wheeler: 2008b: 4).

“Devletler ve diğer aktörler arasındaki ilişkilerde karar vericileri seçim yapmaya zorlayan iki seviyeli stratejik bir açmazdır. Birinci seviye başkalarının güdülleri, niyetleri ve yeteneklerinin nasıl yorumlanacağı hakkında oluşturulan yorumlama ikilemidir. İkinci seviye ise yorumlanan duruma karşılık nasıl bir yanıt verileceğini kapsayan yanıtlama ikilemidir.”

Booth ve Wheeler’ın oluşturduğu yeni güvenlik ikilemi tanımı yorumlama ve yanıtlama ikilemi olarak iki aşamada ele alınmıştır. Devletler ve diğer aktörler bu iki aşamada da iki seçenek arasında kalmaktadır. Booth ve Wheeler bu iki seçenek arasında kalma durumunu güvenlik ikilemi olarak kabul etmektedir. Bir devletin güç artırımı diğer devletler veya aktörler tarafından iyi veya kötü niyet içerip içermemesi durumuna göre yorumlanmaktadır. Bu aşama yorumlama ikilemi aşamasıdır. Bu ikilem durumunda hangi yorumun yapıldığına bakılmaksızın ikinci aşama olan yanıtlama ikilemi başlamaktadır. Yanıtlama ikileminin gerçekleşmesinin ardından diğer devlet için yorumlama süreci başlamakta ve bu süreç aktörler arasında karşılıklı bir etki-tepki döngüsü halinde devam etmektedir. Aktörlerin daha fazla güvenliğe ulaşmaya çalışırken iki seçenek arasında kalması ve bir seçim yapmak zorunda olma durumu Booth ve Wheeler’ın güvenlik ikilemi yaklaşımının özünü oluşturmaktadır.

Şekil 2: Booth ve Wheeler’a Göre A ve B Devletleri Arasındaki Farazi Güvenlik İkilemi Süreci

Yorumlama İkilemi

Kaynak: (Bilgiç, 2015: 22).

Yorumlama ikilemi, bir devletin başka bir devleti (olsun ya da olmasın) gerçek bir tehdit olarak tanımladığında ve bu tehdide bağlı olarak hareket ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Bu aşamadan sonra tehdit altında hisseden devlet “ne yapılmalı?” sorusuna odaklanmakta ve vereceği karşılığın olumlu ve olumsuz ikileminde kalmaktadır. Şekil 2 incelendiğinde A devleti, B devletinin güç artırımının arka planında yer alan niyetleri yorumlamaya çalışmaktadır. A devleti bu aşamada B devletinin saldırgan mı yoksa kendi güvenliğini sağlamaya çalışan bir devlet mi olduğunu yorumlamaya odaklanmaktadır. İki seçenek arasında kalınan bu aşama yorumlama ikilemi aşamasıdır. B’nin saldırgan kabul edilmesinin ardından B devleti caydırılmakta veya yatıştırma politikası uygulanmaktadır. B’nin kendi güvenliğini sağlamak amacı ile savunma yeteneklerini geliştirmesine yönelik olarak hiçbir şey yapmama ve güvence verme çabaları da yanıtlama ikilemini oluşturmaktadır. Mantıksal olarak yanıt ikilemi yorum ikileminin tamamlanmasının ardından başlamaktadır. A devletinin B devlete karşı hiçbir şey yapmama tepkisi B devlete yeni bir yorumlama yolu açmaktadır. B devleti, A’nın bu yanıtını korku veya iyi niyet olarak algılaması

durumunda yorumlama ikilemine başlatmaktadır. B'nin vereceği yanıt A devleti tarafından saldırgan ya da yeterince güvence verilmemiş şeklinde yeni bir yorumlama ikilemini başlatmaktadır.

Booth ve Wheeler, yeni bir güvenlik ikilemi tanımı sunmanın ötesinde kavramın gelişimini destekleyecek yeni soruların (Güvenlik ikileminin gerçekleşmesi durumunda devletler veya aktörlerin karşı karşıya kaldığı seçenekler nelerdir? Bu seçenekler hangi koşullar altında oluşmuştur? Bir aktörün seçimini belirleyen unsur nedir?) gündeme gelmesini sağlamışlardır. Güvenlik ikilemi sürecini daha ayrıntılı incelemeyi sağlayacak bu sorulara verilecek cevaplar aktörlerin güvenlik anlayışlarının belirlenmesine yardımcı olacaktır. Booth ve Wheeler bu belirsizliğin giderilmesi ve yukarıda bahsi geçen soruların ve benzerlerinin yanıtlanabilmesi amacıyla “*güvensizlik mantıklarının*” geliştirmiştir. Güvensizlik mantıkları güvenlik ikileminin temelinde var olan güvensizlik probleminin çözümlenmesinde fayda sağlayacak düşünce yapılarını içermektedir. Aktörlerin ikilemde kaldığı seçeneklerin özelliklerini bu düşünce yapıları belirlemektedir. Güvensizlik mantıkları ikilemde kalınması durumunda seçeneklerin nasıl yorumlanacağı ve nasıl yanıtlanacağı konusunda aktörlere yol göstermektedir. Booth ve Wheeler üç adet güvensizlik mantığı tanımlamıştır: *kaderci mantık (fatalist)*, *yatıştırıcı mantık (mitigator)* ve *toplumsal mantık (transcender)* (Booth ve Wheeler, 2008b: 10).

Kaderci Mantık, uluslararası siyasal alanda var olan güvensizliğin asla sonlanmayacağı fikrine dayanmaktadır. Kader, olacakları önceden belirleyen güç veya ilkedir. Kaderci, önceden belirlenmiş bir yaşamın sınırlarını kabul eden ve sürdüren kişidir. Devletler ve diğerleri arasındaki ilişkiler öncelikle güvenlik esasına göre kurulmuştur. Bu mantıkta bir devlet güvenliği azaldığı belirsizlik durumunda varlığını sürdürebilmesi için her daim en kötüsünü farz etmelidir. Devletlerin bu aşamada uygulayacağı politikalar yalnızca kendi güvenlik ihtiyaçlarına göre şekillenmelidir. Korku ve belirsizlik kaderci mantığın temelini oluşturmaktadır. Booth ve Wheeler disiplinde güvenlik ikilemini canlandıran temel duygu olan korkunun ihmal edildiğini savunmaktadırlar. Kaderci mantıkta ihmal edilmiş olan korku ve belirsizlik karşılıklı olarak birbirini beslemektedir. İnsan doğası (hiç kimse kendi güvenliğini garanti edemez ve bu nedenle herkes hayatta kalmak için kendi gücüne güvenmek zorunda kalır), anarşi ortamı ve güvenlik rekabetinden asla kaçılmayacağı fikrine dayanan kaderci mantık ile güvenlik ikilemlerinin aşılamayacağı ve ikilemlerin çatışma ya da savaşla sonuçlanacağı görüşünü savunmaktadır (Booth ve Wheeler, 2008a: 135).

Yatıştırıcı Mantık, uluslararası siyasal alanda var olan güvensizliğin bir süreliğine yatıştırılabileceğine veya azaltılabileceğine fakat tamamen ortadan kaldırılamayacağı fikrine dayanmaktadır. Yatıştırıcı mantık, aktörlerin bir araya gelerek ortak değerler üzerinden oluşturacakları düzen mekanizması neticesinde belirsizliğin azaltılabileceğine ve buna bağlı olarak da güvenlik ikilemlerinin çözülebileceği fikrine dayanmaktadır. Bu mantık uluslararası sistemin

anarşi durumunda olduğunu benimsemekte fakat anarşinin bir dereceye kadar aşılabileceğini kabul etmektedir. Kaderci mantık başkalarına karşı kendi güvenliği fikrini savunurken, yatıştırıcı mantık başkalarıyla birlikte güvenlik (tarafların diğer tarafların karşı korkularını makul bir dereceye kadar anlayabilmeleri) fikrini savunmaktadır (Booth ve Wheeler, 2008a: 136).

Toplumsal Mantık, toplumun içinde yaşadığı yapıları ve süreçleri güvenlik temelinde yeniden inşa etmesiyle güvenlik ikilemlerinin çözümlenebileceği fikrine dayanmaktadır. Toplumsal mantığa göre toplumları bulunduğu konuma zorunluluklardan ziyade tarih getirmiştir. Başarılı bir güven inşası neticesinde radikal bir bakış açısıyla farklı bir dünya düzeni kurmanın (son derece zor olsa da) mümkün olduğu görüşüne dayanmaktadır. Toplumların miras olarak aldığı yapısal kısıtlamalara rağmen toplum olmayı seçtiği hedef uğrunda çalışabileceği ve bu durumun imkânsız olsa da gerçekleşebileceği fikrini kabul etmektedir. Özetle toplumsal mantıkta devletler birbirleriyle güven ilişkisi geliştirmeye çalışmakta, küresel bir boyuttan yeniden ele alınan ilişkiler toplumsal bir kimliğin gelişmesini sağlamakta ve böylece güvenlik ikilemlerinin ortadan kaldırılacağı inancı kabul görmektedir. Toplumsal mantık, güvenlik ikilemlerinin oluşmasının temel nedenini uluslararası sistemde giderilemeyen güven eksikliği olarak kabul etmektedir. Booth ve Wheeler, güvenlik ikilemlerinde önemli bir nokta olan güven konusunun disiplin içerisinde ihmal edildiğini ileri sürmektedir. Booth ve Wheeler’a göre toplumsal ilişkilerde güvensizliğin ortadan kaldırılması güvenlik ikileminin çözümlenmesinde yeterli bir kriter değildir. Güvensizliğin tam olarak ortadan kaldırılabilmesi için güvenin toplumlararası ilişkilere yansıtılması gerekmektedir. Booth ve Wheeler güven kavramı üzerine yaptığı incelemeler ile kavramın yeniden dikkat çekmesini sağlamışlardır.

Korku ve belirsizlik, güvenlik ikileminin altında yatan en temel dinamiklerden biridir. Booth ve Wheeler uluslararası sistemi bir korku sistemi (devletlerin saldırıya uğrama korkusu, refah statüsünü kaybetme korkusu, kendilerini saldırılara açık bırakma korkusu, prestij kaybetme korkusu, yabancılar tarafından ezilme korkusu) olarak addetmektedir (2008a: 135). Booth ve Wheeler, “çözümlemeyen belirsizlik (unresolvable uncertainty)” ifadesi ile kendilerine zarar verebilecek kişilerin mevcut ve gelecekteki güdüler ve niyetleri hakkında hiçbir zaman %100 emin olunamayacağı belirsizlik halinin önemine dikkat çekmiş ve bu durumu güvenlik ikilemini oluşturan çıkmazların özü olarak kabul etmiştir (Booth ve Wheeler, 2008a: 132). Booth ve Wheeler çözümlenemeyen belirsizliklerin birçok itici gücünün bulunduğunu ileri sürmüş ve bu meselenin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla silahlanma örneğine odaklanmıştır. Silahların saldırı mı yoksa savunma amacıyla kullanılacağının belirsizliği ve bunu ayırt etmenin zorluğu çözümlenemeyen belirsizlik olarak kabul edilmiştir. Booth ve Wheeler saldırı ve savunma silahları arasında ayırım yapmanın imkansızlığını “bir silahı savunma mı yoksa saldırı amacıyla mı kabul ettiğiniz parmağınızın tetikte olup olmamasına bağlıdır” sözüyle öznel bir yoruma bağlı olduğunu açıkça ifade etmişlerdir (2008a: 132).

Booth ve Wheeler, güvenlik ikilemi üzerine yaptıkları analiz ile kavramı başlangıç hali olan geleneksel güvenlik ikilemi boyutundan farklı ve yeni bir boyuta taşımışlardır. Öncelikle paradoks ve ikilem ayrımlarının netleştirilmesi neticesinde kavramın tanımlanmasında köklü bir değişiklik gerçekleştirilmiştir. Bu yeni tanımlama neticesinde güvenlik ikilemi her daim savaşla sonuçlanan bir kavram olmaktan çıkmıştır. Güvenlik ikilemlerinin kaderci mantıkla savaşla sonuçlanacağı, yatıştırıcı mantıkla bir dereceye kadar aşılabileceği ve toplumsal mantıkla tamamen ortadan kaldırılabilmesi seçenekleri ile farklı durumlara farklı analizlerin uygulanabileceği güvensizlik mantıklarını geliştirmişlerdir. Güvenlik ikilemi, aktörlerin seçenekler arasında kalma durumu olarak tanımlanmış ve bu seçimlerin analiz edilmesinin önü açılmıştır. Kavramın devlet merkezli yapısı güvenlik mantıklarının geliştirilmesi ile toplumları da kapsayan bir yapıya dönüşmüştür. Uluslararası sistemde göz ardı edilen güven kavramına dikkat çekilmiş ve güven kavramı ile güvenlik ilişkisi tartışılmaya başlanmıştır.

1.2.2. Yeni Güvenlik İkilemi Türleri

1950’li yıllarda ortaya çıkan güvenlik ikilemi kavramı ilk dönüşümünü 40-50 yıl gibi bir zaman zarfında tamamlamıştır. Devam eden değişim süreci küreselleşmenin etkisiyle daha da kısalmıştır. Booth ve Wheeler’ın güvenlik ikilemi kavramına yapmış olduğu katkının üzerinden çok zaman geçmemesine rağmen güvenlik ikilemi kavramında birçok yeni gelişme yaşanmıştır. Güvenlik ikilemi üzerine yapılan çalışmalar neticesinde bu ikilemlerin hangi şekillerde meydana geldiği ayırt edilebilir bir boyuta erişmiştir. Ekonomik, askeri, toplumsal, kimliğe bağlı, teröre bağlı, enerji, nükleer ve siber olmak üzere sekiz farklı alanda güvenlik ikilemlerinin meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu türlerden ekonomik, askeri, kimliğe bağlı, nükleer ve siber güvenlik ikilemi türleri örnek vaka analizi sırasında kullanılmış güvenlik ikilemi türleridir. Ekonomik ve enerji güvenlik ikilemi türleri ise bu çalışma kapsamında tespit edilmiş türlerdir. Her bir güvenlik ikilemi türünün ayrı başlıklar altında analiz edilmesi ve uluslararası sistemde karşılık geldiği herhangi bir örneğin sunulması, türlerin anlaşılması ve “4. Bölüm”ün altyapısını oluşturması sebebiyle önem arz etmektedir.

Güvenlik ikilemi türlerinin açıklanmasından önce değinilmesi gereken önemli birkaç husus bulunmaktadır. Öncelikle güvenlik ikilemlerinde devlet tek aktör olma özelliğini kaybetmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşme ile birlikte devlet dışı, devlet altı ve devletler arası grupların devlete veya diğer aktörlere meydan okuma olasılığı artmıştır (Cerny, 2000: 624). Çeşitlenen bu aktör yapısı güvenlik ikilemi alanını da etkilemekte ve etnik-dini gruplar, toplumsal gruplar, terör grupları gibi gruplar arasında güvenlik ikilemlerinin oluştuğunu göstermektedir. Güvenlik ikilemi türlerinden yalnızca nükleer güvenlik ikilemi bugünkü veriler ışığında devlet dışında herhangi bir grubun elinde nükleer silah bulunmaması sebebiyle devletler arasında

gerçekleşmektedir. Bu türün aktör yapısının zaman içerisinde değişme ihtimali de bulunmaktadır. İkinci olarak aynı anda iki aktör arasında birden fazla güvenlik ikilemi yaşanabilmektedir. İki aktörün aynı anda ekonomik, nükleer ve enerji güvenlik ikilemlerini yaşama ihtimali bulunmaktadır. Bu ikilemler tarihsel anlamda birbirine bağlı ilerleyen ikilemlerde olabilmektedir. ABD ve SSCB'nin aynı anda askeri ve nükleer güvenlik ikilemi yaşaması birden fazla güvenlik ikileminin meydana gelmesine iyi bir örnek niteliğindedir. Son olarak, her güvenlik ikilemi çatışma ihtimalini yoğunlaştırması bakımından aynı ölçüde etki kapasitesine sahip değildir. Ekonomik güvenlik ikileminde oluşacak tehdit algısı ile nükleer güvenlik ikileminde oluşacak tehdit algısı birbirinden farklı boyutlarda olacaktır. Bu sebeple bir güvenlik ikilemi türü tek başına büyük çatışmalar veya savaşlara yol açacak etki kapasitesine her daim sahip olmayabilmektedir.

1.2.2.1. Ekonomik Güvenlik İkilemi

“Oikos”(ev-hane) ve “nemein” (yönetim-idare) kavramlarının birleşimi ile oluşan ekonomi kavramı antik çağda hane yönetimini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Leshem, 2016: 225). Modern çağda toplumsal gelişmelerle birlikte kavramın kapsamı hane yönetiminden toplum yönetimine doğru evrilmiştir. Bu gelişme neticesinde ekonomi kavramı, toplum refahını en üst düzeye çıkarmak amacıyla kaynakların en verimli şekilde yönetilmesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomi kavramından farklı anlam içeren *ekonomik* kavramı ise mal ve hizmetlerin dağıtımı, mübadelesi ve tüketimiyle ilgili insan faaliyetlerini ifade etmektedir (Mesjasz, 2015: 241). Bu faaliyetlerin gerçekleştirilme sürecinde oluşan veya oluşabilecek problemler ve ekonominin uluslararası sistemle karşılıklı etkileşim içinde bulunan yapısı ekonomi ve güvenlik kavramlarını bir bütün haline getirmiştir.

Ekonomik güvenlik, ekonomik anlamda güvende olma durumunu ifade etmesi sebebiyle bireysel, toplumsal, küresel, çevresel ve benzeri birçok mesele ile bağlantılı bir kavramdır. Bu sebeple kavram birçok yönden tanımlanmış ve farklı perspektiflerden sınıflandırılmıştır. Ekonomik güvenlik kavramına yönelik tanımlar amaç, gelişmişlik ve istikrar şeklinde üç kategoriye ayrılmıştır (Luciani, 1988: 162). İlk kategori ekonomik güvenliği amaç olarak tanımlamış ve gelişimin ekonomik güvene bağlı olarak müdahale olmaksızın gerçekleşeceği fikrini benimsemiştir. İkinci kategori ekonomik güvenliği gelişmişlik düzeyine göre tanımlamış ve devletlerin sahip olduğu ekonomik güç ve kapasiteye odaklanmıştır. Son kategoride ise ekonomik güvenlik üretimde verimlilik ve istikrar unsurlarına bağlı olarak tanımlanmıştır. Ekonomik güvenlik birçok disiplinde analiz edilmesi nedeniyle çok fazla tanıma sahip olmakta ve bu sebeple tanım çalışmaları dahi kategorilere ayrılmaktadır. Bu çalışmanın sınırlılığı gerekçesi ile kavrama yönelik tanımlamalardan yalnızca birkaçı sunulacaktır. Genel manada ekonomik güvenlik, “iktisadi alanda istikrarın sağlandığı, tehlikeler karşısında kırılganlık derecesinin minimum seviyeye düşürüldüğü ve birey,

toplum ve devlet düzeyinde refah sürekliliğini sektöre uğratan tehlikelerden uzak olma” durumudur. Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO) 2006 yılında yayımladığı raporda ekonomik güvenliği, “sağlık, eğitim, konut, bilgi edinme ve sosyal koruma ile ilgili temel ihtiyaç altyapısına erişim ve çalışma alanında bulunan temel sosyal güvenlik unsurlarının sağlanması” şeklinde tanımlamıştır (ILO, 2006). Literatüre bu anlamda önemli katkı sunan Buzan, ekonomik güvenliği uluslararası anarşi ortamı ile piyasa arasındaki ilişkilerin güçlü bir bağla çelişkiler ve dengeler üzerine konumlandırmış ve kavramı birey, firma ve devlet olmak üzere üç düzeyde ele almıştır. Buzan’a göre belirli düzeyde güvensizlik olmadan sistem işlevsizleşecek ve birey, firma ve devlet birimleri güvensiz ortamda varlığını sürdürecektir. Buzan, ekonomik güvenliğin artırılması için karşılıklı bağımlılığın azaltılması gerektiğini fakat bu girişimin aynı zamanda birimler açısından farklı mağduriyetleri beraberinde getireceğini ileri sürmüştür (Buzan, 2015: 192-197). Ekonomik güvenlik literatürüne önemli katkı sunan diğer önemli bir yazar Luciani ise ekonomik güvenliğe dar ve geniş kapsamlı olmak üzere iki farklı yaklaşım geliştirmiştir. Luciani’nin dar kapsamlı yaklaşımına göre ekonomi yalnızca ulusal güvenliği elde etmek amacıyla maddi ve finansal araçları sağladığı ölçüde, güvenlik ise askeri ve bölgesel sınırlar içinde ele alınmaktadır. Dar kapsamda ekonomik güvenlik askeri meselelerle ilgili güvenliği temsil etmektedir. Luciani’nin geniş kapsamlı yaklaşımına göre ekonomik güvenlik hem sivil hem de askeri tüm faaliyetlerin ekonomik anlamda güvenliğini temsil etmektedir. Geniş kapsamlı yaklaşımda herhangi bir ekonomik meselenin güvenlikle ilgili sonuçları olacağı varsayılmaktadır (Luciani, 1988: 153-57).

Ekonomik güvenlik kavramı bireysel, ulusal ve uluslararası olmak üzere farklı düzeyde ele alınmaktadır. Bireysel ekonomik güvenlik, bireylerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanması ve gelir akışının güvenli sürdürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Neseadurai, 2004: 573). Ulusal ekonomik güvenlik, devletlerin rekabet gücü ve bağımsız ekonomik egemenliğine herhangi bir tehdidin olmaması durumudur. Bir ülkenin ekonomik güvenliği, en verimli araçlarla kişi başına düşen maksimum ekonomik kaynağın istikrarlı bir şekilde üretilmesini sağlayan ekonomik, politik ve yasal koşulların birleşimidir (Illarinov, 1999: 80). Dolayısıyla ekonomik gelişmişlik düzeyi, ekonomik güvenlik durumunun en önemli göstergelerinden biridir. Jiang Yong, ulusal ekonomik güvenliği madalyona benzetmektedir. Rekabet gücü ve bağımsız ekonomik egemenlik bu madalyonun iki yüzünü oluşturmaktadır. Devletler açısından rekabet gücü sağlıklı bir gelişme sağlarken, bağımsız ekonomik egemenlik dış etkenlere karşı koruma sağlamaktadır (2007: 66). Uluslararası ekonomik güvenlik ise küresel ekonomik istikrarın sürdürülmesi ve küresel krizlerin yokluğu durumunu ifade etmektedir.

Ekonomik güvenlik çalışmaları genel anlamda ulusal boyutta ilerleme kaydetmiştir. Bu nedenle ekonomik güvenlik kriterleri daha çok devletler bazında analiz edilmiştir. Zhengyi Wang, bir devletin ekonomik güvenliğini sağlamak amacıyla ulusal varlık fonunun kurulması, gıda kapasitesinin artırılması, ambargo veya boykotların önlenmesi ve enerji çeşitliliğinin artırılması

gerektiği fikrini ileri sürmüştür (2004: 542). Sergei Glaz’ev ise ekonomik güvenliğin sağlanması için gerekli 25 kriter belirlemiř³, ekonomik güvenlik kavramının temel özellikleri üzerine de on ayrı unsur geliştirilmiştir. Bu özellikler:

1. Çok disiplinli olması.
2. Düşman tanımlamasının güç olması.
3. Ekonomik güvenlik politikalarının belirlenmesinde devletin belirleyiciliğinin görel olarak düşük olması.
4. Pozitif toplamı olması.
5. Savunmacı değil proaktif olmayı gerektirmesi.
6. Ekonomik güvenlik önlemlerinin maliyet boyutunun askeri güvenliğe göre farklı olması.
7. Ekonomik güvenlik algısının ülkenin uluslararası sistem içindeki yerine göre farklılaşması.
8. Risk ve tehditlerin her ülke için farklı olması.
9. Ulusal çıkarların belirlenmesinin önem taşıması.
10. Kurumsal yapı ve yönetim kalitesinin önemli olmasıdır (Aykın, 2015: 5-9).

Ekonomik güvenlik kavramının analizinde *ekonomik güvenlik düzeyinin nasıl belirleneceği, devlet güvenliği ile bağlantısı ve bu güvenliğe yönelik tehdit unsurlarının ne olduğu* odaklanılan üç önemli mesele olmuştur. Öncelikle, ulusal ekonomik güvenliğin hangi düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla birtakım göstergeler geliştirilmiştir. Bunlar; devlet ekonomisinin gelişmişlik düzeyini yansıtan ekonomik gelişmişlik, GSYİH, bütçe ve nüfus geliri, enflasyon, kamu dış borcu, işsizlik ve tüketim göstergeleridir (Ibragimovich, 2020: 66). Bu unsurlar birbiriyle bağlantılı olarak devletlerin ekonomik güvenlik düzeylerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ekonomik güvenliğin devlet güvenliği ile ilişkisi ise aktör ve devletleri üç açıdan birbirine bağlamaktadır. Öncelikle, ekonomik güvenlik bir devletin refah gücü ve işleyişini tehlikeye atabilecek niteliğe sahip tehditlerle ilgilenmektedir. İkinci olarak, gelişmiş bir ekonomi askeri güç için temel bir yapı olarak düşünülmektedir. Son olarak, askeri eylemler devletlerin güvenlik işleyişini etkileyebilmektedir (Mesjasz, 2015: 251). Bu üç gerekçe ekonomik güvenliğin ulusal güvenlikle bağlantısını ortaya koymaktadır. Ulusal ekonomik güvenliğe yönelik oluşabilecek tehdit unsurları ise doğal kaynakların arzına bağımlılığın yarattığı tehditler, dünya ticaretinin dengesizliğinden kaynaklanan tehditler, korumacılığın artması ve savunma ekonomisinin yarattığı tehditler olarak belirlenmiştir (Aydın vd., 2022: 207). Ekonomik güvenlik kavramına yönelik geliştirilen analizler bir devletin ekonomik güvenlik seviyesinin belirlenmesi ve bu güvenliğe yönelik tehditlerin tanımlanması için yeterli

³ Sergei Glaz’ev’in ekonomik güvenlik kriterleri için bkn. Andrei Illarinov, (1999), “The Criteria of Economic Security”, Problems of Economic Transition, 41(12), 63-92.

değildir. Nitekim belirlenen faktörler dışında devletin algıları, çıkarları, değerleri, coğrafi konumu ve uluslararası sistemin yapısı da ekonomik güvenliği etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bir devletin ekonomik güvenliğini ve bu güvenliğe yönelik tehditlerin belirlenmesi çözümlenmesi zor bir problemidir.

Ekonomik güvenliğin tanımlanması ve uygulanması amacıyla geliştirilen analizler coğrafi konum faktörüyle ayrıştırılmıştır. Bu yaklaşımlar Anglo-Sakson ve Asyalı olmak üzere iki coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Anglo-Sakson yaklaşıma göre ekonominin temel amacı refah seviyesinin yükseltilmesidir. Bu yaklaşımda ekonomi amaç değil araçtır. Ekonomik güvenliği savaşımlara hazırlanmak amacıyla değil üretim ve tüketim dengesini sağlamak amacıyla korumak istemektedirler. Asyalı yaklaşım ise ekonomik güvenliği amaç olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre uluslararası sistem içinde daha fazla güç elde etmek isteyen devletler ekonomik güvenliğini sağlamak mecburiyetindedir. Güvenliğin sağlanması için Anglo-Sakson yaklaşımın aksine devlet daha müdahaleci bir konumda bulunmalıdır (Turgutoğlu, 2017: 143).

Devletler günümüz dünyasında birçok yönden saldırıya açık hale gelmiştir. Teknolojik gelişmelerin hızlanması ile iletişim ağının gelişmesi, askeri, siyasal, ekonomik ve sosyal meselelerin etki alanının genişlemesi tarafların güvenlik hassasiyetlerini arttırmıştır. Bu değişim öncesinde yalnızca askeri saldırılara karşı savunma yeteneğini geliştirmeye çalışan devletler modern çağda teknoloji alt yapısından toplum birimine kadar birçok farklı alanda savunma yeteneklerini geliştirmeye odaklanmıştır. Ekonomik rekabet gücü de bu savunma alanlarından birini temsil etmektedir. Bu güç, devletler veya devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerinin, konumlarının ve savunma yeteneklerinin belirlenmesinde önemli bir nitelik taşımaktadır.

Ekonomik gelişmişliğin sağlanması, elde edilen ekonomik seviyenin korunması ve ileri bir noktaya taşınması aktörlerin uluslararası sistemdeki konumu açısından önem arz etmektedir. Devletler bu konunun daha ileri bir seviyeye taşınması amacıyla rekabet gücünü arttırmaya odaklanmaktadır. Bu doğrultuda uygulanan ekonomi politikaları toplumların refah seviyesini arttırma hedefinin de ötesinde sistem içerisinde var olma mücadelesinin yansımasıdır. Devletler birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da tehdit algısı hissedebilmektedirler. Ekonomik anlamda uluslararası konumunun değişmesi, refah seviyesinin azalması, prestij kaybetme korkusu, diğer aktörler tarafından ezilme korkusu ve bunlara bağlı olarak gelecekte varlığına tehdit oluşturabilecek sebepler devletleri bu konuda önlem almaya sevk etmektedir. Bu durumun iki aktör arasında tırmandırıcı şekilde meydana gelmesi ekonomik güvenlik ikilemine işaret etmektedir. *Devletler veya devlet dışı aktörler, üst bir otoritenin olmadığı uluslararası sistemde, korku ve belirsizlik etkenlerine bağlı olarak gelişen güvensiz ortamda kendilerini korumak amacıyla ekonomik politikalar üretmektedir. Bu politikaların diğer devletler veya devlet dışı aktörler*

tarafından tehdit olarak algılanması durumunda benzer bir ekonomik girişim veya ekonomik politika tepkisiyle karşılık verilmektedir. Tarafların yorumlama ve karşılık verme şeklinde devam ettirdiği bu döngüsel yapı ekonomik güvenlik ikilemi sürecini ifade etmektedir. Ekonomik güvenlik ikilemi, geleneksel güvenlik ikileminin temel unsurları kabul edilen korku, belirsizlik ve anarşi özelliklerini taşımaktadır. Bu ikilem türünde aktörler sahip oldukları saldırıya uğrama korkusu ve endişesi ile savunma yeteneklerini arttırmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda bir aktörün ekonomik alanda politikalar geliştirmesi ve ekonomik gücünü arttırmaya çalışması diğer aktörler tarafından *savunma yeteneği artırımı* olarak nitelendirilebilmektedir. Gerçekleşebilecek olası ekonomik saldırılara hazırlıklı olmak amacıyla ekonomik savunma yeteneğinin geliştirilmesi, ekonomik anlamda daha fazla güvenlik arayan tarafların daha az güvenceye sahip olması ile sonuçlanmaktadır.

Ekonomik güvenlik ikileminin A ve B devletleri örneği ile modellenmesi konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. A devleti, uluslararası sistemde ekonomik konumunu korumak ve geliştirmek, refah seviyesini artırmak, diğer aktörler tarafından ezilmemek ve prestijini kaybetmemek amacıyla bulunduğu bölgede büyük bir proje geliştirmiştir. Bu proje ile komşu ülkelerde limanlar kurmayı ve bu limanlar sayesinde ekonomisine önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Liman kurulacak ülkelerin yeterli kaynağa sahip olmaması sebebiyle A devleti komşu devletlere kaynak sağlamayı ve karşılığında limanları belirli bir süre kendi yönetmeyi planlamaktadır. A devletinin bu girişiminin amacı, bölgesinde oluşacak olası ekonomik büyümeler ve yatırımlar karşısında hazırlıklı olmaktır. A devletinin kendini koruma amacıyla gerçekleştirdiği bu girişim B devleti tarafından kendisine yönelen tehdit olarak algılanmaktadır. B devleti, A devletinin bu projesi ile gelecekte ekonomik olarak küçüleceğini ayrıca A devletinin bu ekonomik kazanımlarla askeri harcamalarını arttıracak ve ileride kendisine karşı kullanacağını varsaymaktadır. A devletinin ekonomik savunma yeteneğini artırma girişimi, B devleti tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. B devleti, A devletinin borçlandırmayı hedeflediği komşu ülkelere maddi kaynak sağlayacak ve böylece bu ülkeleri kendisine bağlayacak yönde ekonomik proje geliştirmiştir. B devletinin bu girişimi, A devleti tarafından tehdit olarak yorumlanmış ve taraflar arasında yorumlama ve yanıtlama üzerine bir süreç başlamıştır. Ekonomik anlamda daha fazla güven arayan A ve B devletleri daha fazla güvensiz bir ortam oluşturmuşlardır.

Ekonomik alanda algılanan tehditler ekonomik meseleler dışında farklı alanları da ilgilendirmektedir. Ekonomik güç askeri, siyasal, çevresel ve toplumsal birçok alanda önemli bir belirleyici niteliğe sahiptir. Bu etki kapasitesi, meydana gelecek herhangi bir güvenlik ikileminin ekonomi dışında farklı alanlarda da güvenlik ikilemlerini tetiklemesi muhtemeldir. Örneğin, ekonomik güç en temel savunma yeteneği olan askeri gücün sağlanmasında gerekli olan maddi kaynağı oluşturmaktadır. Askeri savunma harcamaları ülke ekonomileri üzerinde önemli bir paya sahiptir. Her devlet gelirine ve ekonomik gücüne bağlı olarak bu harcamaları arttırabilmektedir. Bu gücün sürdürülmesi ya da arttırılabilmesi ancak güçlü bir ekonomi ile mümkün olacaktır. Ekonomik

güç askeri alan haricinde teknolojik yatırımdan toplumsal meselelere kadar birçok farklı alanda önemli bir etken konumundadır. Bu sebeple iki aktör arasında ekonomik güvenlik ikilemi haricinde farklı alanlarda da güvenlik ikilemi ortaya çıkabilmektedir.

1.2.2.2. Askeri Güvenlik İkilemi

Çalışma kapsamında geleneksel güvenlik ikileminin modern dönemdeki karşılığı askeri güvenlik ikilemi olarak kabul edilmiştir. Buzan'ın güvenlik kavramına getirdiği yeni bakış açısı güvenliğin öznesi olan devlet birimine birey ve toplum birimlerinin eklenmesini sağlamıştır. Buzan, klasik askeri güvenlik yaklaşımını yetersiz bulmuş, askeri alan dışında insan ve toplum yaşamına etki eden başka güvenlik alanlarının da önemine dikkat çekmiştir. Güvenliği askeri, ekonomik, toplumsal siyasi ve çevresel olarak beş sektöre ayırmıştır. Bu bölünme sonrası geleneksel güvenlik yok sayılmamış, askeri sektör olarak varlığını sürdürmüştür. Geleneksel güvenlik ikilemi de tıpkı geleneksel güvenlik gibi ortadan kalkmamış, farklı türlerle birlikte varlığını devam ettirmiştir.

Devletler, uluslararası sistemin tek aktörü özelliğini kaybetmiş fakat en önemli aktörü olma özelliğini korumuştur. Toplumun, etnik grupların, bireylerin aktör olarak ön plana çıkması, haberleşme ağının gelişmesi, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve diğer birçok gelişme devletleri askeri saldırılardan koruyacak gücü sağlayamamıştır. Devletlerin sahip olduğu askeri güç yeteneği diğer devletler üzerinde korku, tehlike ve belirsizlik durumlarını sürdürmektedir. Nitekim bu algılar doğrultusunda ekonomik olarak önemli bir pay gerektiren savunma harcamalarından vazgeçilmemiştir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Merkezi (Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI)'nin yayınladığı rapora göre 2021 yılında yapılan dünya savunma giderleri ilk kez iki trilyon doların üzerine çıkmıştır. 2021 yılında ABD 801, Çin 293, Hindistan 76,6, Birleşik Krallık 66,9, Rusya, 65,9 ve Almanya 56 milyar dolar savunma harcaması yapmıştır (SIPRI, 2022). Savunma harcamalarının gün geçtikçe azalmak yerine artması askeri savunmanın önemli bir güvenlik yeteneği olarak devam ettiğini göstermektedir. Yukarıda dikkat çekilen gerekçeler doğrultusunda askeri güvenlik ikilemi, güvenlik ikileminin bir türünü oluşturmaktadır.

Askeri güvenlik ikilemi, günümüz dünyasında devletler, uluslararası örgütler, terörist gruplar ve diğer aktörler arasında aktif olarak varlığını sürdürmektedir. Bu güvenlik ikilemi türünün varlığına dair en somut örnek NATO (North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)-Rusya⁴ ilişkilerinde görülmektedir. NATO ve Rusya'nın kendi güvenliklerini sağlamak

⁴ Askeri güvenlik ikilemi bağlamında Rusya'nın Batı ile ilişkilerini yönlendiren aktör NATO'dur. Batının savunma gücünü NATO üzerinde birleştirmesi ve Avrupa dışından ABD'yi de kapsamı nedeniyle NATO-Rusya örneği inceleme altını alınmıştır.

amacı ile geliştirdiği politikalar karşı tarafta tehdit algısı oluşturmuş ve bu durum neticesinde daha güvensiz bir ortamın oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Taraflar algıladıkları tehdit karşısında askeri savunma yeteneklerini arttırmış fakat bu niyet karşı tarafta saldırı hazırlığı olarak algılanmıştır. Rusya ile NATO arasında ortaya çıkan askeri güvenlik ikilemi Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ilişkiler geliştirilmiş, Rusya 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne (North Atlantic Cooperation Council-NACC) ve 1994 yılında NATO'nun Barış İçin Ortaklık Programı'na (Partnership Founding Act) katılmıştır. 1997 yılında NATO-Rusya Kurucu Yasası (NATO-Russia Founding Act) imzalanmış ve 2002 yılında NATO-Rusya Konseyi (NATO-Russia Council) kurulmuştur. Yapılan bu anlaşmalarla iyi ilişkiler geliştirilmiş, Rusya NATO'nun "29+1"⁵ parçası haline gelmiştir. Fakat NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru dördüncü (1999 yılında Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti) ve beşinci (2004 yılında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya) genişleme girişimi Rusya tarafında büyük bir tehdit olarak algılanmış ve NATO-Rusya ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Rusya, Birleşik Almanya'nın NATO üyeliğini, NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişlemeyeceği vaadiyle onayladığını ileri sürmüştür (Shehadi, 2022). Rusya kendisine verilen sözün tutulmadığını ileri sürmüş ve NATO'nun genişlemesini durdurmasını "yazılı güvenlik garantileri" çerçevesinde talep etmiştir (Hockstein, 2022). Bu garantilerin sağlanmaması nedeniyle Rusya askeri savunma yeteneklerini geliştirmeye başlamıştır. NATO ise bir savunma örgütü olduğunu Rusya saldırmadığı müddetçe Rusya için tehdit oluşturmayacağını ifade etmiştir. Söylemsel olarak taraflar saldırmayacağını beyan etmiş olsa da uygulanan politikalar aksi yönde bir imaja neden olmuştur.

Rusya, 2008 yılında Ukrayna ve Gürcistan'ın gelecekte NATO'ya üye olacakları kararının alınması ile bu duruma tepki olarak Abhazya ve Güney Osetya'yı resmi olarak tanımıştır. NATO ise bu durum karşısında NATO-Rusya Konseyi'ni 2009 yılına kadar askıya almıştır. Rusya bu tarihten itibaren eski Sovyet Cumhuriyetlerinin NATO'ya katılmasını engellemek ve Batı'ya karşı kendini savunmak amacıyla askeri modernizasyon çalışmalarına başlamıştır. 2014 yılında Ukrayna'da Rus yanlısı Victor Yanukoviç'in halk ayaklanması sonucu iktidardan indirilmesi ve yerine Batı yanlısı Victor Yuşçenko'nun getirilmesi Rusya'nın Batı tarafından çevrelenme korkusunu artırmış, Kırım'ın ilhakına giden süreci başlatmıştır. NATO Kırım'ın ilhakına müdahale etmemiş fakat Rusya'nın saldırı tehdidine karşı Doğu Avrupa ülkelerine asker konuşlandırmıştır. Taraflar birbirlerine göz dağı vermek amacıyla sınıra yakın noktalarda tatbikatlar gerçekleştirmiş ve askeri güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olmuştur. NATO bu girişimin Rusya'nın sınırlarına yönelik askeri bir tehdit oluşturmayacağını ve yalnızca Rusya üzerinde caydırıcı etki oluşturma hedefini taşıdığını ileri sürmüştür (Sokolsky, 2017: 3). Rusya, NATO'nun bu eylemlerine sınırda bulunan savunma yeteneklerini arttırarak karşılık vermiş ve hem havadan hem de karadan sınır ihlallerinde

⁵ Bu modelde üyeler arasında kararlar onaylanmasının ardından Rusya'ya sunulmaktadır.

bulunmuştur. Sınır hattına nükleer kapasiteli füze konuşlandıran Rusya, Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması'ndan da fiilen çekilmiş ve Batının endişelerinin artmasına yol açmıştır. Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'yı işgali ile başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı, Rusya'nın NATO'nun genişlemesine verdiği tepki olarak yorumlanmıştır (Sunny, 2022).

Rusya'nın 2008 yılı itibariyle askeri modernizasyona odaklanması, Sovyet sonrası yakın çevresinde güç kullanma kapasitesini arttırması ve agresif bir Batı karşıtı dış politika izlemesi NATO bakış açısında askeri bir tehdit algısı oluşturmuştur. NATO'nun genişleme adımları ve Rusya sınırına askeri teçhizat konuşlandırması ise Rusya bakış açısında askeri bir tehdit algısı oluşturmuştur. Esasında her iki taraf da saldırma niyeti taşımamakta ve daha güvenli bir ortam talep etmektedir. Fakat niyetlerin açık bir şekilde okunamaması ve kendi güvenliğini arttırmaya çalışırken diğer tarafa yöneltilen güvensizlik algısının fark edilememesi tarafları askeri (geleneksel) güvenlik ikilemine hapsedmiştir (Sokolsky, 2017: 15).

1.2.2.3. Toplumsal Güvenlik İkilemi

Toplumsal güvenlik ikilemi, geleneksel güvenlik ikileminin referans nesnesi kabul edilen devlet biriminin yerini toplum biriminin alması ile ortaya çıkmaktadır. Toplumsal güvenlik ikilemi analizine geçmeden önce bu türün kapsamının belirlenmesi literatür ve çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Toplumsal güvenlik ikilemi üzerine doğru bir tanımın elde edilebilmesi öncelikle *toplumsal güvenlik* kavramının analizini gerekli kılmaktadır. Toplumsal güvenlik kavramı literatürde toplumsal güvenlik, kimlik⁶ güvenliği ve etnik-dini güvenlik olmak üzere üç farklı şekilde kullanılmaktadır. Bu üç farklı güvenlik türü güvenlik ikilemi üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında tek, bir kısmında ikili bir kısmında ise bütün olarak ele alınmıştır. Güvenlik ikilemi türlerinin incelendiği bu bölümde bahse konu olan üç türün sınırlarının keskin bir şekilde çizilememesi nedeni ile üç tür toplumsal güvenlik ikilemi başlığı altında incelenecektir. Literatüre katkı sunulan birtakım ayrımların göz ardı edilmemesi amacı ile etnik-dini ve kimlik güvenlik ikilemi bölüm içerisinde ayrıca değerlendirilecektir.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde meydana gelen birtakım meseleler (devlet dışı grupların çatışmalara dahil olması, çok uluslu devletlerin dağılması ve bu duruma bağlı olarak gelişen etnik-dini çatışmalar, küreselleşme vb.) güvenlik çalışmalarının farklı boyutlarda incelenmesini sağlamıştır. Barry Buzan güvenlik kavramına yönelik önemli katkılar sunduğu "People, States and

⁶ Toplumsal güvenlik ikilemi başlığı altında incelenen kimlik kavramı ile toplumsal grupların kimliği kastedilmektedir. Kimliğe bağlı güvenlik ikilemi başlığı altında incelenen kimlik ise devletlere atfedilen kimlikleri nitelemektedir.

Fear: An Agenda for International Studies in the Post-Cold War Era” adlı çalışmasında güvenliğini beş sektöre ayırmış ve bu sektörlerden biri olan toplumsal güvenlik kavramını literatüre kazandırmıştır.

Toplumsal güvenlik kavramı Kopenhag Ekolü’nün kurucularından Ole Wæver tarafından “bir toplumun değişen koşullar ve olası ya da gerçek tehditler altında kendi öz karakterini sürdürme yeteneği” olarak tanımlanmıştır (Wæver, 1993: 23). Ekolün diğer kurucusu kabul edilen Buzan ise kavramı “içerisinde evrim, geleneksel dil kalıpları, kültür ve dil, ulusal kimlik ve gelenekler için uygun kalıplar olan sürdürülebilirlik” olarak tanımlamıştır (Buzan, 2015: 38). Geleneksel güvenlik ikileminde temel aktör kabul edilen devletin yerini Buzan ve Wæver’ın yaklaşımında toplumsal kimlikler (aşiretler, etnik-dini birimler, uluslar, azınlıklar, klanlar, medeniyet toplulukları) almıştır (Buzan vd. 1998: 123). Toplumsal güvenlik ikilemi kavramını geliştiren Paul Roe, Buzan ve Wæver gibi devlet yerine *toplumu* referans nesnesi olarak kabul etmiştir. Roe, toplumsal güvenlik ikileminde devlet yerine toplumun referans nesnesi kabul edilmesini toplumsal güvenliğin beş sektörden biri olması özelliği ile ilişkilendirmemektedir. Roe bu özelliği güvenlik ikileminin toplumlar arasında meydana gelmesi ile ilişkilendirmiştir (Roe, 2005: 57).

Roe, Kopenhag Ekolü’nün *toplumsal güvenlik* kavramı ile Herz, Butterfield ve Jervis’in *güvenlik ikilemi* kavramını birleştirmiş ve toplumsal güvenlik ikilemi kavramını oluşturmuştur. Toplumlar sahip olduğu kimlik, dil, din, kültür ve geleneklerin güven içinde sürdürülmesini istemekte ve bu amaçla savunma yeteneklerini geliştirme eğilimindedirler. Bu girişim diğer toplumlar üzerinde güvenliğini azaltan bir algıya sebep olmaktadır. A toplumunun iyi niyetle güvenliğini arttırmaya çalışması B toplumu tarafından tehdit olarak algılanabilmektedir. B toplumu güvenliğini sağlayabilmek amacıyla A toplumunun güvenliğini azaltacak yönde eylemlere başvurabilmektedir. Toplumlar daha fazla güvenlik elde etmeye çalışırken daha güvensiz ortamlar oluşturmaktadırlar. Toplumu oluşturan değerlere yönelik algılanan tehditler bu değerleri koruma güdüsüyle toplumları tedbir almaya yöneltmekte ve nihayetinde toplumlararası güvenlik ikileminin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Roe, Herz, Butterfield ve Jervis’in geleneksel güvenlik ikileminde kabul ettiği kötü niyet eksikliğini toplumsal güvenlik ikilemi için de gerekli görmüş fakat niyetlerin kesin olarak bilinemeyeceği noktasından hareketle *güvenlik gereksinimleri* kavramını geliştirmiştir. Roe, aktörlerin niyetlerini belirlemeye çalışmak yerine tarafların güvenlik gereksinimlerini çözümlemeyi önermektedir. Bu çözümlemeyi yapabilmek amacıyla güvenlik gereksinimlerini *gerçek uyumsuzluk* ve *yanıltıcı uyumsuzluk* olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Gerçek uyumsuzluk, birinin gerçekleşmesi durumunda diğerinin gerçekleşmesinin engelleneceği durumu ifade etmektedir. Gerçek uyumsuzluk iki taraf içinde güvenlik sağlanamadığında, yanıltıcı uyumsuzluk ise taraflar arasında herhangi bir çıkar çatışması olmamasına rağmen yanlış algılamalar neticesinde düşmanlığın yükselmesi ile ortaya

çıkılmaktadır. Roe'ye göre güvenlik gereksinimlerine odaklanarak güvenlik ikileminin olup olmadığı belirlenebilmektedir (2002: 63). Yanıltıcı bir uyumsuzluk durumunda güvenlik ikileminin varlığı kabul edilmektedir. Bu durum Butterfield'ın trajedi koşulu ile de uyumludur. Gerçek uyuşmazlık içerisinde kötü niyet barındırması sebebiyle güvenlik ikileminin varlığını geçersiz kılmaktadır.

Geleneksel güvenlik ikilemlerinde devlet egemenliğine yönelik ortaya çıkan tehditler askeri yollarla bertaraf edilebilmektedir. Fakat benzer bir durumun toplumlar arasında ortaya çıkması halinde askeri yöntemlerin yeterli olup olmayacağı belirsizliğini korumaktadır. Roe, askeri savunma yöntemlerini toplumsal güvenlik ikilemi içinde reddetmemekte aksine toplum içindeki bireylerin varlığının devamlılığı bakımından (kimliklerin aktarılması için) elzem görmektedir. Askeri savunma gereksinimine ek olarak toplumların kimliklerinin ve biz kavramının güçlendirilmesi gerekmektedir. Devletlerin bekası egemenliğin sürdürülmesine bağlıken, toplumların bekası kimliğin korunmasına bağlıdır (Wæver, 1993: 25). Toplumlar, kendi ulusal benliklerini ve ulusal bilinçlerini komşularla karşılaştırma yaparak tanımlama eğilimindedirler (Roe, 1999: 194). Kim olduğumuz çoğu zaman kim olmadığımız anlamına gelmektedir. Toplumlar, diğer toplumlarla farklılıklarını ayırt etmesi sonucunda biz kavramını kabul etmekte ve kimliklerini oluşturmaktadırlar. Bu kimliklere yönelik algılanacak tehditlerin yalnızca kimliklerin güçlendirilmesi ile yok edileceği varsayılmaktadır (Wæver, 1995: 68). Böyle bir durumda askeri savunma toplumlar için yeterli olmayacaktır. Toplumlar kültürlerinin sürdürülmesi için hayati önem taşıyan belirli uygulamalardan yoksun bırakılabilmektedir. Toplumun ülke içinde dağıtılması, liderlerinin sınır dışı edilmesi, dini özgürlüklerin kısıtlanması ve ana dilde konuşma hakkının engellenmesi bu uygulamalardan yalnızca birkaç tanesini oluşturmaktadır. Toplumsal güvenliğe tehdit olarak kabul edilen bu ve benzeri uygulamalar toplumsal kimliğin korunması ve geliştirilmesi ile etkisiz hale gelecektir.

Toplumsal güvenlik ikilemi dört aşamada meydana gelmektedir: muğlaklık (uncertainty), belirsizlik (ambiguity), en kötüyü varsayma (worst-case scenarios) ve etki-tepki süreci (action-reaction process) (Roe, 2005: 63-71). Muğlaklık, toplumlar arasında var olan asimetric ilişkilerin olumsuz algıları arttırması sonucu ortaya çıkmaktadır. Referans nesnesinin devlet olduğu güvenlik ikilemlerinde bu aşama silahlanma aşaması olarak kabul edilmektedir. Toplumsal güvenlik ikileminde bu aşama toplumsal grubun toprak talep etme ya da ayrılma isteğiyle başlamaktadır. Belirsizlik aşaması niyetlerin tam olarak bilinmemesi neticesinde gerçekleşmektedir. Bu aşamanın temel destekleyicisi korku duygusudur. Belirsizlik iki farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir: grup üyelerinin niyetlerini doğru bir şekilde aktaramaması ve bilgi toplama mekanizmalarının yetersiz olması. Toplumlar belirsizlik korkusuyla en kötüyü varsayma aşamasına geçmektedir. Bu aşama saldırının savunma karşısında avantajının kabul edilmesi ile başlamaktadır. Taraflar her zaman saldırının üstünlüğü fikrini kabul etmemektedir. En kötü senaryonun varsayılması ile bu fikir kabul edilmektedir. Üçüncü aşamanın gerçekleşmesi ile etki-tepki süreci başlamaktadır. En basit örnekleme ile geleneksel güvenlik ikileminde görülen silahlanma yarışları etki-tepki süreci olarak

kabul edilmektedir. Toplumsal güvenlik ikileminde etki-tepki süreci toplumların karşılıklı tepkilerinin sarmal bir yapıya kavuşma aşamasını ifade etmektedir.

Toplumsal güvenlik ikileminin üç analiz düzeyinde yer aldığı varsayılmaktadır. Bu düzeyler, devletler arası (inter-states), devletler dışı (extra-states), ve devlet içi (intra-states) olarak kabul edilmektedir (Roe, 2005: 56). Devletler arası ve devlet içi düzeyleri arasında net bir ayrım yapmak mümkündür. Fakat devlet dışı ve devlet içi toplumsal güvenlik ikilemleri arasındaki fark kolayca ayırt edilememektedir. Devlet dışı ve devlet içi gruplar yaşanan çatışmalar sonucunda devlet içinde veya dışında kalabilmekte ve bu sebeple ayrım yapmayı güçleştirmektedir.

Toplumsal güvenlik ikilemi kapsamında değerlendirilecek olan etnik güvenlik ikilemi etnik-dini gruplar arasında gerçekleşmektedir. Dağılan çok uluslu devletlerin geride bıraktığı etnik-dini gruplar merkezi bir otoritenin yokluğunda kendi güvenlik politikalarını geliştirmekte ve güvensizliğini arttırdığı diğer etnik-dini gruplarla güvenlik ikilemi yaşamaktadır. Bu güvenlik ikilemi türünde referans nesnesi etnik-dini gruplardır. Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan gruplar arası çatışmalar, Macar-Rumen, Sırp-Hırvat, Hırvat-Boşnak ve Ukraynalı-Rus etnik-dini çatışmaları en çok incelenen etnik güvenlik ikilemi meselelerinin başında gelmektedir. Etnik güvenlik ikileminin örnekler üzerinde kısa bir analizini sunmadan önce William Rose'un etnik güvenlik ikilemi yaklaşımı ve bu türe katkılarına değinmek gerekmektedir. Etnik güvenlik ikilemi türünün önde gelen yazarları olan Posen ve Kaufman'ın yaklaşımları kavramsal analiz bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu iki önemli yazar dışında alana önemli katkı sunan Rose, güvenlik ikileminin yoğunluğuna ilişkin algıları *bağımsız değişken*, etnik savaş veya barışı ise *bağımlı değişken* kabul etmiş ve bu doğrultuda güvenlik ikilemi yoğunluğunun etnik savaşı daha olası kıldığını ileri sürmüştür (Rose, 2000: 2). Posen'in yoğun bir güvenlik ikileminin savaşı nasıl daha olası duruma getirdiğini açıklamak amacıyla geliştirdiği beş hipotez Rose'un katkıları ile on hipotez olarak güncellenmiştir. Tablo 2'de sunulan ilk beş hipotez Posen'e, diğerleri ise Rose'a ait hipotezlerdir.

Tablo 2: Savaşı Daha Olası Kılan Yoğun Güvenlik İkilemi Hipotezleri (Posen-Rose)

Bağımsız Değişken	Ara Değişkenler	Bağımlı Değişken
Yoğun Güvenlik İkilemi Algısı	1. Güvenlik eksikliğine bağlı daha yoğun silahlanma yarışı. 2. Rekabetçi siyasi seferberlik. 3. Nispi güç değişiminde daha tehlikeli kırılmalıklar ve fırsat pencereleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum önleyici savaş girişimini arttırmaktadır. 4. Savunmayı genişletmek amacıyla alınan tedbirler (etnik temizlik gibi). 5. İlk harekete geçmenin faydası. 6. Oldu bittiler daha yaygın ve daha tehlikeli. 7. Suçlamalar daha yaygın ve daha tehlikeli. 8. Taraflar arasında daha az müzakere ve anlaşma. 9. Siyasi stratejiler ve askeri planların çok gizli tutulması. 10. Çökmekte olan devletlerdeki etnik gruplar arasında daha sık oluşmaktadır.	Etnik İç Savaş

Kaynak: (Rose, 2000: 6).

Posen'in hipotezleri askeri meseleleri vurgulamakta, Rose'un hipotezleri ise gruplar arası siyasi diplomatik ilişkilere odaklanmaktadır. Rose, sunmuş olduğu ek hipotezler ile birlikte güvenlik ikileminin kapsamını genişletmeyi amaçlamış ve rakip etnik grupların yetenek ve niyetlere ilişkin algılarının güvenlik ikilemi yoğunluğunu etkilediğini bu hipotezler aracılığı ile savunmuştur. Rose, güvenlik ikileminin hangi durumlarda yoğun olmayacağı ve tehdit algısı oluşturmayacağını altı şarta bağlamıştır. Öncelikle saldırı ve savunma silahlarının hangi amaçla kullanılacağı ayırt edilebilmeli ve gruplar yalnızca savunmaya önem vermelidir. İkinci olarak karşı grubun güçlü ve ayrıcalıklı bir grup kimliği olmamalıdır. Güçlü bir grup kimliği toplumlararası asimetriyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Üçüncü koşul, toplumlararası meseleleri şiddetlendirecek paramiliter gruplar ortaya çıkmamalıdır. Dördüncü koşul, gruplardan biri çökmüş olan veya yeni kurulan bir devletin kalıntıları üzerine hakimiyet kurmamalı ve bu durumları kötüye kullanmamalıdır. Beşinci koşul, bir grubun acil durumda koruma sağlayabilecek bir müttefiki olmalıdır. Son olarak siyasal coğrafya savunmayı desteklemelidir. Rose bu koşulların sağlanması durumunda güvenlik ikileminin düşük yoğunlukta olacağı ya da tamamen ortadan kalkacağı düşüncesindedir (Rose, 2000: 14). Bu koşullara ek olarak toplumların ortak tarihinin şiddet içerip içermemesi de bu yoğunluğa etki etmektedir.

Güvenlik ikilemi yoğunluğunu etkileyebilecek bir diğer mesele de toplumun şehirleşme oranıdır. Rose'a göre toplumun kırsal kesiminde yaşayan gruplar kentte yaşayan gruplara kıyasla daha yoğun algılara sahiptir. Kentlilerin endüstriye bağlı olması becerilerini taşınabilir kılmakta ve herhangi bir çatışma durumunda kaçma eğilimini kolaylaştırmaktadır. Kırsalın ise toprakla güçlü bağlarının olması ve potansiyel tehditlere düşmanca tepki vermesi güvenlik ikilemi algılarını yoğunlaştırmaktadır. Kentliler doğru bilgiye daha hızlı erişmekte fakat kırsal kesim erişim problemi nedeniyle kolayca manipüle edilebilmektedir. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Bosna-Hersek'te meydana gelen çatışmalarda Saraybosna'da yaşamakta olan Sırlar daha az manipülasyona maruz kalmaları sebebiyle çatışmaların bir an önce sonlanması taraftarı olmuşlardır. Fakat kırsal bölgede yaşayan Sırlar ise çatışmaların sonlanması yerine Müslümanların öldürülmesi taraftarı olmuşlardır (Kaufman, 1996a: 162). Bu veriler ışığında toplumun şehirleşme oranı güvenlik ikileminin yoğunluğuna etki edebildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Rose savaşı daha olası kılan yoğun güvenlik ikilemi hipotezlerini karşılaştırmalı olarak Hırvat-Sırp ve Ukraynalı-Rus örnekleri üzerinden ele almış, Hırvatistan'da yaşayan birçok Hırvat ve Sırp'ın yoğun bir güvenlik ikilemi algılamasına karşılık Ukrayna'nın Kırım bölgesinde yaşayan Ukraynalılar ve Rusların arasında yoğun bir güvenlik ikilemi algılamamasının nedenini sorgulamıştır. Bu soru yukarıda bahsi geçen on hipotez çerçevesinde cevaplanmıştır. Kısaca Hırvat-Sırp ilişkilerinde oldu bittiler, suçlamalar, anlaşma yapma konusunda isteksizlik, tarihten gelen güvensizlik, rekabet ortamı ve paramiliter grupların ortaya çıkması gruplar arasında güvenlik ikilemini yoğunlaştırmıştır. Ukraynalı-Rus ilişkilerinde ise toplumlararası keskin bir grup kimliğinin olmaması, paramiliter grupların oluşmaması ve Rusya'nın acil bir durumda koruma sağlayabilecek güçlü bir müttefik olması güvenlik ikileminin yoğunlaşmasını engellemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle çok uluslu yapılar dağılmaya başlamış ve etnik-dini birçok grup egemenlerin ortadan kalkması ile güvensiz bir ortamda kalmıştır. Kendilerini koruyan mekanizmaların çökmesi sonucu kendi güvenliklerinden sorumlu hale gelen bu grupların savunma ihtiyacı normal durumun iki katına çıkmıştır (Posen, 1993: 28). Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar bu güvenlik türünün uygulanabileceği en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır. Etnik güvenlik ikileminin önde gelen yazarlarından Posen ve Kaufman da etnik güvenlik ikilemini Yugoslavya'da yaşanan çatışmaları açıklamak amacıyla kullanmıştır. Yugoslavya topraklarında birçok ulusun birlikte yaşaması ve Josip Broz Tito'nun ölümüyle bu çok uluslu yapıyı bir arada tutacak gücün ortadan kalkması Yugoslavya İç Savaşı'na giden yolu hızlandırmıştır. Etnik güvenlik ikileminin oluşabilmesi için gerekli koşullar Yugoslavya'nın dağılmasından bir süre önce oluşmaya başlamıştır. Öncelikle Yugoslavya ordu eğitim sistemi, askerleri savaşa yönelik eğitmiş ve dağılma sonrasında kontrolsüzce ülke geneline yayılan silahlar gruplar tarafından kolayca kullanılmıştır. Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte güvenlik ikileminin temelini oluşturan anarşi ortamı oluşmuştur. Etnik-dini grupların kendi güvenliklerini sağlamak amacı ile başvurabileceği merkezi bir otorite kalmamıştır.

Korku ve güvensizlik içinde kalan toplumlar kendi güvenliklerini yalnızca kendilerinin sağlayabileceği bilincine varmıştır. Her bir grubun kendi güvenliğini arttırmaya çalışması diğer grubun güvenliğini azaltmış ve karşılıklı başlayan bu döngü sonucunda tüm gruplar için daha güvensiz bir ortam oluşmuştur. Ortaya çıkan yeni grupların eşit derecede güç sahibi olmaması tehdit algısını ve bu duruma bağlı gelişen korkuları arttırmıştır. Grupların kendi güvenliğini sağlama ve korkularını azaltma amacı paramiliter grupların oluşmasına yol açmıştır. Tüm bu gelişmelerin yanında toplum liderlerinin keskin söylem ve politikaları toplumlar arası güvensizliği daha çok arttırmıştır.

Hırvat-Sırp çatışmasında Hırvat tarafında oluşan korkunun dönemin Sırbistan devlet başkanı Slobodan Miloseviç'in kasıtlı politikaları ile başladığı ileri sürülmektedir (Roe, 2000: 382). Miloseviç'in büyük Sırbistan fikrini açıklaması diğer etnik-dini gruplar tarafından saldırgan niyetler olarak addedilmiştir. Bu durum etnik-dini grupların büyük Sırbistan egemenliği altında azınlık haline gelecekleri ve grup kimliklerinin yok olacağına dair korkuları beslemiştir. Miloseviç diğer grupları kışkırtmak amacıyla birtakım televizyon kanallarını diğer cumhuriyetlerden gelen haberleri engellemek amacıyla kapattırmıştır. Medya tekeli elinde bulunduran Miloseviç, Hırvatistan ve Bosna'da bulunan Sırları soykırımdan korumanın tek yolunun tüm Sırların ortak yaşadığı bir Sırp devletinin kurulması ile mümkün olacağı fikrini yaymaya çalışmıştır. Miloseviç bu girişimle Boşnaklar ve Hırvatlar aracılığıyla Sırp halkı üzerinde korkutma politikası uygulamıştır. Miloseviç kötü koşulların sebebini diğer etnik gruplara bağlamış ve bu şekilde Sırp halkını saldırganlığa teşvik etmiştir. Güvenlik endişesi taşıyan Hırvatlar ise bu tehditler karşısında birtakım tepkiler vermiştir. Öncelikle dönemin Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tudjman Hırvatistan'ın Krajina bölgesinde yaşayan Sırlara yönelik bir dizi kötü politikalar uygulamıştır. Bu bölgede yaşayan Sırları dışlama ve yok sayma politikası uygulanmış, tabelalardan Sırp yazılarını kaldırmış, Sırlar azınlık statüsüne geçirilmiş, Sırp polis ve yetkililerin yerini Hırvatlar almış ve Hırvat milliyetçiliğini yükselten söylemler arttırılmıştır. Hırvatların uyguladığı bu politika Krajina'da yaşamakta olan Sırlara yönelik etnik temizlik yapılacağı endişesiyle Sırp milliyetçiliğini arttırmıştır. Benzer gelişmeler Bosna-Hersek'te de yaşanmıştır. İslamcılığın yükselmesi diğer etnik gruplarda Osmanlı'nın yeniden kurulacağı endişesi yaratmış, bu ve benzeri diğer endişeler paramiliter grupların oluşumunu hızlandırmıştır. Yugoslavya'da etnik gruplar arasında meydana gelen çatışmalar etnik güvenlik ikileminin temel özelliklerini taşımaktadır. Tüm etnik-dini gruplar güvensiz hissetmekte, güvenliğini arttırmaya çalışırken daha az güvenli hale gelmektedir. Güvenlik ikilemi için önemli kabul edilen kötü niyet eksikliği-kasıtsızlık özelliğinin Yugoslavya örneğinde olup olmadığı tartışma konusudur. Etnik-dini grupların niyetlerindeki belirsizlik kimi yazarlarca kötü niyet olarak kabul edilmiştir (Roe, 2000: 387). Niyetlerin kötü olması Yugoslavya etnik güvenlik ikilemi örneğini geçersiz kılacaktır. Eric Melander niyetlerin arka planı incelendiğinde kötü niyet içermediğini ve Yugoslavya'da yaşanan durumun etnik güvenlik ikilemi olduğunu savunmuştur (1999: 138).

Toplumsal güvenlik ikilemi kapsamında analiz edilmesi gereken diğer güvenlik ikilemi türü göç güvenlik ikilemidir. Bu güvenlik ikilemi türü göç eden etnik-dini grupları incelemesi nedeniyle toplumsal güvenlik ikilemi kapsamında değerlendirilmiştir. Göç güvenlik ikilemi, bir bölgede kimliklerini korumaya çalışan yerel gruplarla o bölgeye göç eden gruplar arasında karşılıklı güvensizliğin yükselmesi durumunu ifade etmektedir. Güvenlik ikileminin bu türü Mikhail Alexseev tarafından geliştirilmiştir. Alexseev göç güvenlik ikilemini, “anarşi ve niyetlerdeki belirsizliğin göçe tepki olarak ortaya çıkması ve kimlik bekasının açık bir tehdit olarak algılanmadan önce aşırı göçmen karşıtı politikalarla halk desteğinin sağlanması” olarak açıklamıştır (Alexseev, 2011: 511). Alexseev göç güvenlik ikileminde göçmenlerin yasal çalışma hakkı edinimini savunmacı, yasadışı kalıcı yerleşim, toprak ve özerklik iddialarını saldırgan özellikler olarak yorumlamıştır.

Göç, çeşitli grupları birbirine yakın ve potansiyel olarak güvensiz hale getiren bir süreçtir. Göç, etki gücüne bağlı olarak devlet otoritesini azaltmakta ve devletlerin etnik yapılarının gelecekte değişmesine neden olabilmektedir. Merkezi hükümet otoritesinin azalması ya da yok olması ile yerel halkta güçlü bir kendini koruma arzusu oluşmaktadır. Göçmen grupların devlet sınırlarını geçme yeteneğine sahip olması ve göç edilen ülkeye girdikten sonra kontrol edilmelerinin zor olması, yerel halkın güvenlikle ilgili endişelerini artırmaktadır. Ev sahibi halkın tehdit algısı göçmen nüfusun kendilerini yerinden etme, iş imkanlarını azaltma, topraklarını işgal etme, ekonomik rekabeti arttırma vb. nedenlerle artmaktadır. Göçmenler kendi aralarında ne kadar uyumlu ve ev sahibi nüfustan ne kadar farklı olursa tehdit edici görünüşleri o derece artacaktır.

Alexseev, Rusya’nın uzak doğu sınırlarına Çin’den gelen göçmen gruplarla yerel halk arasında meydana gelen güvenlik ikilemi durumunu incelemiştir. SSCB’nin çöküşüyle birlikte ekonomik, sosyal ve askeri yaşamda oluşan boşluklar nedeni ile Rusya’nın Uzakdoğu bölgesinde etkinliği azalmış ve anarşi benzeri bir ortam oluşmuştur (Alexseev and Hofstetter, 2006: 7). Çin’den gelen göçmen gruplar yerel Rus halkında toplumsal, ekonomik ve siyasal meselelere bağlı endişelere neden olmuştur. Bu göçün Çin hükümeti tarafından teşvik edildiği ve toprak talep edildiği yapılan açıklamaların satır aralarından çıkarılmış ve çıkarım Rus halkının korkularını doğrulamıştır. (Alexseev and Hofstetter, 2006: 13). Korku ve belirsizliğe bağlı endişeler yerel halkın yabancı düşmanlığını arttırmıştır. Çin’den gelen göçmen grubun ne kadar kalacağı, gelecekte ailesi veya yakın arkadaş grubunu getirip getirmeyeceği, toplumsal yapının bu göçten nasıl etkileneceği, refah seviyesinin ne kadar düşeceği ev sahibi grubun sahip olduğu belirsizliklerden yalnızca birkaçını yansıtmaktadır. Göç veren ülke, halkının göç ettiği devlette etnik bir gruba sahip olması nedeniyle güç elde etmiş olmaktadır. Bu durum göç edilen devlette diğer devlet tarafından kullanılıp kullanılmayacağı belirsizliğini taşıması sebebiyle korku iklimi oluşturabilmektedir. Bu belirsizlik de benzer şekilde yerli Rus halkını endişelendirmiş ve tehdit algısını yükseltmiştir. Alexseev, Çin halkının Rusya’nın uzak doğu bölgesi ve Rusya için bir tehdit oluşturup oluşturmadığını Primorskii (Rusya’nın Uzakdoğu’sunda bir bölge)’de yaşayan yerli halkla anket yaparak test etmiştir. Yapılan

anketle katılan Rus halkının tehdit algısını ortaya koymayı planlamıştır. Ankete katılanların %50'den fazlası Rusya güvenliğinin ve %78 Primorskii bölgesi güvenliğinin Çinli göçmenler tarafından tehdit altında olduğunu beyan etmişlerdir (Alexseev and Hofstetter, 2006:21).

Alexseev'in geliştirmiş olduğu göç güvenlik ikilemi türü geleneksel güvenlik ikileminin bir kısım temel koşullarını sağlamaması nedeniyle eksik bir görünüm sergilemektedir. Alexseev, göç güvenlik ikilemini geliştirirken anarşi, belirsizlik ve korku kriterlerine odaklanmıştır. Herz, Butterfield ve Jervis'in esas aldığı kötü niyet eksikliği Alexseev tarafından incelenmemiştir. Her iki toplumun niyetlerinin incelenmemesi ve analiz edilen örneğin güvenlik ikilemi olup olmadığı göç güvenlik ikileminin varlığını tartışmaya açmaktadır. Güvenlik ikilemi, daha fazla güvenlik hedefinin daha az güvenlikle sonuçlanması durumudur. Göç alan toplumların başlangıç aşamasında bu göçe bağlı daha fazla güvenlik isteği makul bir beklenti değildir. Göç eden toplumların hangi nedenle göç ettikleri önemli bir gerekçe olmakla birlikte genellikle daha fazla güvenlik talebiyle göç etmektedirler. Bu durumda daha fazla güvenlik arayan göçmeler göçle birlikte bu imkana kavuşmuş olacaklardır. Böyle bir sonuç göç eden toplum açısından güvenlik ikilemini geçersiz kılacaktır. Bir diğer önemli mesele ise güvenlik ikileminde meydana gelmesi beklenen etki-tepki döngüsüdür. Alexseev, göç güvenlik ikilemi üzerine yapmış olduğu çalışmalarında yerel halk ve göçmen grup arasında karşılıklı etkileşimle tehdit algısının yükselmesi ve sonunda bir çatışmanın yaşanma ihtimalini açıklamamıştır. Bu durum Alexseev'in göç güvenlik ikilemini geçersiz kılmaktadır. Gerekli koşulların sağlanmaması nedeniyle göç güvenlik ikileminin bir güvenlik ikilemi türü olarak görülmesi mevcut şartlar çerçevesinde pek mümkün görünmemektedir. Bu çalışma göç güvenlik ikilemini bir tür olarak tamamen reddetmemektedir. Gelecekte eksik koşulların giderilmesi ve doğru bir örnek üzerinden analiz edilmesi ile güvenlik ikileminin bir türü olması ihtimal dahilindedir.

1.2.2.4. Kimliği Bağlı Güvenlik İkilemi

Kimliğe bağlı güvenlik ikilemi türünde kullanılan kimlik kavramı ile toplumsal grupların sahip olduğu kimlikler vurgulanmamaktadır. Kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, devletler arasında meydana gelen güvenlik ikilemlerinin temelde tarafların karşılıklı olarak birbirlerine atfettiği kimliklerin olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla kimlik vurgusu ile kastedilen devletlere atfedilmiş kimliklerdir. Kimliğe bağlı güvenlik ikilemi Jae Jung Suh tarafından geliştirilmiştir. Suh, davranışsal sonuçlar ve kimlik etkileri arasındaki etkileşimi vurgulayan bir yapı modeli geliştirerek güvenlik ikileminin ortaya çıkması için gerekli koşulları belirlemeyi amaçlamıştır.

Suh, diğer güvenlik ikilemi yaklaşımlarının aksine güvenlik ikileminin anarşi kaynaklı belirsizlikle birlikte hemen ya da otomatik olarak ortaya çıkmayacağını ileri sürmüştür (Suh, 2006: 4). Devletlerin niyet ve güdülerini ile ilgili belirsizlik karşı devlete atfedilen kimliklere endekslenmekte

ve herhangi bir güvenlik ikileminin yaşanıp yaşanmayacağı bu kimliklerin niteliği tarafından belirlenmektedir. A devleti kendi eylemlerinin B devletini etkilemediğine inanmaktadır. B devleti de tam tersi bir duruma inanmaktadır. Her bir taraf kendisinin kendiliğinden hareket etmediğine, tepki verdiğine inanmakta fakat karşı devletin kendiliğinden hareket ettiğine inanmaktadır. A devleti kendi tepkilerinin bir yanıt olduğunu fakat B devletinin bu kendiliğinden hareketinin bir nedene bağlı olduğunu düşünmektedir. Kimliklere bağlı davranış yapıları bu aşamada oluşturulmaktadır. Her devlet karşı devletin eylemini saldırgan kimliğe bağlı yorumlamakta ve diğer devletin kendisinin neden olduğu bir eyleme tepki verebileceğine ihtimal vermemektedir. A devletinin nükleer silah üretmesi B devletine göre A devletinin saldırgan olmasından kaynaklanmaktadır. B devleti, A devletine güvensiz hissettirdiği ya da başka dış etkenlere bağlı olarak A devletinin nükleer silah geliştirdiği fikrini kabul etmemektedir. B devletinin A devletini saldırgan olarak nitelemesi A devletine atfettiği kimlikten kaynaklanmaktadır. B devleti, A devletine düşman ve saldırgan kimliklerini atfetmesiyle A devletinin her davranışını kötü niyetli anlama eğiliminde olacaktır. A devletinin nükleer silahlanma yerine silahsızlanması B devleti tarafından aldatmaca olarak yorumlanabilmektedir. A devletinin iyi niyetli silahsızlanma fikrine B devletinin kötü niyetle yaklaşması A'nın da iyi niyet yaklaşımını etkileyecek ve güvenlik ikilemini daha olası hale getirecektir. Bu yaklaşımlar devletlerin suçu diğer devlete yüklemesine neden olmaktadır. Buna göre devletler diğer devletlerin eylemlerini herhangi bir dış nedene bağlı olmaksızın kendinden kaynaklı kabul etmektedir. Devletler güvenlik ikileminin kendilerinden kaynaklanan sebeplerle ortaya çıktığını kabul etmemektedirler. Güvenlik ikileminin çıkış sebebi olarak kendilerini kabul etmeleri masumiyetlerine zarar verecek ve karşı tarafa tam bir suçlama yapılamayacaktır. Böyle durumlarda güvenlik ikileminin ortaya çıkması çok daha olası görülmektedir.

Suh, kimliğe bağlı gelişen güvenlik ikilemini ABD ve Kuzey Kore arasında meydana gelen nükleer kriz bağlamında değerlendirmiştir. Suh'a göre ABD ve Kuzey Kore arasındaki güvenlik ikileminin temel nedeni her iki devletin birbirlerine atfettiği kimliklerdir (Suh, 2006: 2). ABD, Kuzey Kore'nin nükleer silah üretimini önemli bir tehdit olarak nitelendirmektedir. Kuzey Kore'ye daha yakın ve daha büyük bir tehdit altında olan Güney Kore, Kuzey Kore'nin nükleer gücünü ABD'ye nispeten daha sakin karşılamaktadır. Güney Kore, Kuzey Kore'nin nükleer silah denemelerine tepki göstermemiş ve ikili ilişkileri sürdürmeye devam etmiştir. Fakat çoğu silahın menzili dışında kalan ABD yoğun tehdit algılamış ve Birleşmiş Milletler (BM)'den Kuzey Kore'ye karşı sert önlemler alınmasını talep etmiştir. Güney Kore yerine ABD'nin daha fazla tehdit algılaması devletlerin birbirlerine atfettiği kimliklerden kaynaklanmaktadır. İyi ilişkilere bağlı atfedilen kimlikler güvenlik ikilemi olasılığını azaltmaktadır. Güney Kore'nin Kuzey Kore ile ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmesi iki devlet arasında etki-tepki zincirinin yavaşlamasını sağlamıştır. Kötü ilişkiler ise güvenlik ikilemi olasılığını arttırmaktadır. ABD ve Kuzey Kore arasında var olan kötü/saldırgan kimlik algısı etki-tepki zincirini hızlandırmıştır.

Her hikâye bir yerden başlamak zorundadır ve her iki devlet de diğer devletin ihlaliyle hikayesine başlamaktadır. Her iki devlet de diğer devletin eylemlerine odaklanmakta kendi etkisini gözden kaçırmaktadır. ABD ve Kuzey Kore kendi eylemlerini tepki kabul etmiş fakat diğer devletin eylemlerinin kendiliğinden oluştuğuna inanmıştır. ABD'ye göre Kuzey Kore kendiliğinden nükleer silah üretmeye başlamış ve ABD'nin ya da herhangi bir dış kuvvetin bu olaya herhangi bir etkisi olmamıştır. ABD yaklaşımı Kuzey Kore'nin nükleer silahları ABD'ye saldırı ve tehdit amaçlı ürettiği görüşündedir. ABD, Kuzey Kore'ye tüm kötülüklerin kaynağı kimliğini atfetmiştir. ABD'nin Güney Kore'ye nükleer silah yerleştirmesi, “şer eksen” grubuna Kuzey Kore'yi dahil etmesi ve büyük tiranlığa (Kuzey Kore bu tiranlığın ileri karakolu kabul edilmekte) son verme hedefi Kuzey Kore tarafından tehdit olarak algılamıştır. ABD, Kuzey Kore'yi kitle imha silahlarını elde etmeye kararlı haydut bir devlet olarak görmektedir. Kuzey Kore ise ABD'yi kendisine saldırmak için uygun fırsat arayan “emperyalist bir savaş çığırtkanı” olarak görmektedir (Suh, 2006: 13). ABD ve Kuzey Kore'nin birbirlerine atfettiği kimlikler neticesinde güvenlik ikilemi yoğunlaşmıştır. Fakat ne ABD ne de Kuzey Kore güvenlik ikilemi olduğunu kabul etmemiştir. Her iki devlette kendi amacının savunma diğer devletin amacının ise saldırı olduğunu savunmaktadır.

1.2.2.5. Teröre Bağlı Güvenlik İkilemi

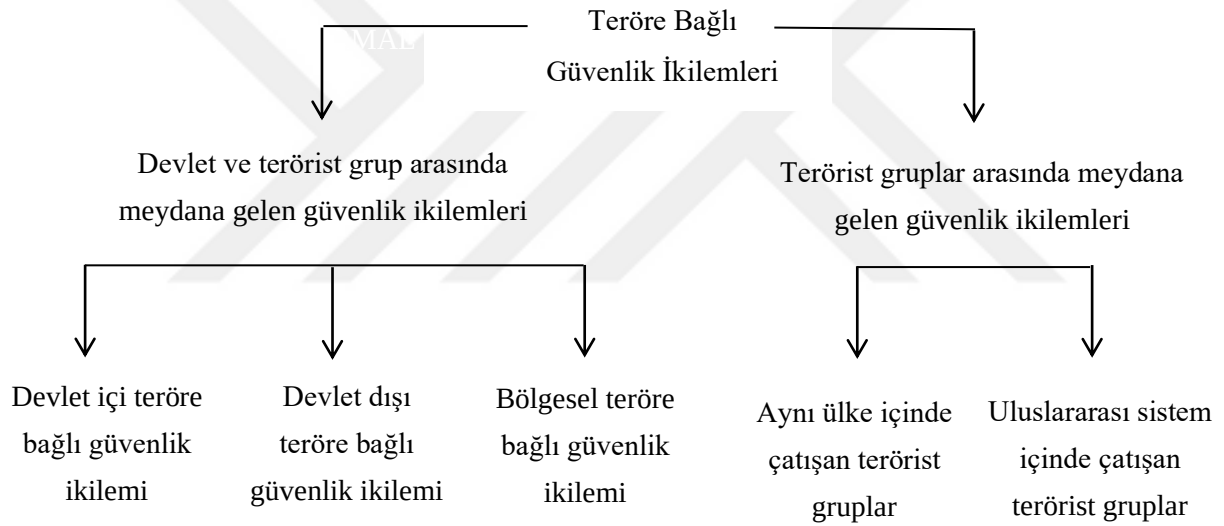
11 Eylül terör saldırıları sonrasında ABD Başkanı George W. Bush “teröre karşı savaş” söylemiyle Bush Doktrinini geliştirmiştir. Bu doktrinle Irak ve Afganistan müdahalelerinin önü açılmış ve bu müdahalelerin oluşturduğu istikrarsız ortamda devlet dışı silahlı aktörlerin ve terörist grupların sayısında artış yaşanmıştır (Podder, 2013: 31). Terörist grupların devlet dışı bir aktör olarak hızlı yükselişi ve güvenlik arayışına girmesi terörün güvenlik ikilemi alanına girmesine yol açmıştır.

Bir durumun güvenlik ikilemi olarak kabul edilmesi için üzerinde uzlaşılmış temel kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler çalışmanın “*Kavramsal Açıdan Güvenlik İkilemi*” başlığı altında ayrıntılı olarak sunulmuştur. Uluslararası sistemde üst bir otoritenin olmadığı *anarşik yapı* bu kriterlerin en başında gelmektedir. Uluslararası sistemde kabul edilen anarşi ortamının terörist grupları hangi noktada kapsayacağı ise bir tartışma konusudur. Tartışmanın temel çıkış noktası uluslararası sistemde var olan anarşinin devlet içi hiyerarşik yerel sistemlerde meydana gelen anarşi ile benzer olup olmadığı üzerinedir. Bir devletin parçalanması veya çökmesi durumunda devlet hiyerarşisi yerini anarşi durumuna bırakacaktır. Nitekim her daim kaybedilen bir toprak parçasının kontrolünü ele geçirecek başka otoriteler bulunmaktadır. Bu otorite grupları devlet gibi hareket etmekte ve güvenlik endişesi taşımaktadırlar. Güvenlik endişesini ortadan kaldırmak ve bir devlet gibi hareket edebilmek amacıyla uluslararası sistemdeki devletlerle etkileşime girilmektedir. Bu etkileşim neticesinde uluslararası anarşi sistemi ile yerel anarşi sistemine ait iki aktör bir araya gelmektedir. Anthony Vinci, bu durumu kapalı ve açık anarşi sistemleri ile ifade etmektedir. Vinci'ye

göre devletlerin parçalanmasında veya çökmesinde meydana gelen anarşik yapılar kapalı sistemler değildir. Bu sistemler aksine uluslararası sistemle bağlantılı açık sistemlerdir (2008: 297). Anarşinin ulusal ve uluslararası ayrımının ortadan kalkması ve terörist grupların uluslararası sistemin birer aktörü haline gelmesi bir güvenlik ikilemi türü olarak teröre bağlı güvenlik ikilemlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Teröre bağlı güvenlik ikilemleri terör örgütleri ile taraflar arasında anarşi, niyetlerin belirsizliği ve yanlış yorumlamalar nedeniyle kasıt içermeyen sebeplerle meydana gelen karşılıklı tehdit algılamaları olarak tanımlanabilir. Bu güvenlik ikilemi türü tarafların kim olduğu ve kapsadığı alan bakımından Şekil 3’te ifade edildiği gibi farklı türlerde meydana gelebilmektedir.

Şekil 3: Teröre Bağlı Güvenlik İkilemlerinin Ortaya Çıkış Türleri

Teröre bağlı güvenlik ikilemleri tarafların kimler olacağı noktasında iki bölüme ayrılmaktadır. Bu güvenlik ikilemi türünde taraflar devlet ve terörist gruplardan oluşmaktadır. Devlet ve terörist grup arasında meydana gelen güvenlik ikilemleri kapsadığı alan bakımından *devlet içi*, *devlet dışı* ve *bölgesel* olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Devlet içi teröre bağlı güvenlik ikileminde taraflardan biri devlet diğeri ise bu devletin içinde meydana gelen terörist gruptur. Suriye’de 2012 yılında hükümete karşı kurulan El-Nusra Cephesi (Cebhet’ün Nusra/Şam Halkına Destek Cephesi) ve Somali’de 2011 yılında hükümete karşı kurulan Eş-Şebab (Hareket Eş-Şebab El-Mücahidin/Mücahit Gençlik Hareketi) örgütü devlet içi teröre bağlı güvenlik ikilemine örnek gruplardır. Devlet dışı teröre bağlı güvenlik ikileminde taraflardan biri olan terörist grup kurulduğu ülkenin dışında farklı bir ülke ile güvenlik ikilemi yaşamaktadır. Filistin’de 1987 yılında İsrail’e karşı kurulan Hamas (Harakat Al-Muqawama Al-İslamiya/İslami Direniş Hareketi) devlet dışı teröre

bağlı güvenlik ikilemine örnek niteliğindedir. Devlet ve terörist grup arasında meydana gelen son tür ise bölgesel teröre bağlı güvenlik ikilemidir. Bu güvenlik ikileminde terör örgütünün yayıldığı veya amaçladığı bölge birden fazla ülkeyi kapsamaktadır. Bu ikilemde birden fazla devlet olmasına rağmen bölge sınırlandırılmaktadır. Irak, İran, Türkiye ve Suriye'nin belirli topraklarında faaliyet gösteren PKK (Partiya Karkeren Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi) ve İspanya ile Fransa sınırlarında faaliyet göstermiş olan ETA (Euskadi Ta Askatasuna/Bask Yurdu ve Özgürlük) örgütleri bölgesel teröre bağlı güvenlik ikilemlerine örnek mahiyetindedir. Şekil 3'ün sağ kısmında sınıflandırılan terörist gruplar arasında meydana gelen güvenlik ikilemleri kapsadığı alan bakımından *aynı ülke içinde çatışan gruplar* ve *uluslararası sistem içinde çatışan gruplar* olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan etnik gruplara bağlı silahlı gruplar, aynı ülke içinde çatışan terörist gruplardır. Nitekim devletler gibi etnik ve silahlı gruplar da güvenlik aramakta ve bu durum güvenlik ikilemine dönüşebilmektedir (Posen, 1993: 43). Farklı topraklarda kurulan iki terörist grup arasında oluşan güvenlik ikilemi ise uluslararası sisteme yayılmış teröre bağlı oluşan güvenlik ikilemini ifade etmektedir. PYD (Partiya Yekitiya Demokrat/Demokratik Birlik Partisi) ve DAESH (Irak Şam İslam Devleti) aynı ülke içinde olmayan uluslararası sistem içinde çıkarları çatışan iki terörist grubu temsil etmektedir. PYD'nin DAESH'i varlığına tehdit olarak algılaması ve bu doğrultuda savunma yeteneği geliştirmesi terör örgütleri arasında da güvenlik ikilemlerinin yaşanabileceğine kanıt niteliğindedir (Özcan, 2020: 238).

1.2.2.6. Enerji Güvenlik İkilemi

Toplumların gelişiminde ve kalkınmasında önemli etki gücüne sahip olan enerji, sanayileşme ve küreselleşme ile insan yaşamının en temel ihtiyaçlarından biri haline gelmiştir. İnsan nüfusunun hızlı artışı tüketim oranlarını artırmış, yüksek tüketim oranlarını dengeleyecek üretim kapasitesinin sağlanması ise enerji kaynaklarının kullanımı ile mümkün olmuştur. Arz talep doğrultusunda değeri artan enerji, uluslararası sistemde ve devletler arası ilişkilerde güç dengesini belirleyen bir unsur konumuna gelmiştir. Enerji devletler açısından siyasal ve ekonomik anlamda avantaj sağlayan bir kaynak olmasına rağmen jeopolitik anlamda bir kısım devletler için dezavantaja dönüşebilmektedir. Devletler enerji kaynağı elde etmek amacıyla devletler arası ilişkilerde farklı politikalar izlemekte ve bu duruma bağlı olarak savaşlara varan büyük krizler ortaya çıkabilmektedir. Dünyanın en büyük enerji rezervlerine sahip olan Ortadoğu bölgesi bu duruma verilebilecek en iyi örneklerdendir. Bu bölgede var olan enerji kaynaklarının birçok devlet tarafından talep edilmesi istikrarsızlığa ve savaşlara neden olmuştur. Böylesi bir etkiye sahip olan enerji kaynağının güvenliğinin sağlanması, elinde bulunduran, erişim sağlayan ve transit konumunda bulunan devletler açısından önem arz etmekte ve *enerji güvenliği* kavramına dikkat çekmektedir. Enerji güvenliği, “uygun fiyatlarda, yeterli ve kesintisiz enerjinin ulusal değerleri ve hedefleri tehlikeye atmayacak şekilde tedarik edilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Yergin, 2006:69). Enerji güvenliği, enerji piyasasında bulunan ihracatçı ve ithalatçı grupların farklı algılamaları neticesinde ortaya çıkmaktadır. Enerji ihracatı yapan devletler

istikrarlı talep ve yüksek fiyat beklentisi içindeyken enerji ithalatı yapan devletler istikrarlı kaynak ve uygun fiyat talep etmektedirler. Enerji güvenliğinde ihracat yapan devletler enerji kaynağının kontrolünü elinde tutma, dış politikayı şekillendirme ve sektöre yön verme yeteneklerini sürdürmek istemektedirler. Enerji ithal eden devletler ise ekonomileri üzerindeki baskıyı azaltacak uygun fiyatlı erişim, istikrar ve çeşitlilik talep etmektedirler. Karşılıklı ilişkilerin gelişmesi ile çatışmaları azaltıp işbirliğini arttırması beklenen enerji sektörü, farklı algılamalar neticesinde devletler arasında ikilemler oluşturmakta ve güvensizliğin artmasına sebep olabilmektedir.

Enerji güvenliği ikilemi, “enerji ilişkisi içinde bulunan devletlerin daha fazla güvenlik elde etmek isterken daha az güvenlik durumunda kalması olarak” ifade edilebilir. Devletler, enerji piyasasında sahip olduğu ithalat, ihracat veya transit ülke konumlarını uluslararası sistem içerisinde güvenli bir şekilde sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır. Devletlerin bu hedef doğrultusunda başlattığı girişimler diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Enerji ilişkisinde bulunan diğer devletler ortaya çıkan tehdit algısı karşısında güvenliğini arttırma girişiminde bulunmakta ve böylece daha güvensiz bir enerji ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Enerji güvenlik ikilemi, rekabet meseleleri ve devlet konumlarının belirlenebilmesi özellikleri ile geleneksel güvenlik ikileminden ayrılmaktadır. Geleneksel güvenlik ikileminde aktörler yalnızca ellerinde bulunan askeri teçhizatın niteliği ve niceliği üzerine rekabet etmektedirler. Fakat enerji güvenlik ikileminde tarafların hayati öneme sahip kaynaklara erişiminin kimler tarafından engellenebileceği konusunda da rekabet edilmektedir (Radoman, 2007: 43). Geleneksel güvenlik ikileminde devletlerin hedef ve niyetleri uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle belirlenememektedir. Fakat enerji güvenlik ikileminde enerji piyasasında bulunan devletlerin ithalat, ihracat ve transit ülke konumlarının bilinmesi neticesinde piyasa hedefinin ne olacağı belirlenebilmektedir (Draganik ve Trapara, 2013: 37). Bu farklılıklar enerji güvenlik ikilemini geleneksel güvenlik ikileminden ayırmaktadır.

Enerji güvenlik ikileminde devletler ithalat, ihracat veya transit ülke olarak üç farklı konumda bulunmaktadır. Enerji güvenlik ikilemi, enerji ithalatı yapan devletler açısından iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır: ekonomilerinin normal işleyişi için yeterli miktarda istikrarlı bir enerji arzının sağlanması konusunda korkmaya başladıklarında veya arz istikrarlı olmasına rağmen yalnızca bir ihracatçı ülkeye orantısız bağımlılıktan endişe duydukları durumlarda. Enerji güvenliği ikilemi, enerji ihracatı yapan devletler açısından da iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır: kârlarını kendi ekonomilerinin gelişiminde kullanma hedefi ile istikrarlı bir enerji talebine sahip olabilecekleri pazarları kaybedeceklerinden korkmaya başladıklarında veya talep istikrarlı olsa dahi rakip ihracatçıların fiyatları düşürmesi durumunda. Transit ülkeler ise hem ithalatçı hem de ihracatçı ülkelerin alternatif rotalar tercih etmesi ile enerji geçişinden kazandıkları önemli finansal faydalardan mahrum bırakılacağı korkusu ile enerji güvenlik ikileminde kalmaktadır. Transit ülkeler ithalat ve ihracat konumunda bulunan ülkelerle kıyaslandığında enerji güvenlik ikilemine daha düşük oranlarda maruz kalmaktadır. Enerji güvenlik ikileminde tarafların korku veya tehdit algısı içerisinde

kalmasına neden olan temel strateji “çeşitlendirme”dir. Taraflar çeşitlendirme politikası ile enerji güvenliğini arttırmayı amaçlamaktadırlar. İthalatçı ülkeler, enerji ihraç eden ülkeleri çeşitlendirerek olası bir problem karşısında enerji güvenliğini garanti altına alacak ve seçeneklerin artması ile enerjiye uygun fiyatlı erişimin yolunu açacaktır. İhracatçı ülkeler, alternatif pazar çeşitliliği sayesinde talebi arttıracak ve olası bir problem karşısında tek bir ithalatçıya bağımlı hale gelmeyecektir. Enerji piyasasında bulunan transit ülkeler ise mevcut ithalatçı ve ihracatçı ülkelere ek olarak kendi bölgeleri üzerinde alternatif ithalatçı ve ihracatçı rotalarını çeşitlendirerek stratejik konumunu güçlendirecek ve finansal faydasını arttıracaktır. Çıkarlar doğrultusunda çeşitlendirme seçeneğine yönelik atılan her bir adım taraflar arasında enerji güvenlik ikilemini yoğunlaştırmaktadır. Nitekim bir tarafın iyileştirmek istediği herhangi bir koşul diğer tarafın koşullarını kötüleştirmektedir. Tarafların iyi niyetle gerçekleştirdiği bu girişimler enerji piyasasında tehdit algısı oluşturmakta ve taraflar bu doğrultuda politika geliştirmektedir.

Enerji güvenlik ikilemi, enerji kaynağına yönelik arz ve talepte bulunan birçok devlet ve grup arasında ortaya çıkabilmektedir. Enerji güvenlik ikilemi türünün önde gelen örneklerinden biri Avrupa Birliği (AB) ve Rusya enerji ilişkileri meselesidir. AB ithal ettiği gazın neredeyse %45’ini Rusya’dan temin etmekte, Rusya ise ihraç ettiği gazın %30’unu AB ülkelerine iletmektedir (IEA (t.y.)). Bu rakamlar her iki taraf açısından ciddi bir bağımlılığın göstergesi niteliğindedir. AB ve Rusya’nın enerji alanında karşılıklı bağımlılık oranlarının artması paralel bir doğrultuda tarafların tehdit algılarını da artırmıştır. Esasında finansal olarak tarafların bağımlılık oranlarını arttırması güvenliği artırıcı bir etken olarak kabul edilmektedir. Fakat AB ve Rusya enerji ilişkilerinde bu durum tam tersi bir etki oluşturmaktadır. AB, enerji fiyatlarını aşağı çekmek amacıyla tedarikçilerini çeşitlendirmek ve enerji piyasalarındaki rekabeti arttırmakla ilgilenmektedir. Rusya ise enerji piyasası üzerinde gücü elinde bulunduran taraf olmak ve fiyatları mümkün olan en yüksek noktaya çıkarmakla ilgilenmektedir. Enerji piyasası her iki taraf için de fayda sağlayacak bir alan iken iki tarafın da diğerinin güvenliğini tehdit etmeden güvenliğini arttıramayacağı bir enerji güvenlik ikilemine dönüşmüştür (Krickovic, 2015: 19). AB-Rusya enerji güvenliği problemleri 2006 ve 2009 yıllarında meydana gelen gaz krizleri ile birlikte ortaya çıkmış, Kırım’ın ilhakı ve Rusya-Ukrayna Savaşı ile de önem arz eden bir seviyeye ulaşmıştır.

2006 yılında Gazprom (Rusya’nın en büyük doğalgaz üretim şirketi) ve Naftogaz (Ukrayna’nın milli petrol ve gaz üretim şirketi) arasında fiyat anlaşmazlıklarının yaşanması ile Ukrayna’ya 1 Ocak itibarıyla gaz akışı durdurulmuş, gerekli uzlaşmaların sağlanması neticesinde 4 Ocak’ta gaz akışı yeniden başlamıştır. AB bu kriz ile birlikte enerji güvenliği probleminin farkına varmış, Rusya ve Ukrayna’nın güvenilirliğinden endişe duymaya başlamıştır. Rusya ve Ukrayna arasında 2009 yılında yaşanan benzer bir fiyat anlaşmazlığı AB’ye gaz akışını 20 günlük kesintiye uğratan daha büyük bir krizle sonuçlanmıştır. Rusya ve Ukrayna yaşanan krizde karşılıklı olarak birbirlerini suçlamış, AB ise ocak ayında 20 gün doğalgaz akışının sağlanamaması nedeniyle ısınma ve üretim problemi ile

karşı karşıya kalmıştır. AB, bu kriz ile birlikte ihracatçı ülke olan Rusya'nın ve transit ülke olan Ukrayna'nın güvenilir tedarikçiler olmadığını anlamış, alternatif enerji kaynakları ve boru hatlarının çeşitlendirilmesi meselesinin önemini fark etmiştir (Leonetti, 2021: 50). 2006 ve 2009 gaz krizleri AB nezdinde esas olarak Rus gazının siyasal bir silah niteliğinde kullanılıp kullanılmadığına dair şüpheler artmış ve Rus siyasetine karşı korkuları arttırmıştır. AB enerji arzını çeşitlendirmek ve Rusya'ya bağımlılığını azaltmak amacı ile Nabucco Doğalgaz Boru Hattı⁷ projesini başlatmıştır. AB'ye gaz ithalatı ile bağımlı olan Rusya ise bu pazarı kaybetme tehlikesi karşısında Kuzey Akım Boru Hattı⁸ ve Güney Akım Boru Hattı⁹ projelerini hayata geçirmiştir. Bu projeler dışında ihracat pazarını geliştirmek isteyen Rusya çeşitlendirme politikasına Çin gibi yeni ülkeleri dahil ederek AB ile olan enerji bağımlılığını azaltmayı amaçlamıştır. AB-Rusya enerji ilişkilerine bağlı tehdit algılamaları Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile AB nezdinde daha da artmıştır. Ukrayna, Kırım'ın ilhakından önce Rusya'ya enerji bağımlılığını azaltmada belirli bir ilerleme kaydetmiş ve Avrupa'ya net ihracatçı olmayı hedeflemiştir. Rusya, Ukrayna açısından önemli enerji kaynağına sahip olan Kırım'ı ilhak ederek enerji güvenliğine tehdit oluşturan bu durumu ortadan kaldırmıştır (Leonetti, 2021: 57). AB, Ukrayna'nın ihracatçı olma seçeneğini Rusya'ya bağımlılığın azaltılması bağlamında bir avantaj olarak görmüştür. Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla AB bu avantajı kaybetmiş ve Rusya'ya karşı tehdit algısı artmıştır. 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna toprakları ile başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı AB-Rusya enerji güvenlik ikilemini tırmandıran diğer bir husus olmuştur. Rusya'nın Ukrayna işgali karşısında AB uyguladığı ekonomik yaptırımlara ek olarak Rus enerji kaynaklarından vazgeçmeyi planladıklarını açıklamışlardır. Almanya, Kuzey Akım 2 Doğalgaz Boru Hattı¹⁰ projesini iptal etmiş ve AB ülkeleri alternatif enerji kaynakları arayışına girdiklerini duyurmuştur. Rusya ise tepki olarak enerji arzını kesmeye başlamıştır. Her iki taraf da enerji ilişkisinde atılacak yeni bir adımı enerji güvenliğine tehdit olarak algılamıştır.

AB ve Rusya arasında enerji ilişkisinin bozulması durumunda her iki tarafın da kayda değer oranda finansal kayıp yaşaması muhtemeldir. AB'nin, Rusya'dan ithal edilen enerji kaynaklarına bağımlılığı artmakta ve AB bu durumun Rusya tarafından şantajla çevrileceği endişesini taşımaktadır. AB, Rusya'nın ekonomisi üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla enerji sektöründe bulunan

⁷ Orta Asya enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden AB'ye ulaştırılmasını hedefleyen boru hattı projesidir. Bu proje ile AB'nin Rus doğalgazına bağımlılığının azaltılması ve enerji arzının çeşitlendirilmesi amaçlanmıştır. Proje 2009 yılında başlatılmış fakat yüksek maliyetler nedeniyle 2013 yılında enerji şirketleri tarafından sonlandırılmıştır.

⁸ Rus doğalgazını Baltık Denizi'nin altından Almanya'ya ulaştıran doğalgaz boru hatları sistemidir.

⁹ Rusya tarafından Nabucco projesine tepki olarak geliştirilen doğalgaz boru hattı projesidir. Bu proje ile Rus doğalgazının Karadeniz üzerinden Bulgaristan, Macaristan, Sırbistan, Slovenya ve Avusturya'ya aktarılması planlanmıştır. Projenin AB mevzuatına uymaması ve Kırım'ın ilhakı nedenleri ile 2014 yılında iptal edilmiştir.

¹⁰ Rus doğalgazını Baltık Denizi altından Almanya'ya ulaştıran ikinci doğalgaz boru hattı sistemidir.

şirketlerinin Rusya tarafından alımını engelleyen yasalar geliştirmiştir. AB ayrıca Orta Asya ve Kafkasya'dan Avrupa'ya uzanan boru hatları inşa ederek enerji tedarik yollarını çeşitlendirmeye çalışmıştır. AB'nin enerji fiyatlarını düşürme ve enerji arzını çeşitlendirme girişimleri Rusya tarafından enerji güvenliğine tehdit olarak algılanmaktadır. Rusya, AB tarafından geliştirilen bu stratejilerin enerji fiyatlarını düşüreceğinden ve ekonomisini geliştirmek için gerekli olan gelirleri engelleyeceği endişesini taşımaktadır. AB-Rusya enerji ilişkisinde hiçbir taraf diğer tarafın güvenliğini tehdit etmeden kendi güvenliğini iyileştirememektedir. Bu nedenle taraflar arasında enerji güvenlik ikilemi oluşmakta ve enerji ilişkisi ekonomik bir çıkar meselesinden çok daha fazlasını ifade etmektedir.

1.2.2.7. Nükleer Güvenlik İkilemi

Nükleer enerji çift kullanım özelliği (nükleer silah ve nükleer enerji) ile ekonomik ve siyasal bağlamda toplumlara önemli nitelikler kazandırmaktadır. Nükleer silah ve nükleer enerjinin elde edilmesinde üretim açısından büyük farklar bulunmaması sebebiyle bu enerjinin hangi amaçla talep edildiği uluslararası toplum açısından önem arz etmektedir. Nükleer silaha sahip olan devlet sayısının artması ve zamanla bu silahların yanlış gruplar tarafından kolayca elde edilebileceği ve kullanılabileceği fikri uluslararası toplumda güvenlik endişesini arttırmaktadır. Olası tehlikelere karşı nükleer silah teknolojisinin yayılmasını ve gelişmesini engellemek ve bu nükleer enerjinin barışçıl niyetlerle kullanımını sağlamak amacıyla Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons-NPT) 1970 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşma nükleer silahların yayılmasını ve gelişmesini önlemenin yanı sıra nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını Uluslararası Atom Enerji Ajansı (International Atomic Energy Agency-IAEA)'nın denetimine tabi kılmıştır. Bu anlaşmaya rağmen elinde nükleer silah bulunduran ülkeler silahları ortadan kaldırmamış ve tüm devletler NPT'yi imzalamamışlardır. İsrail, Hindistan ve Pakistan NPT'yi imzalamamış, Kuzey Kore ise 2003 yılında anlaşmadan çekilmiştir. Nükleer silahlar konusunda yapılmış en iyi anlaşma olan NPT dahi nükleer güvenlik endişesini ortadan kaldıramamıştır. Bu güvensiz ortam devletler arasında güvenlik ikilemlerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Nükleer silahlar ile güvenlik kaygıları arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Yüksek tahrip gücüne sahip bu silahların herhangi bir devletin elinde olması sistemdeki diğer devletlerin hobbessvari korku içinde yaşamasına neden olmaktadır. Hobbessvari korku ile hareket eden devletler kendi güvenliğini en üst düzeye çıkarmayı amaçlamakta fakat daha güvensiz bir ortamın oluşmasına yol açmaktadır. Nükleer silahların ortaya çıkış hikayesine göre Nazi Almanyası'nın nükleer silah geliştirmesinin ABD ve SSCB'de nükleer silah programını geliştirdiği; ABD ve SSCB'nin nükleer silah geliştirmesinin Çin'de nükleer silah programını geliştirdiği; ABD'nin nükleer silah

geliştirmesinin İran'ın nükleer silah programını geliştirdiği; SSCB'nin nükleer silah geliştirmesinin İngiltere, Fransa, İsrail ve Güney Afrika'da nükleer silah gelişimini hızlandırdığı ve Hindistan'ın nükleer silah geliştirmesinin Pakistan'da nükleer silah gelişimini hızlandırdığı ileri sürülmektedir (Beardsley ve Asal, 2013: 266). Bu yayılma Butterfield'ın hobbesvari korku yaklaşımını doğrulamakta ve nükleer silahlar çevresinde nükleer güvenlik ikilemi türünün ortaya çıktığını göstermektedir. *Nükleer güvenlik ikilemi*, nükleer silahlar sebebiyle devletler arası tehdit algılamalarının artması ve bu duruma bağlı olarak nükleer silahlanma yeteneklerinin geliştirilmesi ile ortaya çıkan güvenlik ikilemi türüdür. Nükleer silahların diğer silahlara oranla tahrip gücünün yüksek olması devletlerin tehdit algısını arttırma yönünde daha hızlı bir etkiye sebep olmaktadır. Bu sebeple yok etme kapasitesi yüksek bir silaha sahip olmak devletler açısından elzem bir önem taşımaktadır. Devletler elde edeceği nükleer silah sayesinde olası saldırılar karşısında daha güçlü bir konum elde etmekte ve bu sayede güvenliğini arttırmaktadır. Fakat nükleer güç elde etme girişimi diğer devletler tarafından güvenliklerine yöneltilmiş bir tehdit olarak algılanmakta ve diğer devletler de bu gücü elde etmeye çalışmaktadır. NPT, bu gibi girişimleri engellemek amacıyla imzalanmış fakat nükleer silahlanmanın engellenmesi meselesinde kesin çözüm sağlayamamıştır. NPT'ye uyum sağlayacak üst bir otoritenin olmaması (anarşi durumu) taraflar arasında nükleer güvenlik ikilemlerinin oluşmasına neden olmuştur.

Anarşi, korku ve belirsizlik gibi sebeplerin bir araya gelmesi ile oluşan güvenlik ikilemlerinin kökeninde devleti sonsuza kadar var etme güdüsü yatmaktadır. Devleti ortadan kaldıracı veya büyük hasar verebilecek nükleer silahlar ise en tehlikeli güvenlik ikilemi türünü oluşturmaktadır. Bu tehlikeli yok etme kapasitesine rağmen nükleer silaha sahip devletler böyle bir güce sahip olmalarının diğer devletler açısından herhangi bir risk oluşturmayacağını, olası saldırılara hazırlıklı olmak ve caydırıcı etki yaratmak amacı ile silah bulundurduklarını ileri sürmektedirler. Bu yaklaşım tarzı ile nükleer silahların caydırıcı gücüne dikkat çekilmektedir. Herhangi bir nükleer saldırı ile düşmana verilebilecek hasarın büyüklüğü nükleer silahların caydırıcı gücünü arttırmaktadır. Fakat devletlerin nükleer silahları caydırıcı güç niyetiyle elinde bulundurduğunu beyan etmesi diğer devletlerin endişelerini ortadan kaldırmamaktadır. Nükleer silahların caydırma amacıyla mı yoksa saldırma amacıyla mı kullanılacağını bilinememesi geleneksel güvenlik ikileminde yer alan “niyetlerin belirsizliği” ilkesine karşılık gelmektedir. Nükleer gücün hangi niyetle kullanılacağını belirlenememesi nükleer güvenlik ikilemlerini yoğunlaştırmaktadır.

Nükleer güvenlik ikilemi tarafların elinde nükleer silah bulundurma kapasitesine göre “nükleer silaha sahip iki devlet arasında” veya “nükleer silaha sahip olan ve olmayan iki devlet arasında” olmak üzere iki şekilde meydana gelebilmektedir. Birinci türde nükleer güvenlik ikilemi her iki tarafın elinde nükleer silah bulunduğu dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu türde nükleer silaha sahip iki devlet arasında yanlış algılamalara bağlı gelişen tehdit algısı neticesinde güvenlik ikilemi meydana gelmektedir. Nükleer silaha sahip iki devlet arasında meydana gelen nükleer güvenlik

ikilemine en iyi örnek Küba füze krizidir. Bu kriz ABD ve SSCB'nin Türkiye ve Küba'ya karşılıklı olarak füzelerin yerleştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. SSCB, Küba'da Fidel Castro'nun 1959 tarihinde iktidara gelmesi ile ABD-Küba ilişkilerinin kötüleşmesini fırsat bilmiş ve Küba ile ilişkilerini geliştirmiştir. ABD, 1961 yılında Küba'ya karşı "Domuzlar Körfezi Çıkarması" düzenlemiş ve bu çıkarma başarısız olmuştur. SSCB, Küba ile ilişkilerinin gelişmesi ve ABD'nin Küba'ya oluşturduğu tehdit gerekçeleri ile 1962 yılında Küba'ya nükleer silahlar yerleştirmiştir. ABD, Küba'ya yerleştirilen füzeleri kendi güvenliğine tehdit olarak yorumlamış (*yorumlama ikilemi*) ve SSCB'den silahların kaldırılmasını talep etmiştir. SSCB'nin füzeleri kaldırmaması üzerine ABD Küba'yı denizden abluka altına almıştır (*yanıtlama ikilemi*). ABD'nin kararlı deniz ablukasını karşısında SSCB, ABD'nin Türkiye'ye yerleştirdiği Jüpiter füzelerinin kaldırılması karşılığında Küba'da bulunan füzelerini kaldıracağını bildirmiştir. Dünyayı üçüncü bir büyük savaşa sürükleyen bu nükleer güvenlik ikilemi iki tarafların füzeleri kaldırma şartını kabul etmesi ile sona ermiştir.

Nükleer güvenlik ikilemi, silah bulundurma kapasitesi bakımından nükleer silaha sahip olan ve nükleer silaha sahip olmayan iki devlet arasında da gerçekleşebilmektedir. Bu türde tarafların biri nükleer silaha sahipken diğeri henüz nükleer silaha sahip değildir. Nükleer silaha sahip devletin diğere devlete tehdit algısı oluşturması neticesinde nükleer silaha sahip olmayan devlet nükleer silah geliştirmeye başlamaktadır. Nükleer silaha sahip olmayan devletin bu güce erişmesi diğere devlette tehdit algısı oluşturmakta ve güvenliği arttırmak amacıyla geliştirilen savunma yetenekleri nükleer güvenlik ikilemlerinin oluşmasına yol açmaktadır. Nükleer silaha sahip olan ve olmayan devletler arasında meydana gelen güvenlik ikilemine en iyi örnek ise Hindistan ve Pakistan ilişkilerinde yaşanan nükleer güvenlik ikilemidir. Çin'in 1964 yılında nükleer silah denemeleri karşısında tehdit algısına kapılan Hindistan 1974 yılında nükleer silah denemelerine başlamıştır. Hindistan ile 1947, 1965 ve 1971 yıllarında savaşı ve sınır problemleri yaşayan Pakistan, Hindistan'ın nükleer silah geliştirmesini kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamış ve nükleer silah çalışmalarına başlamıştır. Hindistan'ın Çin'den, Pakistan'ın ise Hindistan'dan etkilenecek nükleer silaha sahip olması George Shultz'un yayılmanın çoğalmayı doğuracağı argümanını desteklemektedir (Shultz, 1984: 18). Bu argümana göre bir devletin rakibini dengelemek amacı ile nükleer silah geliştirmesi başka bir devlete tehdit oluşturması sebebiyle yeni bir nükleer silah gelişimini teşvik etmektedir. Çin, Hindistan ve Pakistan arasında meydana gelen nükleer silah üretimi birbirine bağlı nükleer güvenlik ikilemlerini ortaya çıkarmıştır. Hindistan ve Pakistan arasında meydana gelen nükleer rekabette Hindistan 1998 yılının Mayıs ayında 48 saat içinde beş nükleer test denemesi gerçekleştirmiştir. Hindistan'ın bu başarısı karşısında Pakistan ise ilk nükleer test denemesini gerçekleştirmiştir. Hindistan ve Pakistan arasında karşılıklı nükleer silah denemelerinin tehdit algısını artırması nükleer güvenlik ikilemini yoğunlaştırmıştır. Pakistan'ın nükleer güç elde etme amacı Hindistan'ı olası bir saldırıdan caydırmak, Hindistan'ın amacı ise hem Çin hem de Pakistan üzerinde caydırıcı bir güce sahip olmaktır (Khalid, 2013: 26). İki devlet arasında yaşanan nükleer güvenlik ikilemi ABD ve Çin'in farklı politikalar ile Hindistan ve Pakistan'ı desteklemesi sebebiyle basit bir denklemden çok daha

fazlasını ifade etmektedir. Bu konu Çin ve Hindistan'ın nükleer güvenlik ikilemleri çerçevesinde dördüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Nükleer güvenlik ikileminin aktör düzeyi devletlerle sınırlı tutulmuştur. Güncel veriler ışığında nükleer silahların devletler dışında başka aktörler tarafından kullanıldığını gösteren herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Bu sebeple bu güvenlik ikilemi türünde diğer türlerden farklı olarak aktör vurgusu devlet olarak öne çıkarılmıştır.

1.2.2.8. Siber Güvenlik İkilemi

Devlet, toplum ve bireyin var olduğu ve bu aktörlerin güvenliklerinin tehlikeye atılabileceği her alan gerekli koşulların sağlanması durumunda potansiyel bir güvenlik ikilemi türüne dönüşebilmektedir. Devlet, toplum ve birey için güvenlik açığı oluşturan siber uzay bu alanlardan birini temsil etmektedir. Öz bir ifade ile “*siber uzay*” harp alanının hava, kara, deniz ve uzay boyutuna beşinci olarak eklendiği kabul edilen, birbiriyle bağlantı içinde olan sistem, yazılım, donanım ve iletişim ağının bulunduğu soyut veya somut alanı ifade etmektedir (Libicki, 2009: 13). Kavramdaki uzay terimi alanın genişliğine ve sonsuzluğuna vurgu yapmaktadır. Siber uzayda gerçekleşen eylemler bilgisayar ve internet kapsamının ötesinde günlük yaşamın birçok noktasına sirayet etmekte ve bu sebeple güvenlik alanında endişeleri arttırmaktadır. Aktörler, güvenlik endişesi nedeniyle savunma yeteneklerini geliştirmeye yönelmektedir. Bu durum diğer aktörler tarafından tehdit algısı oluşturabilmekte ve siber güvenlik ikilemini başlatabilmektedir. Siber güvenlik ikilemi, bir devletin saldırı veya savunma amaçlı siber savaş yeteneklerinin geliştirilmesiyle dijital altyapı güvenliğini artırma çabalarının başka bir devletin güvenliğini azaltması”, olarak tanımlanmaktadır (Rueter, 2011, 35). Ulusal güvenliğini arttırmaya çalışan devletler siber alana güçlerini ve etki kapasitelerini yansıtmakta böylece zorlayıcı siber yetenekler devlet gücünün yeni bir aracı haline gelmektedir.

Siber güvenlik ikilemi, geleneksel güvenlik ikileminin temelini oluşturan anarşi, saldırı-savunma niyetinin ayırt edilememesi, korku ve belirsizlik gibi özelliklere sahiptir. Uluslararası sistemde hiçbir aktörün tam olarak egemen olamaması sebebiyle oluşan anarşik yapı siber uzay evreninde de geçerliliğini sürdürmektedir. Siber uzayda sistemin kurallarını belirleyecek veya aktörler arası uzlaşa sağlayacak otoritenin yokluğu anarşiye ve dolayısıyla güç artırımına sebep olmaktadır. Taraflar siber operasyonlarda kullanılan tekniklerin benzerlikleri nedeniyle saldırgan ve savunmacı girişimler arasında ayırım yapamamakta, oluşan korku ve belirsizlik ortamında kendi savunma yeteneklerini geliştirmeye odaklanmakta ve böylece sarmal döngüyü başlatmaktadırlar. Siber güvenlik ikileminin sarmal döngüsü Iulian Popa tarafından beş spesifik aşamada Tablo 3'te modellenmiş ve Şekil 4'te görsel olarak ifade edilmiştir. Popa bu modelleme ile birlikte gerilimin

kademeli artışı ve azalması arasında değişmez “yinelemeli bir döngü (recursive loop)” olduğunu varsaymaktadır. Popa’nın siber güvenlik ikilemi modellemesi beş bölümden oluşmaktadır. Birinci aşama başlatma (A ve B evreleri), ikinci aşama yükseltme (C ve D evreleri), üçüncü aşama doruk noktası (E ve F evreleri), dördüncü aşama azalma (G ve H evreleri) ve beşinci aşama uzlaşma (I ve J evreleri) kısımlarından oluşmaktadır. Popa, evrelere göre OCEO (Offensive Cyber Effects Operations-Saldırı Amaçlı Siber Etkili Operasyonlar) ve DCEO (Deffensive Cyber Effects Operations-Savunma Amaçlı Siber Etkili Operasyonlar)’nun ayırt edilip edilemeyeceğini de belirlemiştir. A, B, C, H, I ve J evrelerinde saldırı savunma niyetinin ayırt edilebildiğini, D, E, F ve G evrelerinde saldırı savunma niyetinin ayırt edilemeyeceğini vurgulamıştır. A’dan J’ye kadar tüm evrelerin yoğunluk oranları beş kademedeki değerlendirilmiş ve siber güvenlik ikilemi süreci modellenmiştir.

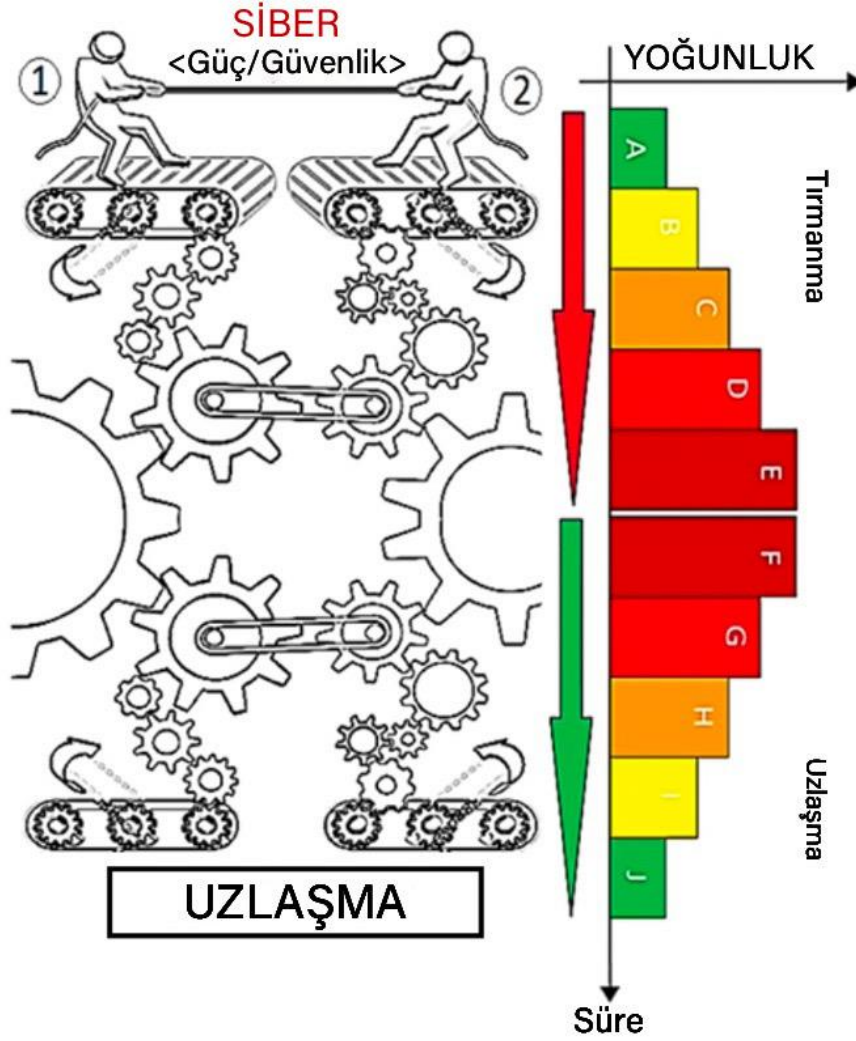

Tablo 3: Siber Güvenlik İkilemi Modeli

AŞAMA	EVRE	OCEO/DCEO	YOĞUNLUK	DEĞERLENDİRME
1	A	Ayırt Edilebilir	Yoğunluk yok	İlk amaç tanımlama;
	B	Ayırt Edilebilir	Düşük Yoğunluk	Başlatma aşaması; OCEO ve DCEO planlaması
2	C	Ayırt Edilebilir	Orta Yoğunluk	Karşılıklı yapıcı veya yıkıcı/yok edici tepkiler; bu evrede siber güvenlik ikilemi iyi bir siber yönetim aracılığıyla tersine çevrilebilir.
	D	Ayırt Edilemez	Yoğun	Siber Güvenlik İkilemi tersine çevrilemez duruma gelir; gerilim artar.
3	E	Ayırt Edilemez	Çok Yoğun	Gerilim doruk noktasına ulaşır; çift yönlü çatışma rakipler üzerinde önemli etkiler oluşturur;
	F	Ayırt Edilemez	Çok Yoğun	Doruk noktasına ulaşıldıkça gerilimler azalır; büyük olasılıkla en az bir taraf, etkili saldırı ve/veya savunma davranışı yoluyla neden olunan güç dengesizliğini uygun şekilde dengeleyemez veya artık dengeleyemez hale gelir;
4	G	Ayırt Edilemez	Yoğun	Taraflar yavaş yavaş çatışma alanından ayrılmaya başlasa da OCEO ve DCEO hala yaygındır;
	H	Ayırt Edilebilir	Orta Yoğunluk	Taraflar yapıcı yaklaşımlar başlatır; bu evre zorunlu değildir;
5	I	Ayırt Edilebilir	Düşük Yoğunluk	Gerilimi azaltma konsolidasyon evresi; aktör, istikrarı güçlendirirken siber güvenlik ikileminin çözümüne aktif olarak katkıda bulunur (zorunlu değildir);
	J	Ayırt Edilebilir	Yoğunluk yok	Zorla veya zorunlu olmayan siber güvenlik ikileminin yerleşimi; ikilem her an yeniden başlatılabilir.

Kaynak: Popa, 2014: 4-5.

Şekil 4: Siber Güvenlik İkilemi Yarım Döngü Modeli

Kaynak: Popa, 2014: 5

Siber güvenlik ikilemi geleneksel güvenlik ikileminin temel özelliklerini taşımakla birlikte birkaç noktada farklılıklar göstermektedir. Öncelikle diğer güvenlik ikilemleri türlerinden farklı olarak siber alanda silahlanma yarışının olup olmadığı net bir şekilde belirlenmemektedir. İkinci olarak saldırının savunmaya üstün olduğu fikri kabul görmektedir. Geleneksel güvenlik ikilemi alanında saldırı ve savunma girişimlerinden hangisinin avantajlı olduğu meselesi tartışmalıdır. Fakat siber güvenlik ikileminde savunma ile karşılaştırıldığında saldırı girişimi daha avantajlı kabul edilmektedir. Siber saldırıların gerçekleştirilme hızı savunmayı zorlaştırmakta dolayısıyla saldırıyı avantajlı hale getirmektedir (Rueter, 2011: 35). Üçüncü olarak güvenlik ikilemini başka bir aktör tırmandırabilmektedir. Siber uzayda saldırının kimler tarafından yapıldığının kesin olarak netleştirilememesi neticesinde üçüncü bir aktör devletler arasındaki gerilimi kasıtlı olarak arttırmak için ilk girişimi başlatıp siber güvenlik ikileminin oluşmasına ve gelişmesine neden olabilmektedir

(Niekerk, 2019: 547). Son olarak “uyumlu güvenlik” çıkarları Steve Hersee tarafından ilk kez siber güvenlik ikilemi için kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre iki aktörün güvenlik çıkarları uyumlu ve uyumsuz olarak tanımlanmaktadır. Uyumlu çıkarlara sahip aktörler ittifak kurmakta, uyumsuz çıkarlara sahip aktörler ise bir tarafın güvenliğindeki herhangi bir artışın diğer aktörün güvenliğini azaltacağı gerekçesi ile çatışmaktadır (Hersee, 2019 :164).

Dünya yörüngesinde farklı kullanım amaçları ile bulunan 2000’den fazla uydu siber güvenlik ikilemi kapsamında değerlendirilmektedir. Uydular gözlem, uzaktan algılama, telekomünikasyon, navigasyon gibi çeşitli alanlarda hizmet vermektedir. Bu uydular aktörler tarafından farklı amaçlarla kullanılması nedeniyle de çift kullanım (sivil ve askeri) özelliği taşımaktadır. Çift kullanım özelliği uyduların kullanımındaki niyetleri belirsizleştirmesi sebebiyle yanlış algılamalara yol açabilmektedir. Tarafları yanlış davranışlara yönlendirebilmektedir. Çocuk oyuncaklarını taşıyan GNSS (Global Navigation Satellite Systems-Küresel Konum Belirleme Sistemi) uyduları askerlerin yönlendirilmesi amacıyla da kullanılmakta; fırtınaları takip etmek amacıyla geliştirilen meteorolojik bir sistem askerî harekât zamanını belirlemekte; haberleşme uydu sistemi muharebe zamanı askerler arasında iletişim sağlamak ve iklim değişikliğini gözlemek amacı ile geliştirilen yer gözlem uyduları da askeri keşif amacıyla kullanılmaktadır (Lubojemski, 2019: 134). Bu ve benzeri çift kullanım özellikleri uyduların hangi niyetle gönderildiğini belirsiz kılmakta ve devletlerin savunma amacıyla yeni uydular geliştirme ve uzaya göndermesine neden olmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB’nin uzaya uydu göndermesi karşılıklı korkuları tetiklemiş ve iki devlet arasında var olan güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Uzun yıllar boyunca birçok konuda anlaşmazlık yaşayan İran ve İsrail siber alanda gerçekleştirdikleri saldırılar nedeniyle bir güvenlik ikilemi açmazı oluşturmuşlardır. İlk tehdit algısının hangi ülke tarafından oluşturulduğu netleştirilememektedir. Bu alanda yapılan birtakım analizler siber güvenlik ikileminin başlangıç noktasını Stuxnet¹¹ saldırılarına, birtakım analizler ise 2009 yılında İsrail’in bankacılık ve havacılık sektörlerine yapılan saldırılara dayandırmaktadır. Başlangıç noktasının tam olarak bilinebilmesi saldırıların kimler tarafından yapıldığının kesin olarak bilinmesi ile netleştirilecektir. Fakat siber uzayda gerçekleştirilen saldırıların kim veya kimler tarafından yapıldığı belirlenememektedir. Örneğin A devleti hackerleri siber uzayda B devletinde bulunan bilgisayarlara sızıp C devletine karşı siber saldırı gerçekleştirebilmekte ve konumunu gizleyebilmektedir. Bu nedenle siber saldırıların kim tarafından yapıldığı varsayıma bağlı iddialardır. Stuxnet saldırısından sonra İran Savunma Bakanlığı siber güvenlik sektörünü geliştirmek amacıyla asker alımı talep etmiştir. Bu durum tarafların saldırı sonrası savunma yeteneklerini arttırmaya

¹¹ Stuxnet, 2010 yılında flash diskler üzerinden yayılan ve İran nükleer santrallerini etkileyen zararlı yazılımdır.

çalıştıklarını göstermektedir. Stuxnet saldırısının ardından 2012 yılında Flame¹² virüsü ortaya çıkmış ve en çok etkilenen ülkelerden biri İsrail olmuştur. Uzmanlara göre Flame virüsü, Stuxnet'e paralel bir proje olabilecek niteliktedir (Kushner, 2013: 4). Her iki ülke karşılıklı saldırılar ve suçlamaların ardından siber savunma yeteneklerini geliştirmeye odaklanmıştır. İran siber yeteneklerini geliştirmek amacıyla 2012 yılında Supreme Council of Cyberspace (SCC-Siber Uzay Yüksek Konseyi)'i kurmuştur. SCC, ülkedeki tüm siber kararların kontrolüne erişmiştir. İran'da siber yeteneklerin geliştirilmesi amacıyla SCC'ye 2014 yılında 40 milyon dolar bütçe ayrılmış ve yıllar geçtikçe bu rakam katlanarak artmıştır (Netolicka ve Mares, 2018: 419). İran ilerleyen süreçte siber güvenlik verilerini yayımlamayı bırakmış ve gizlilik içerisinde hareket etmeye başlamıştır. İsrail ise siber güvenliğini artırmak amacıyla 2010 yılında National Cyber Initiative (NCI-Ulusal Siber Girişim) grubunu kurmuştur. İsrail'de İran gibi siber alana ciddi ekonomik yatırımlar yapmış fakat bu oranları gizli tutmuştur.

İsrail ve İran arasında yaşanan siber güvenlik ikilemi Stuxnet ve Flame benzeri saldırılarla karşılıklı olarak devam etmektedir. 2020 yılında İsrail'in su tesisine yapılan siber saldırıda ve hemen ardından İran'ın limanlarında bulunan bilgisayarlara yapılan ve liman operasyonlarını kesintiye uğratan saldırıda, 2021 yılında İran'ın yakıt dağıtım ve tren hattı sistemlerine yapılan siber saldırılarda ve benzeri birçok saldırıda taraflar karşılıklı suçlamalarda bulunmakta ve bu doğrultuda karşılık vermektedirler. Siber uzayda anarşinin hâkim olması, niyetlerin belirsizliği, olası bir saldırıya karşı hazırlıklı olmak amacıyla savunma yeteneklerinin artırılması ve tehdit algısının artması. Güvenlik ikileminin bu geleneksel döngüsü siber güvenlik ikileminde de kendini gerçekleştirmektedir.

Bu bölüm kapsamında, güvenlik ikileminin kavramsal olarak ortaya çıkışı ve önemli yazarlar tarafından kavrama sunulan katkılar incelenmiş ve bu incelemeler doğrultusunda Booth ve Wheeler tarafından sunulan tanımın güvenlik ikilemi sürecini daha doğru şekilde ifade ettiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın temelini oluşturan güvenlik ikilemine yönelik tanımlamada bu yaklaşım benimsenmiştir. Bölüm kapsamında güvenlik ikileminin alanları olarak tespit edilen ve bir araya getirilen ekonomik, askeri, toplumsal, kimliğe bağlı, teröre bağlı, enerji, nükleer ve siber güvenlik ikilemi türleri benimsenen bu tanımlama doğrultusunda yorumlama ve karşılık verme süreciyle analiz edilmiştir. Bu bölümde ortaya konulan güvenlik ikileminin özellikleri ve türlerin nitelikleri 4. Bölümde Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemlerinin tespit edilmesinde ve karşılaştırılmasında kullanılacaktır. Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemlerinin belirlenebilmesi için öncelikle Çin ve Hindistan ilişkilerinin tarihsel açıdan incelenmesi ve tarafların

¹² Flame virüsü, 2012 yılında tespit edilen Stuxnet'e oranla 20 kat daha karışık bir mimariye sahip zararlı yazılımdır.

birbirlerine yönelik bakış açılarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın *İkinci Bölümü*'nde bahsi geçen konular incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇİN-HİNDİSTAN TARİHİ

2.1. Çin'in Yükselişi

Çin, yaklaşık olarak 50 yıl önce ekonomik reform hareketi başlatmış ve 2010 yılı itibariyle dünyanın en büyük ikinci ekonomisi niteliğini kazanmıştır. Çin, Merkezi Planlı Ekonomi (MPE)'den Serbest Piyasa Ekonomisi (SPE)'ne geçişte problem yaşayan ülkelerin aksine kendine özgü ekonomik planlama geliştirmiş ve büyük bir kalkınma gerçekleştirmiştir. Çin'de reform hareketleri başlamadan önce kıtlığa yol açacak boyutta ekonomik problemler ortaya çıkmıştır. Çin ekonomik alanda yaşanan büyük problemlere rağmen komünist siyasal sistemden vazgeçmemiş bunun yerine kademeli olarak kendine özgü SPE sistemine başarılı bir geçiş gerçekleştirmiştir. Çin'in başarılı kalkınma sürecinin analizi, reform döneminin öncesi ve sonrası ile bir bütün incelenmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda Çin'in başarılı kalkınma süreci reform öncesi, reform dönemi ve reform sonrası olmak üzere üç dönemde analiz edilecektir.

Reform öncesi dönem, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan (1949) reformların başlangıç tarihi olan 1978 yılına kadar olan süreci kapsamaktadır. Kuomintang (Milliyetçi Parti) ve Çin Komünist Partisi (Chinese Communist Party-ÇKP) arasında başlayan iç savaşı¹³ ÇKP kazanmış ve bu iç savaşın sonunda Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. İç Savaşta ÇKP'ye öncülük eden Mao Zedong, 1949-1976 arası Komünist Parti Genel Sekreteri olarak görev yapmış ve bu süre zarfında ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla beş ayrı kalkınma planı uygulamıştır. Mao bu uygulamalarla Çin'in kalkınmasını ve sosyalist sistemin toplum tarafından benimsenmesini hedeflemiştir (Xing, 1999: 88). Bu amaç doğrultusunda ülke içi sistemleri komünist ideolojiye uygun hale getirmek amacıyla dışa kapalı ve merkezi planlamaya dayalı ekonomik bir sistem benimsemiştir. Mao'nun *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1953-1957 yılları arasında uygulanmıştır. Bu dönemde SSCB'den alınan yardımlar ve ülke mevcut kaynakları ile sanayi projelerine odaklanılmış ve nihayetinde hedeflenen sayısal başarılarla ulaşılmıştır. Çin, komünist sistem

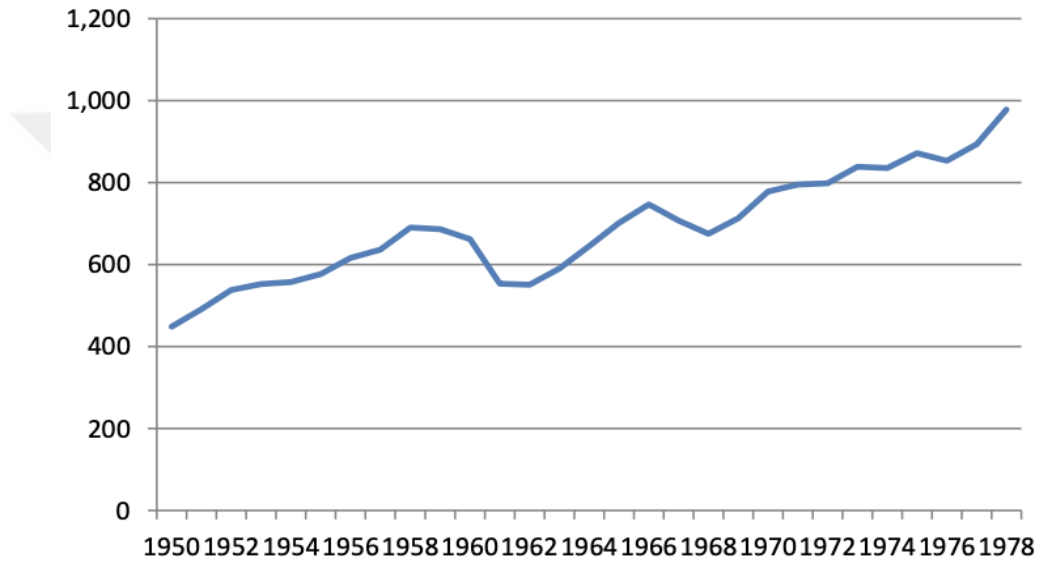
¹³ Kuomintang ve ÇKP ilk kez 1927 yılında savaşımıştır. Japonya'nın 1931 yılında Mançurya'yı işgali ve 1937 yılında Çin'e savaş ilan etmesi savaşın iki tarafın ülkeleri adına birleşmesini sağlamıştır. Bu süreçte ara verilen iç savaş 1946 yılında yeniden başlamıştır.

öncesinde tarıma dayalı feodal sistemle yönetilmiştir. Tarımsal üretime önemli derecede bağımlı olan bu toplumun hızlı bir şekilde endüstriye odaklanması tarımsal üretimin göz ardı edilmesine ve üretim oranlarının azalmasına neden olmuştur. Sanayinin gelişimi ve tarımın arka planda kalması ile de kent ve kırsal alanda yaşayan halk arasında gelir uçurumu derinleşmiş ve kalkınma planı başarısız olmuştur. Mao, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başarılı olmasını engelleyen unsurları tespit etmiş ve bu engelleri ortadan kaldırmak amacıyla *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*'nı (1958-1962) geliştirmiştir. Bu plan aynı zamanda *Büyük İleri Atılım (Great Leap Forward)* olarak da anılmaktadır. Bu dönemde sanayi gelişimine ek olarak tarımsal üretime odaklanılmış, devlet tarımsal üretimin arttırılması amacıyla özel üretimleri yasaklamış ve toplumu komünlere ayırmıştır. Komünlerin üretilen ürünlerden hayatta kalmaya yetecek kadarını almasına ürünlerin geri kalan kısmının ise devlete aktarılmasına karar verilmiştir (Kim v., 2017: 1265-1266). Gelişim hedeflerinin yüksek tutulması üreticinin yaşam standardının düşmesine ve halkın büyük sıkıntılar çekmesine neden olmuştur. Üreticinin yaşamını sürdürebilmesi için ayrılan ürünler, yüksek hedeflerin sağlanabilmesi amacıyla üreticiden alınmış ve bu durum büyük bir kıtlığın başlamasına yol açmıştır. Çinli yöneticilerin kıtlığın varlığını kabul etmemesi ve kıtlığı engellemek için herhangi bir girişimde bulunmaması kıtlığın oluşumunda ve ilerlemesinde büyük rol oynamıştır (Smil, 1999: 1619). Çin yönetiminin kıtlığı kabullenmesi ve ortadan kaldırmak için harekete geçmesi üç yıl sürmüştür. 1958-1961 yılları arasında yaşanan kıtlık sebebiyle 16,5 milyon ile 30 milyon arasında insanın yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir (Meng ve Nancy, 2006: 2). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için belirlenen hedeflerin yüksek olduğu, dönem içinde tespit edilmiş ve planın başarı ile tamamlanabilmesi amacıyla hedefler sürekli değiştirilmiştir. Bu değişiklikler ülke ekonomisinde dengesizliklere ve küçülmeye neden olmuştur.

Tüm bu olumsuzlukların bir araya gelmesiyle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da başarısız olmuştur. Üçüncü (1966-1970), Dördüncü (1971-1975) ve Beşinci (1976-1980) Beş Yıllık Kalkınma Planları da ilk iki planlama döneminde olduğu gibi kısa sürede büyük hedeflere erişme amacı gütmüştür. Mao'nun 9 Eylül 1976 tarihinde yaşamını yitirmesi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın tamamlanmasını engellemiştir. Bu üç dönemde tarımın geliştirilmesi, halkın hayat kalitesinin yükseltilmesi, milli savunmanın güçlendirilmesi ve kendi kendine yetebilen bir ekonominin sağlanması hedeflenmiş fakat kısa sürede büyük hedefler elde etme amacı kalkınma planlarının başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmuştur. Esasında bu üç kalkınma dönemi Kültür Devrimi (1966-1976)'nin başlangıç ve bitiş dönemlerine tekabül etmektedir. Kültür Devrimi, Çin'de oluşturulan sosyalist devrimi devamlı kılmak amacıyla Mao tarafından geliştirilmiş bir hareket olarak kabul edilmektedir. Birinci ve İkinci kalkınma planlarının başarısızlıkla sonuçlanması Çin halkının Mao'ya olan güvenini zedelemiştir. Bu güveni yeniden kazanmak isteyen Mao büyük atılımlar yapmak zorunda hissetmiş ve Kültür Devrimi'ni başlatmıştır. Mao, Kültür Devrimi ile birlikte muhalif kanadın güçlenmesini engellemek amacıyla genç nesli isyan çıkartmaya teşvik etmiş fakat zamanla olaylar kontrolden çıkmıştır. Siyasal bir hareketi temsil eden Kültür Devrimi, Çin'de

kaos ortamı oluşturmuş ve bu duruma bağlı olarak da kalkınma ve ekonomi olumsuz yönde etkilenmiştir. Mao'nun temel hedefi halkın eşit şartlarda yaşadığı bir Çin toplumu oluşturmaktır. 1976 yılına gelindiğinde eşit fakat yoksul ve gelişmemiş bir Çin toplumu oluşmuştur. Bu sonuç dolayısıyla Çin'in esas kalkınma sürecinin Mao'dan sonra yönetime gelen Deng Xiaoping ile başladığı kabul edilmektedir. Reform öncesi dönemde uygulanan kötü ekonomi politikalarına rağmen Mao'nun, ekonomik gelişimin altyapısını oluşturduğu fikri de birtakım çevrelerde kabul edilmiştir (Ataçay, 2019: 154).

Grafik 1: Çin'de 1950-1978 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)

Kaynak: Morrison, 2019: 195.

Mao'nun ölümünün ardından Çin'de iktidar mücadelesi yaşanmış ve bu mücadeleyi 1978 yılında Deng Xiaoping kazanmıştır. Deng'in yönetime gelmesi ile Çin'in büyük dönüşüm süreci başlamıştır. Bu süreç Çin'de *Ekonomik Reform Dönemi (1978-1996)* olarak da anılmaktadır.

Ekonomik Reform Dönemi'nde siyasal ideoloji ve ekonomik meseleler birbirinden bağımsız alanlar olarak kabul edilmiş ve esas önemli olanın ekonominin gelişimi olduğuna vurgu yapılmıştır. Deng, “*kedi, fare yakaladığı sürece frenin ahangı renk olduğu fark etmez*” benzetmesi ile ekonomi politikasının kapitalist veya sosyalist uygulamalarının önemli olmadığına dikkat çekmiştir. (Chen, 2007: 75). Bu doğrultuda tarım, ticaret, kamu teşebbüsleri, yabancı yatırımcı, bankacılık gibi alanlarda önemli reformlar yapılmıştır. Tarımsal üretimin arttırılabilmesi amacıyla komün sistem kaldırılmış yerine bireysel sorumluluk içeren “Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi” getirilmiştir. Yoksulluk azalmış ve kişi başına düşen gelir artmıştır. Çin'in tamamında tek bir ekonomik program uygulamak yerine bölgesel özelliklere göre farklı politikalar geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Çin doğu,

batı ve merkez olmak üzere üç bölgeye ayrılmış ve doğu bölgesinin gelişimine daha fazla odaklanılmıştır. Devlete ait büyük endüstriyel işletmeler kar etmese dahi devlet kontrolünde tutulmuş, küçük işletmeler ise özelleştirilmiştir. Deng döneminde, Mao yönetiminde uygulanan dışa kapalı ekonomik sistemden dışa açık piyasa ekonomisine geçiş gerçekleştirilmiş ve fiyatların tamamen devlet tarafından belirlendiği dönem sona ermiştir. “Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi” olarak adlandırılan bu sistemde piyasa ekonomisinin sosyalist sistemde de uygulanabileceği Çin’e özgü ekonomik bir yapı oluşturulmuştur (Fan, 1998: 24-26). 1979 yılında çıkarılan yasa ile yabancı yatırımcıların Çin’de yatırım yapmasına ve Çinli yatırımcıların dış ticaret yapmasına izin verilmiştir. Çin topraklarının yabancı yatırımcılara açılması ekonomik kalkınmayı hızlandırmıştır. Bankacılık sistemlerinde reformlar gerçekleştirilmiş ve 1984 yılında Çin Halk Bankası kurulmuştur. Sosyalist piyasa ekonomisine geçiş aşamasında Altıncı (1981-1985), Yedinci (1986-1990) ve Sekizinci (1991-1995) Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda tarım ve sanayi alanında büyüme hedefi %5 olarak belirlenmiştir (China, 2022). Bu oran Mao döneminde uygulanan kalkınma planlarında genellikle %25 olarak belirlenmiş fakat gerçekçi olmayan yüksek hedefler başarısızlığa neden olmuştur. *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*’nda serbest piyasanın oluşturulması, enerji tüketiminin azaltılması, ticaretin geliştirilmesi, bilimsel ve teknolojik gelişimin sağlanması ve milli savunma sanayinin güçlendirilmesi üzerine kararlar alınmıştır. *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*’nda ekonomik reformlara öncelik verilmesi, ürün kalitesinin artırılması, ticari anlamda dış dünyaya daha fazla açılma ve halkın maddi ve kültürel yaşamının geliştirilmesine yönelik kararlar alınmıştır. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*’nda da ekonomi ve kültürel yaşamın geliştirilmesi üzerine yatırım kararları alınmıştır. Deng döneminde uygulanan ekonomi politikaları Batılı ekonomik sistemlerden farklı olmasına rağmen Batılı ekonomik sistem olarak nitelenmiştir. Bu söylemlerin temel nedeni Deng döneminde üretim ve tüketim piyasalarının Mao dönemine kıyasla daha serbest hareket edebilme özelliğine sahip olmasıdır (Sanders, 1999: 1205).

MPE’den SPE’ye geçişte *şok terapi* ve *aşamalı yaklaşım* olmak üzere iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Eski SSCB üyesi Doğu Avrupa ülkeleri geçiş aşamasında keskin bir geçişi sağlayan *şok terapi* yaklaşımını, Çin ise aşamalı geçiş yaklaşımını benimsemiştir. Aşamalı yaklaşım modeli ile reform dönemi öncesinde uygulanan uzun süreli ekonomik planlamalar yerini kısa dönemli uygulamalara bırakmıştır. Deng bu durumu “bireyin her adımda kayaları hissederek nehirde yürümesi”ne benzetmiştir (Tisdell, 2009: 279). Çin’in bir önceki planlamayı tamamlamadan diğerine geçmemesi ve uygularken öğrendiği kendine özgü bu sistem kalkınmanın önemli etkenleri arasında kabul edilmiştir (Zhang ve Gang, 1997: 32-36). Çin’in 1978-1997 yılları arasında kişi başı GSYİH değeri Grafik 2’de görüleceği üzere büyük bir artış kaydetmiştir. Reform döneminde uygulanan politikalar neticesinde kişi başı GSYİH ortalama %9,6 seviyelerine ulaşmıştır (Chow, 2004: 127).

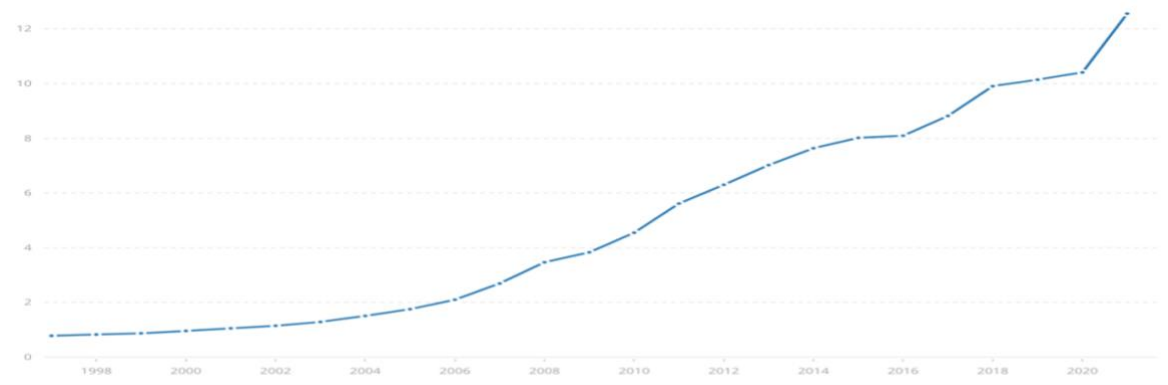
Grafik 2: Çin’de 1978-1996 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)

Kaynak: Worldbank 2023a.

1978-1996 yılları arasında büyük bir yükseliş kaydeden Çin 1997 yılı ve sonrasında ekonomide dalgalanmalar yaşamış fakat genel olarak ekonomik yükselişini sürdürmüştür. 1997-2002 yılları arasında ekonomik büyüme hızında meydana gelen yavaşlama 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’ne üyeliğin gerçekleşmesi ile yeniden ivme kazanmıştır. Çin’in DTÖ’ye üyeliği ile birlikte gümrük vergileri düşürülmüş, ticari tarifeler yeniden düzenlenmiş ve en önemlisi DTÖ üyeliğine bağlı olarak güvenilirliği artmıştır. Çin’in uluslararası alanda güvenilir bir konuma erişmesi daha düşük maliyetlerde üretim yapmak isteyen yabancı yatırımcıları Çin’de üretim yapmaya teşvik etmiştir. Yapılan düzenlemeler neticesinde yabancı yatırımcıların Çin pazarına erişimi kolaylaştırılmış ve yabancı yatırımcılara yerli ürünlerin kullanımı zorunlu tutulmuştur. Ucuz iş gücü, düşük enerji masrafı ve yabancı yatırımcının yerli ürün kullanması zorunluluğu Çin’in uluslararası alandaki pazar payını arttırmıştır. DTÖ’ye üyelikle birlikte ithalat tarifelerinin düşürülmesi Çin’in ithalat, ihracat ve tüketim oranlarını arttırmış ve ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır (Şimşek, 2005: 81).

Grafik 3: Çin’de 1997-2021 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)

Kaynak: Worldbank, 2023b.

Deng'in ekonomik reformları başlattığı 1978 yılında Çin'in kişi başı GSYİH'si 156,4 Amerikan doları iken 2021 yılında bu oran yaklaşık olarak 12 bin 557 Amerikan dolarına ulaşmıştır (Grafik 1 ve Grafik 3). Reform dönemiyle birlikte Çin'in ekonomik hacmi her sekiz yılda bir ikiye katlanmıştır. Çin ekonomisinin kısa sürede bu noktalara erişmesinde Doğu Asya Kalkınma Modeli'nin etkisi büyüktür. Asya Kaplanları olarak adlandırılan Hong Kong, Tayvan, Singapur ve Güney Kore'nin uygulamış olduğu Doğu Asya Kalkınma Modeli'nde devlet piyasa üzerindeki kontrolünü tam olarak kaldırmamakta, kendi girişimlerini ve yurtiçi tasarruf oranlarını artırmakta, Ar-Ge faaliyetlerine önemli miktarda yatırım yapmakta ve sürdürülebilir kalkınma için eğitimi desteklemektedir (Dibo ve Aytaç, 2017: 167). Çin, çevre ülkeler tarafından tercih edilen bu önemli maddeleri uygulamış ve gelişimine önemli katkı sağlamıştır.

SPE ve komünist siyasal yönetimle kendine özgü bir yapı oluşturan Çin'in hızlı ekonomik büyümesi ekonomistler tarafından büyük ölçekli yabancı yatırıma, yurtiçi tasarruflara ve yüksek üretkenlik artışına bağlanmıştır (Morrison, 2019: 199). Kalkınmanın devamlılığı açısından 2013 yılında açıklanan Kuşak ve Yol Girişimi (Belt and Road Initiative-BRI) projesi Çin'in üretkenliğinin en iyi örneklerinden birini temsil etmektedir. Çin uyguladığı ekonomik reformlarla büyük bir ekonomik kalkınma sağlamış ve 17,734 trilyon dolar GSYİH ile dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna yükselmiştir (Worlddata, 2023).

2.2. Hindistan'ın Yükselişi

Hindistan, 1858 yılında Birleşik Krallık tarafından sömürge yönetimi altına alınmış ve yaklaşık 200 yıl bu statüsünü sürdürmüştür. Hindistan halkı yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını talep etmiş fakat bu talep neredeyse yarım asrın sonunda olumlu bir karşılık bulmuştur. Hindistan'ın bağımsızlık hareketi Mohandas Karamchand Gandhi (Mahatma Ghandi) ve Hindistan Ulusal Ordusu önderliğinde yürütülmüştür. Bağımsızlık talebi 1947 yılında Birleşik Krallık tarafından kabul edilmiş ve Hindistan barışçıl şekilde bağımsızlığını elde etmiştir.

Günümüz dünyasında Asya kıtasının en büyük ekonomilerinden biri kabul edilen Hindistan'ın bağımsızlık sonrası ekonomik durumu iyi bir tabloya sahip değildir. Birleşik Krallık himayesinde geçen sürede Hindistan'ın verimli kaynakları Birleşik Krallık'a aktarılmış veya Birleşik Krallık'ın yararına kullanılmıştır. Bu durum Hindistan ekonomisinin kötüleşmesine ve halkın fakirleşmesine yol açmıştır. Birleşik Krallık, Hindistan'a karşı yüksek gümrük vergileri uygulamış fakat Hindistan'dan alacağı ürünlere vergi muafiyeti getirmiştir. Bu imtiyazlı uygulamalar Hindistan ekonomisinin kötüleşmesine ve Hindistan'ın kalkınma sürecinde Çin'e göre daha yavaş gelişmesine neden olmuştur. Hindistan, kötüleşen ekonomik yapıyı düzeltmek amacıyla ekonomik kalkınma hedefine odaklanmıştır. Hindistan yönetimi ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve aynı

zamanda sömürge döneminde yaşanan suiistimallerin önüne geçilmesi amacıyla SSCB'ye yaklaşmış ve SSCB'nin uyguladığı MPE sistemini benimsemiştir. MPE'ye bağlı olarak da devlet, piyasaların belirlenmesinde baskın konumda yer almıştır. Hindistan, SSCB'de uygulanan MPE'den farklı olarak özel mülkiyet edinme hakkına, küçük işletmelere ve özel sermaye hakkına izin verildiği, büyük işletmelerin devlet elinde bulundurulduğu, kendine özgü bir ekonomik sistem geliştirmiştir. Hindistan'a 1600'lerde yerleşen *Doğu Hindistan Şirketi*¹⁴ gibi yabancı yatırımcıların Hindistan'ın bağımsızlığına tehdit oluşturacağı fikri Hindistan'da dışa kapalı bir ekonomik yapının oluşumuna yol açmıştır. Hindistan'ın ilk Başbakanı Jawaharlal Nehru sömürge döneminde yaşananların tekrarlanmasını önlemek amacıyla "*kendi kendine yetme*" politikasını benimsemiş ve bu politikanın Hint milliyetçiliğinin temel prensiplerinden biri haline gelmesinde öncü olmuştur (Roy, 2002: 109). Kendi kendine yetme politikası ile yabancı yatırımcı sınırlandırılmış, ağır sanayi yatırımları artmış ve piyasada devlet kontrolü yoğunlaşmıştır. Bu politikanın bir neticesi olarak Hindistan'ın gelişimi yavaşlamış, ülke nüfusu hızla gelişmiş fakat kaynaklar yetersiz kalmıştır. Üretilen ürün miktarı, üretimin gerçekleştirileceği konum ve satış fiyatı gibi kararların devlet tarafından belirlenmesi özel sektörün gelişimine engel olmuştur. Özel sektörde iş yeri açmanın dahi devlet iznine tabi tutulması ve bu iznin alınabilmesi için rüşvet seçeneğinin yaygınlaşması Hindistan'da bugün de var olan yolsuzluk probleminin artmasına neden olmuştur.

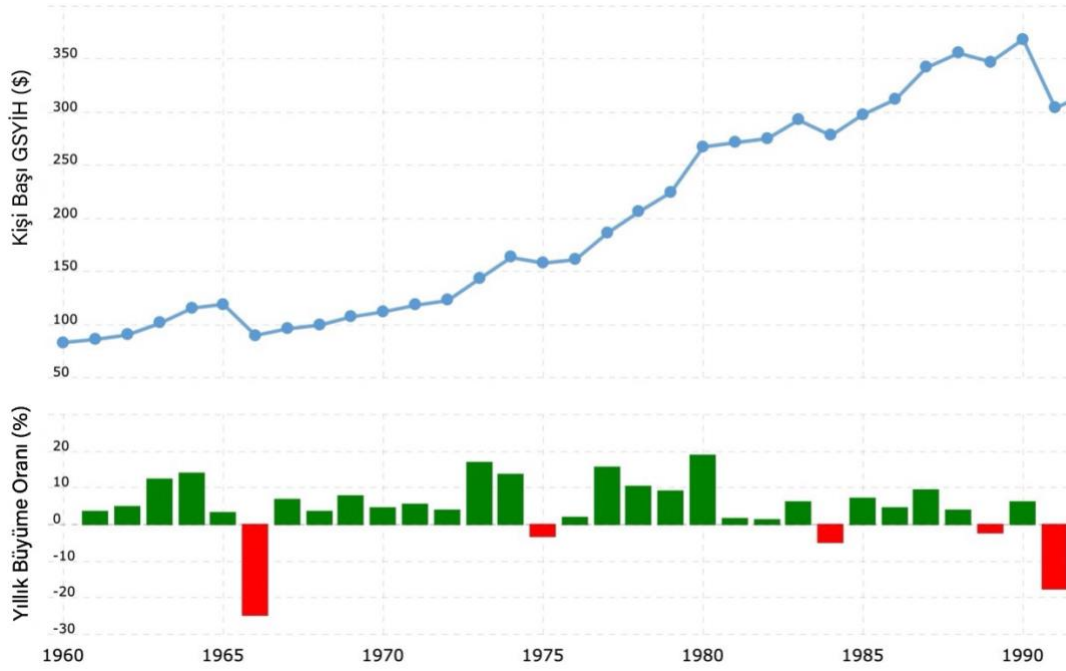
Nehru, *kendi kendine yetme* politikasını benimsemiş ve bu doğrultuda 1951-1956 arası dönemi kapsayan *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*'nı başlatmıştır. Bu plan kapsamında kalkınmanın temeli tarımın geliştirilmesine eş değer kabul edilmiştir. Sömürge döneminde tarım alanlarının eşit bir şekilde bölünmemiş olması üretim aşamasında ve halk arasında eşit olmayan koşullar oluşturmuş, yeterli ilerleme sağlanamamıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen Nehru döneminde gerçekleştirilen *Toprak Reformu* ile tarım alanında oluşan problemler azaltılmış gıda güvenliği arttırılmıştır. Bu kalkınma döneminde tarım alanına ek olarak sanayi alanının gelişimine de odaklanılmıştır. Nüfus oranında meydana gelen hızlı artış sebebiyle ekonomik büyüme yavaşlamış ve bu alanda da istenilen başarı elde edilememiştir.

Çin kalkınma sürecinde öncelik olarak ekonomik meselelere odaklanmış Hindistan ise hem ekonomik hem de siyasal kalkınmanın gerekli olduğu fikrini benimsemiştir. Hindistan uzun yıllar Batı tarafından sömürüldüğü gerekçesiyle Batıdan uzaklaşmış fakat Batılılar tarafından uygulanan parlamenter demokrasiden vazgeçmemiştir. Parlamenter demokrasiyi en iyi yönetim şekli kabul eden Hindistan yönetimi, ekonomik alanda MPE'yi, siyasal alanda ise parlamenter demokrasiyi

¹⁴ *East India Company*, Hint Okyanusu bölgesinde kurulan İngiliz şirkettir. 1757'de Hindistan'ın büyük bölümünü kontrolü altına almış, 1858'de yönetim hakkını Birleşik Krallık'a devretmiştir.

benimseyerek komünist ve kapitalist sistemlerin farklı özelliklerini içeren kendine özgü bir sistem geliştirmiştir.

Grafik 4: Hindistan’da 1960-1990 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)

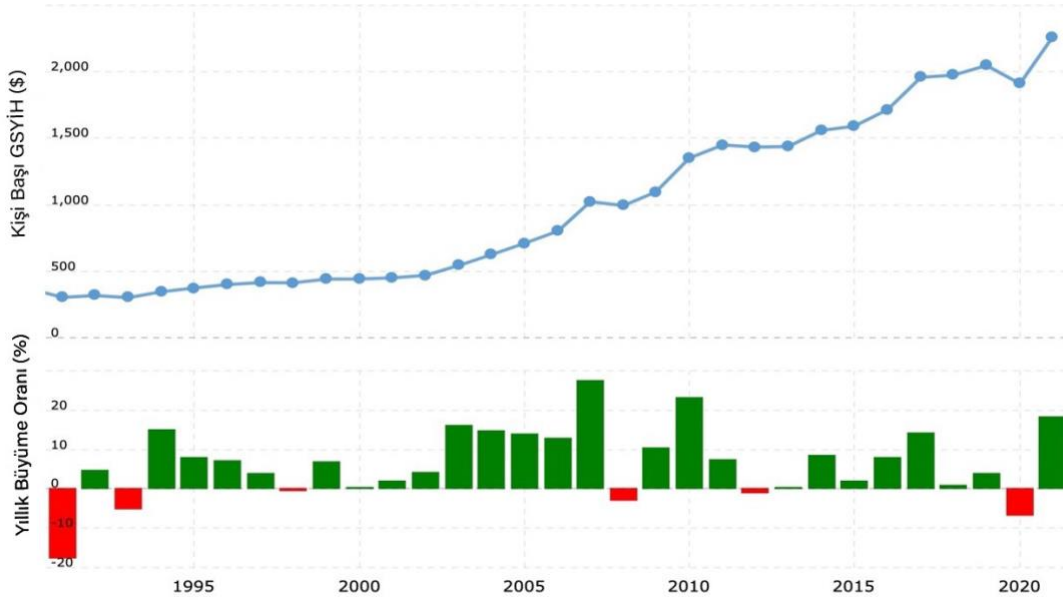
Kaynak: Macrotrends, 2023a.

Hindistan’ın kalkınma süreci 1991 yılında başlamıştır. Hindistan’da 1949-1991 yılları arasında iç ve dış politikada birçok önemli gelişme yaşanmış ve tarihsel deneyimlerden kaynaklı olarak reform dönemi başlatılamamıştır. *Reform Öncesi* olarak adlandırdığımız bu dönemde Hindistan’ın üç ayrı savaşa (1962 Çin-Hindistan Savaşı, 1965 Pakistan-Hindistan Savaşı ve 1971 Pakistan-Hindistan Savaşı) katılması, 1964-65 yılında büyük bir kıtlık yaşaması, sömürge döneminde oluşan güvensizlikten kaynaklı olarak ekonominin dışa kapatılması, devletin ekonomiye ileri seviyede müdahale etmesi, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilememesi ve zamanla eşitsizliğin artması, özel sektörün gelişmemesi, yolsuzluğun artması vb. sebeplerle yeterli kalkınma ivmesi yakalanamamıştır. Esasında Hindistan belirli oranlarda gelişim sağlamış fakat hızlı artan nüfus oranı karşısında GSYİH artışı olumsuz etkilenmiştir. 1960 yılında kişi başı GSYİH 83 Amerikan doları (Macrotrends, 2023b) ülke nüfusu yaklaşık 445 milyon (Populationpyramid, 2023) 1991 yılında ise kişi başı GSYİH 303,9 Amerikan doları (Worldbank, 2023c) ülke nüfusu ise 875 milyondur (Dyson, 1994: 3235). Bu rakamlar Hindistan büyüme oranlarının nüfus artış hızı karşısında yetersiz kaldığını göstermektedir. Hindistan, gelişim açısından benzer süreçler yaşayan Çin ile sık sık kıyaslanmış ve bu kıyaslama bir ölçüm kriteri olarak benimsenmiştir. Bağımsızlığın elde edildiği dönemde iki ülkenin ekonomik durumu birbirine yakın bir görünüm sergilemiştir. Bağımsızlık sonrası Çin

yalnızca ekonomik kalkınmaya odaklanmış fakat Hindistan hem ekonomi hem de demokrasi alanlarına odaklanmıştır. Çin ekonomik reformlara 1978 yılında başlamış, Hindistan ise ancak 1991 yılında bu adımı atabilmiştir. Çin ekonominin gelişimi konusunda ülke içi tasarruflara fazlasıyla önem vermiş ve bu tasarruflar ekonomik büyümesini hızlandırmıştır. Hindistan ekonomik tasarruflar konusunda Çin ile kıyaslandığında yeterince ilerleme sağlayamamıştır. Esasında Hindistan 1947 yılına kıyasla ekonomik olarak ilerlemiş fakat Çin'in daha hızlı bir gelişim göstermesi sebebiyle Çin'in gerisinde kalmıştır.

Reform öncesi dönemde Hindistan ekonomisinin dış ticarete kapalı olması, Nehru ile uygulanmaya başlanan *kendi kendine yetme* politikası, yoksulluk, kuraklık, yolsuzluk, işsizlik ve uluslararası politikada meydana gelen krizler Hindistan ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi petrol fiyatlarını iki katına çıkarmış ve bu duruma bağlı olarak Basra Körfezi'nde çalışıp ölkelerine döviz gönderen Hindistan vatandaşları ya işsiz kalmış ya da güvenlik gerekçesiyle evlerine dönmüştür. Irak'ın Kuveyt'i işgali dolaylı olarak Hindistan'a dışarıdan gelen döviz akışının kesilmesine neden olmuştur. Ekonomik sıkıntılara ek olarak kamu kurumlarında ayrımcı uygulamaların yapılması, Hindu-Müslüman çatışması, SSCB'nin dağılması, dış borcun artması, yabancı sermaye ihtiyacı, kötüleşen ekonomik yapı ve bu olayların kümülatif etkisi neticesinde Hindistan yönetimi mevcut iktisat politikasını değiştirme kararı almıştır. IMF (International Monetary Fund – Uluslararası Para Fonu)'den borç talep etmiş ve bunun karşılığında IMF'nin piyasa ekonomisi ile ilgili birtakım taleplerini kabul etmiştir (Ghosh, 2006: 413). IMF'den sağlanan katkının yanı sıra yerel sektörün kısmi olarak liberalleşmesi ve yabancı sektörün kademeli olarak açılması MPE'den piyasa ekonomisine geçiş dönemini başlatmıştır. Piyasalardan devlet müdahalesinin azaltılması, özel şirketler üzerinde kısıtlamaların kaldırılması ve bankaların ve para piyasalarının yeniden düzenlenmesi Hindistan'a sermaye girişini artırmıştır. Hindistan ekonomisi, 1997-1998 Asya Mali Krizi'ne ve 2000'li yılların başında uluslararası alana yayılan ekonomik bunalımlara rağmen istikrarlı bir oranda büyüme hızı yakalamıştır.

Grafik 5: Hindistan'da 1991-2022 Arası Kişi Başı GSYİH (Milyar dolar)

Kaynak: Macrotrends, 2023c.

Hindistan uyguladığı ekonomik reformlarla 2022 yılında 3,176 trilyon dolar GSYİH ile dünyanın en büyük beşinci ekonomisi konumuna yükselmiştir (Statica, 2023). 1950'li yıllarda üçüncü dünya ülkesi olarak kabul edilen Hindistan'ın bugün dünyanın en büyük ilk beş ekonomisinden biri olmasında etkili olan birkaç unsur bulunmaktadır. Endüstri alanında özel şirketlerin herhangi bir lisansa ihtiyaç duymadan istedikleri üretimi yapabilmesi, Hindistan Rupisinin devalüasyonu ile yazılım ve diğer ihracat alanlarında rekabet gücünün artması, Çin'in yabancı yatırımcıları teşvikine karşın Hindistan'ın yabancı yatırımcıları yerel yatırımcılar karşısında dezavantajlı konumda tutması ve Hindistan ekonomisinin büyük ölçüde yerel özel sektör tarafından belirlenmesi Hindistan'ın kalkınmasında etkili olan itici güçlerdir (Mukherji, 2009: 92-94). Bağımsızlığın elde edildiği 1947 yılında yıllık GSYİH artış oranı %3 iken (Basu and Maertens 2007: 143) 2021 yılında bu oran %8,7 seviyesine yükselmiştir (Worldbank, 2023d). Hindistan'ın yakalamış olduğu bu yükseliş trendini sürdürmesi durumunda 2030 yılında ABD ve Çin'den sonra dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olması öngörülmektedir (CREDAI, 2019: 9).

2.3. Çin-Hindistan İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Çin-Hindistan ilişkilerinin başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekte fakat yazılı kaynaklar üzerinden ilişkilerin kökeni MÖ II. yüzyıla kadar takip edilebilmektedir. Bu kaynaklara göre Çin-Hindistan ilişkileri ticari ve kültürel bağlar vasıtası ile gelişmiştir (Arif, 2013: 130). Karşılıklı iletişim kökenleri antik çağa kadar takip edilebilen bu iki devletin modern çağda kurduğu ilk diplomatik temas ise II. Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelmektedir. 1947 yılında bağımsızlığını kazanan

Hindistan, 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni resmi olarak tanımış ve iki devlet arasındaki ilk diplomatik temas bu dönemde gerçekleşmiştir. Çin-Hindistan ilişkileri konjonktürel yapı, tarihsel miras ve jeopolitik konum gibi gerekçelerle çatışma, rekabet ve işbirliği üçgeninde karmaşık bir yapı oluşturmuştur. Çin-Hindistan ilişkilerinde birçok anlaşmazlık noktası bulunmakta ve bu anlaşmazlıklar günümüzde dahi devam eden *çatışmalara* neden olmaktadır. Avrasya kıtasında ve uluslararası sistemde bulundukları konum ve bu konumu geliştirme hedefi ikili ilişkilere *rekabet* unsurunu eklemekte ve çıkarlar doğrultusunda *işbirlikleri* yapılmaktadır. Çatışma, rekabet ve işbirliği Çin-Hindistan ilişkilerini belirleyen ve yönlendiren üç temel unsur niteliğindedir. Bu üç temel çerçevede Çin Hindistan ilişkileri 1949-1958, 1959-1976, 1977-1988, 1989-1998 ve 1999 ve sonrası olmak üzere beş farklı dönemde incelenecektir.

1949-1958 Arası Çin-Hindistan İlişkileri

Çin-Hindistan ilişkilerinde 1949-1958 arası ilişkilerin olumlu anlamda ilerleme kaydettiği bir dönemdir. Bu dönem iki devletin iyi ilişkilere sahip olması sebebiyle *Hindi-Chini bhai bhai*¹⁵ olarak adlandırılmıştır (Chattarji, t.y.). Hindistan'ın ilk Başbakanı Jawaharlal Nehru, komünist bir yapıyla yönetilmesine rağmen Çin ile iyi ilişkiler geliştirmeye odaklanmış ve bu doğrultuda komünist blok dışında Çin'i tanıyan ilk devlet olmuştur. Nehru'nun uyguladığı bu dostane politikanın esas amacı Çin tarafından algılanan güvenlik endişelerini azaltmaktır. Nehru, Çin'in komünist yönetimle birlikte SSCB etkisine girmesinden ve iki devletin dikkatinin Hindistan'a yönelmesinden çekinmiştir. Nehru, Çin-SSCB ortaklığında kendisine yönelecek olası bir tehlikeyi bertaraf etmek amacıyla Çin ile uyumlu politikalar takip etmeye odaklanmıştır. Hindistan, tarih boyunca Tibet'in Çin tarafından işgal edilmesine karşı çıkmış fakat Nehru'nun yönetime gelmesi ile bu durum sona ermiştir. Çin, 1950 yılında Tibet'i işgal etmiş ve Nehru'nun politikaları doğrultusunda işgale sessiz kalmıştır. Nehru, Çin ile yakalanan uyumun bozulmasını önlemek ve herhangi bir çatışmaya girmeyi engellemek amacıyla Tibet'in işgaline herhangi bir tepki göstermekten çekinmiştir. Nehru'nun Çin ile iyi ilişkiler geliştirmek istemesinin bir başka sebebi komünizmin dünya barışına tehdit olduğu düşüncesinin Batı tarafından empoze edildiğine inanmasıdır. Nehru, Çin milliyetçiliğinin komünist ilkelerin önünde olduğu ve bu durumun ikili ilişkilerde herhangi bir problem teşkil etmeyeceği fikrini benimsemiştir (Arif, 2013: 131). Hindistan'ın komünist veya kapitalist herhangi bir blokta yer almaması Çin tarafından olumlu karşılanmış ve iki ülke uluslararası alanda birbirlerini destekleyen bir konuma evrilmiştir. Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin BM'de Çin'i temsil etmesi gerektiği fikrini savunmuş ve bu konuda BMGK (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)'ya 40 ayrı başvuruda bulunmuştur. Hindistan ayrıca Kore Savaşı nedeniyle BM tarafından Çin'e uygulanacak yaptırımlara karşı hayır oyu kullanmıştır (Kumar, 2010: 190). Çin ise Kore Savaşı sonrası savaş esirlerinin iadesi

¹⁵ Hintliler ve Çinliler kardeşler.

meselesinde oluşturulacak komite başkanlığına Hindistan'ın getirilmesini talep etmiştir. Bu dönemde ilişkileri geliştirmek amacıyla üst düzey karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Çin Başbakanı Zhou Enlai gerçekleştirilen bu görüşmeler esnasında “Barış İçinde Bir Arada Yaşamının Beş İlkesi”ni Nehru’ya sunmuştur. Budizmin kutsal metinlerinde yer alan beş temel ahlak ilkesinden esinlenilerek hazırlanan bu beş temel ilke şunlardır (Dasgupta, 2016: 26-27):

1. Toprak bütünlüğüne ve egemenliğe saygı.
2. Karşılıklı saldırmazlık.
3. Karşılıklı iç işlerine müdahale etmeme.
4. Eşitlik ve ortak fayda.
5. Barış içinde bir arada yaşama.

Nehru, Enlai tarafından sunulan bu beş ilkeyi onaylamış ve bu uzlaşi iki devlet arasında 1954 yılında imzalanan Panchsheel Anlaşması’na dahil edilmiştir. Panchsheel Anlaşması Çin-Hindistan ilişkilerinde bölgesel ve küresel nüfuz rekabetinin yumuşamasında ve ikili ilişkilerin güçlenmesinde güçlü bir temel oluşturan ticari bir anlaşma niteliği taşımaktadır (Kumar, 2012: 90). Çin-Hindistan ilişkilerinde büyük önem atfedilen bu anlaşma ile Hindistan, İngilizlerin Tibet üzerindeki sorumluluk ve yükümlülüklerinden vazgeçmiş ve Tibet’i Çin’in ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmiştir. Panchsheel Anlaşması ilişkileri güçlendirecek bir yapıda hazırlanmış fakat sınır anlaşmazlıkları nedeniyle anlaşmanın temel maddeleri çok geçmeden iki devlet tarafından da ihlal edilmiştir.

1959-1976 Arası Çin-Hindistan İlişkileri ve 1962 Çin-Hindistan Savaşı

Çin-Hindistan ilişkilerinde 1959-1976 arası dönemde ilişkiler tehdit algısı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu dönemde Çin-Hindistan ilişkilerine ‘karşılıklı güvensizlik, şüphe ve düşmanlık’ durumları hâkim olmuştur. Bu dönemin öne çıkan belirleyici unsuru 1962 Çin-Hindistan Savaşı olmuştur. Bu savaş esnasında iki devlet arasında savaşın her an kolaylıkla çıkabileceğini göstermiştir. Çin-Hindistan ilişkileri bakımından önemli bir yere sahip olan 1962 Savaşı’nın iki temel nedeni bulunmaktadır: iki devletin sınır hatları üzerinde yaşadığı anlaşmazlıklar ve Tibet meselesi. Öncelikle iki devletin paylaştığı 3488 kilometrelik uzun sınır hattının neredeyse tamamı üzerinde herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır. Çin bağımsızlığın ardından komşularıyla sınırları belirleme çalışmaları başlatmış ve Hindistan’a da bu talebini iletmıştır. Fakat Hindistan bu talebi cevapsız bırakmış ve görmezden gelmiştir. Hindistan’dan yanıt alamayan Çin Başbakanı Zhou Enlai 1955 Bandung Konferansı’nda komşularıyla olan sınır hattının tam olarak çizilmediğini ve bu görüşmeler için Çin tarafının hazır olduğunu belirtmiştir (Krishnan, 2009: 19). Hindistan sınırların tanımlandığı ve konunun tartışmaya kapalı olduğu fikri ile Çin’den gelen görüşme taleplerine sessiz kalmıştır. Bu dönemde sınır hattının belirlenmemesi ilerleyen yıllarda çözülmesi zor, daha

büyük problemlere yol açmıştır. 1954 yılında Çin-Hindistan ilişkilerini geliştirmek amacıyla imzalanan Panchsheel Anlaşması amacının aksine hizmet etmiş ve sınır sorunlarının gün yüzüne çıkmasına yol açmıştır. Bu anlaşma ile Çin, Tibet'i ilhak etme noktasında meşru bir zemin elde etmiştir. Çin'in Tibet'i kolay bir şekilde ilhak etmesi diğer sınır meselelerinde cesaretlenmesine ve toprak taleplerini artırmasına yol açmıştır. Çin'in bu yaklaşımında Nehru'nun dış politika yaklaşımının önemli rolü bulunmaktadır. Nehru, Çin'in Tibet'in özerkliğini koruyacağını ve iki ülke arasında Tibet'in tampon bölge olarak varlığını sürdüreceği fikrini benimsemiştir (Indurthy, 2016, 52). Şüphesiz Nehru'nun bu yaklaşımı Çin'i cesaretlendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Çin, 1954 yılında Hindistan'ın kuzey sınırlarını Çin toprakları kapsamında gösteren resmi haritalar yayımlamıştır. Çin yayımladığı bu haritalarda Ladakh ve NEFA¹⁶ bölgesinde yer alan 40 bin kilometrekarelik alanın Çin toprakları içerisinde olduğunu iddia etmiştir. Hindistan ise bu iddialar karşısında bölgenin kendisine ait olduğunu gösteren haritalar yayımlamış ve Çin tarafından ileri sürülen sınır iddialarını reddetmiştir. Zhou Enlai, Hindistan'ın iddialarına karşı Nehru'ya mektup yazmış, 1914 Simla Anlaşması ile belirlenen Mc Mahon hattının Çin tarafından onaylanmadığını ve bu nedenle Hindistan'ın yayımladığı haritaların geçersiz olduğunu bildirmiştir. Hindistan, kuzey sınırında yer alan Aksai Chin bölgesinin Hindistan yönetiminde bulunan Keşmir topraklarına ait olduğunu ve dolayısıyla kendi toprağı olduğunu ileri sürmektedir. Çin ise bu toprakların özerk bölgesi olan Sincan'a ait topraklar olduğunu ve dolayısıyla Çin'e ait olduğunu ileri sürmektedir. Sınır hattı üzerinde ortak bir uzlaşının sağlanamaması sınır hattında gerilimi arttırmış ve bu durum iki devletin savaşmasına neden olmuştur.

Çin-Hindistan arasında 1962 yılında meydana gelen savaşın diğer önemli nedeni Tibet'in özerkliği üzerinde herhangi bir uzlaşma sağlanamamış olmasıdır. Tibet, 1950 yılında Çin tarafından işgal edilmiş ve özerk bir yönetim olarak Çin'e bağlanmıştır. Çin'in egemenliğini kabul etmeyen Tibet halkı Çin'e karşı isyan başlatmıştır. Tibet siyasi ve ruhani lideri 14. Dalai Lama Tenzin Gyatso bu isyanları bastırmak amacıyla Çin'den yardım istemiştir. Çin, bu isyanları bastırmak ve Tibet'in egemenliğini sağlamak amacıyla bölgede komünist yönetim kurulmasına karar vermiştir. Çin'in komünist yönetim kararı ve isyanları bastırmak amacıyla sert yöntemler tercih etmesi Tibet halkı ve Dalai Lama tarafından büyük tepki toplamıştır. Dalai Lama ve bir grup Tibet halkı Çin baskısından kurtulmak amacıyla Lhasa'dan kaçmış ve Hindistan'a sığınmıştır. Hindistan Lama ve beraberindeki halkı Drahtamsala bölgesine yerleştirmiş ve burada sürgün hükümeti kurulmasına izin vermiştir.

¹⁶ North Eastern Frontier Agency-Kuzeydoğu Sınır Bölgesi, günümüzde Arunachal Pradesh olarak anılan bölgeyi ifade etmektedir. Bölgede devlet kuramayacak kadar küçük fakat etrafındaki devletler tarafından ele geçirilemeyecek kadar güçlü ve ilkel kabileler yaşamıştır. Bölge bulunduğu coğrafi konum sebebiyle de Çin, Tibet ve Hindistan gibi ülkelerin kontrolüne girmemiştir (Bath ve Babin, 2021: 116). Hindistan 1954 yılında "Kuzeydoğu Sınır Bölgeleri Yönetmeliği"ni yayımlamış ve bölgeyi kendine bağlı idari bir birim ilan etmiştir. Çin ise bu bölgeyi Güney Tibet olarak adlandırmakta ve Tibet'in bir parçası olduğunu ileri sürmektedir.

Hindistan'ın sürgün Tibet hükümetinin topraklarında kurulmasına izin vermesi Çin tarafından düşmanlıkla yorumlanmıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan sınır anlaşmazlıklarına ek olarak meydana gelen Tibet anlaşmazlığı ikili ilişkilerde gerilimi tırmandıran ve savaşı tetikleyen önemli bir neden olmuştur.

Farklı ideolojiler tarafından yönetilen ve farklı dış politika yaklaşımlarına sahip bu iki ülke arasında zamanla siyasal anlaşmazlıklar artmaya başlamış ve bu durum zaman içinde ilişkilerin kötüleşmesine neden olmuştur. Çin, Hindistan politikalarının İngiliz etkisinde belirlendiği ve bu nedenle Hindistan ile dostane ilişkilerin kurulmasının ve sürdürülmesinin Çin açısından olası bir seçenek olmadığı kanaatindedir. Hindistan ise Çin ile iki iyi dost olacakları ve bu dostluğun Asya'nın kalkınmasına büyük katkı sağlayacağı kanaatindedir (Boruah, 2020: 313-314). Tarafların farklı yaklaşımları, Tibet meselesi ve sınır anlaşmazlıkları ikili ilişkilerin kötü bir döneme girmesine neden olmuştur. 1959 yılında Fiili Kontrol Hattı (Line of Actual Control-LAC)¹⁷ üzerinde bulunan Longju (Doğu Bölgesi) ve Kongka La Pass (Batı Bölgesi) noktalarında ciddi çatışmalar meydana gelmiş ve Hintli askerler öldürülmüştür (Kalha, 2012:20). Nehru, Çin-Hindistan ilişkilerinde herhangi bir silahlı çatışmanın savaşa dönüşeceği fikrine, 'olası bir savaşın büyük güçler tarafından engelleneceği' gerekçesi ile karşı çıkmıştır (Ranganathan, 2016: 6). Doğu ve Batı bölgelerindeki çatışmalar Hindistan kamuoyunda büyük tepki toplamış ve Nehru halkın tepkisi karşısında Çin'e yönelik yumuşak tutumunu değiştirmek zorunda kalmıştır. Esasında iki ülke sınırındaki çatışmalar 1959 yılında başlamış fakat bu çatışmaların yoğunluğu gün geçtikçe artmıştır. 1962 yılının Ekim ayında Çin'in Hindistan'a şiddetli şekilde saldırması ile çatışmalar savaş şeklini almıştır. Çin çatışmalardaki baskın gücü sayesinde tek taraflı ateşkes ilan etmiş ve 21 Kasım 1962 tarihinde savaş sona ermiştir. 32 gün süren çatışmaların ardından Hindistan büyük bir yenilgi almıştır. Savaş sonunda Çin Halk Kurtuluş Ordusu (People's Liberation Army-PLA) Hindistan'ın doğusunda işgal ettiği bölgelerin bir bölümünden çekilmiş fakat ihtilaflı 38 bin kilometrekarelik bölgeden ve Aksai Chin bölgesinden çekilmemiştir. Savaşta büyük bir üstünlük elde eden Çin savaşın ardından Hindistan'a karşı ezici politikalar uygulamıştır. Bu durum Hindistan'ın Çin'e olan güvensizliğini artırmıştır. Bu savaş Hindistan dış politikasında önemli bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Nehru tarafından yürütülen idealist dış politika yaklaşımı bu dönemde terkedilmiş ve yerine gerçekçi politika yaklaşımları benimsenmiştir (Malone ve Mukherje, 2010: 141). Bu savaş Hindistan'ın askeri kapasitesindeki eksiklikleri fark etmesine ve askeri modernizasyona odaklanmasına öncülük etmiştir. Hindistan'ın askeri modernizasyon girişimi Çin tarafından tehdit olarak algılanmış ve ilişkilerdeki güvenlik ikilemi durumunu tetiklemiştir. Çin Hindistan ilişkilerinde sınır problemlerinin çözülmesi yönünde fırsatlar oluşmuş fakat yanlış algılamalar ve yanlış anlamalar neticesinde bu

¹⁷ Çin-Hindistan arasında bulunan Fiili Kontrol Hattı'nı ifade etmektedir. Zhou Enlai bu sınır hattını 1959 yılında bir mektup aracılığı ile Nehru'ya sunmuş fakat Nehru tutarsız bir hat olduğu gerekçesi ile bu teklifi reddetmiştir. 1962 Çin-Hindistan Savaşı'nın ardından fiili sınır hattı olarak kabul edilmiştir.

fırsatlar kaçırılmıştır. Savaşın ardından Çin-Hindistan ilişkileri resmi olarak 14 yıl süren sessiz bir döneme girmiştir.

1962-1976 arası dönemde Çin-Hindistan ilişkileri resmi olarak kesilmiş fakat arka planda sınır anlaşmazlıkları ve Pakistan politikası nedeniyle çatışmalar devam etmiştir. İki devlet sınır anlaşmazlıkları nedeniyle Hindistan himayesinde bulunan Sikkim-Tibet Özerk Bölgesi sınırında yer alan Nathu La, Cho La'da ve Tulung La geçitlerinde çatışmışlardır. Bu üç bölgede gerçekleşen çatışmaların gerekçesi olarak iki farklı yaklaşım benimsenmiştir. İlk yaklaşım 1967 yılında Hindistan'ın ABD ile yakınlaşmasından rahatsız olan Çin'in bu bölge üzerinden saldırarak tepki gösterdiğini ileri sürmüştür (Subramaniam, 2023) İkinci yaklaşım ise çatışmaların yönetim merkezlerinden bağımsız olarak bölgede yer alan birlikler arasında Chumbi Vadisi'ndeki tartışmalı sınır bölgesinden kaynaklandığını iddia etmiştir (Rana, 2018). Bu yaklaşımlar çerçevesinde bu dönemde yaşanan ilk çatışma, Hindistan'a doğal bir koruma sağlayan ve stratejik bir noktada yer alan Nathu La geçidinde gerçekleşmiştir. İki devlet birlikleri arasında oluşan gerginliğe bağlı olarak 11 Eylül 1967'de Nathu La geçidinde taraflar arasında arbede yaşanmış ve bu arbedenin ardından Çin Ordusuna ait birlikler geri çekilmiştir. Kısa bir süre sonra geri gelen Çinli askerler top ve havanlarla Hint askerlerine saldırmıştır. Hint askerleri de Çinli birliklerin saldırısına benzer şekilde karşılık vermiş ve her iki taraf da ciddi kayıplar vermiştir. Taraflar arasında dört gün süren bu çatışmalar PLA'nın ateşkes talebi ile sona ermiştir. Nathu La çatışmasının hemen ardından Ekim ayında Sikkim-Tibet sınırındaki en büyük geçit olan Cho La'da taraflar yeniden karşı karşıya gelmiş, bu çatışmaların sonunda Hint tarafında 70, Çin tarafında 400 ise asker hayatını kaybetmiştir (Patranobis, 2017). Cho La çatışmasında Hint birlikleri Çin birliklerini bastırmış ve 1962 savaşı ile Çin üzerine oluşan "yenilmez" algısı ortadan kaldırılmıştır. 1967 Çin-Hindistan Savaşı olarak anılan Nathu La ve Cho La çatışmaları iki devlet arasında eşitliği yeniden sağlayan çatışmalar olmuştur. Üçüncü çatışma, 1975 yılında sınır anlaşmazlığı nedeniyle Arunachal Pradesh'e bağlı Tawang'ın Tulun La geçidinde gerçekleşmiştir. Diğer çatışmalara kıyasla daha küçük bir çatışma yaşanmış ve çatışmalar neticesinde dört Hint askeri hayatını kaybetmiştir. Bu çatışmanın ardından Çin-Hindistan sınırında 45 yıl boyunca kanlı çatışma olmamıştır.

1962-1976 döneminde resmi olarak kesilen Çin-Hindistan ilişkilerini arka planda devam ettiren ikinci neden Pakistan politikası olmuştur. Çin'in Hindistan'a karşı Pakistan ile geliştirdiği stratejik ortaklık bu dönemde ortaya çıkmıştır. Çin, Pakistan-Hindistan ilişkilerinde probleme yol açan meselelerde Pakistan'ı destekleyerek Hindistan'ı zor durumda bırakmayı amaçlamıştır. Bu dönem öncesinde Pakistan-Hindistan arasında problem olan Jammu-Keşmir anlaşmazlığında Çin tarafsız kalmış fakat savaşın ardından Pakistan'ı destekleyen bir tutum benimsemiştir. Çin, 1963 yılında Jammu-Keşmir bölgesinde Çin ve Pakistan sınırını birbirine bağlayacak otoyol projesi geliştirmiş ve Pakistan ile otoyolun yapımı konusunda anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ile Çin bölgenin tartışmalı niteliğini kabul etmiş ve Hindistan'ı bölgede emperyalist çalışmalar yapmakla suçlamıştır

(Kumar, 2011: 31). Pakistan ise Çin'in bu tutumuna karşı Jammu-Keşmir bölgesinin 3894 kilometrekarelik kısmını imzalanan anlaşma doğrultusunda Çin'e devretmiştir. Hindistan, devredilen toprakların kendisine ait bölgede olduğunu ileri sürmüş fakat herhangi bir sonuç elde edememiştir. 1965 ve 1971 yıllarında Pakistan-Hindistan arasında iki savaş gerçekleşmiştir. Çin, Hindistan'a karşı Pakistan'la geliştirdiği stratejik ortaklık kapsamında her iki savaşta da Pakistan'ı askeri ve diplomatik olarak desteklemiştir. Çin'in 1964 yılında nükleer deneme gerçekleştirmesi Hindistan'ın güvenlik endişesini artırmış ve Hindistan'ın da nükleer çalışmalar başlatmasına neden olmuştur. Hindistan 1974 yılında nükleer deneme gerçekleştirmiştir. Çin, Hindistan'ın bu durumunu dengelemek amacıyla Pakistan'ın nükleer silah çalışmalarına destek vermiş ve 1976 yılında iki devlet nükleer silah anlaşması imzalamıştır. Çin, Pakistan stratejik ortaklığı dışında farklı uygulamalarla da Hindistan'ı baskı altına almaya çalışmıştır. Bu uygulamalardan biri Hindistan'ın kuzeydoğusunda bulunan Naga ve Mezo kabilelerinin Hindistan'a karşı Çin tarafından kışkırtılmasıdır (Arif, 2013: 132). Çin bu kabilelere Hindistan'a karşı ayaklanması karşılığında Çin topraklarında askeri eğitim vermiş ve desteğini açıkça göstermekten de çekinmemiştir. Çin benzeri bir girişimi Batı Bengal bölgesinde Hindistan'a karşı başlatılan Naxalbari ayaklanmasında da gerçekleştirmiştir (Indurthy, 2016: 57). Çin, Hindistan ile gerçekleşen savaşı kazanmış ve 1962-1976 arası dönemde Hindistan'a karşı sert politikalar izlemiştir. Hindistan ise bu dönemde Çin'e karşı zıt yönlü iki politika takip etmiştir. Savaşın getirdiği büyük yenilgi Hindistan'da Çin'e karşı olumsuz politikaların yükselmesine neden olmuş fakat bir an önce düşmanlığın bitirilmesi de ülkenin gelişimi açısından elzem kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Çin'e karşı olumsuz ve ılımlı iki farklı politika benimsenmiştir. Hindistan, Çin-Pakistan ortaklığını ve Çin'in yükselişini dengelemek amacıyla müttefik arayışına girmiştir. ABD'nin bu dönemde Çin ile iyi ilişkiler geliştirmeye odaklanması ve aracı olarak Pakistan'dan destek alması Hindistan açısından ABD ile müttefiklik ihtimalini ortadan kaldırmıştır. ABD desteğiyle Çin'in BM üyeliği ve BMGK'daki daimî üyeliği sağlanmış ve bu gelişmeler Çin'in küresel sistemdeki statüsünü artırmıştır. Hindistan, Çin'in bu yükselişi karşısında tepki olarak 1974 nükleer denemesini gerçekleştirmiş, özerk statüde bulunan Sikkim'i 1975 yılında ilhak etmiş ve Sovyetler Birliği ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin Çin ile ilişkilerinin kötüleşmesi ve Hindistan ile yakın ilişkiler geliştirmesi Çin-Hindistan ilişkilerini kötü etkileyen diğer bir unsur olmuştur (Ranganathan, 2016: 5). Hindistan bu sert politikalara ek olarak ikili ilişkileri düzeltmek amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuştur. 1966 yılında göreve gelen Hindistan Başbakanı İndira Gandhi, çatışmaların sona ermesinin ve barış ortamının sağlanmasının Çin, Hindistan ve Asya toplumlarına birçok yönden fayda sağlayacağı fikrini sık sık dile getirmiş Panchcheel anlaşması temelinde Çin-Hindistan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Gandhi'nin inisiyatifi doğrultusunda Kocheril Narayanan Pekin elçisi olarak atanmış ve 1962 yılında kesilen ilişkiler 1976 yılında diplomatik seviyede yeniden kurulmuştur.

1977-1988 Arası Çin-Hindistan İlişkileri

Çin-Hindistan ilişkilerinde 1977-1988 arası dönemde *korku, şüphe ve yanlış anlama* gibi durumların önlenmesi amacıyla ortak çalışmalar planlanmıştır (Kumar, 2010: 191). Hindistan'da 1977 yılında İndira Gandhi'nin yerine Morarji Desai gelmiş ve yeni başbakan, Gandhi'nin Çin'e yönelik benimsediği ılımlı politikayı devam ettirmiştir. Desai, 1979 yılında Hindistan Dışişleri Bakanı Atal Bihari Vajpayee'yi ilişkileri geliştirmek amacıyla Çin'e göndermiştir. 1978 yılında Deng Xiaoping'in Komünist Parti Genel Sekreteri olması ile Hindistan'ın girişimleri olumlu karşılanmıştır. Deng, Çin dış politikasında komşularla iyi ilişkileri geliştirmeye odaklanmış ve Hindistan'ın kuzeydoğu eyaletlerindeki isyanların Çin tarafından desteklemeyeceğini açıklamıştır (Malone ve Mukherje, 2010: 142). Deng, Hindistan Dışişleri Bakanı Atal Behari Vajpayee Çin'e davet etmiş ve bu ziyaret Çin-Hindistan ilişkilerinde 1960 yılından bu yana yapılan üst düzey ilk ziyaret olması nedeniyle önemli bir nitelik kazanmıştır. Vajpayee ziyareti sırasında Deng ile sınır sorunlarını görüşmek istemiş fakat Deng, iki ülke arasında sınır problemlerinin barışçıl istişare yoluyla çözümlenebileceğini ve bu sorunun diğer alanlarda kurulacak olan ilişkilerinin önüne geçmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Jain, 2004: 256). 1981 yılında Çin Dışişleri Bakanı Huang Hua Hindistan'ı ziyaret etmiş ve taraflar sınır sorunlarından bağımsız olarak ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilebileceği konusu üzerinde uzlaşma sağlamıştır. Sınır sorunları gölgesinde gerçekleştirilen ilk üç toplantıda herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Dördüncü görüşmenin gerçekleştiği 1984 yılında taraflar arasında MNF (Most Favored Nation-En çok kayırlan ülke) unvanının verildiği ticari bir anlaşma imzalanmıştır (Rusko ve Sasikumar, 2007: 101). Problemlerin görüşülmesi amacıyla 1984 yılında gerçekleştirilen beşinci tur görüşmeleri başarısız olmuş, 1985 yılında gerçekleştirilen altıncı tur görüşmelerinde ise taraflar sınır problemlerinin bütün halinde incelemesi ve herhangi bir çözüm sağlanana kadar mevcut durumun korunması konusunda uzlaşma sağlamıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinin bu dönemde iyi yönde ilerlemesine etki eden bir diğer unsur Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesidir. Çin ve Hindistan Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalini kendilerine yönelen bir tehdit olarak algılamış ve bu durum iki devleti işbirliği yapmaya ve ilişkilerini düzeltmeye teşvik etmiştir. Bu gelişmelerin ardından Çin, Sikkim bölgesinin Hindistan'a ait olduğunu kabul etmiş, ÇKP lideri Deng ise Keşmir ihtilafının tarihte kaldığını ve sorunun barışçıl şekilde çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Çelebi, 2009: 93). Deng'in bu yaklaşımı Çin'in Keşmir sorunundaki yanlı tutumunu tarafsız olarak değiştirdiğini göstermiştir.

Çin-Hindistan ilişkileri 1977-1988 arası dönemde Vietnam'ın işgali ve Arunachal Pradesh sınır çatışmaları nedeniyle olumsuz yönde etkilenmiştir. Çin'in 1979 yılında Vietnam'ı işgali Hindistan Dışişleri Bakanı Vajpayee'nin Çin ziyareti sırasında başlatılmış, Vajpayee ziyaretini yarıda kesmiş ve Hindistan'a dönmüştür. Çin'in Vietnam'ı işgali Hindistan tarafından Çin'in sınırlarını genişletme hareketi olarak nitelendirilmiş ve bu nedenle ikili ilişkiler gergin bir sürece girmiştir. Bu dönemde iki devlet arasında meydana gelen ikinci olumsuz gelişme ise Arunachal Pradesh bölgesinde sınır

anlaşmazlıklarının yeniden başlamış olmasıdır. Arunachal Pradesh sınırında 1986 yılında küçük çaplı askeri çatışmaların meydana gelmesi ile taraflar bölgedeki askeri yoğunluğunu artırmıştır. Hindistan 1987 yılında Arunachal Pradesh'e eyalet statüsü vermiş ve bölgeyi Hindistan'ın ayrılmaz bir parçası ilan etmiştir. Çin bu durumu kınamış ve protesto etmiştir. İkili ilişkileri savaş noktasına getiren bu gelişmenin ardından Hindistan Dışişleri Bakanı Narasimha Rao Pekin'i ziyaret etmiş ve tarafların siyasi sağduyusu ile gerilim ortadan kalkmıştır (Siddiqi, 2012, 62-63).

1989-1998 Arası Çin-Hindistan İlişkileri

Çin-Hindistan ilişkilerinde 1989-1998 arası dönem genellikle dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir. 1984 yılında İndira Gandhi'nin yerine oğlu Rajiv Gandhi'nin geçmesiyle ilişkilerde olumlu bir hava oluşmuştur. Rajiv, 34 yıl aradan sonra Çin'i ziyaret eden Hindistan'ın ilk Başbakanı olmuş ve 15 gün süren ziyaret sırasında birçok anlaşmanın ve işbirliğinin oluşmasına vesile olmuştur. Ziyaret kapsamında ikili ilişkilerdeki güvensizliği azaltmak, sınır sorunlarının çözümü konusunda seçenekleri analiz etmek ve somut önerilerde bulunmak amacıyla Joint Working Group (Ortak Çalışma Grubu- JWG) kurulmuştur. JWG, LAC'da barış ve sükûnetin korunmasıyla görevlendirilmiştir. Çalışma grubu 13 görüşme gerçekleştirmiş fakat herhangi bir çözüm sağlayamamıştır. Gandhi görüşmede, Tibet'in Çin'in özerk bir bölgesi olduğunu ve Hindistan'da bulunan Tibetli mültecilerin Çin karşıtı faaliyetlerine izin vermeyeceğini ifade etmiştir (Arif, 2013: 135). Çin Başbakanı Li Peng (31 yılın ardından Hindistan'ı ziyaret eden ilk başbakan) ile Hindistan Başbakanı Narasimha Rao arasında 1991 yılında çeşitli alanlarda beş farklı anlaşma imzalanmış, sınırda barışın sağlanması ve JWG'nin çalışmalarını hızlandırması konusunda ortak bir bildiri yayımlanmıştır. 1993 yılında Rao'nun Çin ziyareti sırasında LAC üzerinde anlaşma sağlanmış bu durum ikili ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynamıştır. 1996 yılında da Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in Hindistan ziyareti ile iki devlet arasında dört farklı anlaşma imzalanmış ve tartışmalı sınır hattı boyunca belirsiz sayıda askerin 2500 mil geri çekilmesi hususunda anlaşma sağlanmıştır. Bu dönemde uluslararası alanda iki büyük düşman olan ABD ile SSCB ilişkilerinin normale dönmesi taraflarda Çin-Hindistan ilişkilerinin düzelmesinin de mümkün olduğu kanaatini oluşturmuştur (Dar, 2016: 31). Fakat 1998 yılında Hindistan Savunma Bakanı George Fernandez'in Çin'i en büyük tehdit olarak işaret etmesi ve aynı yıl Hindistan'ın beş nükleer deneme gerçekleştirmesi Çin-Hindistan ilişkilerinde yıllardır oluşturulmaya çalışılan olumlu havayı kötü yönde etkilemiştir. Hindistan'ın nükleer denemelerine karşı Çin'in güvenlik endişesi artmış ve Çin bu durumu birçok uluslararası platformda gündeme getirmiştir. Hindistan, uluslararası alanda birçok tepki ve yaptırıma maruz kalmış fakat nükleer denemelerden vazgeçmemiştir. İki devlet arasında artan gerilim dokuz aylık bir dönemin ardından Hindistan Dışişleri Bakanı Jaswant Singh'in Çin ziyaretiyle sona ermiştir.

1999 Yılından Günümüze Çin-Hindistan İlişkileri

Çin-Hindistan ilişkileri bu dönemde işbirliği ve çatışma içeren karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Üst düzey ziyaret programları karşılıklı olarak devam etmiş ve bu ziyaretler neticesinde birçok alanda anlaşmalar imzalanmıştır. Fakat üst düzey ziyaretlere ve sınır anlaşmazlığı konusunda yapılan anlaşmalara rağmen sınır problemlerinin çözümünde herhangi bir ilerleme kaydedilememiş ve sınır çatışmaları devam etmiştir. 2003 yılında Hindistan Başbakanı Vajpayee Çin'i ziyaret etmiş, ilişkilerin gelişimi ve kapsamlı işbirliğine dayalı ortak bir deklarasyon¹⁸ yayımlanmıştır. Bu görüşmelerde Hindistan, Çin'in Tibet üzerindeki egemenliğini kabul etmiş, Çin ise Hindistan'ın Sikkim üzerindeki egemenliğini zımnen kabul etmiştir (Indurthy, 2016: 64). Çin, Pakistan-Hindistan arasında 1999¹⁹ ve 2001²⁰ yıllarında meydana gelen krizlerde tarafsız kalmış ve taraflara itidalli davranmaları konusunda uyarıda bulunmuştur (Rather, 2019: 45). Çin'in bu tutumu Hindistan'ın güvenlik endişelerini azaltması nedeniyle ikili ilişkilerde olumlu bir etki yaratmıştır. 2005 yılında Çin Başbakanı Wen Jiabo'nun Hindistan ziyareti sırasında Barış ve Refah için Stratejik ve İşbirliğine Dayalı Ortaklık²¹ kurma kararı alınmıştır. Bu görüşmelerde Jiabo, Sikkim'i Hindistan'ın ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü ve Çin-Hindistan ilişkilerinde bu bölgenin sorun teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir (Sridharan, 2005: 2). 2006 yılında Çin Devlet Başkanı Hu Jintao Hindistan'ı ziyaret etmiş ve taraflar 2006 yılını "Çin-Hindistan Dostluk Yılı" ilan etmiştir. İki devletin gelişen ilişkileri ekonomik alanda da etkisini göstermiş ve 2008 yılında Çin, Hindistan'ın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Bu olumlu gelişmelerin aksine Çin-Hindistan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen su sorunu ve sınır çatışmaları gündeme gelmiştir. Su sorunu ilk olarak iki ülkenin ortak kullandığı nehirler konusunda ortaya çıkmıştır. Tibet sınırları içinde yer alan Indus, Sutlej ve Brahmaputra nehirleri Hindistan'dan geçmektedir. Yayımlanan uydu fotoğraflarında Çin'in bu nehirlerle barajlar inşa ettiği ortaya çıkmış fakat Çin bu durumu uzun bir süre inkâr etmiştir. Çin'in inşa ettiği barajlar nedeniyle Hindistan'a akan su miktarı azalmış ve bu durum Çin-Hindistan ilişkilerinde gerilimi artıran unsurlardan biri olmuştur. İkinci anlaşmazlık ise Arunachal Pradesh bölgesi üzerinde egemenlik anlaşmazlığı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Arunachal Pradesh Hindistan egemenliği altında bulunan federal bir eyalet niteliğine sahiptir. Çin bu bölgeyi Güney Tibet olarak adlandırmakta ve bu toprakların kendisine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. 2006 yılında Çin'in

¹⁸ Declara Principles for Relations and Comprehensive Cooperation.

¹⁹ *Kargil Krizi*, Hindistan ve Pakistan arasında Keşmir sınır anlaşmazlığı nedeniyle yaşanan çatışmaları ifade etmektedir. Uluslararası baskı ve girişimler neticesinde nükleer silaha sahip iki devletin çatışması önlenmiştir.

²⁰ *Hindistan Parlamentosu'na düzenlenen terörist saldırısıdır*. Hindistan, saldırının Pakistan tarafından desteklendiğini ileri sürmüştür. Hindistan, Pakistan'a yönelik önemli yaptırım kararları almış ve iki ülke arasında gerilim artmıştır. Bu kriz uluslararası baskılar neticesinde herhangi bir sıcak çatışma yaşanmadan sona ermiştir.

²¹ Strategic and Cooper Partnership for Peace and Prosperity.

Hindistan büyükelçisi Arunachal Pradesh'i kendi egemenlik alanları içinde kabul ettiklerini açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından Çin bölgede yol inşaatına başlamış ve bölgeye yönelik birçok saldırı başlatmıştır. Çin ayrıca 2007 yılında Arunachal Pradesh'ten Çin'e ziyarette bulunacak Hindistan idari hizmet memuruna vize vermeyi de reddetmiştir. Bu durumun nedeni Çin'in bu bölgede yaşayan halkın Çin vatandaşı sayıldığını ve vize gereksinimi olmadan Çin'i ziyaret edebileceklerini iddia etmesinden kaynaklanmaktadır (Reeves, 2011: 3). Bu açıklama Çin'in Arunachal Pradesh'i açıkça kendi toprağı ilan ettiğini göstermektedir. Hindistan Çin'in bu girişimini provakatif olarak yorumlamış ve tepki olarak 'Tek Çin Politikası'na verdiği desteğı çekmiştir. Bu politika kapsamında Hindistan Tayvan üzerinde Çin egemenliğini kabul etmekteydi. Fakat Hindistan Çin'e tepki olarak bu politikayı desteklemekten vazgeçmiştir. Hindistan'ın Çin'e yönelik bir başka tepkisi de ABD ve Japonya ile askeri işbirliklerini artırmak olmuştur. Çin ise Jammu-Keşmir meselesinde benimsediğı tarafsız tutumu geride bırakmış ve bölgenin tartışmalı olduğuna dair açıklamalar yapmıştır. Çin, Arunachal Pradesh'e yönelik başlattığı zımbalı vize²² uygulamasını Keşmir bölgesinde de uygulamaya başlamıştır.

Çin-Hindistan ilişkileri 2010 yılı ve sonrasında da karmaşık yapısını sürdürmeye devam etmiştir. Bir taraftan sınır problemlerine bağı siyasal çatışmalar devam etmiş diğer taraftan üst düzey ziyaretlerle ilişkilerin sürekliliğı sağlanmıştır. Bağımsızlığın hemen ardından sınır hattının net bir biçimde çizilememesi günümüze kadar devam eden sınır çatışmalarına neden olmuştur. 2013, 2014, 2017 ve 2020 yıllarında sınırdaki önemli çatışmalar meydana gelmiş ve bu çatışmalar ilişkilerde barışı engelleyen etkili bir faktör olmuştur. Sınırdaki oluşan sürekli çatışma ve çatışmaya hazır olma hali tarafların askeri ve altyapı yatırımlarını artırmış fakat bu durum da karşılıklı tehdit algısının artmasına neden olmuştur. Çin-Hindistan ilişkileri tarihsel bakımdan incelendiğinde işbirliği, çatışma ve rekabet üçgeninde şekillenen karmaşık bir yapıya sahip olmuştur.

2.3.1. Çin Perspektifinden İkili İlişkiler

ABD ve SSCB, Çin dış politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkin role sahip iki ülke olmuştur. Bu ülkelerin birbiri ile ve Çin ile olan ilişkileri, uluslararası konjonktürün değişen yapısı ve Çin'in büyüme hedefi gibi unsurlar Çin'in Hindistan politikasını belirleyen önemli etkenler olmuştur. Çin, Hindistan ile ilişkilerini ABD ve SSCB ekseninde yorumlamış ve Çin-Hindistan arasında bağımsız bir etki-tepki ilişkisinin oluşabileceğı fikrini neredeyse hiçbir dönemde benimsememiştir. Bu koşullar altında Çin'in Hindistan politikasında ortaya çıkan değişikliklerin nedenleri uluslararası konjonktür bağlamında kolaylıkla analiz edilebilmektedir.

²² Çin'in Arunachal Pradesh ve Keşmir bölgesinin kendisine ait kabul ettiği kısımlarında bulunan kişilere vize vermek yerine pasaporta zımbalı bir kâğıt ile geçiş işlemini sağlama durumunu ifade etmektedir.

Çin, kuruluşunun ardından ABD'yi kendisine yönelen en büyük tehdit olarak algılamış ve çevresinde bulunan ülkelerin ABD etkisine girmesini engellemek amacıyla çeşitli politikalar geliştirmiştir. Hindistan da bu politikaların uygulama alanlarından biri olmuştur. Çin 1949-1962 yılları arasında Hindistan'a yönelik iki farklı politika benimsemiştir. Çin tarafından belirlenen ilk politika, Hindistan'ının ABD müttefiki olmasını engellemek ve Çin ile ilgili politikalarda tarafsız kalmasını sağlamak olmuştur. Çin emperyalist söylem vurgusuyla Hindistan'ı ABD'den uzak tutma politikası uygulamıştır. İkinci politika ise Asya kıtasına ABD'nin girişimini engellemek amacıyla "Asya Dayanışması" oluşturmaktır (Gokhale, 2022: 7). Bandung Konferansı, bu politikanın en iyi yansımalarından biri niteliğini taşımaktadır. Bu dönemde Çin perspektifinden dünya, komünist ve kapitalist taraf olmak üzere iki kutba ayrılmış ve üçüncü bir tarafın olacağı fikri reddedilmiştir. Çin, Hindistan'ı kendi yanında yer almaması nedeniyle kapitalist blok üyesi olarak nitelendirmiştir. 1959 yılında ABD-SSCB arasında görüşmeler gerçekleşmiş ve bu görüşmeler Çin üzerinde "*Bismarck'ın kâbusu*" benzeri bir tehdit algısı oluşturmuştur. Çin bu görüşmelerde iki devletin işbirliği ile Çin'e karşı hareket edeceği endişesine kapılmıştır. Bu tehlikeyi bertaraf etmek amacıyla Hindistan'a karşı sert politikalar yürütmüş ve Hindistan'ı baskılamak suretiyle tarafsız kılmaya çalışmıştır. Hindistan'a karşı yürütülen bu politikalar 1962 Savaşı'na giden yolun başlangıcı olmuştur. Çin planladığı politikaların aksine Hindistan'ın Batı'ya yönelmesine ve ikili ilişkilerin uzun süre kesilmesine neden olmuştur.

1962 Çin-Hindistan Savaşı'nın ardından iki devlet 1976 yılına kadar resmi olarak iletişime geçmemiş fakat bu süreçte Çin Hindistan'ı sınırlamak amacıyla Pakistan ile stratejik anlaşmalar imzalamıştır. 1970'li yıllarda Çin-SSCB ilişkilerinin kötüleşmesi ve SSCB'nin Afganistan işgali Çin'i Hindistan ile uzlaşmaya ve ikili ilişkileri geliştirmeye yönlendirmiştir. 1980'li yıllarda Çin-SSCB ilişkilerinin normale dönmesinin ardından Çin'in Hindistan ile uzlaşma isteği azalmış ve ilişkilerde gergin bir dönem başlamıştır (1987 yılında sınır çatışmaları yeniden başlamıştır). Rajiv Gandhi'nin Çin'i ziyareti ve ardından SSCB'nin dağılması ikili ilişkileri yumuşatmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Çin açısından iki kutuplu dünya ortadan kalkmış ve ABD yeniden Çin'in en büyük düşmanı olmuştur. Çin, ABD ile baş etme yöntemi olarak karşılıklı ekonomik bağımlılığı geliştirmeye odaklanmış, Hindistan'ın ABD ile ittifakını engellemek amacıyla da Hindistan ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Çin, 2000'li yıllarda Rusya ile bağlarını geliştirmiş ve Rusya tarafından kendisine yönelecek endişeleri ortadan kaldırmıştır. Çin'in tehdit algısının azalması ve ABD-Hindistan ilişkilerinin gelişmesi Hindistan ile uzlaşma isteğini azaltmış ve 2013 itibarıyla Çin-Hindistan sınır çatışmaları yeniden artış göstermiştir.

Hindistan'ın İngiltere, ABD ve SSCB gibi devletlerle kurduğu ilişkiler, Çin'in 1949 yılından günümüze Hindistan politikasını belirleyen temel etken olmuştur. Çin, Hindistan'ın bağımsızlığını

elde etmesine rağmen İngiltere etkisinde olduğunu ve dış politika kararlarının İngiltere tarafından belirlendiğine inanmıştır (Boruah, 2020: 314). Bu fikir yerini zamanla Hindistan politikalarının ABD tarafından yönlendirildiği fikrine bırakmıştır. Çin'in Hindistan politikalarının büyük devletler tarafından belirlendiği fikrinin esas nedeni Çin'in kendini büyük güçlerle denk, Hindistan'dan ise üstün görmesinden kaynaklanmıştır. Çin kendini ABD ve SSCB'den sonra gelen üçüncü büyük güç olarak görmüş ve bu devletlerin Hindistan üzerinden kendisi ile mücadele ettiği fikrini benimsemiştir. Çin, Hindistan'ın tarihsel ve bölgesel olarak gelişmiş bir güç olduğunu kabul etmiş fakat bu gücün Çin gücüne eşit olmaktan çok uzak olduğunu ifade etmiştir (Sun, 2020).

2.3.2.Hindistan Perspektifinden İkili İlişkiler

Çin ve Hindistan, bağımsızlıklarını elde ettikleri dönemde gelişim açısından yaklaşık olarak benzer niteliklere sahip iki devlettir. Hindistan, İngiliz sömürgesi altında daha iyi bir altyapı devralmış ve bu sebeple gelişmişlik bakımından Çin'den bir adım önde olmuştur. Örneğin Hindistan'da demiryolu yapımına 1853 yılında Çin'de ise 1876 yılında başlanmıştır. Hindistan 1945 yılında 53 bin km ile Çin'in iki katı demiryolu ağı inşa etmiş fakat 1990'lı yıllarda Çin durumu tersine çevirerek 120 bin km ile Hindistan'ın iki katı demiryolu ağına sahip olmuştur (Deepak, 2019: 895-897). Hindistan, siyasal ve ekonomik alanda Çin'e kıyasla daha iyi bir sisteme sahip olduğu düşüncesiyle Çin'i küçük görmüş ve Çin'in gelişiminden faydalanabileceği fikrini göz ardı etmiştir. Fakat gelinen son aşamada Çin'in gerisinde kalmış ve ekonomik olarak Çin'e bağımlı hale gelmiştir.

Hindistan'ın ikili ilişkilere pragmatik çerçeveden yaklaşımı ve Çin ile asırlardır süren dostane ilişkilerin daimî olacağı inancı Hindistan'ın Çin'e karşı iyimser bir politika benimsemesine neden olmuştur (Hussain, 1962: 245). Hindistan bağımsızlık mücadelesinin ardından Çin'e uygulayacağı politika konusunda üç temel hedef belirlemiştir:

1. Toprak bütünlüğünü, ulusal egemenliği ve siyasal bağımsızlığı korumak.
2. Hindistan'ın gelişimine uygun bir ortam yaratmak amacıyla uluslararası barışı, güvenliği ve işbirliğini teşvik etmek.
3. Hindistan'ın kapasitesi, nüfusu kaynakları vb. bakımından Hindistan'a uygun bölgesel ve küresel statü elde etmek (Bhola, 1989: 17).

Hindistan perspektifinden iki büyük gücün ortaklığı stratejik önemlerini artıracak ve her iki tarafın faydasına olması nedeniyle dostluk ilişkileri kuruluş döneminin ardından da kaldığı yerden devam edecektir. Uluslararası yapının iki kutuplu bir bloğa dönüşmesi, Hindistan'ın herhangi bir tarafta yer almaması ve Çin'in kendini komünist tarafın bir üyesi olarak görmesi iki devletin dış politika yaklaşımlarında büyük farkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hindistan'ın Çin'e

yönelik izleyeceği politika çoğunlukla Nehru'nun fikirleri altında şekillenmiştir. Nehru Hindistan dış politikasında genel olarak tarafsızlığı ve başka bölgelere müdahale etmeme ilkelerini benimsemiştir. Bu yaklaşım Çin ile yürütülen ilişkilere de yansımış ve Nehru, Çin-Hindistan işbirliğinin Asya kıtasında “*barış bölgesi*” oluşturacağı fikrini benimsemiştir (Basu, 1991: 103) “2.3. *Çin-Hindistan İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi*” başlıklı bölümde değinilen “*Hindi-Chini Bhai Bhai*” nitelemesi de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Nehru, Çin'in sert politikalarına karşı Çin'i yatıştırma politikasını benimsemiş fakat bu yaklaşım Çin'i cesaretlenmesine yol açmıştır. Nehru'nun Çin'i yatıştırma stratejisi Tibet meselesinin ortaya çıkması ve sınırda yoğunlaşan çatışmalar nedeniyle son bulmuştur. Çin'in Hindistan'a saldırısı karşısında Hindistan, kapitalist bloktan yardım istemiş ve böylece tarafsızlık politikasını terk etmiştir. Nehru'nun Batı'dan talep ettiği yardımlar Hindistan'ın uluslararası politikada Batı yanlısı bir tutum izlemesine yol açmıştır. 1962 Savaşı'nın ardından Hindistan'ın Çin politikası Indira Gandhi yönetiminde daha gerçekçi bir zemine oturmuştur. Tarafsız ve uyumlu politikalar yerini güç arayışına bırakmış ve Çin'i dengelemek amacıyla SSCB ile ittifak yapılmıştır. 1971 yılında Pakistan ile savaşı ve bu savaşın neticesinde Bangladeş'i Pakistan'dan ayırması Asya'nın alt kısmında Hindistan'ı baskın bir güç olarak öne çıkarmıştır. Hindistan güç arayışını sürdürmüş ve büyük tepkiler almasına rağmen Çin'e denk olmak amacıyla nükleer denemesini gerçekleştirmiştir. Hindistan'ın SSCB ile geliştirdiği ilişkiler Afganistan işgali ile çözülmeye başlamış ve Hindistan'ı Çin'e yaklaştırmıştır.

Hindistan, Nehru döneminin ardından Çin'e karşı bağımsız politikalar geliştirememiştir. Bu politikalar Çin'den algılanan güvenlik endişesi altında şekillenmiştir. Hindistan genel olarak Çin'den kendisine yönelik dört farklı alanda tehdit algılamıştır: kendi kara sınırı, Hindistan'ın sınırlarıyla kara bağlantısı, Hindistan'ın komşularıyla deniz bağlantısı ve Hint Okyanusu'ndaki varlığı (Scott, 2008: 5). Hindistan'ın bu alanlarda Çin'den bir saldırı geleceğine dair taşıdığı endişe politikalarını karşı cevap şeklinde geliştirmesine neden olmuştur. SSCB ile Çin'i dengeleme politikası Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle karşılıksız kalmıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinin 1990'lı yıllarda iyi yönde ilerlemesi Hintli stratejistlerin endişesini azaltmamış aksine Çin'in bazı girişimleri ile artış göstermiştir. Çin bu dönemde herhangi bir çatışma problemine sahip olmamasına rağmen Hindistan'ın sınır komşularından silah satın almış ve bu durum da Hintli stratejistleri endişelendirmiştir. (Malik, 1995: 324). Çin, Hindistan'a karşı Pakistan seçeneğini kullanmayacağına dair garantiler vermiş fakat Hindistan'da Çin'e karşı büyük bir güvensizliğin hâkim olması nedeniyle Çin-Pakistan işbirliği endişesi Çin'e uygulanacak politikaların yönünü etkilemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Hindistan'ın temel amacı ekonomik büyümeyi baskılayacak herhangi bir çatışmanın oluşumunu engellemek üzerine kurulmuştur. Hindistan'ın benimsemiş olduğu bu politika günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Hindistan, küresel boyutta büyük güç olma hedefi için çalışmalarını sürdürmekte ve temel çıkarları dışında bu duruma engel olabilecek herhangi bir çatışmayı kışkırtmaktan çekinmektedir (Pardesi, 2021: 59). Hindistan, Çin'e

uygulanacak politikalarda da bu tutumu benimsenmiştir. Hindistan, Çin ile ilişkilerini geliştirmek istemekte ve bu amaçla çatışmadan kaçınmaya özen göstermektedir. Hindistan'ın Çin politikası ihtiyat, kafa karışıklığı ve çelişkilerle karakterize edilmektedir (Singh, 2017). Galwan Vadisi'nde 2020 yılında meydana gelen çatışmalara Hindistan toplumu büyük tepki vermiş fakat Hindistan hükümeti odağını Çin ile oluşan gerilimi azaltmaya yöneltmiştir. Bu dönemde Hindistan, Çin ile ticari anlaşmalarını geliştirmeye ve Çin'i uluslararası platformlar aracılığıyla dengelemeye odaklanmıştır. BRICS-ŞİÖ gibi Batılı olmayan örgütlerin yanı sıra G7-QUAD (Quadrilateral Security Dialogue – Dörtlü Güvenlik Diyalogu) gibi Batı egemen örgütlerle herhangi bir bloğa ait olmadan Çin'e karşı dengeleyici bir politika benimsemiştir.

İkinci bölüm kapsamında Çin-Hindistan ilişkileri; kendilerine özgü gelişim süreçleri, ikili ilişkilerde ortaya çıkan gelişmeler ve birbirlerine yönelik bakış açıları doğrultusunda incelenmiştir. Kendilerine özgü gelişim süreçleri ile Çin ve Hindistan'ın bulundukları mevcut konuma yükselme aşamaları ve başlangıçta birçok açıdan benzerlikler taşıyan bu iki devletin farklılaşma noktası tespit edilmiştir. Çin ve Hindistan'ın kendilerine özgü gelişim süreçlerinin analizinin ardından ikili ilişkilere odaklanılmıştır. İki devlet ilişkisi resmi olarak 1949 yılında başlamış ve iniş-çıkışları ile dalgalı bir seyir izlemiştir. Başlangıç aşamasında ikili ilişkiler Nehru'nun sınır sorunlarını yok sayması nedeniyle iyi yönde ilerlemiş fakat sınır anlaşmazlıkları ve Tibet sorununun ortaya çıkması ile bu olumlu hava sona ermiştir. Bu iki neden 1962 Çin-Hindistan Savaşı'na giden yolu açmış ve bu savaş iki devlet arasında onarılamayan güvenlik problemini başlatmıştır. Bu savaşın ardından Çin, Hindistan'ın Keşmir sorunu nedeniyle anlaşmazlık yaşadığı Pakistan'la yakınlaşmış ve bu durum Çin-Hindistan ilişkilerinde 1962 Savaşı ile ortaya çıkan güvensizlik halini kalıcı hale getirmiştir. İki devlet arasında dondurulan ilişkiler 1978 yılında ekonomik gerekçelerle yeniden başlatılmış fakat bu gelişme güvensizlik ortamını ortadan kaldırmamıştır. Bu duruma neden olan tarafların birbirlerine yönelik bakış açıları bu bölüm kapsamında incelenmiştir.

Çin ve Hindistan ilişkilerinin geleneksel güvenlik ikilemi çerçevesinde değerlendirilebilmesi için öncelikli olarak bu ilişkilerin ekonomik ve siyasal oluşumunun incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla İkinci Bölüm kapsamında gerekli görülen ön incelemeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen bilgiler doğrultusunda iki devlet arasında geleneksel güvenlik ikilemi döneminde ortaya çıkan çatışma ve rekabet alanlarına odaklanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GELENEKSEL GÜVENLİK İKİLEMİ²³ PERSPEKTİFİNDEN ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ

3.1. Çin ve Hindistan'ın Geleneksel Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çatışma ve Rekabet Alanları

Geleneksel güvenlik ikileminde devlet tek aktör olarak kabul edilmekte ve tehdit algılamaları yalnızca askeri yöntemlerle bertaraf edilmektedir. Devletler arası rekabet askeri teçhizatın niteliği ve niceliği üzerinden şekillenmekte, devletler saldırıya uğrama korku ve endişesi ile savunma yeteneklerini artırmaktadır. Devletlerin savunma amacıyla askeri yeteneklerini artırma çabası diğer devletlerin saldırıya uğrama korkusunu artırmakta ve bu tehdit algısı iki devlet arasında güvenlik ikilemi sarmalını başlatmaktadır. Geleneksel güvenlik ikilemi döneminde Çin-Hindistan arasında meydana gelen çatışma ve rekabet ilişkileri bu döneme benzer bir düzlemde gerçekleşmiştir.

Hindistan, geleneksel dönemde Çin askeri yeteneklerinin artışı kendisine yönelen bir tehdit olarak yorumlamış ve Çin tehdidine karşı askeri yeteneklerini geliştirmeye odaklanmıştır. Hindistan elde ettiği askeri teçhizatı Çin ile paylaştığı sınırlara konuşlandırmış ve bu girişim Çin tarafından güvenliğine yönelen bir tehdit olarak yorumlanmıştır. Taraflar arasında yorumlama ve karşılık verme şeklinde ilerleyen bir güvenlik ikilemi sarmalı oluşmuş ve ikili ilişkilerde gergin bir dönem başlamıştır. Bu dönemde iki devlet arasında vuku bulan güvenlik ikilemi döngüsü zaman zaman çatışma ve savaş boyutlarına evrilmiştir.

Çin ve Hindistan'ın çeşitli alanlarda uzun bir anlaşmazlık geçmişi bulunmakta ve bu anlaşmazlıklar genel olarak dört temelde ele alınmaktadır; sınır sorunları, deniz egemenlik sorunları, ekonomik-jeopolitik sorunlar ve Pakistan sorunu. Geleneksel güvenlik ikilemi döneminde Çin ve Hindistan'ı çatışma ve rekabete yönelten nedenler sınır ve deniz anlaşmazlıkları olmuştur²⁴. Çin-

²³ Bu çalışma geleneksel güvenlik ikilemi, kavramının ortaya çıktığı 1950'li yıllar ile aktör sayısının çeşitlendiği 1990'lı yıllar arasında geçen dönemi kapsamaktadır. Geleneksel güvenlik ikilemi, 1990 sonrası dönemde türler arası ayrımın yapılabilmesi amacıyla askeri güvenlik ikilemi olarak adlandırılmıştır.

²⁴ Geleneksel güvenlik ikilemi kapsamında bu bölümde sınır sorunları ve deniz egemenlik alanları analiz edilecektir. Pakistan sorunu ve ekonomik-jeopolitik sorunlar dördüncü bölüm kapsamında analiz edilecektir.

Hindistan ilişkilerinde güvensizliğe neden olan ve tarafları savunma giderlerini artırmaya sevk eden temel mesele ise sınır anlaşmazlıklarıdır (Joshi ve Mukherje, 2019: 28). Bu anlaşmazlık Çin tarafından yönetilen Aksai Chin ve Hindistan tarafından yönetilen Arunachal Pradesh üzerine kurulmuş ve Hindistan'ın Tibet'e verdiği destekle neredeyse tüm sınır hattına yayılmıştır. Sınır anlaşmazlıkları ve sınır ihlalleri sonucunda 1962 Savaşı meydana gelmiş ve bu savaşın ardından güvenlik ikilemi tehlikesi ortadan kalkmamış fakat karşılıklı silahlanma yarışı devam etmiştir. Çin askeri gücünün Hindistan'a kıyasla daha ileri bir seviyede olduğu ve bu nedenle Çin'in kendisine ait gördüğü bölgeleri almaktan çekinmeyeceği fikri Hindistan üzerinde korku ve endişeye neden olmuştur. Hindistan bu durum karşısında Çin sınır hattına çok sayıda tümen yerleştirmiş ve dağlık bölgelerde askeri yeteneklerini artırmaya odaklanmıştır. Çin-Hindistan sınır hattı sahip olduğu yüksek rakım ve engebeli arazisi nedeniyle Çin gücünü kısıtlamış, Hindistan savunmasına ise yardımcı olmuştur. Askeri yetenekler arasındaki fark bölgenin bu coğrafi özellikleri nedeniyle bir nebze de olsa kapanmış ve Hindistan sınır anlaşmazlıklarında Çin'e karşı direnç gösterebilmiştir. Çin'in saldırı yeteneklerinin kısıtlanmasına neden olan coğrafi şartlar 1990 sonrası dönemde gelişen teknolojinin de yardımı ile ortadan kaldırılmıştır.

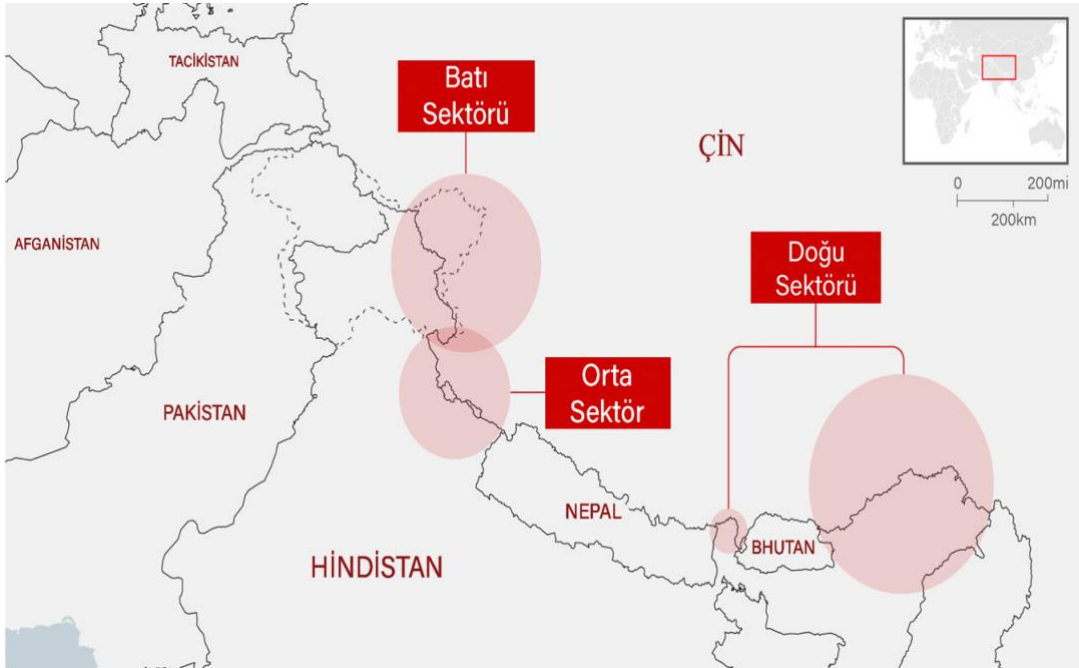
İki devletin resmi kuruluş tarihi itibarıyla başlayan ve uzun yıllar süren sınır anlaşmazlığı 3488 kilometrelik bir alana yayılması nedeniyle uzmanlar tarafından *Batı Sektörü* (*western sector*), *Orta Sektör* (*middle sector*) ve *Doğu Sektörü* (*eastern sector*) olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılmaktadır. *Batı Sektörü*, McCartney-McDonald ve Johnson sınır hatlarını Aksai Chin ve Keşmir²⁵ ve bölgelerini kapsamaktadır. Hindistan, Çin yönetimi altında bulunan Aksai Chin ve Keşmir bölgelerinin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Çin-Hindistan sınırında diğer sektörlere kıyasla daha az sorun yaşanan bölge *Orta Sektör* sınır hattıdır. *Orta Sektör*, Himachal Pradesh ve Uttarakhand bölgelerini kapsamaktadır. İki devletin en az çatışma yaşadığı bu bölge esas olarak Tibet'i içermesi nedeniyle problem oluşturmaktadır. *Doğu Sektörü* ise McMahon Hattı'nı ve iki devlet arasında Aksai Chin'den sonra paylaşılamayan en önemli bölge olan Arunachal Pradesh'i içermektedir. Arunachal Pradesh Hindistan tarafından özerk olarak yönetilmiş, yaşanan sınır çatışmaları neticesinde Hindistan tarafından doğrudan merkeze bağlanmıştır. Çin ve Hindistan'ın ortak sınır hattı üzerinde yürüttüğü çatışma ve rekabet süreci ortak sınırları bulunmayan denizler üzerinde de devam etmiştir. Taraflar kendi bölgesi dışında bulunan deniz alanlarında, birbirlerini dengelemek amacı ile donanma kuvvetlerini geliştirmeye odaklanmış, birçok üs ve liman inşa etmiştir. Çin herhangi bir kara sınırı bulunmayan ve Hindistan tarafından sahiplenilen Hint Okyanusu'na askeri yeteneklerini geliştirecek yatırımlar gerçekleştirmiş, Hindistan ise Güney Çin Denizi (South China Sea-GÇD)'nde Çin karşıtı devletlerle askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir.

²⁵ Pakistan yönetimi altında bulunan ve Çin'e devredilen Keşmir bölgesinin bir bölümü.

3.1.1.Sınır Sorunları

Çin-Hindistan ilişkileri birçok alanda çok boyutlu anlaşmazlıklar üzerine kurulmuştur. Bu anlaşmazlıkların ortaya çıktığı en belirgin ve somut alan *belirlenememiş sınır hatları* sorunudur. İki devlet, dünyanın en yüksek rakımlı en uzun sınırı olan Çin-Hindistan sınırının neredeyse hiçbir bölümü üzerinde uzlaşma sağlayamamıştır. İki devletin paylaştığı bu uzun kara sınırının belirlenememesinin ardında coğrafi şartlar ve yönetimlere bağlı gerekçeler yer almaktadır. Coğrafi açıdan yüksek rakımda yer alan Çin-Hindistan sınırının birçok bölgesi yaşama elverişsiz niteliklere sahiptir. Bu nitelik toplumların bu bölgelere yerleşmesini engellemiş ve bu bölgelerin hangi devlete ait olduğu fikrini belirsizleştirmiştir. İki devlet arasında sınır hattının net bir şekilde belirlenememesinin ikinci sebebi, sınır belirleme çalışmalarını kâğıt üzerinde işaretlemenin ötesine gidememesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada Hindistan yönetimini elinde bulunduran İngiltere'nin büyük bir etkisi bulunmaktadır. İngiltere'nin sınır belirleme çalışmaları, uluslararası konjonktürün yapısı doğrultusunda şekillenmiştir. İngiltere kendi çıkarları doğrultusunda önemli toprak parçalarını Çin ya da Hindistan sınırları içinde göstermiş ve zaman içinde aldığı bu kararlara karşı tersi yönde yeni kararlar alabilmiştir. İngiltere'nin bu yaklaşım modeli kâğıt üzerinde çizilen McCartney-McMahon ve Johnson Hatlarının esas bölgeler üzerinde çizilmesini engellemiştir. Gerçek sınır hattı yerine kâğıt üstünde kalan bu çalışmalar gerçek sınır hattında ortalama beş mil hata payının oluşmasına yol açmıştır (Reeves, 2011: 2). Bu hata payı ve paylaşılamayan büyük toprak parçaları (Aksai Chin-Keşmir-Arunachal Pradesh) Çin-Hindistan ilişkilerinde çözümlenemeyen sınır problemlerinin ana nedeni olmuştur.

Harita 1: Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlık Bölgeleri

Kaynak: Westcoot, 2020.

3.1.1.1. Batı Sektörü

Batı Sektörü, Hindistan kontrolü altında bulunan Jammu-Keşmir bölgesi ile Çin özerk yönetimi altında bulunan Sincan bölgesi arasında yer almaktadır. 2150 kilometre uzunluğa sahip olan bu sektör Çin-Hindistan arasında yaşanan sınır anlaşmazlığının en uzun hattını oluşturmaktadır (Vajiram&Ravi, 2023). Çin ve Hindistan Batı Sektörü'nde iki bölge üzerinde anlaşmazlık yaşamaktadır: Aksai Chin bölgesi ve Pakistan tarafından Çin'e devredilen Keşmir bölgesi. Çin-Hindistan ilişkilerinde en büyük sınır anlaşmazlığı olan *Aksai Chin* bölgesi, Çin tarafından yönetilmekte, Hindistan ise bu bölgenin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Batı Sektörü'nde taraflar arasında sorun oluşturan ikinci bölge *Keşmir* bölgesidir. Esas olarak Hindistan ve Pakistan ilişkilerinde temel problem olan Keşmir Sorunu, Pakistan'ın kontrolünde bulundurduğu Keşmir bölgesinin bir bölümünü Çin'e devretmesi ile Çin-Hindistan sorununa dönüşmüştür. Hindistan, Pakistan tarafından Çin'e devredilen Shaksgam Vadisi'nin kendisine ait olduğunu ileri sürmüş ve Çin ile yaşadığı mevcut sınır anlaşmazlıklarına bir yenisi eklenmiştir. Çin-Hindistan ilişkilerinde sınır hattının belirlenmesi amacıyla çizilen Johnson Hattı, McCartney-McDonald Hattı ve LAC bu sektör kapsamında değerlendirilmiştir. Tarihin farklı dönemlerinde sınır hattının çözümlenmesi amacıyla geliştirilen bu önemli girişimlere rağmen Çin ve Hindistan Aksai Chin, Çin yönetimindeki ve Keşmir iddialarını sürdürmüş ve Batı Sektörü'nün tamamında çatışma ortamının oluşmasına neden olmuştur.

Aksai Chin

Çin ve Hindistan'ın üzerinde uzlaşa sağlayamadığı ve sıcak çatışmalar nedeni ile en fazla sınır probleminin meydana geldiği bölge Aksai Chin bölgesidir. Hindistan'ın kuzeyinde Çin'in ise batısında yer alan bu bölge yüksek rakımı, kurak ve engebeli arazi nitelikleri nedeniyle insan yaşamının sürdürülmesine uygun bir ortam sunmamaktadır. Ortalama yüksekliği 17,000 ile 22,500 fit arasında değişen Aksai Chin topografik olarak çöl niteliğine sahip, yüksek kısımları buzullarla kaplı doğal kaynaklardan yoksun bir bölgedir. Aksai Chin'in insan yaşamına elverişsiz yapısı bölgede yerleşik bir nüfus bulunmasını engellemiş ve bölgeye yönelik egemenlik taleplerinin azalmasına neden olmuştur. Bölge herhangi bir özgün değere sahip olmamasına ve diğer egemen güçler tarafından talep edilmemesine rağmen Çin ve Hindistan arasında oluşan sınır anlaşmazlığının birer öznesi haline gelmiştir. Aksai Chin, tarihsel, siyasal ve ticari nedenlerle Çin ve Hindistan arasında paylaşılamayan bölge niteliği kazanmıştır.

Çin-Hindistan sınırlarının, net bir biçimde çizilememesinde ve iki devlet arasında sınır anlaşmazlıklarının yaşanmasında tarihsel bakımdan İngiltere'nin büyük bir etkisi bulunmaktadır. 19. yüzyılda Hindistan yönetimine egemen olan İngilizler Hindistan sınırlarının geçiş noktaları üzerinde

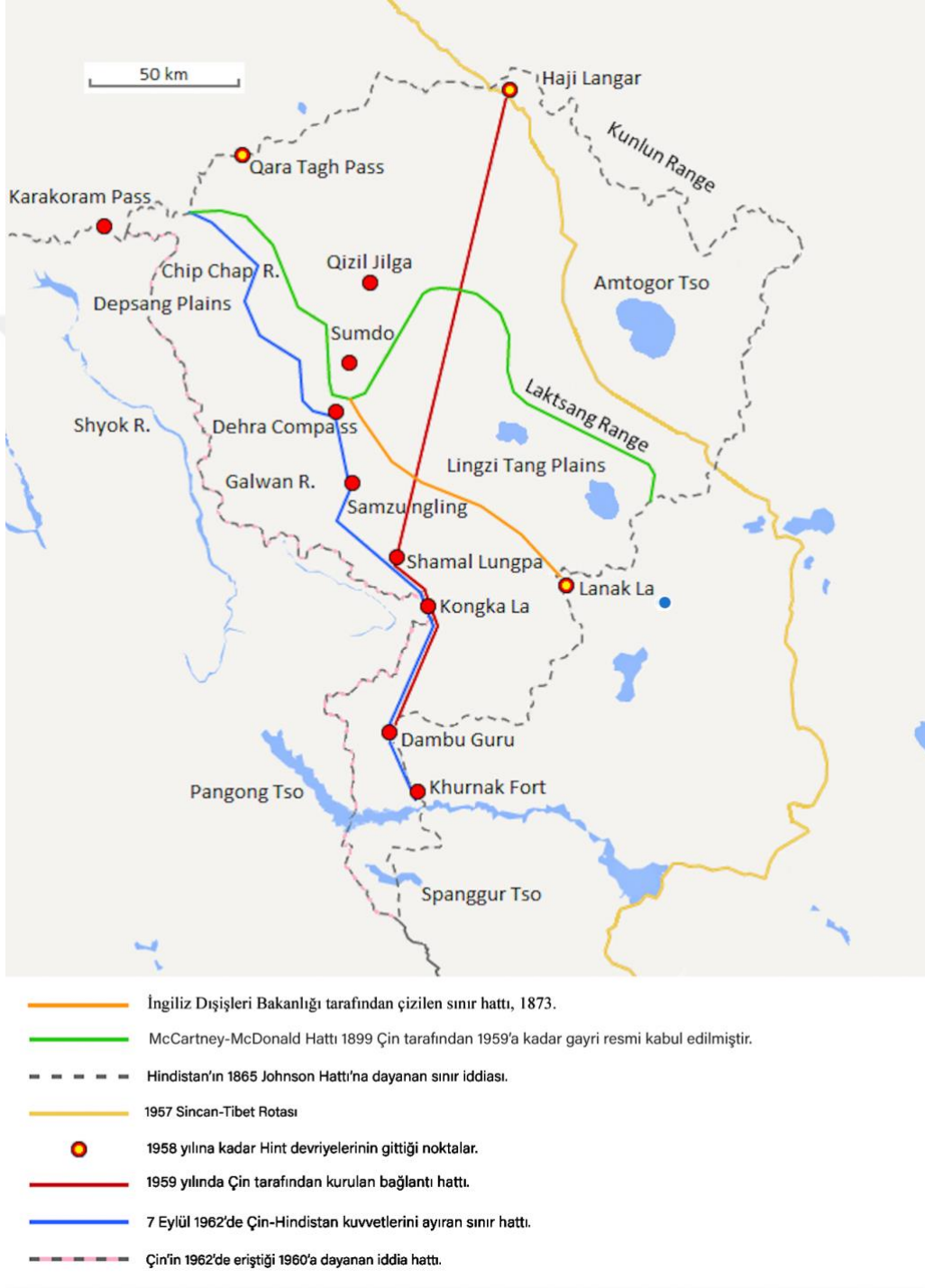
net bir bilgi sahibi değildir (Banerjee, 2022: 160). Uluslararası konjonktürün yönlendirmesi ile İngiliz yönetimi Hindistan sınırlarının net bir şekilde belirlenmesi amacıyla birtakım çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmalar Orta Asya’da yürütülen güç rekabetine bağlı olarak şekillenmiş, Rusya ve Çin’e karşı tampon bölge niteliği ile Aksai Chin Hindistan sınırları içinde kabul edilmiştir (Hoffmann 1987: 38). İngiltere tarafından başlatılan bu çalışmalar güç rekabetinin artış oranına göre şekillenmiş, rekabetin yoğunlaştığı dönemlerde görevlendirmeler artmış rekabetin azaldığı dönemlerde ise görevlendirme çalışmaları rafa kaldırılmıştır. İngiltere benzer koşullar altında tehdit algısının arttığı 1865 yılında *Survey of India*²⁶ memurlarından Sir William Johnson’ı Hindistan’ın Himalaya bölgesinde bulunan sınır hattını belirlemek amacıyla görevlendirmiştir. Johnson, Aksai Chin bölgesini İngiltere’nin 1846 yılında ilhak ettiği Keşmir toprakları içinde kabul etmiş ve kendi adı ile anılan *Johnson Hattı*’nı oluşturmuştur. Johnson tarafından çizilen bu sınır 1897 yılında İngiliz Tümgeneral Sir John Ardagh tarafından Rusya ile Sincan bölgesi üzerinde rekabet edebilmek amacıyla İngiliz Hindistanı’na resmi olarak sunulmuş ve hattın ismi *Ardagh-Johnson Hattı* olarak da anılmaya başlanmıştır. İngiltere tarafından Çin-Hindistan sınırında oluşturulan ilk sınır özelliği taşıyan Johnson Hattı, Hindistan’ın günümüzde de devam eden Aksai Chin iddialarının temel dayanak noktasını oluşturmaktadır. Hindistan, Aksai Chin’in Hindistan yönetimi altında bulunan Keşmir’in bir parçası olduğunu ileri sürmekte ve Johnson Hattı’nı da bu iddiasına kanıt olarak göstermektedir. Çin ise Johnson Hattı’nın Çin tarafından hiçbir dönemde onaylanmadığını ve bu sebeple geçerli olmadığını ileri sürmektedir.

İngiltere tarafından Çin-Hindistan hattında oluşturulan ikinci sınır McCartney-McDonald Hattı’dır. İngiliz Konsolos George McCartney tarafından İngiltere yönetimine önerilen bu sınır hattı 1899 yılında Sir Claude McDonald tarafından Çin yönetimine sunulmuştur. Çin yönetiminin bu teklif karşısında sessiz kalması İngiltere tarafından Çin’in onayı şeklinde yorumlanmıştır. *McCartney-McDonald Hattı* Aksai Chin bölgesinin büyük bir bölümünü Sincan bölgesi içerisinde dolayısıyla Çin yönetiminde kabul etmiştir. Çin’in desteğini almak amacıyla oluşturulan bu hat ile İngiltere, Aksai Chin’in Sincan ve dolayısıyla Çin toprakları altında olduğunu kabul etmiştir (Zongyi, 2020: 227). İngiltere’nin Johnson Hattı’nın aksine bu bölgeyi Çin topraklarında göstermesinin öncelikli nedeni Rusya’nın Orta Asya’da ilerlemesinin Çin aracılığıyla durdurulmasıdır. İngiliz Hindistan’ı McCartney-McDonald hattını 1908 yılına kadar Çin-Hindistan sınırı olarak kabul etmiştir. Çin’de bu dönemde meydana gelen siyasal problemler ve bu duruma bağlı olarak gelişen merkezi iktidarın çöküşü İngiliz Hindistanı’nın sınır hattını Johnson Hattı olarak değiştirmesi yönünde cesaretlendirmiştir. İngiliz Hindistanı’nın benimsediği bu değişiklik İngiltere’nin Hindistan’ı terk ettiği 1947 yılına kadar devam etmiştir. İngiltere Johnson Hattı’nı sınır olarak belirlemesine rağmen Aksai Chin bölgesini kontrol etmek amacıyla herhangi bir girişimde bulunmamıştır (Boruah, 2020:

²⁶ Hindistan’ın araştırılması ve haritalandırılması amacıyla 1767 yılında kurulan Hindistan’ın en eski bilimsel kurumudur (SurveyofIndia, 2023).

313). Çin, İngiliz Hindistan'ı tarafından geliştirilen Johnson Hattı ve McCartney-McDonald Hattı'nı hiçbir dönemde onaylamamıştır.

Harita 2: Çin-Hindistan İlişkilerinde Aksai Chin Sınır Anlaşmazlığının Tarihsel Görünümü

Kaynak: Chopra, 2017, 9.

İngiliz Hindistanı'nın Hindistan sınırlarının netleştirilmesinde önemli bir katkı sunmamış olması Hindistan'ın bağımsızlık sonrası diğer devletler karşısında ileri süreceği sınır hattının da belirsiz olmasına yol açmıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde Başbakan Nehru ve ekibi sınır belirleme çalışmaları başlatmış ve bu çalışmalar kapsamında Keşmir, Nepal, Sikkim, Bhutan ve Assam'ı kendi toprakları içerisinde kabul etmiş, Tibet'i ise Çin-Hindistan sınırında tampon görevi üstlenecek bağımsız bir bölge olarak konumlandırmıştır. Bu kararlar neticesinde Hindistan doğuda McMahon Hattı'nı batıda ise Johnson Hattı'nı sınır olarak benimsemiştir (Zongyi, 2020: 230).

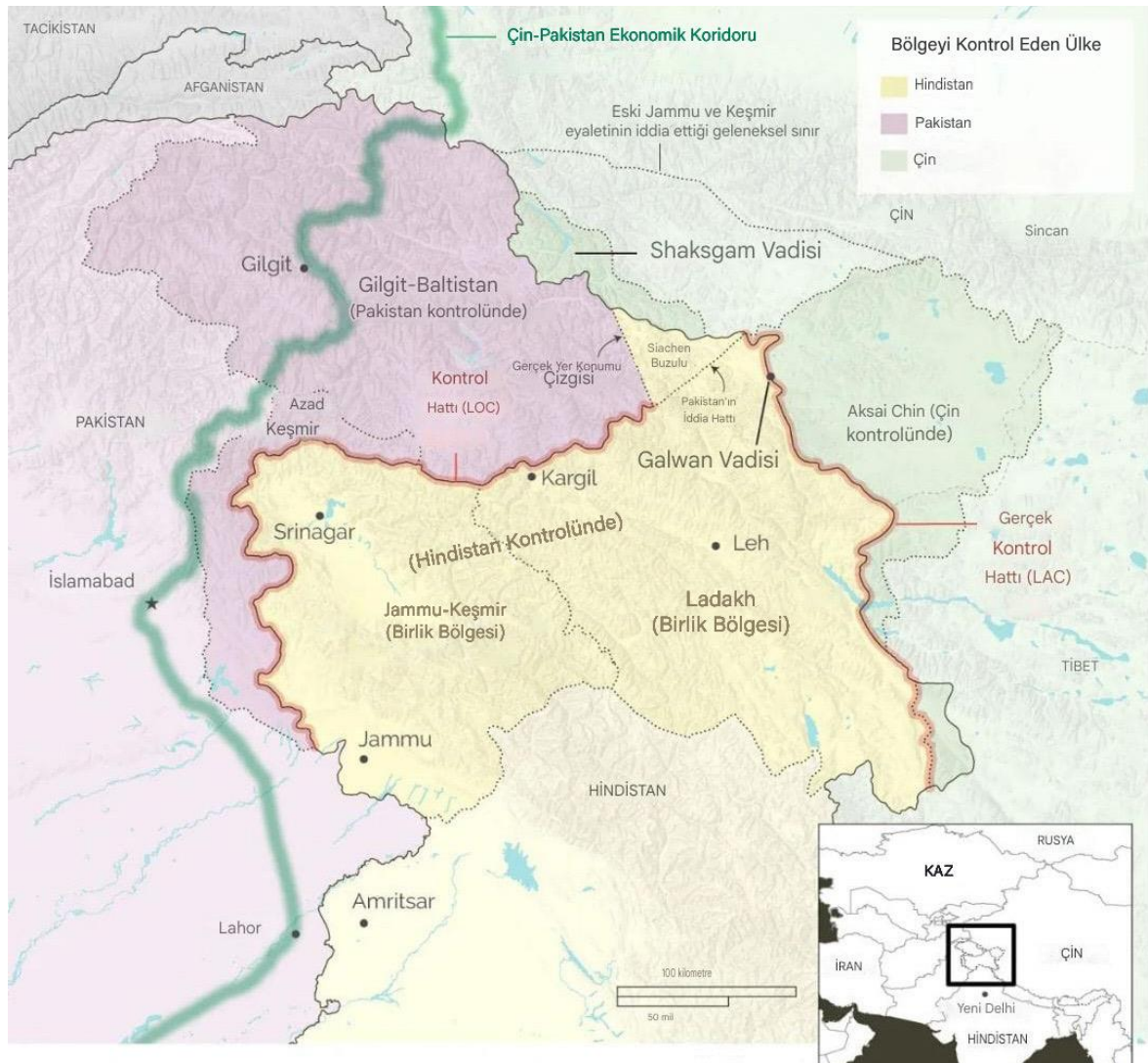
Hindistan yönetimi, Çin-Hindistan arasında kendi inisiyatifiyle belirlediği sınır hattının iki taraf açısından da uygun olduğu kanaatine varmış ve bu gerekçeyle Çin tarafından yapılan ortak sınır belirleme çağrılarını görmezden gelmiştir. Özellikle Başbakan Nehru tek taraflı olarak Çin-Hindistan sınırının belirgin olduğu fikrini benimsemiş ve Çin'in sınır hattına yönelik yaklaşımını göz ardı etmiştir. Hindistan'ın Aksai Chin anlaşmazlığını yok sayması 1962 savaşını oluşturan temel nedenlerden biri olmuştur. Çin, özerk yönetimi altında bulunan Sincan ve Tibet'i birbirine bağlayan 219 no'lu otoyol inşaatına başlamış ve 1957 yılında bu yolun tamamlandığını duyurmuştur. Aksai Chin'den geçen bu otoyolun varlığını Hindistan 1958 yılında fark etmiş ve bölgeden geçen 179 kilometrelik yolun kendisine ait olan Aksai Chin bölgesinden geçtiğini ileri sürmüştür. Aksai Chin bölgesinden geçen otoyol ve Tibet meselesinde yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde iki devlet arasında 1962 savaşı yaşanmış ve savaşın ardından bölgenin hakimiyeti Çin yönetimine geçmiştir. 1962 yılından günümüze Aksai Chin sınırında küçük çaplı askeri anlaşmazlıklar meydana gelmiş fakat Çin bölgenin kontrolünü elinde tutmayı başarmıştır. Aksai Chin günümüzde Çin'e bağlı Sincan Özerk Yönetimi altında bulunmakta ve dolayısıyla Çin tarafından yönetilmektedir. Hindistan'ın Aksai Chin bölgesi üzerinde ileri sürdüğü hak iddiası "ulusal mirastan haksız yere çalınmış topraklar" fikri ve söylemiyle canlı tutulmaktadır (Hoffmann, 1987: 38).

Keşmir

Hindistan-Pakistan arasında 1947 yılından bu yana problem oluşturan ve iki devlet arasında paylaşılamayan Keşmir, iki devlet arasında meydana gelen birçok çatışma ve savaşın temel sebeplerinden birini oluşturan önemli bir bölgedir. Hindistan yönetimini elinde bulunduran İngilizler, Hindistan topraklarından çekilmeden önce bölgenin iki farklı dini grup olan Müslümanlar ve Hindular arasında Hindistan ve Pakistan devletleri olarak bölünmesi yönünde karar almış ve resmi olarak Hindistan ve Pakistan devletlerinin kuruluşuna öncülük etmişlerdir. Bu karar doğrultusunda Hindistan ve Pakistan arasında bulunan 565 prensliğe istedikleri devlete katılma hakkı tanınmış ve bu prensliklerin hangi devlete katılacaklarına dair kararlarının açıklanmasını talep etmişlerdir. 565 prensliğin 562'si hangi devlete katılacağını açıklamış fakat 3 prenslik (Haydarabad, Junagadh ve Keşmir) katılacağı devlet konusunda bir karara varamamıştır (Zaidi, 2003: 63). Bu belirsizlikten

rahatsız olan Hindistan yönetimi Haydarabad ve Junagadh bölgelerine askeri operasyon düzenlemiş ve bu iki bölgeyi Hindistan topraklarına katmıştır. 564 prensliğin aksine Keşmir prensliği bağlanacağı devlete karar verememiştir. Bu belirsizlik Hindistan-Pakistan ilişkilerinde ‘*Keşmir sorunu*’ olarak adlandırılan ve birçok çatışma ve savaşın yaşanmasına yol açan sürecin başlamasına neden olmuştur.

Harita 3: Keşmir'in Jeopolitik Bölünmesi

Kaynak: Bokhari, 2020.

Keşmir, çoğunlukla Müslüman halkın yaşadığı fakat Hindular tarafından yönetilen Jammu-Keşmir-Poonch-Ladakh-Baltistan ve Gilgit-Hunza-Nagar bölgelerinden oluşan bir prensliktir. 1947 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı verilerine göre halkın %77'si Müslüman, %20'si Hindu ve %13'ü Sih-Budist-Hristiyan gruplardan oluşmaktadır (Chohan ve Aamir, 2020: 163). Çoğunluğu

oluşturan Müslümanlar Pakistan'a katılmak istemiş fakat yönetimde bulunan Kral Hindu Hari Singh Pakistan'a katılması durumunda Hinduların azınlık konumuna düşmesinden, Hindistan'a katılması durumunda ise Müslümanların ayaklanmasından endişe etmiştir. Keşmir'in hangi devlete katılacağına dair belirsizlik çözülmeden Keşmir yönetimi Müslüman halktan silahlarını teslim etmesini istemiştir. Keşmir yönetiminin bu talebinden kısa bir süre sonra Müslüman halktan toplanan silahların Hindu halka dağıtılacağına dair söylemler yayılmış ve bu iddialar karşısında güvenlik endişesi yaşayan Müslümanlar büyük çapta protesto gösterilerine başlamıştır. Müslüman halk bu protestolara ek olarak Hindu toprak ağaları tarafından dayatılan ağır vergilere karşı da ayaklanmış, bu ayaklanmayı kontrol altına almak isteyen Keşmir yönetimi ise Müslüman halka yoğun bir şekilde şiddet uygulamıştır. Müslümanlar tarafından başlatılan isyanın başında bulunan önemli liderler Pakistan'a sığınmış ve Pakistan'dan bu isyana destek vermeleri konusunda yardım talep etmişlerdir. Pakistan, isyancılara silah kullanımı ve savaş taktikleri konusunda eğitim vermiş ve Keşmirli Müslümanların ayaklanması bu desteklerle birlikte silahlı bir isyana dönüşmüştür. İsyanın hızlıca ilerlemesi nedeniyle güç durumda kalan Kral Singh ayaklanmayı bastırmak amacıyla Hindistan'dan yardım istemiş, Hindistan ise Keşmir'e *Katılım Anlaşması*'nın imzalanması şartı ile yardım edeceğini bildirmiştir. Esas olarak Kral Singh Keşmir'in bağımsız kalmasını planlamış fakat olayların hızlı gelişimi Singh'e Hindistan ile Katılım Anlaşması'nı imzalamaktan başka seçenek bırakmamıştır (Mukhtar, 2021: 185). Hindistan ve Keşmir Prenslığı arasında imzalanan Katılım Anlaşması'nın ardından Hindistan'ın bölgeye yönelik müdahalesi başlamıştır. Müslüman halka destek veren Pakistan ve Keşmir prensliği ile anlaşma imzalayan Hindistan, Keşmir bölgesinde savaşılmaya başlamıştır. Hindistan-Pakistan arasında Keşmir nedeniyle yaşanan bu ilk savaş 1 Ocak 1949 yılında BM'nin arabuluculuğunda bölgede bir sınır hattı belirlenmesi ile sona ermiştir. BM kararları doğrultusunda her iki devletin de Keşmir bölgesinden askerlerini geri çekmesi ve Keşmir'in katılacağı devletin plebisit ile belirlenmesi konularında uzlaşmaya varılmıştır. Fakat Hindistan ve Pakistan alınan BM kararlarına uymamış ve bölgede bulunan askerlerin çekilmesine dair kararı reddetmiştir. Hindistan kontrolü altına aldığı Keşmir bölgesine Jammu-Keşmir, Pakistan ise kontrolü altına aldığı Keşmir bölgesine Azad-Keşmir ismini vermiştir. Nehru, 1947 yılında BM Güvenlik Konseyi yönergeleri uyarınca Keşmir'in geleceğine Keşmir halkının arzusu doğrultusunda karar verileceği sözünü vermiş fakat halk oylamasına gitme konusundaki taahhüdünü hiçbir zaman yerine getirememiştir (Kolappan, 2019).

Hindistan ve Pakistan Keşmir nedeniyle ikinci savaşını 1965 yılında gerçekleştirmiş ve savaş ABD ve SSCB'nin arabuluculuğuyla sona ermiştir. İkinci Keşmir Savaşı olarak adlandırılan bu savaşta çok sayıda asker hayatını kaybetmiş ve önemli oranda askeri teçhizat kullanılmıştır. İkinci Keşmir Savaşı'nda taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamamış ve bu sebeple sınır hattında büyük değişiklikler yaşanmamıştır. İki devlet arasında gerçekleşen üçüncü savaş görünürde Bangladeş (Doğu Pakistan), temelde ise Keşmir anlaşmazlığı nedeniyle 1971 yılında gerçekleşmiştir. Bangladeş, bağımsızlığını elde etmek amacıyla Pakistan'a karşı savaşmış ve bu savaşta Hindistan

Bangladeş'e destek vermiştir. Savaş, Pakistan-Bangladeş Savaş'ndan ziyade Hindistan-Pakistan Savaş'na dönüşmüş ve Pakistan bu savaşı kaybetmiştir. Savaş sonunda Bangladeş bağımsız bir devlet olarak kurulmuş ve Hindistan-Pakistan düşmanlığı ileri bir seviyeye taşınmıştır.

Hindistan-Pakistan ilişkileri Keşmir anlaşmazlığı nedeniyle bozulmuş ve Hindistan bağımsızlık savaşında Bangladeş'i destekleyerek Pakistan'la savaşmıştır. Bu neden sonuç ilişkisi 1971 Hindistan-Pakistan Savaş'ının esas nedeninin Keşmir sorunu olduğu çıkarımlarının yapılmasına ve dolayısıyla bu savaşın 'III. Keşmir Savaşı' olarak anılmasına neden olmuştur. Hindistan-Pakistan ilişkilerinde Keşmir nedeniyle yaşanan dördüncü savaş Jammu-Keşmir bölgesinin Kargil tepelerinde Pakistan askerlerinin kontrol hattını geçmesi nedeniyle 1999 yılında başlamıştır. Kargil Savaşı, Hindistan'ın askeri operasyonları ve uluslararası kamuoyunun Pakistan'a baskısı nedeniyle 26 Temmuz 1999'da iki tarafın anlaşmasıyla sona ermiştir. Bölge zerindeki anlaşmazlıklar günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Keşmir'in 1947 yılında Hindistan'a katılımı koşullu olmuş ve bir halk oylaması şartına bağlanmış ve bu nedenle de diğer Hindistan devletlerine göre farklı bir anayasal statüye sahip olmuştur. Hindistan Jammu-Keşmir bölgesine özel statü veren 370. maddeyi 5 Ağustos 2019 tarihinde anayasadan çıkarmış ve Jammu-Keşmir bölgesini Hindistan'ın sıradan bir bölgesi haline getirmiştir. Pakistan yönetimi ise bu girişimi kınamış ve bu durumun yasadışı olduğunu ifade etmiştir.

Keşmir probleminin Hindistan ve Pakistan dışında üçüncü bir taraf devleti bulunmaktadır. Bu devlet Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Çin, 1950'li yıllarda Hindistan-Pakistan ilişkilerine tarafsız bir tutum benimsemiş fakat bu yaklaşım Hindistan ile kötüleşen ilişkiler ve 1962 Çin-Hindistan Savaşı doğrultusunda Pakistan yanlısı bir politikaya dnşmştir. Pakistan, Hindistan'ın ABD ile gelişen ilişkileri karşısında güçlü bir müttefik arayışına girmiş ve en iyi mttefin Çin olduğuna karar vermiştir. Pakistan, yönetimi altındaki Keşmir'in Hunza-Gilgit bölgesinde bulunan Shaksgam Vadisi'ni sınır belirleme çalışmaları kapsamında Çin'e devretmiştir. Pakistan'ın Hindistan ile paylaşmadığı Keşmir'in bir kısmını Çin'e devretmesinin temelinde orta ve uzun vadeli politikalar yer almaktadır. Pakistan öncelikle yönetimi altında bulunan Keşmir topraklarına meşruiyet kazandırmayı hedeflemiştir. Çin, 1950'li yıllarda sınır belirleme çalışmaları başlatmış ve Çin sınırlarını ileri süren haritalar yayımlamıştır. Pakistan, Çin'in paylaştığı sınırların kendisine ait bölgeleri içermesi nedeniyle endişe etmiş ve sınırında yeni bir çatışma alanı oluşturmaktan imtina etmiştir. Pakistan mevcut uluslararası konjonktür çerçevesinde Çin ile barışıl yollardan anlaşmayı amaçlamış ve sınırların belirlenmesi amacıyla Çin'li yetkilileri Pakistan'a davet etmiştir. Çin, 1962 yılında bu görüşmeleri kabul etmiş ve Çin-Pakistan sınır görüşmeleri resmi olarak başlamıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde 1963 yılında Çin-Pakistan Anlaşması imzalanmış ve anlaşma kapsamında Pakistan, Keşmir bölgesinde bulunan Shaksgam Vadisi'ni Çin'e devretmiş ve Çin savaşmadan 750 milkare (1942 km2) arazi elde etmiştir (Chinoy, 2020: 12). Çin, Shaksgam Vadisi'ni almış ve Pakistan yönetimi altında bulunan Keşmir bölgesini Pakistan ile sınır hattı kabul etmiştir.

Bu anlaşma doğrultusunda Hindistan'ın hak iddia ettiği toprakların bir kısmı Çin sınırlarına geçmiş, Pakistan'da kalan kısımlar ise Çin tarafından tanınarak meşruiyet kazanmıştır. Pakistan, Hindistan ile kötüleşen ilişkilerinde güçlü bir konum elde etmek amacıyla iyi bir müttefik desteği sağlamak istemiş ve bunu da Çin ile anlaşma yaparak başarmıştır. Çin-Pakistan arasında gelişen ilişkiler Hindistan-Çin ilişkilerinde halihazırda var olan sınır problemlerine bir yenisinin eklenmesine sebep olmuştur. Hindistan, Pakistan'ın Çin'de devrettiği Shaksgam Vadisi'nin Keşmir toprağı olması nedeniyle kendisine ait olduğunu ve bu sebeple 1963 Çin-Pakistan Anlaşması'nın geçersiz olduğunu ileri sürmüştür. Çin-Hindistan sınır anlaşmazlığının üç boyutu (hukuki, uluslararası konjonktür ve iç politika) Keşmir sınır sorunu ile daha da karmaşık bir yapıya dönüşmüştür (Liu, 2021: 5). Çin, halihazırda paylaşılamayan Keşmir bölgesinde toprak kazanımıyla anlaşmazlığın üçüncü tarafı olmuş ve kazanımlarını korumak amacıyla *Keşmir Sorunu*'nda tarafsızlığını kaybetmiştir.

3.1.1.2. Orta Sektör

Orta Sektör, Hindistan'ın Himachal Pradesh ve Uttarakhand eyaletleri ile Çin özerk yönetimi altında bulunan Tibet bölgesi arasında geçen sınır hattını ifade etmektedir. Bu sektör, Doğu ve Batı sektörlerine kıyasla daha az sınır anlaşmazlıklarının meydana geldiği sınır hattı olarak bilinmektedir. 1962 Çin-Hindistan Savaşı'nın temel sebeplerinde biri olan Tibet bölgesi bu sektör kapsamında yer almaktadır. Tibet'in bağımsızlık mücadelesi ve Çin'in Tibet'i kendine ait bir bölge olarak kabul etmesi uzun yıllar süren bir anlaşmazlığın başlamasına yol açmıştır. Çin, 1950 yılında topraklarının tarihsel bakımdan Çin'e ait olduğu iddiasıyla Tibet'i işgal etmiştir. Çin'in işgaline karşı çıkan Tibet halkı ise Himachal Pradesh sınırından geçmiş ve Hindistan'dan sığınma hakkı talep etmiştir. Hindistan, Drahtamsala eyaletinde Tibet halkının sürgün hükümeti kurmasına izin vermiştir. Sınırdaki yaşanan bu problemlerin yanı sıra Çin, Hindistan'ın Himachal Pradesh ve Uttarakhand eyaletlerinde yer alan bazı bölgelerin Tibet topraklarına ait olduğu iddiası ile bu bölgeleri Hindistan'dan talep etmiş ve Hindistan bu talebi reddetmiştir. Orta Sektör'de yer alan taleplerin diğer taleplere oranla daha küçük bölgeler üzerine ileri sürülmesi bu bölgede uluslararası sınırların daha kolay çizileceği yönünde bir algının oluşmasına yol açmaktadır. Çin, çıkarları doğrultusunda Hindistan ile olası bir sınır anlaşmasının tek seferde ve bir bütün halinde gerçekleşmesini talep etmektedir (Indiatoday, 2022). Çin'in daha fazla kazanım elde etmek amacıyla benimsediği bu yaklaşımı netleştirilmesi en kolay sınır hattı olan Orta Sektör de dahi çözüme ulaşmayı engellemiş ve Çin-Hindistan ilişkilerinde üzerinde uzlaşılamayan sınır problemlerine 625 kilometre daha eklenmesine neden olmuştur (Studyiq, 2023).

Tibet Sorunu

Tibet, Asya kıtasının yedi büyük nehir kaynağına ev sahipliği yapması ve Çin-Hindistan arasında tampon bölge görevi görmesi nedeniyle stratejik niteliği yüksek bir konumda yer almaktadır. Çin, Hindistan ile sınırında oluşabilecek herhangi bir güvenlik meselesini önlemek ve tarımsal faaliyetleri için gerekli olan nehir kaynaklarını korumak amacıyla Tibet bölgesine egemen olmak istemekte ve tarihsel olarak Tibet'in kendi toprakları olduğunu iddia etmektedir. Çin toplumu Tibet'i, Himalayaların güneyinden gelebilecek olası istilalar karşısında Çin'e siper edilecek bir bölge olarak görmekte ve bu nedenle Çin'in ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmektedir. Çin perspektifine göre Tibet tarihin hiçbir döneminde güvenli olmayan Çin'in arka kapısıdır (Sikri, 2011: 58). Çin'in Tibet iddiaları karşısında Hindistan ise Çin'in Tibet-Hindistan sınırına müdahale etmesinden ve güvenliğine yönelik tehditlerden endişe etmektedir. Tibet ise, kültürel ve tarihsel olarak kendini Çin toplumundan farklı ve bağımsız bir toplum olarak kabul etmektedir. Günümüzde de varlığını sürdüren *Tibet'in statü meselesi* sorunu, Çin-Hindistan ilişkilerinin yönünü belirleyen temel problemlerden birini oluşturmaktadır.

Harita 4: Tibet

Kaynak: PRM, (t.y.).

Tibet, VII. yüzyılda Kral Song-tsen Gampo'nun Batı Çin'i işgal etmesiyle bağımsızlığını kazanmış ve IX. yüzyıla kadar Hint dini ve kültürel etkisi altına girmiştir. Tibet tarihi açısından önemli etkiye sahip Budizm inancı bu dönemde benimsenmiştir. Budizm inancı, savaşçı bir toplum

olan Tibet halkını barışçıl bir topluma dönüştürmüştür. Bu dönüşüm içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı dışarıdan destek ihtiyacını ortaya çıkarmış ve Tibet, XIII. Yüzyıl itibarıyla Moğollara haraç ödeyerek güvenliğini sağlamıştır. Moğollar ise Tibet'in Budist rahiplerinden destek almış ve iki devlet arasında "patron-rahip" ilişkisi kurulmuştur (Indurthy, 2016: 46). XVIII. Yüzyılın ilk yıllarında Tibet'in kutsal kabul edilen Lhasa şehri Eleuth Tatarları tarafından işgal edilmiş ve Tibet yönetimi, işgali sonlandırmak amacıyla Çin yönetiminden yardım talep etmiştir. Çin, 1720 yılında büyük bir ordu göndererek Lhasa'da Tibet'in konumunu sağlamlaştırmasına yardımcı olmuş ve bu yardım karşılığında da Tibet'te geniş yetkilere sahip iki temsilci görevlendirmiştir. Çin bu iki temsilci aracılığıyla Tibet üzerinde 1912 yılına kadar devam edecek otorite hakkını elde etmiştir.

İngiltere, XX. yüzyılın ilk yıllarında Asya'da Rusya ile egemenlik mücadelesine girmiştir. Çin baskısından rahatsız olan Tibet'in Rusya'ya yönelmesinden ve sömürgesi Hindistan'ın bu durumdan zarar görmesinden endişelenen İngiltere, Lhasa'ya girmiştir. Tibet yönetimi, İngiliz birliklerinin ilerleyişini durdurmak amacıyla İngiltere'ye birtakım imtiyazlar vermiştir. 1907'de İngiltere ve Rusya, Tibet'i karşılıklı etki alanlarından çıkarmak amacıyla Tibet'i Çin'in egemenliği altında bir bölge olarak tanımlamış ve ortak bir anlaşma imzalamışlardır. Tibet ilk kez bu anlaşma ile Çin egemenliği altında tanınmıştır. Çin egemenliğini kabul etmeyen Tibet toplumu isyan hareketi başlatmıştır. Çin bu isyanları bastırmak amacıyla 1909 yılında Tibet'i işgal etmiştir. 1911 yılında Çin'de yönetime karşı başlayan ayaklanma Çin'in Tibet üzerindeki kontrolünün gevşemesine ve bu kontrolün 1912 yılında tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır. Çin, Tibet ve İngiltere 1914 yılında Simla Konferansı'nda uzlaşma sağlamak amacıyla Hindistan'da bir araya gelmiştir. Simla Anlaşması'nda Çin'in Tibet üzerindeki egemenliği tanınmış ve Tibet'in Çin'in iç eyaletlerinden birine dönüştürülemeyeceği belirtilmiştir (Feer, 1953: 370). Hindistan Dışişleri Bakanı Henry McMahon, Tibet'i iç ve dış olmak üzere ikiye ayıran bir plan hazırlamış ve bu plan üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Simla Anlaşmasının ardından İngiltere ve Tibet ile sınırların belirlendiği ayrı bir anlaşma yapılmıştır. Bu sınır hattı McMahon sınır hattı olarak tanımlanmıştır. Simla Anlaşmasına katılan Çin temsilcisi anlaşmayı paraflamış fakat Çin yönetimi anlaşmayı onaylamamıştır. Çin, Simla anlaşmasını İngiltere tarafından güçsüz konumda bulunan Çin'e dayatılmış "eşitsiz bir anlaşma" olarak kınamıştır (Indurthy, 2016: 49). Konferansın ardından başlayan I. Dünya Savaşı, Çin'de meydana gelen iç karışıklıklar ve II. Dünya Savaşı gibi uluslararası etkisi yüksek meseleler Tibet'i gündemden düşürmüş ve Tibet, Çin tarafından ilhak edildiği 1950 yılına kadar egemen bir ulus olarak varlığını sürdürmüştür.

1949 yılında komünist yönetim altında kurulan Çin, kendi içerisinde otoritesini sağlamlaştırmış, yönünü Tibet'e çevirmiş ve her fırsatta Tibet'i ilhak edeceğine dair sinyaller vermiştir. Bu sırada Hindistan Başbakanı Nehru ise Çin-Tibet ilişkilerinin barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine dair Çin'e çağrıda bulunmuş ve sınırların 1914 Mc Mahon Anlaşması ile belirlendiğini

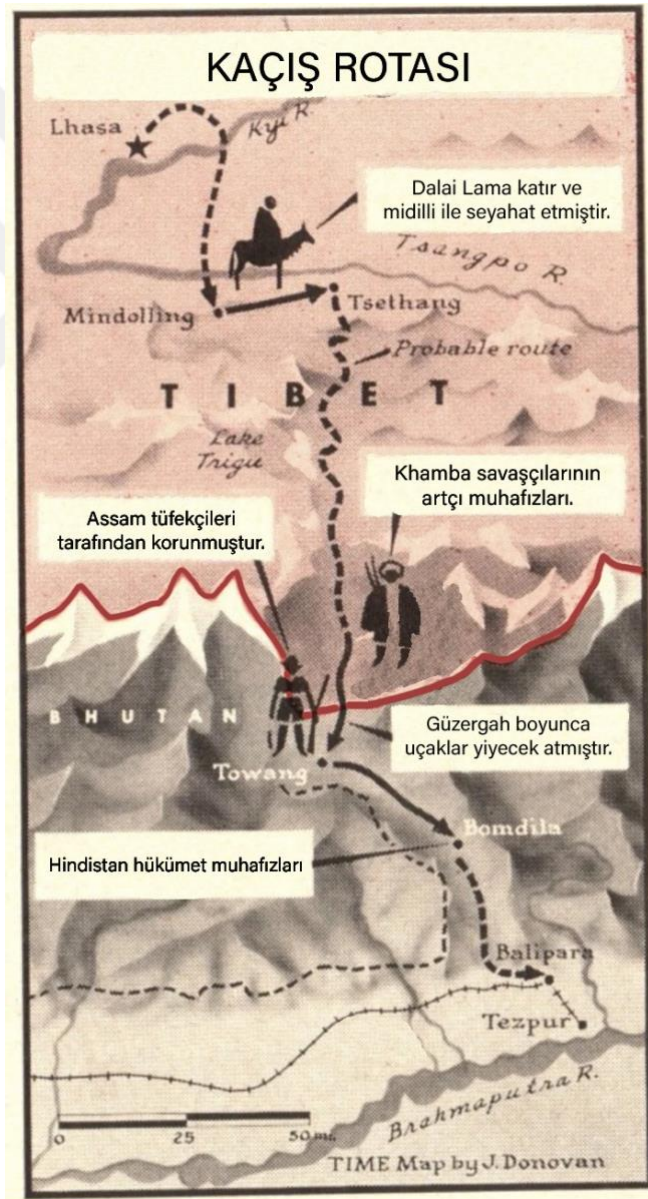
vurgulamıştır. Çin ise bu çağrı karşısında Mc Mahon Anlaşması'nı tanımadığını açıklamıştır. Çin'in bu anlaşmayı kabul etmesi Tibet'in anlaşma yapma yetkisini dolayısıyla bağımsız bir devlet niteliğini kabul etmesi anlamını taşımaktadır. Bu durumun kabul edilmesi Tibet'in komünistler tarafından ele geçirilmesinin yasal ve ahlaki temellerini sarsacağı endişesini ortaya çıkarmıştır (Norbu, 1997: 1089). Çin yönetimi Hindistan'a Tibet'in ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu meselenin Çin'in iç sorunu olduğunu ifade etmiştir. Çin, 7 Ekim 1950 yılında Tibet'i işgal etmiş, Tibet 15 Ekim'de Çin'e teslim olmuş ve Çin 1912 yılında kaybettiği Tibet egemenliğini yeniden elde etmiştir. 1951 yılında Tibet, Çin yönetimi tarafından yapılan baskı sonucu 17 maddelik bir anlaşma imzalamış ve bu anlaşma ile Tibet'in özerkliği Çin tarafından garanti altına alınmıştır. Çin bu anlaşma ile Budist dinine saygı duyduğunu kabul etmiştir (Shetty, 2017). Hindistan Tibet'e yapılacak herhangi bir askeri hareketin kendi sınırlarında huzursuzluk oluşturacağı bilinci ile hareket etmiş fakat Çin ile iyi ilişkiler geliştirme isteği ve bu işgali durdurabilecek irade ve imkana sahip olmaması nedeniyle bu ilhaka sessiz kalmıştır (Pokharna, 2009: 617).

Çin ve Hindistan, 1954 yılında Tibet-Hindistan arasında uygulanacak ticaret anlaşmasını imzalamak için bir araya gelmiştir. Anlaşmada 'Çin'in Tibet bölgesi' ibaresi yer almış ve Hindistan ilk kez resmi bir belgede Tibet'i Çin'in ayrılmaz bir parçası olarak tanımıştır. Bu anlaşma ile Tibet ilk kez bir devlet tarafından Çin Halk Cumhuriyeti'nin egemenliği altında tanınmıştır (Bandyopadhyaya, 1962: 387). Hindistan, Tibet'te yıllar süren büyük bir titizlikle elde ettiği tüm haklardan, tek taraflı olarak, tek bir kararla vazgeçmiş ve karşılığında herhangi bir talepte de bulunmamıştır (Kalha, 2012: 15). Bu dönem Çin-Hindistan ilişkilerinin en iyi düzeyde olduğu yıllardır.

Çin uluslararası tepkileri önlemek amacıyla Tibet'te komünist yönetim kurmamış ve 14. Dalai Lama Tenzin Gyatso'yu Tibet Özerk başkanı olarak tanımıştır. Tibet halkı ise Çin egemenliğini reddetmiş ve belirli bölgelerde Çin'e karşı isyan hareketi başlatmıştır. Bu isyan hareketlerini bastırmakta güçlük çeken Dalai Lama Çin'den yardım istemiş, Çin bu isyanları sert bir şekilde bastırmış ve Budist inancın güçlü olduğu bölgede önemli Manastırları bombalamıştır. Çin bu isyanlara tepki olarak Tibet'te komünist otoriteyi kurmak istemiş bu talebi kabul etmeyen 14. Dalai Lama beraberindeki birkaç bin Tibetli ile Lhasa'da bulunan Potala Sarayı'ndan 1959 yılında kaçmıştır. Dalai Lama ve beraberindeki Tibet halkı, Tibet'in dağlık ve zorlu iklim şartlarında yerel halktan destek alarak Çinli askerlere yakalanmadan Tibet'ten kaçmışlardır. İki haftalık yolculuğun sonunda Hindistan'ın Himachal Pradesh eyaletine bağlı Tawang sınırından geçmiş ve Hindistan'dan sığınma hakkı talep etmiştir. Hindistan, Çin ile ilişkilerini olumsuz etkileyeceğinin bilincinde olmasına rağmen yine de Dalai Lama ve beraberindeki Tibet halkına sığınma hakkı vermiştir. Hindistan tarafından sığınma hakkının verilmesinin ardında üç temel neden bulunmaktadır. Öncelikle sığınma hakkı insani bir hak olarak kabul edilmektedir. Hindistan insan hakları hukuku gereği bu talebi kabul etmiştir. İkinci olarak Çin, Tibet isyanını bastırırken Hindistan sınırına

yaklaşmış ve 1959 yılının son aylarında Hindistan ile sınırda büyük çapta çatışmalar meydana gelmiştir. Bu durum Hindistan halkında Çin'e karşı büyük tepkinin oluşmasına neden olmuş ve Nehru'nun Çin ile uzlaşma ihtimali tamamen ortadan kalkmıştır. Son neden ise Hindistan ve Tibet halkları arasında gelişen tarihsel bağdır. Hindistan halkı ruhani liderliği sebebiyle Dalai Lama'ya büyük bir saygı duymaktadır. Nehru sığınma talebini geri çevirmesi durumunda kendi halkının vereceği tepkiden ve siyasi kariyerinin bitmesinden çekinmiştir (Kalha, 2012: 19). Hindistan yönetimi sayılan gerekçeler nedeni ile Dalai Lama ve beraberindeki Tibet halkına Dharamsala'ya yerleşme ve burada sürgün hükümeti kurma izni vermiştir.

Harita 5: 14. Dalai Lama'nın Tibet'ten Hindistan'a Kaçış Rotası

Kaynak:Mapsontheweb, 2021.

Tibet'te yaşanan isyan ve Hindistan'ın sürgündeki Tibet hükümetine kapılarını açması Çin-Hindistan sınırında küçük çapta çatışmaların artmasına neden olmuştur. Çin bu gelişmelerin arkasında Hindistan'ın olduğu ve Hindistan'ın bu emirleri İngiltere'den aldığı fikri ile hareket etmiştir. Çin ve Hindistan birbirlerine Ekim 1959-Mart 1960 tarihleri arasında toplamda 30 nota, 8 mektup ve 6 memorandum göndermiştir (Norbu, 1997: 1086). Altı aylık bir sürede oluşan diplomasi faaliyetlerinin yoğunluğu, Çin-Hindistan ilişkilerinde Tibet sorununun önemini ortaya koymuştur. Yoğun diplomatik görüşmelere rağmen Tibet sorunu çözülmemiş ve bu durum 1962 yılında yaşanan Çin-Hindistan Savaşı'nın temel nedenlerinden biri olmuştur.

Hindistan 1947-1953 arası dönemde Tibet'e yönelik iki önemli politika izlemiştir: Tibet'in uluslararası statüsünün güçlendirilmesi ve Çin'in Tibet'e askeri müdahalesinin engellenmesi. Hindistan 1954-1959 arası dönemde ise Pekin'in Tibet'e özerlik vermesi ve Tibet'teki Çin askeri varlığının azaltılmasına yönelik bir politika izlemiştir. Hindistan'ın 1950'li yıllarda Çin'i yatıştırmak amacıyla uyguladığı Tibet politikası 1962 yenilgisi ile yerini Tibet direnişini destekleme politikasına bırakmıştır. Hindistan bu tarihten sonra Tibet direnişini açıkça desteklemiş ve uluslararası alanda Çin'e yönelik baskı oluşturmaya çalışmıştır. Hindistan'da bulunan Tibetli gençler Çinli askerlere karşı eğitilmiş ve bu gençlerle sınır kuvvetleri oluşturulmuştur. Hindistan, Tibet yanlısı duruşunu 1970-1971 Bangladeş Savaşı'na kadar sürdürmüş, bu tarihten sonra ise bu yaklaşımını değiştirmiştir. Bangladeş Savaşı ve 1971 Hindistan-Pakistan Savaşı sonucu Hindistan'ın öncelikli sorunu Pakistan meselesi olmuştur. Hindistan bu problemin çözülmesi amacıyla Çin ile iyi ilişkiler geliştirmeye odaklanmış ve Hindistan dış politikasında Tibet meselesi arka planda kalmıştır. 1988 yılında Rajiv Gandhi Çin'e ziyaret gerçekleştirmiş ve iki devletin imzası ile ortak bir bildiri yayımlanmıştır. Hindistan bu bildiriyle Tibet'i Çin'in özerk bir eyaleti olarak tanımış ve Hindistan topraklarında Çin karşıtı eylemlere izin verilmeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur (Pokharna, 2009: 620).

Tibet meselesi güncel olarak Çin-Hindistan ilişkilerinde çözülmemiş problemli alanlar arasında varlığını sürdürmektedir. Hindistan Tibet'i resmi olarak Çin'in özerk bir eyaleti olarak tanımış fakat Çin'in Tibet'e dair endişeleri ortadan kalkmamıştır. Dalai Lama ve yaklaşık 150 bin Tibetli mülteci Hindistan'da ikamet etmeye devam etmektedir. Tibet'te Çin'e tepki olarak 1988, 1992 ve 2008 yıllarında kitlesel ayaklanmalar gerçekleşmiş ve Çin bu ayaklanmaları bastırmıştır. Çin baskısına ve Dalai Lama'nın sürgününe tepki olarak 2011 yılından bu yana 130'dan fazla Tibetli kendini ateşe vermiştir (Bork, 2015: 54). Çin, Dalai Lama ve Tibet toplumu ile herhangi bir uzlaşa sağlayamamıştır. Dalai Lama Tibet'in demokratik olarak seçilmiş yasama, yürütme ve bağımsız yargıdan oluşmasını talep etmektedir. Çin ise Tibet konusunda müzakerelere başlamanın ilk koşulunun Tibet'i Çin bir parçası olarak kabul edilmesi koşuluna bağlamıştır. İki tarafın birbirinin karşıtı olan talepte bulunması Tibet sorununun çözümünü imkânsız hale getirmektedir.

Himachal Pradesh ve Uttarakhand

Çin, Hindistan kontrolü altında bulunan Himachal Pradesh ve Uttarakhand eyaletlerinin bir kısmının özerkliği altında bulunan Tibet'e ait olduğunu iddia etmekte ve bu bölgeleri Hindistan'dan talep etmektedir. Çin, Himachal Pradesh ve Uttarakhand Eyaletlerinde yer alan Lahaul, Spiti, Tashigang-Shipki La, Sang, Nelang, Pulam Sumda bölgeleri ve Chamoli'ye bağlı Barahoti ovalarının Tibet'in Ngari Eyaletine bağlı ve dolayısıyla kendisine ait bölgeler olarak kabul etmektedir. Bu bölgeler arasında ciddi toprak parçasına sahip olan ve sık sık Çinli askerler tarafından sınır aşarak geçilen bölge Chamoli'ye bağlı Barihoti ovasıdır. 1958 yılında Nehru hükümeti ile Çinli yöneticiler arasında imzalanan anlaşma kapsamında her iki devletin de bu bölgeyi işgal etmesi ve askeri devriye gezdirmesi yasaklanmıştır. Bu anlaşmanın ardından Hindistan'ın bölgeye yönelik hassasiyeti 2000 yılı ile azalmış ve bu durum bölgeye yönelik Çin saldırılarının artmasında etkili olmuştur. Çin, 2007-2012 yılları arasında bölgeye toplamda 37 saldırı gerçekleştirmiş, 2015-2016 yıllarında bölgeye izinsiz girmiş ve 2017 yılında dört saldırı daha gerçekleştirmiştir (Singh, 2017). Hindistan, Batı ve Doğu Sektörlerine yoğunlaşması nedeniyle bu bölgede Çin'e yeterli karşılık verememiş, söylemsel olarak Çin'in bölgeye yönelik iddialarını reddetmekle yetinmiştir.

3.1.1.3. Doğu Sektörü

Çin-Hindistan ilişkilerinde sorun oluşturan sınır anlaşmazlığının doğu kesimi McMahon Hattı üzerine kurulmuştur. İki devlet Doğu Sektörü'nde Arunachal Pradesh bölgesi üzerinde uzlaşma sağlayamamıştır. Çin, Hindistan kontrolünde bulunan bu bölgenin Güney Tibet olduğunu ve dolayısıyla Çin özerk yönetimi altında bulunan Tibet'e bağlanması fikrini savunmaktadır. Çin, benimsediği bu yaklaşım ile dönem dönem bu sınır hattını aşmış ve iki devlet arasında önemli çatışmalar yaşanmıştır. Çin'in iddiaları karşısında Arunachal Pradesh'in kendisine ait olduğunu ileri süren Hindistan ise çeşitli teşviklerle bölgede yaşam süren Hintli sayısını artırmış ve özerk yönetiminde bulunan bölgeye merkeze bağlı eyalet statüsü vermiştir. Hindistan tarafından uygulanan değişikliklere rağmen Çin'in bölgeye yönelik talepleri değişmemiş ve bu sınır hattında önemli çatışmalar yaşanmaya devam etmiştir.

Arunachal Pradesh

Çin-Hindistan ilişkilerinde önemli sınır problemleri arasında yer alan Arunachal Pradesh, Çin'in güneyinde Hindistan'ın ise kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bölge, 20. yüzyılda NEFT, NEFA ve Arunachal Pradesh olmak üzere üç farklı isimle adlandırılmıştır. İlk olarak, İngiltere 1914 yılında Assam eyaletinin parçası kabul edilen bu bölgeyi NEFT (North-East Frontier Tracts- Kuzey Doğu Sınır Bölgeleri) olarak adlandırmıştır. NEFT, 1937 yılında 1935 tarihli *Hindistan Hükümet*

Yasası hükümlerince “Assam Eyaleti Harici Bölgeler (Excluded Areas of the province of Assam)” olarak tanımlanmıştır. NEFT, 26 Ocak 1950 tarihli Hindistan Anayasası ile Assam eyaletinin bir parçası ve ayrı bir *idari ve siyasi varlık* olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak, 1954 yılında bölge üzerinde yapılan değişiklikler nedeni ile bölge ismi NEFA (North-East Frontier Agency- Kuzey Doğu Sınır Ajansı) olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile birlikte bölgenin yönetimi 1954 yılında Hindistan Dışişleri Bakanlığı’na, 1965 yılında ise İçişleri Bakanlığı’na devredilmiştir. Hindistan, 1971 yılında Kuzeydoğu Bölgeleri Yasası ile Assam bölgesi üzerinde yeni düzenlemeler kabul etmiştir. Resmi olarak 20 Ocak 1972 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun ile NEFA bölgesi Arunachal Pradesh olarak üçüncü kez isim değiştirmiş ve Arunachal Pradesh’e Assam’a bağlı Birlik Bölgesi (Union Territory) statüsü verilmiştir (Srinivasan, 2021). Hindistan, Çin ile yaşanan sınır anlaşmazlığı nedeniyle 1987 yılında Arunachal Pradesh’e eyalet statüsü vermiş ve bölgenin yönetimini doğrudan merkeze bağlamıştır.

Arunachal Pradesh, İngiltere-Burma Savaşı’nın yapıldığı 1826 yılına kadar herhangi bir devletin idari yönetimi altına girmemiş bir bölgedir. Arunachal Pradesh ‘in erişilmesi güç coğrafik yapısı, yabancı istilalara karşı doğal bir kalkan görevi üstlenmiş fakat bu coğrafi özellik bölge içerisinde yer alan kabilelerin de bir araya gelmesini ve devletleşmesini engellemiştir. İngiltere-Burma Savaşı’nın ardından imzalanan Yandabo Anlaşması ile Assam bölgesi ve dolayısıyla Assam’a bağlı kabul edilen Arunachal Pradesh İngiliz yönetimine geçmiştir. Bölge üzerinde yaşam süren gruplar 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar dağınık kabileler halinde, yüksek rakımlı engebeli arazide, birbirlerinden kopuk ve ilkel bir yaşam sürmüştür (Hudson, 1962: 203). Bu kontrol altına alınamayan dağınık ve bağımsız yaşam, herhangi bir devlet egemenliği altında dahi bölgeye müdahale edilmesini engellemiştir. İngiltere, Burma Savaşı’nın ardından bölgeyi ele geçirmiş fakat bölgenin fiziksel ve toplumsal yapısı bölge üzerinde tam bir hakimiyet sağlanmasını engellemiştir. İngiltere, 1875 yılı itibarıyla bölgede yaşayan kabilelere idari ve hukuki kurallar uygulamaya başlamış, 1912-1913 yılında bölgeyi Balipara, Sadiya ve Lakhimpur olmak üzere üç bölüme ayırmış ve 1914 yılında NEFT olarak adlandırmıştır (Outlookindia, 2022). Bölge üzerinde idari hakimiyeti sağlamaya çalışan İngiltere, Hindistan-Tibet sınırının belirlenmesi amacıyla 1914 yılında Tibet ve Çin yetkilileriyle bir araya gelmiştir. Bu görüşmeler sırasında Çin’in Tibet üzerinde egemenliğini tanıyan fakat aynı zamanda Tibet’in Çin’in iç eyaletlerinden birine dönüştürülemeyeceği ifadeleri yer alan Simla Anlaşması İngiltere ve Tibet taraflarınca onaylanmış, Çin tarafı ise bu anlaşmaya karşı çıkmıştır. Çin, iki sebeple Simla Anlaşması’na ve McMahon Hattı’na karşı çıkmıştır. Öncelikle Çin, Tibet bölgesini kendisine ait topraklar arasında kabul etmiş ve bu nedenle Tibet’in başka bir devletle anlaşma imzalama yetkisinin bulunmadığı fikrini benimsemiştir. Tibet’in Simla Anlaşması’nın onaylanmasında imza yetkisinin bulunması, Çin nezdinde Tibet’in bağımsız bir devlet niteliği kazanmasına neden olacağı için Tibet’in bağımsızlığını engellemek amacıyla Simla Anlaşması’nı onaylamamıştır. İkinci olarak Çinli yetkililer konferansa davet edilmiş fakat sınır hattının belirlenmesi nedeniyle gerçekleştirilen görüşmelerin dışında bırakılmıştır. Sınır görüşmelerinde

Çin'in taraf olmasına rağmen Çinli yetkililere danışılmaması Çin'in McMahon Hattı'na karşı çıkmasına neden olmuştur. Çin'in onayı alınmadan McMahon Hattı çizilmiş ve çizilen bu hat ile Tibet-Hindistan sınırı kabaca belirlenmiştir. İngiltere'nin sınır belirleme çalışmaları kapsamında gerçekleştirdiği girişimler Arunachal Pradesh'i özel bir statü ile Hindistan'a bağlamıştır. Kâğıt üzerinde taslak olarak çizilen sınır hattının bölge üzerinde tam olarak belirlenmemesi sınır hattında ortalama beş mil hata payı oluşturmuş ve bu belirsizlik bölgede yaşanan çatışmaların temel nedeni olmuştur. Simla Anlaşması'nın ardından gerçekleşen I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve Çin'de meydana gelen karışıklıklar Çin'in Arunachal Pradesh anlaşmazlığında sessiz kalmasına yol açmıştır. Yaklaşık 40 yıl süren bu sessizlik Çin'in bağımsızlığını elde etmesiyle sona ermiştir.

Harita 6: North-East Frontier Tracts- Kuzey Doğu Sınır Bölgeleri

Kaynak: Getarchive, (t.y.).

Çin'in Arunachal Pradesh bölgesine yönelik sürdürdüğü sessizlik politikası 1950 yılında Tibet'i işgal etmesi ve Arunachal Pradesh'i Tibet'in güney toprakları olduğunu iddia etmesiyle sona ermiştir. Çin, üç temel gerekçe ile Zagnan (Güney Tibet) olarak adlandırdığı Arunachal Pradesh üzerinde egemenlik iddiasında bulunmuştur. İlk neden, Tibet halkının kültürel ve toplumsal bakımdan Çin'e adaptasyonunun yalnızca Tibet halkı ve Tibet topraklarının birleştirilmesiyle sağlanacağı fikridir. Budizm açısından önem arz eden Tawang ve Drepung Manastırlarının Arunachal Pradesh sınırları içinde yer alması ve Hindistan sınırları içinde 100 binden fazla Tibetlinin yaşaması Tibet halkının Çin'e adaptasyonunu güçleştirmekte ve Çin iç işlerini Hindistan tarafından

müdahaleye açık hale getirmektedir. İkinci neden, Arunachal Pradesh'in erişilmesi güç coğrafi yapısının sınır hattında Çin topraklarını Hindistan karşısında savunmasız hale getirmesidir. Bölgenin Çin yönetimine geçmesi durumunda Çin mevcut sınır hattında oluşan Hint tehlikesini bertaraf edebilecek ve sınırlarını kolaylıkla koruma altına alabilecektir. Üçüncü ve son neden ise, Arunachal Pradesh'in sahip olduğu doğal kaynakların büyüyen Çin ekonomisi açısından büyük bir gelir ve yatırım kaynağı teşkil etmesidir. Tibet'te başlayan ve Arunachal Pradesh'ten geçen Brahmaputra Nehri, tarım alanlarının sulanması ve hidroelektrik kaynak potansiyeli sunması nedeniyle önem arz etmektedir. Çin bu üç önemli gerekçe nedeniyle Arunachal Pradesh'in Tibet'e dolayısıyla da Çin'e bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Çin, 1951 işgalinin ardından sınırların belirlenmesi amacıyla Hindistan'a görüşme talebinde bulunmuş fakat bu talep Nehru tarafından dikkate alınmamıştır. Çin'in sınır hatlarını belirleme taleplerinin Nehru tarafından yok sayılması, 1954 Panchseel Anlaşması, Dalai Lama'nın Hindistan'a kaçması, Çin'in Aksai Chin bölgesinde yol inşa etmesi vb. gelişmeler iki devleti 1962 savaşına sürüklemiş ve bu savaş sırasında Arunachal Pradesh Çin tarafından işgal edilmiştir. Hindistan, şiddetli Çin saldırısı karşısında ABD ve İngiltere'den yardım istemiş fakat yardımlar ulaşmadan Çin ateşkes ilanı ile savaşı sona erdirmiştir. Çin, ateşkes ilanının ardından işgal ettiği Arunachal Pradesh bölgesinden askerlerini kademeli olarak çekmiştir. 1962 Çin-Hindistan Savaşı'nın ardından ikili ilişkiler resmi olarak dondurulmuş ve bu durum Arunachal Pradesh bölgesine de yansımıştır. Dondurulan ilişkiler nedeniyle Arunachal Pradesh bölgesine hâkim olan sessizlik 1986-87 yıllarında meydana gelen Sumdorong Chu Krizi ile sona ermiştir.

Sumdorong Chu Krizi²⁷, Çin-Hindistan ilişkilerinde savaşın eşiğinden dönülen krizler arasında anılmaktadır. Bu kriz 1962 Savaşı'nın ardından bağımsız bırakılan Sumdorong Chu bölgesine Hintli askerlerin yaz aylarında yerleşmesi ile başlamıştır. Hindistan 1962-1980 yılları arası dönemde LAC hattı boyunca Çin'i rahatsız edecek davranışlardan uzak durmaya özen göstermiş fakat bu politika yaklaşımını Indira Gandhi'nin 1980 yılında Başbakan seçilmesi ile sona erdirmiştir. Indira Gandhi, LAC boyunca alt yapı çalışmalarının artırılması, karakollar inşa edilmesi ve devriye kuvvetlerinin artırılması politikaları ile Çin'e karşı daha sert bir yaklaşım benimsemiştir. Indira Gandhi'nin bu yaklaşımı çerçevesinde sınırda bulunan devriye kuvvetleri artırılmış, erişilmesi güç ve yüksek rakımlı bölgelerin korunması ise yaz aylarına bırakılmıştır. Arunachal Pradesh bölgesinde yaklaşık 17 bin feet yükseklikte ve Tawang'ın kuzeyinde yer alan Sumdorong Chu bölgesi de Hindistan devriye kuvvetleri tarafından 1981 yazı itibarıyla denetim altına alınmış ve bu denetim görevini yaz mevsimlerinde düzenli olarak sürdürmüştür. Hindistan devriye kuvvetleri 1986 yılında havalanın ısınması ile Sumdorong Chu bölgesine dönmüş ve bölgenin yaklaşık 40 Çin askeri tarafından işgal edildiğini gözlemlemişlerdir. Hindistan yönetimi, yapılan incelemeler neticesinde sınırın katırlar eşliğinde 7 kilometre aşıldığını bildirmiştir. Çin'in bölgede kalıcı yapılar inşa etme girişimi

²⁷ Wandung Krizi olarak da anılmaktadır.

Hindistan halkı ve muhalif milletvekilleri tarafından büyük tepki ile karşılanmış ve bu sert tepki Hindistan'ın Sumdorong Chu Krizi'nde Çin'e karşı kararlı bir duruş sergilemesine yol açmıştır. Hindistan, Pekin Büyükelçisi aracılığıyla Çin'i resmi olarak uyarmış ve bölgeden çekilmesini talep etmiştir. Çin yönetimi ise sınırın aşılmadığını, bölgenin McMahon Hattı'nın kuzeyinde kaldığını bildirmiştir (Natarajan, 2006). Çin bu gelişmelerin ardından Sumdorong Chu bölgesinde bulunan asker sayısını 200'e yükseltmiş ve ağustos ayında bölgeye helikopter pisti inşa etmiştir. Çin'in Sumdorong Chu bölgesini bir oldu bitti planı ile işgal etmesinden endişelenen Hindistan, Çin'in bölgede bulunan birliklerini kış mevsiminin başlaması nedeniyle çekmesi durumunda ertesi yaz Hindistan'ın da bölgeye asker sevk etmeyeceğini Çin'e bildirmiştir. Fakat bu teklif kış boyunca bölgede kalmayı planlayan Çin tarafından reddedilmiştir. Hindistan yönetimi Çin'in bu kararlı tavrı karşısında Falcon Operasyonu'nu başlatmış ve Hindistan'ın Kuzeydoğu bölgesine 10 tümen asker sevk etmiştir. Hindistan bu operasyonu savaş tatbikatı gibi gerçekleştirmiş ve bu operasyon Hindistan'ın askeri gücünün Çin'e gösterilmesine hizmet etmiştir. Hindistan'ın sınır hattına askeri birliklerini aktarması nedeniyle Deng Xiaoping "Çin'in Hindistan'a yeni bir ders vermesi gerekebilir" mesajı ile Hindistan'a uyarıda bulunmuştur (Arpi, 2013). Hindistan ise karşı cevap olarak Sumdorong Chu bölgesini içinde bulunduran Arunachal Pradesh'i 20 Şubat 1987 tarihinde eyalet yapma kararı almıştır. Her iki devletin de geri adım atmaması Batılı diplomatlar tarafından yeni bir Çin-Hindistan savaşı olarak değerlendirilmiştir (Prakash, 2022). Hindistan Dışişleri Bakanı Narayan Datt Tiwari, Kuzey Kore'ye yapacağı yolculuk sırasında Pekin'e geçmiş "Hindistan'ın durumu kötüleştirme niyetinin olmadığı" mesajını ilgili makamlara iletmiştir. Tiwari'nin bu girişimi sınır hattında artan gerilimi azaltmış ve krizin çözülmesi amacıyla diplomatik görüşmelerin başlamasını sağlamıştır. Taraflar 1987 yılının ağustos ayında Sumdorong Chu bölgesinde yer alan mevzilerden karşılıklı olarak geri çekilmeyi kabul etmiştir. Rajiv Gandhi, 1988 yılında Pekin'i ziyaret etmiş ve bu ziyaret sırasında Sumdorong Chu Krizi'nin JWG toplantılarında çözülmesi kararı alınmıştır. 1999 yılında gerçekleştirilen JWG toplantısı sonrası iki taraf da Sumdorong Chu bölgesinden çekilmiştir.

3.1.2. Denizlerde Egemenlik Sorunu

Ortak kara parçasında 3488 kilometrelik bir sınırı paylaşan ve neredeyse bu sınır hattının tamamında anlaşmazlık yaşayan Çin ve Hindistan ortak bir denizin paydaşı olmamasına rağmen okyanus ve deniz bölgesinde de anlaşmazlık ilişkisini sürdürmektedir. Her iki ülkenin ortak sınırı paylaşmadığı GÇD ve Hint Okyanusu ikili ilişkilerde rekabet ve güvenlik endişelerini artıran iki önemli bölge niteliğindedir. Yükselmekte olan bu iki devletin kalkınma sürecine devam etmesi enerji kaynaklarına sorunsuz erişimi ile sağlanacaktır. Çin ve Hindistan, GÇD ve Hint Okyanusu üzerinde elde edeceği hakimiyet ile enerji tedarik yollarının güvenliğini sağlamayı, bölgenin ekonomik kazancından faydalanmayı ve dış tehditleri kara sınırlarından uzaklaştırmayı amaçlamaktadır.

Bölgenin sunacağı ekonomik, siyasal ve güvenlik çıkarlar Çin ve Hindistan'ın kıyısı bulunmayan bölgelerde egemenlik talebini artırmıştır.

GÇD'ye kıyısı bulunan devletler tek taraflı olarak egemenlik alanı belirlemiş ve bu durum egemenlik iddialarının birbiri ile çakışmasına neden olmuştur. Bölgede yer alan çok sayıda devlet arasında anlaşmazlık oluşturan bu probleme bölgede sınırı bulunmayan Hindistan da dahil olmuştur. Hindistan ülkesine ait gemilerin Hint Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusa seyahatleri sırasında güvenli bir rotanın oluşması, GÇD'de Çin egemenliğinin önlenmesi ve Hint Okyanusu'nda Çin faaliyetlerinin dengelenmesi amacı ile GÇD'ye yönelmiş ve burada Çin ile anlaşmazlık yaşayan devletlere destek vermiştir. Çin ise kara sınırı bulunmamasına rağmen Hint Okyanusu'na yönelmiş ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle bölgenin önde gelen üç devletinden (ABD, Hindistan, Çin) biri olmuştur. Çin, Pakistan ve Myanmar aracılığı ile kara sınırı üzerinden Hint Okyanusu'na çıkış yolu sağlamış, bölgeye savaş gemileri yerleştirmiş, denizaltı araştırma gemileri göndermiş, üsler ve limanlar inşa etmiştir. Çin'in hem siyasal hem de ekonomik çıkarları doğrultusunda Hint Okyanusu'nda yürüttüğü bu girişimler Hindistan tarafından tehdit olarak algılanmış ve Hindistan GÇD'deki faaliyetlerini artırmıştır. Çin ise Hindistan'ın GÇD'deki faaliyetlerine karşı Hint Okyanusu faaliyetlerini artırmış ve sarmal döngü iki devlet arasında yaşanan güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

3.1.2.1. Güney Çin Denizi Rekabeti

Güney Çin Denizi Çin, Tayvan, Filipinler, Malezya, Vietnam, Kamboçya, Brunei, Endonezya, Singapur ve Tayland devletleri tarafından çevrelenmiş okyanuslar arası ve yarı *kapalı bir deniz* niteliğindedir. Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan GÇD Malakka, Lombok-Macassar ve Sunda Boğazları ile Hint Okyanusu'na, Tayvan ve Luzon Boğazları ile de Pasifik Okyanusu'na bağlanmaktadır. Pasifik Okyanusu'nun *batıya uzanan kolu* olarak adlandırılan bu deniz yüzlerce ada, kaya ve resiften oluşmakta ve yaklaşık olarak 3,5 milyon kilometrekarelik bir alana yayılmaktadır. Kıyıdaş devletler tarafından %90 kara sınırı ile çevrelenmiş olan GÇD jeostratejik konumu, ekonomik imkanları ve keşfedilmemiş enerji kaynakları ile devletler arasında rekabet ve çatışmaları artıran önemli bir nitelik kazanmıştır.

GÇD, dünya deniz ticaretinde sahip olduğu pay oranı, deniz tabanında yer alan enerji kaynakları ve balıkçılık faaliyetlerinin sağladığı ekonomik destek nedeniyle bölgesel ve küresel güçler arasında egemenlik yarışı başlatmıştır. Dünyada denizler üzerinden gerçekleştirilen ticaretin üçte biri GÇD üzerinden gerçekleştirilmektedir (Cobus, 2016). Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan bu rota ana ticaret limanları arasında nakliye sürelerini kısaltmakta ve nakliye maliyetlerini düşürmektedir. GÇD'de bulunan devletler temel mal ve hizmetlere

erişiminin büyük çoğunluğunu bu denize bağlı limanlar üzerinden gerçekleştirmektedir. GÇD'yi devletler arasında öne çıkaran ikinci unsur yer altında önemli miktarda doğal kaynağın bulunduğu iddiasıdır. GÇD'de henüz keşfedilmemiş yüksek miktarda petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunduğu ileri sürülmektedir.²⁸ Çin'in petrol ve doğalgaz şirketi olan CNOOC (Chinese National Offshore Oil Company) GÇD'de keşfedilmemiş 125 milyar varil petrol ve 500 trilyon kübik feet²⁹ (14,16 trilyon m³) doğalgaz rezervinin bulunduğunu ileri sürmüştür (Zoller, 2019: 24). ABD Enerji Bilgi İdaresi (Energy Information Administration-EIA) ise bölgede 11 milyar varil petrol ve 190 trilyon kübik feet (5,38 trilyon m³) doğalgaz rezervinin bulunduğunu iddia etmiştir (EIA, 2013). Araştırma şirketleri tarafından iddia edilen hidrokarbon rezervlerinin yüksek miktarı, hidrokarbon tüketimi yüksek toplumların bölgeye yönelik egemenlik taleplerinin artmasına neden olmuştur. Hidrokarbon tüketimi bakımından dünya ortalamasının üzerinde yer alan GÇD devletleri artan enerji ihtiyaçları nedeniyle hidrokarbon tüketimini artırmaktadır. Bu devletlerin hidrokarbon tüketiminin 2035 yılında dünya geneline kıyasla %35'e ulaşması ve bu tüketimin %43'ünün Çin tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir (Nguyen Thi Lan Anh, 2015: 23). Hidrokarbon ihtiyacının GÇD'den karşılanabileceği fikri kıyıdaş devletlerin egemenlik iddialarının artmasına neden olmuştur. GÇD'yi devletler arasında öne çıkaran diğer bir niteliği zengin balık kaynağıdır. GÇD, balıkçılık faaliyetleri ile hem işgücü hem de gıda sektörüne önemli oranda katkı sunmaktadır. Balık çeşitliliği bakımından dünyanın en zengin dördüncü bölgesi olan GÇD kıyıdaş devletlerin protein ihtiyacının %50'sini karşılamaktadır (Puri ve Sahgal, 2011: 438). Bu gıdanın denizden çıkarılma ve tüketim noktalarına ulaştırılma aşaması ise milyonlarca insanın geçimini sağlayacak iş imkânı sunmaktadır. Bölgenin ekonomik ve stratejik değerini artıran bu nitelikler GÇD'nin çok katmanlı anlaşmazlıklarla çevrelenmesine neden olmuştur.

²⁸ GÇD'de egemenlik anlaşmazlıklarının devam etmesi nedeniyle bölgede gerekli araştırmalar yapılamamakta ve hidrokarbon rezervlerinin net miktarları belirlenmemektedir.

²⁹ 1 kübik feet = 0,028317 metre küp.

Harita 7: Güney Çin Denizi'nde Bölgesel Anlaşmazlıklar

Kaynak: Asia Times Maps, 2018.

GÇD’de yer alan kıyıdaş devletler³⁰ tek taraflı olarak belirledikleri egemenlik alanlarını I (MEB)³¹ kanunu kapsamında Birleşmiş Milletler Kıta Sahaneliği Sınırları Komisyonu’na (Commission on the Limits of the Continental Shelf - CLCS) bildirmişlerdir. Taraflarca sunulan egemenlik iddialarının birbiri ile çakışması neticesinde GÇD’de var olan anlaşmazlıklar somut olarak ortaya çıkmıştır. GÇD’de yer alan ada, resif ve kayalıklar insan yaşamına elverişli olmamasına

³⁰ Çin, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ni (BMDHS) ve MEB kanunlarını kabul etmesine rağmen GÇD’ye yönelik egemenlik iddiasını *dokuz çizgi hattına* dayandırmaktadır. Bu nedenle bu kapsamın dışında yer almaktadır.

³¹ BMDHS kapsamında kabul edilen MEB ile devletler kıyı hattından itibaren 200 deniz mili genişliğinde kıta sahanlığı ve MEB ilan etme hakkı elde etmiştir.

rağmen kıyıdaş devletler arasında önemli anlaşmazlık konusu olmuştur. Kıyıdaş devletlerin insan yaşamına elverişli olmayan bu bölgeler üzerine egemenlik iddiasında bulunmasının esas amacı ise MEB alanını genişletmektir. MEB kapsamında elde edilecek ada, resif ve kayalıklar devletlere denizde ve deniz tabanında yer alan kaynakları kullanma, geliştirme, yönetme ve koruma gibi birtakım önemli hakların elde edilmesini sağlayacaktır. Bu çıkarların bilincinde olan GÇD devletleri bölgede yer alan dört takımadanın tamamı veya bir bölümü üzerinde egemenlik hakkı ileri sürmüş ve bu hakları elde etmeye odaklanmıştır. Bu dört takımadada Paracel, Pratas, Spratly ve Scarborough'dur. GÇD'nin kuzeybatısında yer alan *Paracel Adaları*, 130 küçük resif ve mercan adalarından oluşmuştur. Paracel Adaları üzerinde Çin, Tayvan ve Vietnam egemenlik iddiasında bulunmuştur. Çin, 1974 yılında Paracel'de yer alan birçok adaya bayrak dikmiş ve Paracel adalarının tamamını kontrolü altına almıştır. Çin 1,8 km uzunluğunda ve 1,2 km genişliğinde bulunan takımadaların en büyük adası olan Woody Adasına uçak pisti ve askeri tesis inşa etmiştir (Tonnenson, 2002: 148). GÇD'nin kuzeydoğusunda yer alan *Pratas Adaları*, 240 hektarlık alana yayılmış ada ve resiflerden oluşmuştur. Hong Kong'a 320, Tayvan'a 400 ve Filipinler'e 490 km mesafede bulunan Pratas Adaları üzerinde Çin ve Tayvan egemenlik iddiasında bulunmuştur. Çin'in GÇD'ndeki baskın hakimiyetine rağmen Pratas Adaları Tayvan tarafından kontrol altına alınmıştır. GÇD'nin güneyinde yer alan en büyük anlaşmazlık konusunu oluşturan *Spratly Adaları*'nın %33'ü ortalama deniz seviyesinin üzerinde bulunmaktadır. Spratly Adaları'nın tamamı üzerinde Çin, Tayvan ve Vietnam, belirli bir kısmı üzerinde ise Filipinler, Malezya, Brunei ve Endonezya egemenlik talep etmiştir. Spratly Adalarının deniz ticaret yollarının güvenliği bakımından önemli bir noktada yer alması Çin, Tayvan, Vietnam, Filipinler ve Malezya'nın bölgede askeri üsler kurmasına neden olmuştur. GÇD'nin batı bölümünde yer alan *Scarborough Resifi* üzerinde Çin, Tayvan, Vietnam ve Filipinler arasında anlaşmazlık konusu olmuştur. Çin bu resifin belirli bir bölümü üzerinde kontrol sağlamıştır (Petty, 2023).

GÇD'de egemenlik iddiasında bulunan devletler bu iddialarını çeşitli argümanlarla desteklemişlerdir. GÇD üzerinde en çok kontrol sağlayan ve en büyük egemenlik iddiasında bulunan Çin, bu iddialarını herhangi bir hukuki kaynağa dayandırmamıştır. Çin egemenlik iddialarını genel olarak '*tarihsel haklar*', '*tarihsel meseleler*', ve '*tarihsel sular*' söylemleri ve resmi devlet beyanları ile savunmuştur (Dupuy ve Dupuy, 2013: 128). U şeklinde kesik çizgilerden oluşan *dokuz çizgi hattı* (*nine-dash line*) argümanı ile Çin, GÇD'nin %90'nı üzerinde egemenlik hakkı olduğunu ileri sürmüştür (IASGYAN, 2023). Esas olarak on bir çizgiden oluşan *dokuz çizgi hattı*, 1947 yılında Tayvan (Çin Cumhuriyeti) tarafından yayımlanmıştır. Çin, 1958 tarihli Çin Karasuları Bildirgesi'nde (Declaration on China Territorial Sea) Vietnam bölgesinde bulunan çizgileri birleştirmiş ve on bir çizgiyi dokuz çizgi olarak yeniden düzenlemiştir. Çin'in GÇD'de yer alan neredeyse tüm adalar üzerindeki egemenlik iddiası ilk kez bu belge ile duyurulmuştur. Çin 1996 yılında BMDHS'ye taraf olmuş ve BMDHS kararları ile çelişmesine rağmen GÇD'ye yönelik iddialarını değiştirmemiştir. Çin, GÇD'nin Çin'e ait olduğu iddiasını Han (MS 110) ve Ming (MS 1403-1433) dönemine ait

kaynakların belgelendiği iddiası ile desteklemiştir (Rowan, 2005: 426). Çin, GÇD’de diğer devletlerin ileri sürdüğü iddiaların bölgenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz rezervlerinin 1970’li yıllarda fark edilmesi ile ortaya çıktığını ileri sürmüştür (Pop, 2016: 10). GÇD’de Çin’in ardından en büyük egemenlik iddiasında bulunan ülke Tayvan’dır. Tayvan, GÇD’yi Çin Cumhuriyeti’nin parçası olarak 1947 yılında haritalandıran ilk devlettir. Tayvan, Çin’in egemenlik iddia ettiği alanlarda egemenlik iddia etmiş buna rağmen Çin tarafından sert tepki ile karşılaşmamıştır. Çin, Tayvan’ı kendi topraklarının bir parçası görmesi nedeniyle GÇD konusunda Tayvan’a karşı sert bir politika yürütmemiştir (Hanayi, 2016, 4). Çin ve Tayvan’ın ardından GÇD’de en çok egemenlik talep eden ve bölgede Çin ile en fazla çatışma yaşayan devlet Vietnam’dır. Vietnam, GÇD’de Paracel, Spratly ve Scarborough Adalarına yönelik egemenlik iddialarında bulunmuş ve bu iddialarını yazılı kaynak içermeyen Nguyen Handedanlığı (17.-18. yy) döneminde gerçekleştirilen GÇD faaliyetlerine dayandırmıştır (Griffin, 2013: 3-4). Vietnam hakimiyet kurduğu adalar nedeniyle Çin ile çatışmış ve 1974 yılında adaların kontrolü Çin tarafından ele geçirilmiştir. Vietnam’ın egemenlik iddiaları Spratly ve Paracel Adaları arasında ayrım yapmaması nedeniyle Çin, Filipinler, Malezya, Bruney tarafından eleştirilmiş ve bu iddialara karşı çıkmıştır. GÇD’nin önemli kıyı devletlerinden biri olan Malezya 1979 yılında Spratly Adalarının kendisine ait olduğunu gösteren bir harita yayımlamıştır. Malezya bu iddialarını Vietnam ile birlikte CLCS’ye 2009 yılında sunmuş ve bu girişim ile egemenlik iddialarına uluslararası hukuk çerçevesinde destek sağlamaya çalışmıştır. GÇD konusunda Çin’e karşı sessiz kalması nedeniyle eleştirilen Malezya, 2019 yılında GÇD’nin kuzey kısmında kalan bölümler için CLCS’ye başvurmuştur. GÇD’de Spratly Adaları ve Scarborough Resifi’nin belirli bölümleri üzerinde egemenlik iddia eden Filipinler ise bu iddialarını hem tarihsel hem de hukuksal kaynaklara dayandırmaktadır. Filipinler egemenlik iddia ettiği bölgeyi Kalayaan Ada grubu olarak nitelendirmiş bu bölgeyi Filipinler’e bağlı bir ada rejimi olarak ilan etmiştir. Filipinler’in egemenlik iddiasında bulunduğu Kalayaan Ada grubu Çin’e kıyasla Filipinler’e 400 deniz mili daha yakın olmasına rağmen GÇD’de en çok Çin ile anlaşmazlık yaşamıştır. GÇD’de egemenlik iddiasında bulunan Bruney ve Endonezya egemenlik iddialarını BMDHS’nin yasal zeminine dayandırmaktadır. Kıyıdaş devletlerin bu iddialarına rağmen Çin, GÇD’nin büyük bir bölümünü kontrolü altına almıştır. Bu durum GÇD’de çıkarı bulunan devletlerin Çin karşısında birleşmesine ve Çin’e karşı politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Çin’in GÇD egemenliği karşısında birçok devleti karşısına almasının ise birkaç önemli nedeni bulunmaktadır.

GÇD ekonomik, güvenlik ve stratejik meseleler nedeni ile Çin açısından önem arz etmektedir. Çin’in yükselişini destekleyen önemli kaynaklara erişimini GÇD’ye bağlı limanlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Dünya petrol tüketiminde ikinci sırada yer alan ve bu kaynakların %80’ine GÇD üzerinden erişim sağlayan Çin’in yükselişinin devam etmesi durumunda kaynak ihtiyacının da artacağı öngörülmektedir. Bu durumda GÇD’ye hangi devletin egemen olacağı Çin’in geleceği açısından önem arz etmektedir. GÇD’yi Çin açısından önemli kılan ikinci unsur güvenlik meselesidir.

Çin, kontrol altına alınmaması durumunda GÇD sınırlarının Çin'i dış saldırılara açık hale getirmesinden endişelenmektedir. Çin, bu denizin egemenlik altına alınması durumunda Çin'e yönelik olası saldırıların engelleneceği kanaatinde. Çin açısından GÇD'yi önemli kılan son unsur ise ABD'ye karşı kullanılabilecek nükleer denizaltılarının GÇD'de konuşlanma imkânıdır. Bu durumda Çin, nükleer denizaltılarını GÇD'de özgürce hareket ettirebilecek ve ABD'ye karşı caydırıcı amaçla kullanabilecektir. Çin, bu üç önemli unsur nedeniyle kıyıdaş devletlerin egemenlik taleplerine karşı çıkmış ve GÇD'nin büyük bölümünde hak iddia etmiştir. GÇD'de askeri tesisler, limanlar ve uçak pistleri inşa ederek iletişim ve lojistik altyapı oluşturmaya odaklanan Çin'in bu tutumu karşısında kıyıdaş devletler GÇD'de çıkarı bulunan Hindistan ile işbirliği yapmış ve Çin-Hindistan rekabetine bir yenisini eklemişlerdir.

Hindistan açısından GÇD'yi önemli kılan nedenler Çin ile benzer nitelik taşımakta ve ekonomik, güvenlik ve stratejik unsurları içermektedir. Hindistan çıkarları doğrultusunda GÇD'de Çin egemenliğini önlemeyi, Hint Okyanusu'nda yer alan Çin'i dengelemeyi ve okyanuslar arası geçişte GÇD'yi güvenli bir alan yapmayı amaçlamaktadır (Scott, 2013: 53-54). Deniz ticaretinin %55'ini GÇD üzerinden gerçekleştiren Hindistan açısından bölge güvenliğinin ve seyrüsefer özgürlüğünün sağlanması önem arz etmektedir (Saha, 2016: 67). Petrol ve doğalgaz ithalatını GÇD üzerinde gerçekleştiren Hindistan açısından enerji tedarikinin korunması ve GÇD'de arama yapan enerji şirketlerinin güvenliğinin sağlanması Hindistan'ı bölgeye yönelten temel unsurlardır. Bu çıkarlar doğrultusunda Hindistan GÇD'de çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Petrol arama anlaşmaları ve çalışmaları, dostane liman ziyaretleri, silah ve füze satışları, askeri deniz tatbikatları ve insani yardım oluşumları Hindistan'ın GÇD'de gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetlerdir. Hindistan, kıyıdaş devletlerle gerçekleştirdiği işbirliği kapsamında 2019 yılında ABD, Japonya ve Filipin donanmalarıyla, 2020 ve 2021 yıllarında Malezya, Vietnam, Filipinler, Endonezya ve Avustralya donanmalarıyla ve 2023 yılında Malezya, Bruney, Vietnam, Tayland, Filipinler, Endonezya ve Singapur donanmalarıyla GÇD'de askeri deniz tatbikatı gerçekleştirmiştir. Bu tatbikatlara ek olarak Vietnam ve Filipinler'de denizaltı, havacılık ve tersane eğitimleri düzenlemiştir. Hindistan GÇD'de ve çevre ülkelerde meydana gelebilecek olağanüstü durumlara müdahale edebilmek amacıyla QUAD³² oluşumuna katılmış ve bölgeye en çok yardım sağlayan devletlerden biri olmuştur. GÇD'de kıyısı bulunmamasına rağmen bölgede etkili faaliyetler gerçekleştiren Hindistan bu durumun aksine Çin ile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecek açıklama ve davranışlardan uzun süre kaçınmıştır. Çin-Hindistan sınırında 2020 yılında meydana gelen Galwan Vadisi çatışmaları ile Hindistan'ın Çin'e karşı yürüttüğü sessiz kalma tutumu sona ermiştir. Hindistan değişen tutumu sonrası Hint Okyanusu'nda bulunan savaş gemilerinden birini GÇD'ye konuşlandırmış ve GÇD'de Çin'e karşı yürüttüğü faaliyetleri arttırmıştır. Çin ise Hindistan'ın GÇD'de kıyıdaş bir devlet gibi aktif faaliyetler

³² ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan katılımı ile 2007 yılında oluşturulmuş uluslararası organizasyon.

gerçekleştirmesinden rahatsız olmuş ve GÇD konusunda Hindistan’a yönelik uzlaşmaz bir tutum benimsemiştir. Çin’in bu tutumunun sebebi Asya-Pasifik bölgesinde yükselmesine katkı sağlayacak olan GÇD’nin Hindistan tarafından çevrelendiği ve tehlikeye girdiği endişesi ile ortaya çıkmıştır. Hindistan açısından Hint Okyanusu’nda Çin varlığını dengelemeye odaklanan GÇD faaliyetleri, Çin açısından Hint Okyanusu faaliyetlerini arttıran bir girişim olmuştur.

3.1.2.2. Hint Okyanusu Rekabeti

Hint Okyanusu, yeryüzünün %14,4’üne tekabül eden ve 68,5 milyon kilometrekarelik bir alana yayılan dünyanın en büyük üçüncü su kütesidir. Stratejik açıdan önem arz eden Andaman Denizi, Umman Denizi, Lacaddiye Denizi, Büyük Avusturalya Denizi, Bengal Körfezi ve Aden Körfezi bu bölge içerisinde yer almaktadır. Hint Okyanusu Hürmüz, Babülmendep ve Malakka Boğazları ile tüccarlar, denizciler ve donanmalar açısından Ortadoğu-Afrika-Doğu Asya bölgeleri arasında önemli bir merkez haline gelmiş ve bu konum küresel deniz ticareti ve doğalgaz sevkiyatının %80’inden fazlasının bu bölgede gerçekleşmesini sağlamıştır (Nawalbaing, 2021). Hint Okyanusu’nun ticari-ekonomik değeri ve doğal kaynaklar bakımından sahip olduğu rezerv potansiyeli bölgede çıkarları bulunan ABD, Çin, Japonya, İngiltere ve Hindistan gibi devletlerin güvenlik endişelerinin artmasına ve bu devletlerin bölgeye yönelik çeşitli politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Bu devletler Hint Okyanusu’nda gerçekleşen korsan saldırılar, jeopolitik çatışmalar, iletişim ağı bağlantılarının koparılma tehlikesi vb. nedenlerle Hint Okyanusu’nda askeri üsler kurmuşlardır. Bu oluşumlar Hint Okyanusu’nda devletler arası rekabetin artmasına ve güvenlik endişesinin ileri bir seviyeye taşınmasına neden olmuştur.

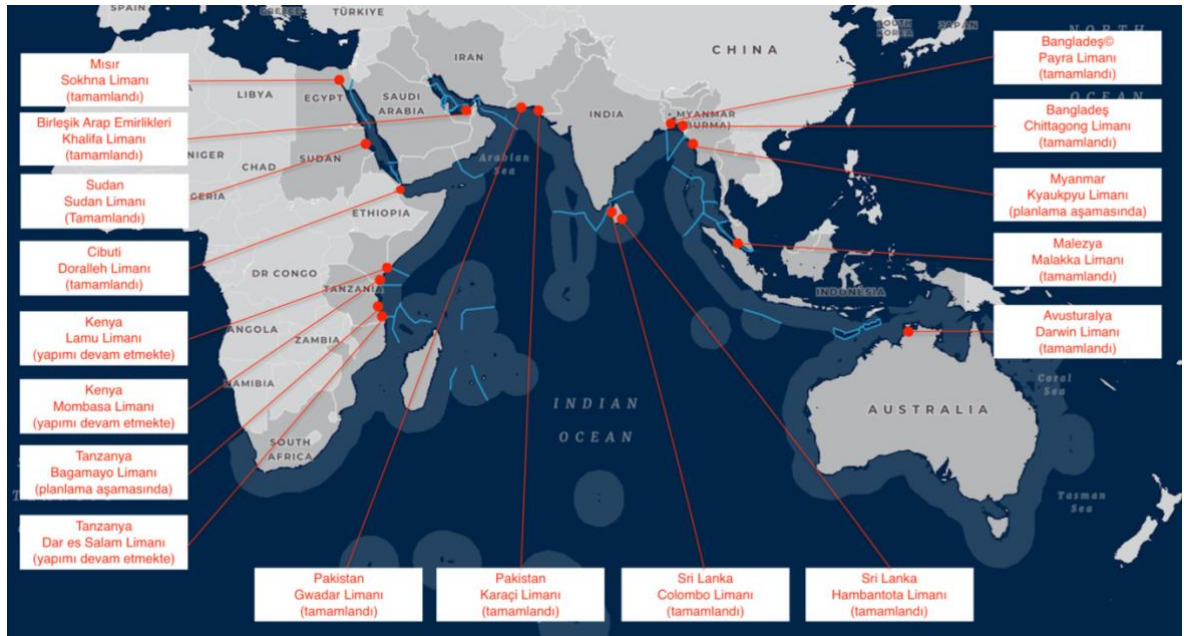
Hint Okyanusu’nda devletler arası rekabetin önde gelen ismi, bölgenin kendisine ait olduğu fikri ile hareket eden Hindistan’dır. Hindistan, Hint Okyanusu ile oluşan geleneksel bağları ve bir okyanusa isim verebilen tek devlet olduğu düşüncesi ile Hint Okyanusu’nu arka bahçesi olarak benimsemiştir. Hint Okyanusu kıyılarında toplamda 38 devlet yer almasına rağmen okyanus yalnızca Hindistan tarafından sahiplenilmiş ve üzerinde çeşitli haklara sahip olduğu ileri sürülmüştür. Hindistan’ın bu yaklaşımı benimsemesinin ardında üç temel unsur bulunmaktadır. Öncelikle, bir geminin A noktasından B noktasına giderken takip edeceği rota olan Deniz İletişim Hatları (Sea Lines of Communication-SLOC)’nın güvenliğinin sağlanması birçok devlet gibi Hindistan açısından da önem arz etmektedir. Hindistan’ın kalkınmasında gerekli olan hammadde kaynakları Hint Okyanusu üzerinden temin edilmektedir. Bu bölgenin Hindistan kontrolünde olması Hindistan açısından hammaddeye erişimi kolaylaştıracak, maliyetleri düşürecek ve SLOC güvenliğinin sağlanmasını kolaylaştıracaktır. İkinci olarak, Hindistan 7500 kilometrelik geniş kıyı şeridi ile güvenliğinin sağlanmasını Hint Okyanusu ile bütünleşmesi fikrine dayandırmıştır. Çin ‘in Hint Okyanusu’nda artan faaliyetleri ve bu bölgede Hindistan’a yakın devletlerle derin işbirlikleri

geliştirmesi Hindistan'ın çevrelendiği algısının artmasına yol açmıştır. Hindistan Hint Okyanusu'nda Çin'in faaliyetlerini kısıtlamak, korsanlıkla mücadele etmek, terör faaliyetlerine karşı kıyı şeridini korumak vb. nedenlerle donanmasının modernizasyonuna odaklanmış ve bölgedeki faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda “*Bölgedeki Herkes için Güvenlik ve Büyüme*” (Security and Growth for All in the Region- SAGAR) olarak adlandırılan, denizcilik yeteneklerinin geliştirilmesini ve anakara ile komşu adaların korunmasını içeren Okyanus Politikası'nı geliştirmiştir. Hindistan tarafından geliştirilen “Look East” ve “Act East” politikaları da Hindistan açısından Hint Okyanusu'nun önemini artırmıştır. Hint Okyanusu'nu Hindistan açısından önemli kılan son unsur ise GÇD'de olduğu gibi bu bölgede de yer aldığı tahmin edilen hidrokarbon rezervler olmuştur. Hindistan Hint Okyanusu'nda yer alan enerji kaynakları ile bağımlı olduğu hidrokarbon rezervlerin bir bölümünü temin etmeyi ve böylece ekonomik ve siyasal anlamda kayda değer ölçüde bağımsızlaşmayı planlamaktadır.

Hint Okyanusu'nda ekonomik ve güvenlik kaygılar nedeni ile rekabet eden ikinci önemli devlet Çin'dir. Çin, deniz ticareti ve enerji ithalat güvenliğini sağlamak, enerji rezervlerinden faydalanmak, Asya'ya bağlı denizlerde stratejik varlığını ve hakimiyetini artırmak, alternatif ticaret ve kaynak yolları geliştirmek, diğer güçlerin Hint Okyanusu'na hakimiyetini engellemek vb. nedenlerle bölgeye yönelik önemli yatırımlar ve projeler gerçekleştirmektedir (Weimar, 2013: 15). GÇD'deki varlığını tarihsel bağlara dayandıran Çin bu durumun aksine Hint Okyanusu ile herhangi bir tarihsel bağ kuramamıştır. Çin'in bölgeye yönelik ilgisi, ticaret hacminin artışı ile doğru bir orantıda ilerlemiştir. Deniz ticaretinin büyük bir kısmını Hint Okyanusu üzerinden gerçekleştiren Çin açısından personelin, teçhizatın ve donanmanın korunması önemli bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. Çin bu güvenlik sorunlarını aşmak amacıyla Hint Okyanusu'nda müdahale kapasitesini geliştirecek girişimlere odaklanmıştır. Bu kapsamda Hint Okyanusu'nda yer alan birçok ülke ile diplomatik ilişkiler geliştirmiş ve bu ülkelere sağladığı çeşitli yardımlarla ayrıcalıklar elde etmiştir. Çin; Kenya, Tanzanya, Cibuti, Sudan, Mısır, Pakistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Sri Lanka, Bangladeş, Myanmar ve Avusturalya'da liman projeleri başlatmış ve bu limanların önemli bir bölümünü tamamlamıştır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (China-Pakistan Economic Corridor- CPEC) kapsamında Pakistan'da Gwadar Limanı'nı tamamlamış ve yönetim hakkını 99 yıllığına elde ettiği bu liman ile Hint Okyanusu'na karayolu üzerinden ulaşabileceği yeni bir rota oluşturmuştur. Çin limanlara ek olarak Hint Okyanusu'nda çok amaçlı üsler inşa etmiştir. Bu üslerden en önemlisi olan Cibuti askeri üssü Çin'in operasyon kabiliyetini artırdığı gerekçesi ile birçok devlet tarafından güvenlik tehdidi olarak yorumlanmıştır. Çin liman ve üs projelerine ek olarak Hint Okyanusu'nun en önemli altı adası olarak kabul edilen Mauritius, Komorlar, Sri Lanka, Maldivler, Seyşeller, Madagaskar adalarına büyükelçilik açmış ve bu altı adaya büyükelçilik açan tek devlet niteliğine sahip olmuştur (Baruah, 2023). Çin Hint Okyanusu'nda yer alan ülkeler ile çeşitli işbirlikleri geliştirmiş ve bu devletlerle yürüttüğü tutarlı ilişkiler neticesinde herhangi bir kara sınırı bulunmamasına rağmen Hint Okyanusu'ndaki varlığını güçlendirmiştir. Çin bu girişimlere ek olarak

Hint Okyanusu'na PLA'ya bağlı denizaltı araştırma gemileri göndermiştir. Bu denizaltıların araştırma adı altında olası bir savaşa hazırlık amacıyla Hint Okyanusu'nun haritasını çıkardığı, bu harita ile denizaltı savunmasını genişletmeyi ve tedarik yollarını korumayı hedeflediği ileri sürülmüştür (Cadell, 2024). Çin'in Hint Okyanusu'nda gerçekleştirdiği girişimler neticesinde oluşturmaya çalıştığı enerji yolu güvenliği Çin tarafından BRI projesinin bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Çin'in Hint Okyanusu'nda yürüttüğü ticaret yollarını genişletme ve geliştirme girişimleri Hindistan tarafından çevreleme girişi olarak yorumlanmış ve yönelen Çin tehdidine çeşitli stratejiler ve girişimlerle karşılık verilmiştir.

Harita 8: Hint Okyanusu'nda Çin'in Varlığı³³

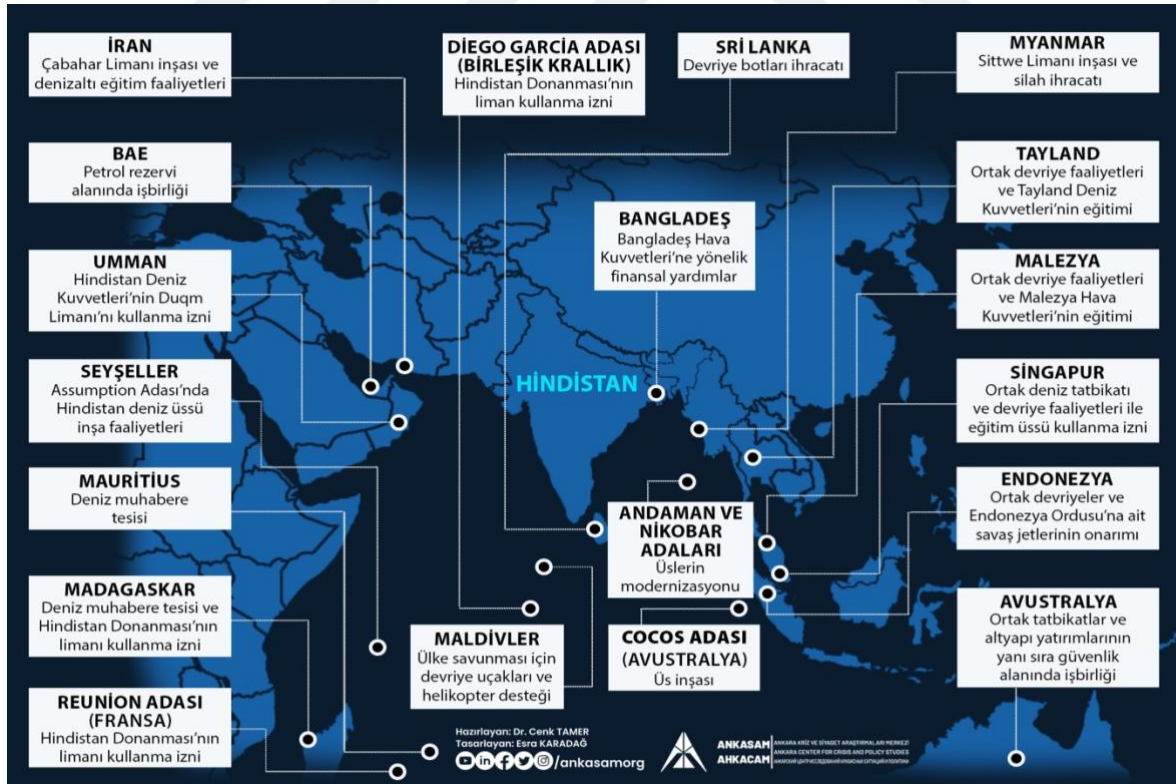

Hindistan'ın Çin ile ilişkilerinde stratejik olarak üstün kabul edildiği tek bölge olan Hint Okyanusu'na yaklaşımı Çin ve Pakistan'ın bölge üzerindeki etkinliğinin artması ile değişmiştir. Hindistan'ın bölgeye yönelik esas stratejisi kıyıdaş devletlerle dostluk ilişkilerini geliştirme ve olağanüstü krizlere müdahale kapasitesini geliştirme üzerine kurulmuştur. Bu politika Çin ve Pakistan'ın bölgede benimsediği aktif politika faaliyetleri nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Hindistan, Hint Okyanusu'nda Çin'in avantajlı bir konuma yükselmesini engellemek amacıyla Hint Okyanusu'na yönelik politikasını değiştirmiş, kendisini *bölgesel güvenlik sağlayıcı* olarak konumlandırmış, bölge ülkelerine yönelik yardım ve yatırım faaliyetleri başlatmış ve önemli noktalara liman ve üs yapma kararı almıştır (Financialexpress, 2024). Bu politikalar kapsamında

³³ Bu harita, Saeeduddin Faridi'nin Gateway House'da yayımlanan "China's Ports in the Indian Ocean" başlıklı yazısından faydalanılarak çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Hindistan, Çabahar Limanı (İran) ve Sittwe Limanı (Myanmar) inşaatlarını desteklemiş, Madagaskar, Umman, Singapur Diego Garcia ve Reunion adalarında liman kullanım izni elde etmiş, Cocos Adası'na üs kurmuştur. Andaman ve Nicabar Adaları'da bulunan üsleri genişletmeye odaklanmış, 2019 yılında bu adalara savaş gemisi, uçak, gemisavar füze bataryası konuşlandırmak amacıyla 10 yıl sürmesi planlanan alt yapı geliştirme programını başlatmıştır (Chang, 2023). Hindistan 2021 yılında Maldivler'e güvenlik ve altyapı desteği ile 50 milyon dolar, Mauritius'a güvenlik ve askeri destek ile 100 milyon dolar kredi sağlamıştır. SAGAR kapsamında Sri Lanka ile Deniz Kurtarma Kordinasyon Merkezi (Maritime Rescue Coordination Center)'nin kurulmasına yönelik mutabakat imzalamış ve QUAD kapsamında Hint Okyanusu'nda faaliyetler gerçekleştirmiştir. Hindistan, liman ve üs projelerine ek olarak Tayland, Malezya, Singapur, Endonezya ve Avusturalya'da eğitim ve tatbikat faaliyetleri başlatmıştır. Hint Okyanusu'nda yer alan Çin savaş gemilerinin neden olduğu endişeyi gidermek amacıyla Endonezya, Filipinler ve Vietnam ile bağlarını güçlendirmeyi hedefleyen "Look East" stratejisine verilen desteği artırmıştır. Bölgede faaliyet gösteren Hindistan bayraklı teknelerin güvenliğini sağlamak amacıyla Umman Körfezi ve Basra Körfezi'ne savaş gemileri konuşlandırmıştır. Hindistan bu politikalara ek olarak GÇD'de yürüttüğü aktif politika ile Hint Okyanusu'nda Çin'i dengelemeyi amaçlamıştır.

Harita 9: Hint Okyanusu'nda Hindistan'ın Varlığı

Kaynak: Tamer, 2022.

Çin ve Hindistan bölgesel etkinliğini artırmak, ticari ve ekonomik çıkarlarını desteklemek amacıyla Hint Okyanusu'na yönelik önemli politikalar geliştirmiş ve ikili ilişkilerin rekabet ve çatışma riskini artırmıştır. Çin'in Hint Okyanusu'na karayolu ile ulaşımını sağladığı Gwadar Limanı'na (Pakistan) Hindistan tepki olarak Çabahar Limanı (İran) ile karşılık vermiştir. Çin'in Cibuti'de kurduğu askeri üsse karşı Hindistan mevcut üslerinin modernizasyonuna ve genişletilmesine odaklanmıştır. Çin'in savaş gemilerine karşı Hindistan da stratejik bölgelere savaş gemileri yerleştirmiştir. Hint Okyanusu'nda her iki devletin gerçekleştirdiği bu faaliyetler ikili ilişkilerde var olan gerginliği artırmış fakat bölge özelinde herhangi bir sıcak çatışma gerçekleşmemiştir. Taraflar Hint Okyanusu'nda artan gerginliğin azalması ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi amacıyla farklı dönemlerde görüşmeler gerçekleştirmiş fakat güvenlik ikileminin yoğunlaşmasını engelleyememişlerdir.

Geleneksel güvenlik ikilemi kapsamında Çin-Hindistan ilişkileri askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve egemenlik alanlarının genişletilmesi üzerine şekillenmiştir. Sınır hattında meydana gelen çatışmalar ve savaşlar ikili ilişkilerin uzun bir dönem boyunca dondurulmasına ve 1990 öncesi dönemde Çin-Hindistan rekabetinin yalnızca askeri alanda var olmasına yol açmıştır. 1990 sonrası dönemde ulusal, bölgesel ve uluslararası gelişmeler ışığında Çin-Hindistan ilişkilerinde ilerleme kaydedilmiş, çeşitli anlaşmazlıklara rağmen ekonomik işbirliği gelişmiştir. İki devletin ithalat ve ihracat oranları artmış, bu durum başta Hindistan olmak üzere devletler arasında ekonomik bağımlılık oluşmasına neden olmuştur. Gelişen ekonomik ilişkilere ek olarak uluslararası örgütler aracılığıyla çeşitli işbirlikleri yapılmıştır. Bu gelişmelere rağmen Çin ve Hindistan'ın tehdit algıları ortadan kaldırılamamış Galwan, Sikkim, Doklam, Arunachal Pradesh gibi birçok noktada çatışma ve rekabet süreci devam etmiştir. Çin ve Hindistan nükleer güç elde etmiş, savunma giderlerini artırmış, yükselen güçler arasına girmiş, birbirlerinin komşuları ile tehdit oluşturacak anlaşmalar gerçekleştirmiş ve siber yatırımlarını artırmıştır. Bu gelişmeler karşılıklı tehdit algısını artırmış iki devlet arasında meydana gelen güvenlik ikilemlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, *Dördüncü Bölüm* kapsamında 1990 sonrası dönemde Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan gelişmeler çeşitli güvenlik ikilemleri kapsamında değerlendirilecek ve ikili ilişkilere yön veren esas güvenlik ikilemi tespit edilmeye çalışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÇİN-HİNDİSTAN REKABETİ ve YENİ GÜVENLİK İKİLEMİ

4.1. Güvenlik İkilemi Sarmalında Çin-Hindistan İlişkilerinde Geliştirilen Projeler ve Politikalar

Çin ve Hindistan bölgesel ve küresel etkinliğini artırmak, potansiyel düşmanlarını zayıflatmak ve mevcut rekabet alanlarında öne geçmek amacıyla çeşitli politika ve projeler gerçekleştirmiştir. Çin planlanan ve bir bölümü tamamlanan bu proje ve politikalar çerçevesinde öncelikle küresel liderliği ele geçirmeyi ve en büyük rakibi olan ABD'yi dengelemeyi amaçlamıştır. Çin'in kendi çıkarları doğrultusunda öncelik verdiği bu amaçlar Hindistan açısından kendisine yönelen bir tehdit olarak algılanmıştır. Hindistan, Çin'in bu proje ve politika uygulamalarından egemenlik alanlarının kısıtlanması ve ekonomik büyümesinin engellenmesi ihtimali ile rahatsızlık duymuştur. Bu doğrultuda Hindistan, bölgesel ve küresel yükselişinin önünde engel olarak gördüğü Çin'in bu girişimlerini engellemek amacıyla çeşitli proje ve politikalar geliştirmiştir. Hindistan tarafından geliştirilen proje ve politikalar da Çin'e karşı geliştirilmesi nedeniyle Çin'i rahatsız etmiştir. Bu durum yorumlama ve karşılık verme ikilemi çerçevesinde birikerek ilerlemiş ve iki devlet arasında güvenlik ikilemi sarmalının yoğunlaşmasına yol açmıştır. Çin ve Hindistan tarafından geliştirilen proje ve politikaların analizi, güvenlik ikilemi sarmalının çözümlenmesi ve yeni güvenlik ikilemi türlerinin belirlenmesi noktasında önem teşkil etmektedir.

4.1.1. Çin Tarafından Geliştirilen Projeler ve Politikalar

4.1.1.1. İnci Dizisi Stratejisi

'İnci Dizisi' ifadesi ilk kez 2005 yılında ABD'li uzmanlar tarafından 'Energy Futures in Asia' başlıklı raporda kullanılmıştır. Raporda kullanılan bu ifade ile, Çin tarafından Hindistan'ın ulusal çıkarlarına yönelik tehditler jeopolitik bir hipotez olarak sunulmuştur (Kumar, 2024). Bu rapora göre Çin, Hint Okyanusu bölgesinde askeri ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla liman ve altyapı projeleri geliştirmiş ve proje uygulanacak ülkeleri kendisine bağımlı kılacak yatırım destekleri sunmuştur. Bu rapor çerçevesinde, Çin'in Hint Okyanusu bölgesinde geliştirdiği proje ve politikalar 'İnci Dizisi Stratejisi' olarak nitelendirilmiştir.

İnci Dizisi Stratejisi, GÇD ile Ortadoğu arasında yer alan bölgeyi kapsayan, görünümü ile bir kolyeyi andıran, liman ve üslerin kolyenin inci taneleri kabul edildiği bir yaklaşımdır. Bu stratejinin savunucuları, Çin'in ticari faaliyetler altında yatırım gerçekleştirdiği liman ve üs alanlarının zamanla askeri deniz üslerine dönüşeceğini, olası bir çatışma durumunda ise bu üslerin Hindistan'ı çevrelemek amacıyla kullanılacağını ileri sürmektedir (Tariq, 2016: 19-20). Bu stratejik yaklaşımı benimseyen uzmanlar, Çin'in İnci Dizisi Stratejisi'ne yönelmesindeki temel amacı iki nedene bağlamaktadır: Çin'in ticari ve siyasi olarak bölgeye bağımlı olması ve Hint Okyanusu'na tek geçiş noktası olan Malakka İkilemi'nden kurtulma arzusu. Küresel anlamda gaz rezervinin %35'ine, uranyum rezervinin %60'ına, altın rezervinin %40'ına ve elmas rezervinin %80'ine sahip olan Hint Okyanusu, Çin'in Batı Asya, Ortadoğu, Afrika ve Avrupa'ya erişiminde ve ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmede önemli bir noktada yer almaktadır (Manhas, 2020: 17). Bu rotanın önemini fark eden Çin, politika ve stratejilerini Hint Okyanusu çerçevesinde geliştirmiş, kalkınma hedeflerini bu bölgede kalıcı varlığı ile özdeşleştirmiştir. Çin bu güzergâhtaki varlığını korumak, kalkınma hedeflerini sürdürülebilir kılmak ve tek bir rotaya bağlı kalmamak amacıyla bölgeye yönelik stratejiler geliştirmiş ve İnci Dizisi Stratejisi'ne yönelmiştir. Çin'i Hint Okyanusu bölgesinde İnci Dizisi Stratejisi geliştirmeye yönelten ikinci önemli neden Malakka İkilemi'dir. *Malakka İkilemi*, Pasifik Okyanusu'ndan Hint Okyanusu'na erişimi sağlayan ve Çin'i ticari anlamda tek bir noktaya bağımlı kılan Malakka Boğazı'ndan kaynaklanmaktadır. Çin, toplam petrol ithalatının %80'ini bu boğaz üzerinden gerçekleştirmekte ve Malakka Boğazı'na bağımlı bir ticaret ilişkisi yürütmektedir (Khan, 2018: 250). Çin, bu boğaz aracılığı ile gerçekleştirdiği ticaretin olası bir savaş durumunda ABD veya Hindistan tarafından engellenmesinden endişe etmekte ve bu sebeple alternatif strateji arayışına girmektedir. Çin'in Malakka Boğazı konusunda sahip olduğu bu endişenin kaynağı 1971 Hindistan-Pakistan Savaşı'na dayanmaktadır. Hindistan bu savaş sırasında Çin'i Pakistan'a yardım etmemesi hususunda uyarmış, yardım etmesi halinde ise Andaman ve Nicobar Adaları üzerinden Malakka Boğazı'nı kapatmakla tehdit etmiştir. Bu tehdit karşısında Çin, ABD ve Hindistan'a boyun eğmemek ve ekonomik kalkınmasını tek bir boğaza bağımlı kılmamak adına Hint Okyanusu'na erişim sağlayacak çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu kapsamda öncelikle Hint Okyanusu'na karayolu ile erişebileceği Gwadar (Pakistan), Sittwe-Kyaukpyu (Myanmar) ve Chittagong (Bangladeş) liman projelerini başlatmış ve bölgede kalıcılığını artırmak amacıyla Hambantota-Colombo (Sri Lanka) ve Male (Maldivler) liman projelerine odaklanmıştır. Çin'in Hint Okyanusu'nda gerçekleştirdiği bu faaliyetler, Hint Okyanusu'nu kendi bölgesi olarak kabul eden Hindistan açısından güvenlik, ekonomik ve çevrenme problemleri nedeniyle tehlike olarak algılanmıştır. Hindistan güvenlik açısından İnci Dizisi Stratejisi ile Hint Okyanusu'nda Çin askeri varlığının artmasından, deniz güvenliğinin tehlikeye girmesinden ve uzun kıyı şeridine sahip Hindistan topraklarının tehlikeye açık hale gelmesinden endişe etmiştir. İnci Dizisi Stratejisi'nin engellenmesi amacıyla gerçekleştirilecek savunma harcamalarının Hindistan ekonomisini olumsuz etkilemesinden ve bu durumun Hindistan'ın güney ve güneydoğu bölgelerinde istikrarsızlıklara yol açmasından endişe edilmiştir. Hindistan çevrenme problemi açısından, Çin'in bölgede artan nüfuzu

ile Hindistan'ın Hint Okyanusu bölgesindeki nüfuzunun azalmasından ve çevre ülkelerin Çin ile anlaşma yapmasından çekinmiştir. Hindistan bu endişeler doğrultusunda, İnci Dizisi Stratejisi'ni toprak bütünlüğüne, ulusal güvenliğine, ticari faaliyetlerine ve güç nüfuzuna yönelik bir tehdit olarak yorumlamış ve Çin'in İnci Dizisi Stratejisi ile 'Hindistan'ı kuşatma politikası' yürüttüğünü ileri sürmüştür (Khalid vd., 2020: 79). Hindistan endişe yaratan bu olumsuz koşulları ortadan kaldırmak ve Çin kuşatmasını engellemek amacıyla İnci Dizisi Stratejisi'ne karşı çeşitli alanlarda politika ve stratejiler geliştirmiştir. Bu politika ve stratejiler şunlardır:

- *Askeri Modernizasyon:* Çin Savaş gemilerini ve denizaltılarını takip etmek amacıyla Bangladeş, Sri Lanka, Maldivler, Seyşeller ve Mauritius kıyılarına Kıyı Gözetleme Radarı (Coastal Surveillance Radar-CSR) sistemi kurulmuştur. Askeri ihtiyaçlar mevcut şartlar çerçevesinde düzenlenmeye çalışılmış, ABD, Japonya ve Avusturalya ile 'QUAD' birliği altında askeri tatbikatlar gerçekleştirilmiştir.
- *Deniz Diplomasisi:* Bölge ülkeleri ile denizcilik alanında işbirlikleri gerçekleştirilmiş ve Myanmar ile stratejik bir deniz ilişkisi kurulmuştur.
- *Kalkınma Yardımı:* Çin'in, bölge devletleri üzerinde önemli etki oluşturan ekonomik yardımlarını azaltmak amacıyla bu devletlere yönelik ekonomik kalkınma ve yardım programı başlatılmıştır.
- *Bölgesel İşbirliği:* Bölgesel işbirliğini artırmak amacıyla Hint Okyanusu Kıyıları Derneği (Indian Ocean Rim Association) gibi çeşitli bölgesel forumlar kurulmuştur.
- *Altyapı Geliştirme Çalışmaları:* Çin tarafından yürütülen altyapı çalışmalarının gerisinde kalmamak amacıyla altyapı çalışmalarına önemli oranda yatırım yapılmıştır.
- *Doğu'ya Hareket Politikası:* Bu politika kapsamında Çin'e karşı Vietnam, Filipinler, Endonezya, Tayland, Singapur Japonya ve Güney Kore ile askeri ve stratejik anlaşmalar imzalanmıştır.
- *Fransa ile Anlaşma:* Hint Okyanusu boyunca deniz üslerini tarafların savaş gemilerine açan bir anlaşma imzalanmıştır.
- *Bilgi Füzyon Merkezi:* Tüm Kıyı Gözetleme Radar sistemlerinin bağlandığı, dost ülkelerle denizcilik bilgilerinin paylaşıldığı Bilgi Füzyon Merkezi-Hint Okyanusu Bölgesi (IFC-IOR) kurulmuştur. Bu merkez esas olarak Hint Okyanusu'nda yer alan Çin varlığını tespit etmek ve Hindistan donanmasına bu durumu bildirmek amacıyla kurulmuştur.
- *Üs ve Liman Projeleri:* Hindistan, Çin stratejisine çeşitli noktalarda üsler ve limanlar oluşturarak karşılık vermiştir. Çin'in Pakistan'da inşa ettiği Gwadar Limanı'na karşı İran'da Chabahar Limanı'nı inşa etmiştir. Endonezya'nın Sabang kentinde ve Myanmar'ın Sittwe kentinde derin su limanları inşa etmiştir. Bangladeş ile Mongla Limanı'nın yenilemesi üzerine anlaşması imzalamış ve Chittagong Limanı'nı kullanma izni elde etmiştir. Singapur'da Malakka Boğazına yakın bir noktada yer alan Changi Deniz Üssü'ne erişim hususunda bir anlaşma imzalamıştır (IAS, 2023).

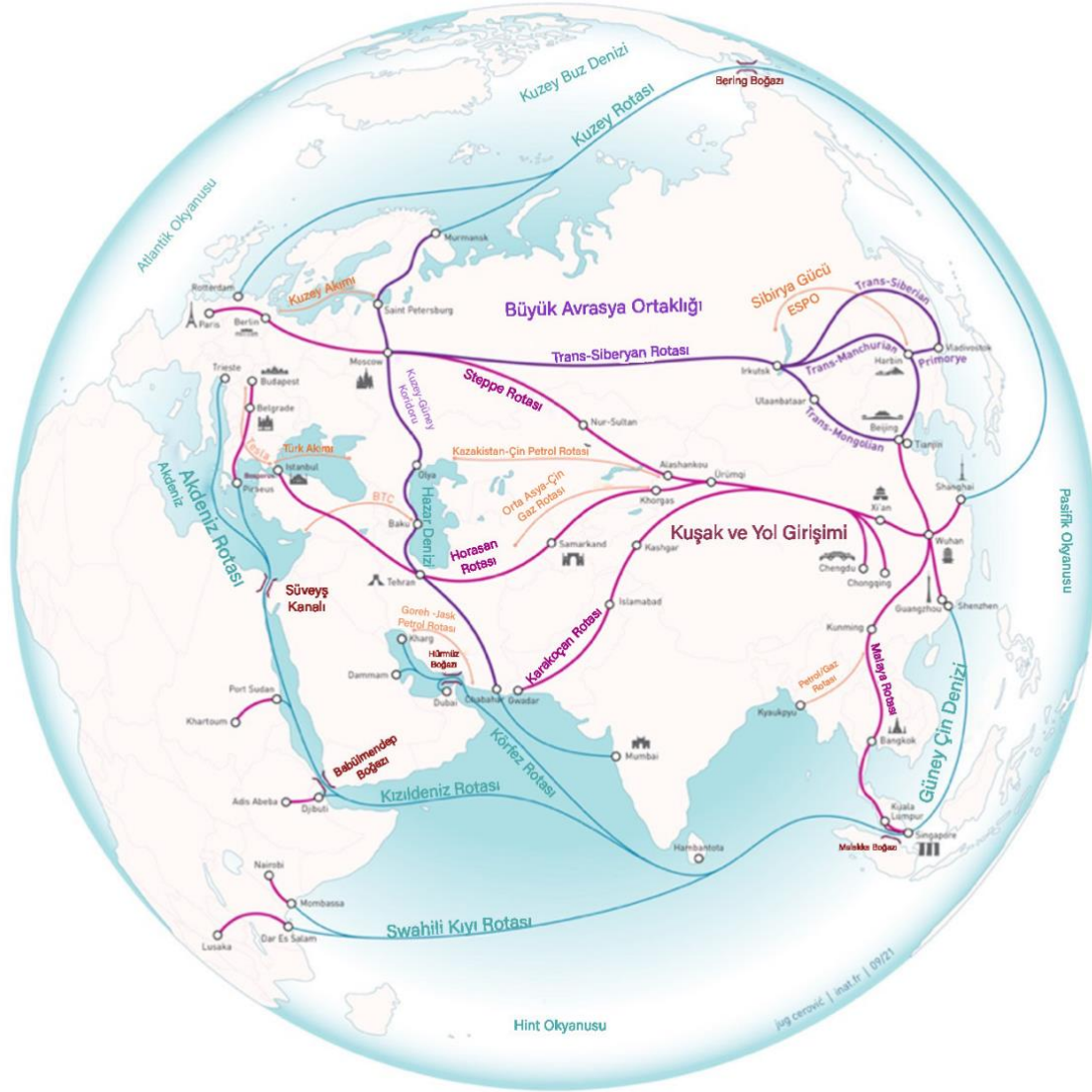
İnci Dizisi Stratejisi, ABD’li uzmanlar tarafından ileri sürülmüş ve Çin tarafından hiçbir dönemde kabul edilmemiştir. Çin’in Hint Okyanusu ve çevresinde yürüttüğü çalışmaları nitelemek amacıyla uzun bir dönem kullanılan bu ifade, 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi’nin açıklanması ile yerini 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ifadesine bırakmıştır. Uluslararası çevrelerce 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu, İnci Dizisi Stratejisi’nin devamı niteliğinde kabul edilmiş fakat bu iki ifade Çin tarafından kabul edilme ve kabul edilmeme noktasında birbirinden ayrılmıştır.

4.1.1.2. Kuşak ve Yol Girişimi

Kuşak ve Yol Girişimi (Belt and Road Initiative-BRI)³⁴, eski bir ticaret rotası olan İpek Yolu’nu kara ve deniz yolu üzerinden yeniden canlandırma projesidir. Bu yol, Çin’in Han Hanedanlığı (MÖ 206-MS 220) döneminde kurulmuş, oluşturduğu ticaret ağı ile Avrupa ve Orta Asya’yı birbirine bağlamıştır. İpek Yolu, ekonomik ve ticari açıdan toplumların gelişimine katkı sağlamış, Doğu-Batı kültürlerini farklı coğrafyalara taşımış ve ilk küreselleşme dalgasını başlatmıştır (McBride, James vd., 2023). Haçlı seferleri, Moğolların ilerleyişi, deniz ticaretinin gelişimi vb. nedenler yeni ticaret rotalarının oluşmasına ve dolayısıyla İpek Yolu’nun önemini kaybetmesine neden olmuştur. Ticaret rotasında meydana gelen değişiklikler neticesinde önemini kaybeden İpek Yolu, asırlar süren sessizliğin ardından Çin tarafından geliştirilen BRI projesi ile yeniden canlanma imkânı elde etmiştir.

³⁴ Bu proje başlangıç döneminde *Bir Kuşak Bir Yol (One Belt One Road)* olarak adlandırılmış fakat bu söylem zamanla yerini Kuşak ve Yol Girişimi (BRI)’ne bırakmıştır.

Harita 10: Kuşak ve Yol Girişimi Ulaşım Rotaları

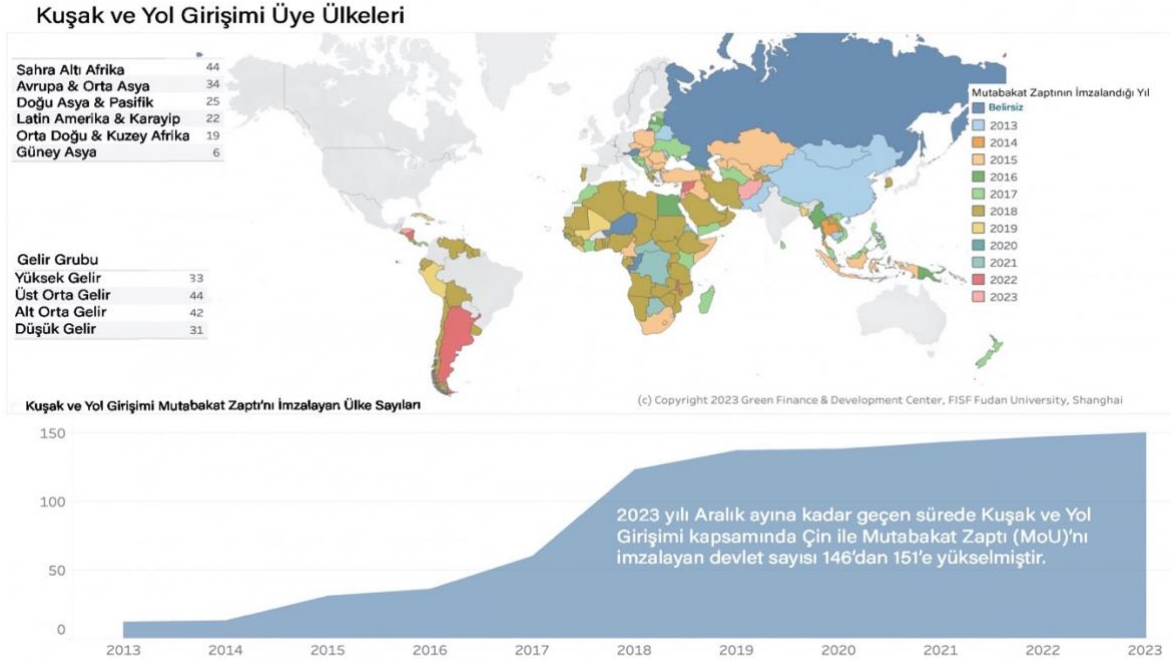
Kaynak: Inat, t.y.

BRI, başlangıç aşamasında Doğu Asya ile Avrupa'yı kara ve deniz yolu ile birbirine bağlamayı amaçlamış, zaman içinde Afrika, Latin Amerika ve Hint Okyanusu'nu da kapsayan Modern İpek Yolu projesine dönüşmüştür. Çin'in girişimi ile başlatılan bu proje, ilk kez Xi Jinping'in 7 Eylül 2013 tarihli resmi Kazakistan ziyareti sırasında "eski İpek Yolu'nun yeniden canlandırılma projesi" olarak duyurulmuştur (Kaalemi, 2023: 516). Bu ziyaret sırasında Jiping, projenin yalnızca karayolu üzerinden geçen *İpek Yolu Ekonomi Kuşağı* (Silk Road Economic Belt-SREB) girişimini açıklamıştır. Kara ve deniz olmak üzere bir bütün olan projenin deniz rotası ise *21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu* (Maritime Silk Road-MSR) adı ile Endonezya ziyareti sırasında açıklamıştır. Jiping tarafından yapılan bu açıklamalar sırasında BRI'ye dair herhangi bir belge sunulmamış, bu projenin 'karşılıklı

ıkar topluluğu' oluşturacağına yönelik bir söylem benimsenmiştir. BRI'nin oluşturulmasına dair ilk somut belgeler 2015 yılında yayımlanan '*Vizyon ve Eylemler*'³⁵ adlı belge ile sunulmuştur. Vizyon ve Eylemler belgesi ile BRI'nin uygulanmasına yönelik mekanizmalar belirlenmiş, projeye katılım için gerekli Mutabakat Zaptı (Momerandum of Understanding-Mou) oluşturulmuş ve İpek Yolu'nun coğrafı rotası çizilmiştir (Atkins, 2023: 3). Ayrıca bu belge ile BRI'nin gerçekleştirilmesi için odaklanılması gereken beş temel unsur açıklanmıştır. Bu beş unsur; politik koordinasyon, altyapı bağlantısı, engelsiz ticaret, finansal entegrasyon ve insanlar arası daha yakın bağ olarak açıklanmıştır (Wijayasiri ve Senaratne: 2018: 375). *Politik Koordinasyon* unsuru ile BRI'nin uluslararası ve bölgesel kuruluşlar tarafından desteklenmesi ve hükümetler arası işbirliğinin arttırılması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak BM, G20, APEC, vb. birçok önemli örgüt, çeşitli zirve ve toplantılarda BRI'yi destekleyici kararlar almış ve 151 devlet ile BRI Mutabakat Zaptı (Momerandum of Understanding-Mou) imzalanmıştır. *Altyapı Bağlantısı* ile MoU'yu imzalayan devletlere liman, havalimanı, karayolu, demiryolu, baraj, enerji santrali, telekomünikasyon ağı gibi çeşitli alanlarda yatırım desteği sunulmuş ve ekonomik koridor anlaşmaları imzalanmıştır. *Engelsiz Ticaret* unsuru ile katılımcı ülkelerde ticaretin serbestleşmesi ve kolaylaşması için serbest ticaret anlaşmaları imzalanmış, ticaret hacmi arttırılmış ve gümrük vergileri dşrlmştir. *Finansal Entegrasyon* unsuru ile uluslararası yatırım ve finans modelleri geliştirilmeye odaklanılmış, çok taraflı ekonomik işbirlikleri desteklenmiş ve daha derin finansal bağlantılar oluşturulmaya çalışılmıştır. *İnsanlar arası daha yakın bağ* unsuru ile de kültürel alışverişin geliştirilmesi, eğitim ve ğretim verimliliğinin arttırılması, sağlık, turizm ve afet yardımı gibi alanlarda işbirliğinin genişletilmesi amaçlanmıştır.

³⁵ Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Econopmic Belt and Road.

Harita 11: BRI Mutabakat Zaptı'nı Onaylayan Devletler

Kaynak: Nedopil, 2023.

Çin BRI'nin esas geliştirilme amacını; bölgesel entegrasyonu artırmak, devletler arası işbirliğini geliştirmek, ekonomik kalkınmayı sürdürmek ve küresel ticaretin önündeki engelleri kaldırmak olarak sunmuş ve bu projenin tüm taraflara 'barışçıl ve ekonomik kalkınma' sağlayacağı fikrini benimsemiştir. Çin'in bu yaklaşımının aksine birtakım devletler, BRI'nin yalnızca Çin çıkarlarına hizmet etme amacıyla geliştirildiği fikrini benimsemiş ve BRI karşıtı bir tutum sergilemiştir. Bu devletlere göre Çin'in proje bütçesine maddi destek sağlamasının esas nedeni BRI'nin Çin'e sunacağı ekonomik ve jeostratejik kaynaklardır. Çin BRI'ye başlangıç aşamasında 47 milyar dolar bütçe ayırmış, proje kapsamının genişlemesiyle BRI'ye ayrılan bütçe 1 trilyon doları aşmıştır (Smotrytska, 2021). BRI karşıtı devletler, Çin aracılığı ile sağlanan bu yüksek bütçenin esas olarak Çin'in kendi kazancına dönüştüğünü ve Çin'in devletleri borçlandırma yöntemi ile kendisine bağımlı hale getirdiğini ileri sürmüştür. Altyapı çalışmalarının çoğunlukla Çinli şirketler tarafından gerçekleştirilmesi ve yatırım desteği alan devletlerin borçlarını ödeyememe durumunda liman, üs vb. projelerini Çin'e devretmeleri, bu devletlerin Çin'e bağımlı hale geldiği iddiasının temelini oluşturmaktadır. Çin, altyapı çalışmalarını Çinli şirketler aracılığı ile gerçekleştirmekte ve sunduğu yatırım desteğini yeniden Çin sınırları içine çekebilmektedir. Gelişmekte olan ve yeterli bütçeye sahip olmayan devletler borçlarını ödeyebilmek amacı ile daha fazla borçlandırılmakta ve altyapı projelerinin yönetimini bir süreliğine Çin'e devretmektedir. Gerçekleştirilen planlamalar doğrultusunda 2030 yılına kadar toplam bütçesi 4-8 trilyon dolara ulaşması beklenen BRI harcamalarının Çin'e kazanç, diğer devletlere ise borç olarak döneceği öngörülmektedir (Chinapower, 2023). BRI karşıtı devletler, BRI'nin tamamlanması durumunda uluslararası

sistemdeki güç dengesinin Çin lehine değişeceğini, Çin'in nüfuz alanının genişleyeceğini ve dolayısıyla projeye katılan devletlerin Çin'e bağımlı hale geleceğini öngörmektedir (Kaleemi, 2023: 518). BRI karşıtı devletler bu iddialarını çeşitli uluslararası meselelerde Çin karşıtı tutumların yüksek oranda azalması ile desteklemektedirler. Uygur ve Tayvan gibi Çin karşıtı tepkilerin yükseldiği uluslararası meselelerde birçok devlet politikasını Çin politikaları ile uyumlu hale getirmiştir. Bu devletlerin politikalarını Çin ile uyumlu hale getirmesinin esas nedeni, Çin'in destek amacı ile verdiği borçları herhangi bir zamanda talep etme hakkına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Çin tarafından sunulan krediden faydalanmak veya sunulan kredi borçlarının ödeme süresini uzatmak isteyen devletler Çin ile uyumlu hareket etmektedir. Bu davranış değişikliği BRI karşıtı devletlerin, Çin'in katılımcı devletleri kendisine bağımlı hale getirdiği iddiasını doğrulamaktadır.

BRI'ye karşı çıkan ve BRI'nin yalnızca Çin çıkarlarını desteklemek amacıyla geliştirildiğini ileri süren devletlerin başında ABD, Japonya ve Hindistan gelmektedir. ABD, küresel güç dengesini tehdit etmesi ve gelişmekte olan ülkelere 'borç tuzağı diplomasisi' sunması nedeniyle BRI projesine karşı çıkmaktadır (ICAS, 2020). Japonya, Doğu Asya bölgesinde Çin'in artan gücünü dengelemek amacıyla BRI karşıtı bir tutum sergilemektedir. Hindistan ise birçok nedene bağlı olarak BRI'ye karşı çıkmakta ve BRI'nin olumsuz taraflarını uluslararası kamuoyuna duyurmaya çalışmaktadır.

BRI'ye karşı çıkan ve BRI'nin Çin çıkarlarını genişletmek amacı ile devletleri borçlandırıldığını ileri süren ilk devlet Hindistan'dır. Hindistan, başlangıç aşamasında projeye destek vermiş fakat devam eden süreçte oluşan üç önemli kaygı nedeni ile BRI'ye destek vermekten vazgeçmiştir. Hindistan'ın BRI'ye karşı benimsediği bu olumsuz yaklaşımın öncelikli nedeni, Çin'in bu proje ile birlikte Hindistan anakarasında ve geleneksel nüfuz bölgelerinde kolaylıkla ilerleme kaydedebileceği endişesi olmuştur. İkinci neden, Deniz İpek Yolu girişiminin tamamlanması ile Çin'in Hint Okyanusu'nda varlığını artırması öngörülmüş ve bu duruma bağlı olarak Hindistan'ın bölgede Çin gücünün gerisinde kalacağı endişesi artmıştır. Hindistan'ın BRI karşıtı tutumunun üçüncü nedeni ise Çin ile içinde bulunduğu jeopolitik rekabette Çin'in yüksek oranda kazanma ihtimali olmuştur. Hindistan'ı tam anlamıyla BRI karşıtı yapan esas mesele ise BRI rotasının belirlenmesi ile ortaya çıkan egemenlik sorunudur. Çin, Hindistan tarafından henüz çözümlenmemiş kabul edilen ve Pakistan yönetimi altında bulunan Keşmir'in Gilgit-Baltistan bölgesini BRI kapsamı altına almıştır. Bu durum Hindistan tarafından toprak bütünlüğünün ihlali olarak yorumlanmış ve bu aşamanın ardından Hindistan uluslararası alanda BRI'nin olumsuz yönlerini vurgulamaya odaklanmıştır. Hindistan'ın bu girişimi karşılık bulmuş ve BRI'ye yönelik olumsuz eleştiriler çoğalmıştır. Hindistan'ın girişimi ile altyapı desteği kapsamında birçok devletin Çin'e ödeyemeyeceği oranlarda borçlandırılması, Çin'in Myanmar, Zimbabve, Laos ve Kamboçya gibi ülkelerin iç işlerine müdahil olması ve BRI anlaşmalarının şeffaf olarak paylaşılması uluslararası çevrelerce eleştirilmiş ve BRI karşıtlığını artırmıştır. Bu eleştiriler karşısında Çin, Hindistan'ı sorumlu tutmuş, BRI'ye yönelik

olumsuz algının temelinde Hindistan tarafından yapılan karalama kampanyalarının olduğunu ileri sürmüştür (GİS, 2019).

4.1.1.3. Çin-Pakistan İlişkileri ve Hindistan'a Yansıması

Çin ve Pakistan ilk diplomatik temasını 1951 yılında gerçekleştirmiş, fakat ikili ilişkilerde 1960'lı yıllara kadar kayda değer bir ilerleme elde edilememiştir. Çin-Pakistan ilişkileri bu yıllarda uluslararası konjonktürün iki bloklu yapısı, Pakistan'ın SEATO³⁶ ve CENTO³⁷ üyeliği, komünist Çin'in tehdidi vb. nedenlerle ilerleme kaydedememiştir. Pakistan, Batı bloğunda yer alması ve Çin'i doğu sınırlarına yönelik bir tehdit olarak algılaması nedeniyle Çin'e karşı mesafeli bir tutum benimsemiştir. Pakistan'ın bu yaklaşımına rağmen Çin, kendisini tanıyan ilk Müslüman devlet olması ve Kore Savaşı'na asker göndermemesi nedeniyle Pakistan'a karşı olumsuz bir politika yürütmemiştir. Çin-Pakistan ilişkilerinde ilk resmi temaslar 1956 yılında karşılıklı devlet ziyaretleri ile gerçekleştirilmiştir. Fakat bu ziyaretlerde ikili ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacak herhangi bir anlaşma imzalanmamıştır. İkili ilişkilerde sürdürülen bu seviye 1960 yılına kadar devam etmiş, 1960 yılı ve sonrasında bölgesel ve küresel alanda meydana gelen değişimler neticesinde Çin-Pakistan ilişkileri olumlu yönde ilerlemeye başlamıştır. Çin-Pakistan ilişkilerinin gelişimine 'üç farklı devlet ilişkisi' katkı sağlamıştır: Çin-Hindistan ilişkisi, ABD-Pakistan ilişkisi ve Çin-SSCB ilişkisi (Ali, 2017: 33). Tibet ve Aksia Chin anlaşmazlıkları nedeniyle Çin ve Hindistan ilişkileri bozulmuş ve bu durumdan faydalanmak isteyen ABD, Hindistan'a önemli miktarda ekonomik ve askeri yardım sağlamıştır. Pakistan, ABD tarafından Hindistan'a sağlanan ekonomik ve askeri desteklerin Hindistan'ın savunma gücünü arttıracak ve bu gücün Pakistan aleyhine kullanılacağı fikri ile Batı bloğundan uzaklaşmıştır. Bu dönemde bozulan Çin-SSCB ilişkileri Çin'i batı sınırında önlem almaya sevk etmiştir. Çin, sınırlarını güvenli hale getirmek için Pakistan ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanmış ve bu durum karşısında SSCB Hindistan'a desteğini artırmıştır. SSCB'nin Hindistan'a verdiği destek neticesinde Pakistan Sovyetler Birliği ile arasına mesafe koymuş ve Çin'e yönelmeye başlamıştır. Çin ise genel anlamda kuşatıldığı fikrini benimsemiş, bu durumu dengelemek amacıyla Pakistan'a yönelmiştir.

Pakistan 1959 yılında kuzey bölgesinin bir kısmını Çin toprakları içinde gösteren, Çinlilere ait bir harita ele geçirmiştir. Pakistanlı yetkililer Çin'in bu toprakları işgal etmesinden çekinmiş ve herhangi bir Çin talebi olmadan, Çin'e sınır düzenleme talebini iletmiştir. Çin, sınır belirleme çalışmaları kapsamında incelenecek bölge üzerinde Hindistan'ın hak iddia etmesi ve bu durumun Çin-Hindistan ilişkilerine olumsuz yansıyacağı fikriyle Pakistan'ın sınır düzenleme taleplerine

³⁶ Southeast Asia Treaty Organisation.

³⁷ Central Treaty Organization.

herhangi bir karşılık vermemiştir. Çin, Hindistan ile 1962 Savaşı'na giden süreçte Pakistan'ın sınır düzenleme talebini kabul etmiştir. Taraflar arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde 1963 yılının Mart ayında Çin-Pakistan sınır hattı üzerinde anlaşma sağlanmıştır. İki devlet arasında imzalanan Çin-Pakistan Sınır Anlaşması kapsamında Pakistan, Hindistan'ın da üzerinde hak iddia ettiği Shaksgam Vadisi (Trans-Karakoram Geçidi)'ni Çin'e devretmiştir. Bu bölgenin Çin yönetimine geçmesi ile Keşmir Sorunu üç taraflı bir anlaşmazlığa dönüşmüştür.

1963 Çin-Pakistan Sınır Anlaşması, ikili ilişkilerde önemli bir dönüm noktası oluşturmıştır. Bu aşamanın ardından iki devlet birçok alanda karşılıklı destek sağlamış ve ilişkilerin gelişimi açısından önemli adımlar atmışlardır. Bu doğrultuda ilk olarak Çin, 1965 Hindistan-Pakistan Savaşı'nda Pakistan'ı desteklemiştir. İkinci olarak, 1966 yılında iki devlet Çin'in Sincan bölgesini Pakistan'ın Gilgit-Baltistan bölgesine bağlayan Karakoram Otoyolu'nun inşasına yönelik önemli bir anlaşma imzalamıştır. 500 mil uzunluğun olan ve 1982 yılında kullanıma açılan bu yol günümüzde CPEC'in ana güzergahını oluşturmıştır. Çin-Pakistan ilişkilerinde atılan üçüncü önemli adım, 1971 Hindistan-Pakistan Savaşı sırasında Pakistan'ın Çin'den aldığı destek olmuştur. Pakistan Çin'den aldığı desteğe rağmen bu savaşı kazanamamıştır. Dördüncü olarak, Pakistan 1960 yılından itibaren Çin'in BM üyeliğini yoğun bir şekilde desteklemiş ve Çin 1971 yılında BM'ye üye olmuştur. Çin ise BM üyeliği ile elde ettiği veto hakkını ilk kez Pakistan çıkarları doğrultusunda Hindistan'a karşı kullanmıştır. Çin, Bangladeş'in BM üyeliğini reddetmiş, Hindistan'ın elinde bulunan Pakistanlı esirleri iade etmesi koşuluyla Bangladeş'in üyeliğini onaylamıştır. Çin-Pakistan ilişkilerinin gelişmesinde önem taşıyan altıncı unsur, Çin'in Hindistan'ı dengelemek amacıyla Pakistan ile imzaladığı sivil nükleer tesis kurma girişimi olmuştur. Pakistan, Hindistan'ın 1974 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemenin ardından Çin desteğiyle gizlice nükleer program geliştirmiştir. Pakistan'ın bu programları geliştirmesinde Çin'den yardım aldığı ileri sürülmüş fakat bu durum kanıtlanamamıştır. İkili ilişkilerde atılan bu adımlar üst düzey resmi ziyaretleri artırmış, iki devleti iki iyi müttefik konumuna getirmiştir. İlişkilerde kaydedilen bu ilerleme resmi yazışma diline dahi yansımıştır. Çin ve Pakistan resmi yazışmalarda 1960-70'li yıllarda “dostluk ilişkisi”, 1980'li yıllarda “geleneksel dostluk ilişkisi” ve 1990'lı yıllarda “kapsamlı dostluk ilişkisi” söylemlerini kullanmıştır (Khalid, 2021). İkili ilişkilerin yakınlığını ifade etmek amacıyla kullanılan bu sözler 21. yüzyılda yerini “demir kardeşlik” ve “her koşulda dostluk” söylemlerine bırakmıştır.

Siyasal alanda gelişen Çin-Pakistan ilişkileri, bu gelişimini 21. yüzyılda da sürdürmüştür. 21. yüzyılda Çin-Pakistan ilişkileri askeri ve ticari alanlarda yapılan anlaşmalarla ileri bir seviyeye taşınmıştır. Bu anlaşmalar arasında bölgesel ve küresel anlamda en büyük etkiyi oluşturan anlaşma CPEC olmuştur. CPEC BRI'nin pilot projesi kabul edilen, Çin'i Gilgit-Baltistan üzerinden Gwadar Limanı'na bağlamayı amaçlayan, Asya Avrupa ve Afrika arasında erişim ağı oluşturacak *ekonomik koridor* projesidir. CPEC ilk kez 2013 yılında açıklanmış ve 2015 yılında bir dizi anlaşmanın imzalanmasıyla resmîyet kazanmıştır. Projenin başlangıç değeri 46 milyar dolar olarak belirlenmiş

fakat bu değer 2024 yılı itibariyle 62 milyar dolara ulaşmıştır. Pakistan'ın 2015 yılı GSYİH'sinin %20'sine tekabül eden bu değer, Çin'in BRI kapsamında yurt dışı projelerine ayırdığı en yüksek altyapı desteği olmuştur (Hussain, 2020: 159). CPEC ile yaklaşık olarak 3000 kilometrelik karayolu, demiryolu ve enerji erişim ağının oluşturulması ve Pakistan'ın enerji, sanayi ve altyapı sistemlerinin modernize edilmesi amaçlanmıştır. CPEC kapsamında gelişen Pakistan altyapısı ile bölgeye yatırımcıların yönelmesi ve dolayısıyla ekonomik büyümenin hız kazanması planlanmıştır. Hükümetler ve analistler tarafından “*oyun değiştirici*” olarak nitelenen CPEC'in tamamlanması ile Pakistan'ın bölgesel bir ekonomi merkezine dönüşmesi beklenmektedir (Invest, t.y.). Çin açısından ise projenin tamamlanması ile Ortadoğu'dan tedarik edilen enerji ithalatının güvence altına alınması, Malakka Boğazı'na bağımlı kalmadan Hint Okyanusu'na ulaşılması ve ulaşım maliyetinin %40 azalması öngörülmüştür.

Çin-Pakistan ilişkileri, karşılıklı çıkarlar doğrultusunda ilerlemiş ve zaman içerisinde *önde gelen müttefik* niteliği kazanmıştır. Hindistan perspektifinden bu ilişki, Çin-Hindistan ilişkilerinin seyri doğrultusunda kendisine yönelen bir ittifak olarak gelişmiştir. Hindistan'ın bu fikri benimsemesinde Çin'in Pakistan ile ilişkilerini 1962 Çin-Hindistan Savaşı'nın ardından geliştirmesi, Hindistan-Pakistan savaşlarında Pakistan'ı desteklemesi, Hindistan'ın nükleer silah elde etmesinin ardından Pakistan'a nükleer tesis desteği vermesi vb. nedenler etkili olmuştur. Hindistan, günümüzde de devam eden Çin-Pakistan ilişkilerinin gelişiminden üç sebep nedeniyle endişe duymaktadır (Yakup, 2020). Öncelikle Hindistan, Pakistan yönetimi altında bulunan Keşmir bölgesinde artan Çin varlığından rahatsız olmaktadır. CPEC kapsamında gerçekleştirilecek projelerin bir bölümü bu bölgeden geçmektedir. Çin'in bu bölgede proje gerçekleştirmesi Pakistan yönetimi altından bulunan Keşmir bölgesini resmi olarak tanınmasına yol açacaktır. Hindistan bu durumu egemenlik haklarının ihlali olarak görmekte, CPEC'e muhalif bir politika yürütmekte ve bu gerekçelere bağlı olarak BRI ile arasına mesafe koymaktadır. İkinci unsur, Çin-Pakistan-Afganistan üçgeninde CPEC'in genişletilmesi kararıdır. Hindistan, ekonomik destek sunduğu Afganistan'ın Çin ile anlaşması durumunda Çin'den daha fazla ekonomik destek almasından ve Çin etkisine girmesinden çekinmektedir. Çin-Pakistan yakınlaşmasında Hindistan'ı endişelendiren son unsur Çin-Pakistan arasında imzalanan ve açıklanmayan gizli anlaşmalar fikridir. Hindistan iki devlet arasında kendisine yönelik gizli anlaşmaların yapılmış olmasından endişelenmektedir. Hindistan, Pakistan'ı Çin desteği olmadan bir tehdit oluşturamayacak devlet olarak nitelemiş ve bu tehdidin Çin tarafından kendisine yönlendirildiği fikrini benimsemiştir (Rehman, 2009: 118).

Kültürel, toplumsal ve geleneksel nedenlerle ortaklık ilişkisi geliştiremeyen Çin ve Pakistan, Hindistan karşıtı politikalarla bir araya gelmiştir. Çin açısından Pakistan, düşük maliyetlerle Hindistan'ı dengeleyebileceği caydırıcı bir unsur, Pakistan açısından Çin, Hindistan'a karşı güvenliğini sağlayan bir unsur olmuştur (Afridi ve Bajoria, 2010). Çin, Pakistan'a uzun yıllar ekonomik destek ve silah tedariki sağlaması neticesinde Hindistan'ı Batı sınırına bağlamıştır.

Pakistan ile mücadele eden Hindistan'ın ekonomik ve askeri gücü farklı noktalara dağılmış ve bu durum Hindistan'ın Asya alt kıtasında hakimiyet kurmasını engellemiştir. Hindistan'ın Pakistan ile mücadele etmesi Çin sınırlarını güvenli hale getirmiş, Çin ile rekabet yarışında Hindistan'ı geride bırakmış ve Çin'in bölgesel konumunu güçlendirmiştir. Çin, 1980 sonrası Hindistan ile ilişkileri geliştirmeye ve Hindistan'ın Pakistan endişelerini azaltmaya odaklanmış fakat bunu yaparken Pakistan ile ilişkilerinin mevcut konumu korumuştur. Çin-Pakistan ilişkilerinde oluşan kuvvetli bağ nedeniyle Hindistan'ın endişeleri ortadan kalkmamıştır.

4.1.1.4. Hindistan'ı Çevreleme Politikası

Asya kıtasının önde gelen gücü Çin, sayısal veri ve büyüme politikaları bakımından Hindistan'a kıyasla daha ileri bir noktada bulunmakta ve bu nedenle Hindistan'ı kendi gücüne eş bir rakip olarak görmemektedir. Kendisini uluslararası sistemin başaktörlerinden biri olarak gören ve çeşitli platformlar aracılığıyla Hindistan'ın bu güce eşdeğer olmadığı vurgulayan Çin, bu söylemlerin aksine Hindistan karşıtı politikalarla Hindistan'ı zayıflatmaya çalışmaktadır. Çin'in uyguladığı bu politikalar Hindistan'ı çevreleme politikası olarak nitelendirilmektedir. Çin, çevreleme politikası kapsamında Hindistan'ın komşuları ile ilişkilerini geliştirmekte, bu devletlere altyapı destekleri sunmakta ve çeşitli alanlarda mali yardımlar sağlamaktadır. Hindistan'ın bölgesel ve küresel yükselişini etkileyen bu politikalar Bangladeş, Myanmar (Burma), Bhutan, Nepal, Pakistan³⁸, Sri Lanka ve Maldivler aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu devletlerin her biri Çin ile ilişkilerini farklı dinamikler çerçevesinde şekillendirmektedir.

Çin-Hindistan rekabetinin yoğun şekilde hissedildiği devletlerden biri *Bangladeş*'tir. Çin, Bangladeş'in bağımsızlık hareketine karşı Pakistan'a destek vermiş ve BM'deki ilk veto yetkisini Bangladeş'in üyeliğini reddetmek amacıyla kullanmıştır. Çin'in Bangladeş'e karşı benimsediği bu tutum Çin-Bangladeş ilişkilerini olumsuz etkilemiş, resmi ilişkiler 1975 yılında kurulmasına rağmen 2010 yılına kadar kayda değer bir ilerleme elde edilememiştir. Çin'in bölgeye yönelik politikalarının değişimi neticesinde Bangladeş BRI'ye katılmış ve Çin'den 38,05 milyar dolar yatırım desteği sağlamıştır (Anwar, 2022). Bangladeş'in GSYİH'sinin %10'una tekabül eden bu yatırım desteği ile Çin, Bangladeş'in en büyük yatırım ortağı haline gelmiştir. Çin, Bangladeş ile ilişkileri geliştirebilmek adına Bangladeş ürünlerinin Çin pazarına girişinde ödenmesi gereken gümrük vergilerinin de %97'sini kaldırmıştır. Ekonomik perspektiften ilerleme kaydeden Çin-Bangladeş ilişkileri Çin desteği ile savunma ve işbirliği alanında da önemli kazanımlar elde etmiştir. Çin, Bangladeş ordusunun gelişimi konusunda eğitim, tatbikat ve askeri teçhizat desteği sunmuştur. Çin

³⁸ Çin'in Pakistan ile geliştirdiği ilişkiler "Çin-Pakistan İlişkileri ve Hindistan'a Yansıması" başlıklı bölümde analiz edilmiştir.

tarafından Bangladeş'e sunulan bu destekler neticesinde Bangladeş'in en büyük ticaret ortağı unvanı 2015 yılında Hindistan'dan Çin'e geçmiştir. Hindistan ise Bangladeş üzerinde artan Çin etkisi nedeniyle endişeye kapılmış ve bu durumu düzeltmek amacıyla Bangladeş'e çeşitli yatırımlar sunmuştur. Hindistan'ın Bangladeş'e sağladığı destekler Çin'in ekonomik gücünün arkasında kalması nedeniyle yeterli oranda etki oluşturamamıştır.

Çin-Hindistan rekabetinin yaşandığı ikinci devlet *Myanmar*'dır. Myanmar, Çin'in Hint Okyanusu'na Hindistan'ın ise Güneydoğu Asya'ya açılan kara kapısı niteliği nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Myanmar, Çin-Hindistan rekabetinin olumsuz etkisinden kaçınmak amacıyla her iki devletle dengeli ilişkiler yürütmeye odaklanmış fakat iç politikada meydana gelen gelişmeler neticesinde Çin tarafına yönelmiştir. Myanmar, birçok etnik gruba ev sahipliği yapması nedeniyle iç karışıklıkların yoğun yaşandığı ve bu nedenle askeri yönetimin sık sık iktidara el koyduğu bir bölgedir. Bu darbeler sırasında Çin Myanmar ordusuna askeri teçhizat ve mali destek sağlamış Hindistan ise demokratik yönetimin iktidara gelmesi fikrini savunmuş ve askeri yönetime karşı çıkmıştır. Çin'den gelen destekler Myanmar'daki Çin nüfuzunu artırmış ve iki devlet ilişkisi Hindistan'a kıyasla ileri bir seviye taşınmıştır. Çin, Myanmar'ın BRI'ye katılmasını sağlamış ve BRI kapsamında Myanmar'a özel Kyaukphyu ve demiryolu projelerini geliştirmiştir. Bu projeler için önemli yatırım sağlayan Çin esas olarak kendi çıkarlarını desteklemek amacıyla yatırımlar gerçekleştirmiştir. Çin, Kyaukphyu projesi ile Malakka Boğazı'na bağımlılığını azaltmayı, demiryolu projesi ile de Çin'in Kunming şehri ile Myanmar'ın Mandalay şehri arasında bağlantı kurmayı amaçlamıştır. Proje için gerekli olan 1,3 milyar dolar bütçenin %70'i Çin'in yatırım bankası tarafından karşılanmıştır. Çin bu destekler ile Hint Okyanusu, enerji güvenliği, sınır istikrarı, Hindistan rekabeti konularında önemli çıkarlar elde etmeyi planlamıştır.

Hindistan'a komşu devletler arasında Çin ile ilişkileri en az gelişen devlet *Bhutan* olmuştur. Çin ve Bhutan sınır hattında meydana gelen anlaşmazlıklar nedeniyle diplomatik ilişkileri başlatamamıştır. Çin, Bhutan'ın kuzeyinde yer alan (Tibet yakınında) Pasamlung ve Jakarlung bölgeleri ve batısında yer alan (Hindistan sınırında) Sinchulung, Dramana, Shakhatoe ve Doklam bölgelerinin kendisine ait olduğunu ileri sürmüş Bhutan ise bu iddiaları reddetmiştir. İki devlet, sınır hattının belirlenmesi amacıyla 1984 yılından bu yana 25 görüşme gerçekleştirmiş ve bu görüşmeler sonunda herhangi bir uzlaşma elde edememişlerdir. Çin, Doklam Krizi nedeniyle uzun süre ara verilen görüşmelerin yeniden başlatılması için Bhutan'a çağrıda bulunmuş ve Bhutan'ın olumlu yaklaşımı neticesinde ikili görüşmeler 2023 yılının Ekim ayında yeniden başlatılmıştır. Çin'in Bhutan ile ilişkilerini geliştirme isteğine karşı Hindistan Çin'in Bhutan'dan toprak elde edeceği endişesi ile bu görüşmeleri engellemeye çalışmıştır. Çin ise Bhutan ile iyi ilişkilere sahip olan Hindistan'ın bölge üzerinde etkisini azaltmak ve ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla Bhutan'a yönelmiş ve diplomatik ilişkilerin başlatılması konusunda Bhutan'a sık sık teklifte bulunmuştur (Fazlı vd., 2022).

Çin ve Hindistan sınırında sınır hattını Bhutan'dan sonra paylaşan ve büyük bir rekabetin orta noktasında yer alan devlet *Nepal*'dir. Çin çeşitli nedenlerden ötürü Nepal'i güvenlik tehdidi olarak değerlendirmektedir. Çin tarafından benimsenen bu yaklaşımın öncelikli nedeni Nepal'in 1959 yılında Tibet'ten kaçan isyancıları koruması ve bu durumun Çin açısından Nepal'i güvenlik açığına dönüştürmesinden kaynaklanmaktadır. İkinci neden, ABD ve Hindistan'ın Nepal'i olası bir Çin kuşatmasında kullanılabileceği fikrine dayanmaktadır. Son neden ise Nepal'in Hindistan etkisinde Çin sınır güvenliğine tehdit oluşturmamasından kaynaklanmaktadır. Çin, Tibet'i korumak, sınır hattını güvenli hale getirmek ve Hindistan'ı dengelemek amacı ile Nepal'e çeşitli alanlarda proje ve yatırım destekleri sunmuştur. Çin, Nepal'de artan faaliyetleri neticesinde ticaret hacmi bakımından 2014 yılında Hindistan'ın yerini almış ve Nepal'in en büyük ticaret ortağı olmuştur. Gelişen ilişkiler çerçevesinde Nepal de 2017 yılında BRI Mutabakat Zaptı'nı imzalamıştır. BRI kapsamında Çin-Nepal hattında bir karayolu projesi kabul edilmiştir. Çin Nepal'e desteğini uluslararası platformlarda da sürdürmüş ve tüm bu desteklere bağlı olarak Nepal'in Hindistan ile coğrafi ve tarihsel temele dayalı bağının zayıflamasını sağlamıştır. Hindistan ise Çin'in bu girişimlerini dengelemek ve Nepal'in Çin'e yönelimini azaltmak amacıyla Nepal ile çeşitli anlaşmalar imzalamış, altyapı ve enerji alanlarında önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir.

Çin-Hindistan rekabetinde deniz iletişim ağlarının ortasında, Çin açısından önemli ve Hindistan'a yakın bir noktada yer alan devlet *Sri Lanka*'dır. Çin, enerji güvenliğini korumak, 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu projesine önemli bir güzergâh sağlamak ve Hindistan'ın harekât alanını kısıtlamak amacıyla Sri Lanka'ya yönelmiştir. Sri Lanka'da aktif şekilde var olmayan Hindistan ise Çin'in yönelmesi ile bölgeye yönelik ilgisini artırmıştır. Çin, 2004 yılı itibarıyla Sri Lanka'ya yönelik kalkınma yardımlarını yoğunlaştırmış, bu durumu dengelemek isteyen Hindistan da Sri Lanka'ya kalkınma desteği sunmuştur. Hindistan Sri Lanka'da Çin yatırımlarını takip etmiş ve bölgede gerçekleştirdiği birçok faaliyeti bu doğrultuda belirlemiştir. Hindistan'ın Çin'i dengelemek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler Çin'in ekonomik bakımdan ileri bir seviyede bulunması nedeniyle Çin etkisini azaltmakta yetersiz kalmıştır. Çin, dil ve köken bakımından Hindistan ile yakın bağlara sahip olan Sri Lanka'da Hambantota ve Colombo liman projelerini başlatmış, havalimanı ve yol projelerine önemli miktarda yatırım bütçesi ayırmış ve dolayısıyla önemli bir nüfuz gücü elde etmiştir. Yatırım miktarlarının büyüklüğü nedeniyle Çin Sri Lanka'nın en büyük kalkınma ortağı olmuş ve Sri Lanka'nın BRI'ye katılmasını sağlamıştır. Bölgede Çin yükselişinden endişelenen Hindistan ise Çin'in ilgi alanlarına ek olarak konut, karayolu ve demiryolu projeleriyle Sri Lanka'da var olmaya çalışmıştır. Çin-Hindistan rekabetinden ekonomik anlamda faydalanmaya çalışan Sri Lanka ise Çin'den aldığı kredileri ödeyememiş ve ekonomik krize girmiştir. Borçlar nedeniyle Çin'e bağımlı hale gelen Sri Lanka Çin'e çeşitli alanlarda imtiyazlar vermek zorunda kalmıştır.

Coğrafi konumu ve tarihsel bağları nedeniyle genellikle Hindistan nüfuzunun etkin olduğu Çin-Hindistan rekabetinin altıncı bölgesi *Maldivler*'dir. Maldivler, 1965 yılında bağımsızlığını elde

etmiş ve 2008 yılında demokratik yönetime geçmiş bir devlettir. Bu tarih itibariyle Maldivler’de Çin nüfuzu artmaya Hindistan nüfuzu ise azalmaya başlamıştır. Maldivler 2009 yılında Pekin’de, Çin ise 2011 yılında Male’de ilk büyükelçiliklerini açmıştır. Çin, 2012 yılında Maldivler’e 500 milyon dolar kredi vermiş ve iki devlet arasında askeri yardım anlaşması imzalanmıştır. Gelişen ilişkiler doğrultusunda Maldivler BRI Mutabakat Zaptı’nı ve Serbest Ticaret Anlaşması’nı imzalamıştır. Çin, altyapının geliştirilmesi konusunda Maldivler ile anlaşma imzalamış ve Hindistan yönetiminde bulunan bazı stratejik projeleri kendi yönetimi altına almıştır (Deshmukh, 2022). Hindistan’ın Maldivler’de elde ettiği nüfuzunu kısıtlayan bu girişimler 2018 yılı itibariyle tersi yönde vuku bulmuştur. Çin tarafından GSYİH’si 9 milyar doların altında bulunan Maldivler’e 1,5 milyar dolar kredi verilmesi *borç tuzağı diplomasisi* olarak yorumlanmış ve bu durum Çin ile ilişkilerin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. 2018 yılında değişen iktidar Hindistan ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde karar almış ve bu kapsamda ikili ilişkileri güçlendirmeyi amaçlayan ‘Önce Hindistan’ politikası kabul edilmiştir. Hindistan bölgedeki Çin etkisini azaltmak ve kredi borcunu kapatmak amacıyla Maldivler’e mali destek sağlamış ve birçok alanda altyapı desteği sunmuştur. Hindistan’ın bölgede artan etkisi Maldivler’de Hindistan’a yönelik Çin tehlikesini ortadan kaldırması için yeterli olmamıştır. Nitekim 2023 yılında gerçekleştirilen seçimler neticesinde Hindistan karşıtı ve Çin taraftarı yönetim iktidara gelmiştir. Bu durum Maldivler’de Çin etkisinin artacağı ve Hindistan etkisinin ise azalacağı şeklinde yorumlara sebep olmuştur.

Çin, Hindistan’ın komşuları ile geliştirdiği yakın ilişkilerle Hindistan’ın bölge üzerindeki etkisini azaltmış ve kendi nüfuzunun bölgeye yayılmasını sağlamıştır. Hindistan’ın ABD ile yakınlaşmasından ve yükselişine engel olunmasından endişe eden Çin, geliştirdiği projeler ile bölgedeki birçok ülkenin ana ticaret ortağı olmuş ve PLA’nın çeşitli noktalarda Hindistan sınırına yakınlaşmasını sağlamıştır. Çin’in bu devletlerle geliştirdiği ilişkilere bağlı olarak elde ettiği liman ve üsler, İnci Dizisi-BRI-CPEC vb. projeler Hindistan’ın Hint Okyanusu bölgesinde de çevrelenmesine yol açmıştır. Çin’in Hindistan’a karşı yürüttüğü bu politikalar esas olarak Hindistan’ın kaynaklarını, savunma yeteneklerini ve diplomatik güçlerini tüketmeyi ve Hindistan’ı Güney Asya bölgesi ile sınırlandırmayı amaçlamıştır. Çin’in bu girişimleri Hindistan’ın güvenlik endişelerinin artmasına ve Çin karşıtı politikalar geliştirmesine yol açmıştır.

4.1.2. Hindistan Tarafından Geliştirilen Projeler ve Politikalar

4.1.2.1. Doğu’ya Bak Politikası ve Doğu’ya Hareket Politikası

Soğuk Savaş’ın sona yaklaştığı ve SSCB’nin dağılmaya başladığı yıllar, küresel ve bölgesel gelişmeler anlamında birbirini etkileyen birçok değişikliğe sahne olmuştur. Güç dağılımında meydana gelen bu değişiklikler, mevcut düzenin değişmesine ve aktörlerin kendilerine uygun yeni

politikalar belirlemesine yol açmıştır. Bu dönemde sınır hattında artan terör eylemleri, ekonomik durgunluk ve iç politikada yaşanan siyasal istikrarsızlıklar Hindistan'ı yeni politikalar belirlemeye yöneltmiştir. SSCB'nin dağılması ile yalnız kalan ve 1990 Körfez Krizi ile ekonomik problemlerle mücadele eden Hindistan yönünü batıdan doğuya çevirmiş ve doğu komşuları ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanmıştır. Bu politika değişikliği neticesinde Hindistan 1991 yılında Doğu'ya Bak Politikası (Look East Policy-LEP)'ni resmi olarak başlatmıştır.

LEP, esas olarak bölgesel entegrasyonu, liberalleşmeyi, hızlı ekonomik büyümeyi ve Hindistan'ın kuzeydoğu bölgesini geliştirmeyi amaçlamıştır (Paul, 2020: 1368). Öncelikle, bölgesel entegrasyon kapsamında, ASEAN (Association of Southeast Asian Nations- Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) üyesi devletlerle ilişkilerin yeniden başlatılması, ekonomik, kültürel ve teknolojik bağların geliştirilmesi ve savunma alanında işbirliklerinin artırılması hedeflenmiştir. İkinci olarak, Güneydoğu Asya devletleri ile ekonomik entegrasyonun sağlanması amacıyla liberal reformlar planlanmıştır. Üçüncü olarak, 1991 yılında kötüleşen ekonomik şartlar karşısında Güneydoğu Asya kalkınmanın sağlanması için alternatif bir bölge olarak görülmüştür. Son olarak LEP ile Hindistan'ın kuzeydoğusunda yer alan eyaletlerin kalkınması ve eyaletler arası eşitsizliğin azaltılması amaçlanmıştır.

LEP ile vurgulanan esas bölgenin merkezinde ASEAN üyeleri yer almaktadır. Doğu'ya Bak Politikası geliştirildiği dönemde altı üyeden (Tayland-Singapur-Malezya-Filipinler-Endonezya-Bruney) oluşan ASEAN, 1995'de Vietnam'ın 1997'de Laos ve Myanmar'ın, 1999'da Kamboçya'nın katılımıyla on üyeli bir yapıya evrilmiştir. Bu ülkelerin katılımı ile Hindistan'ın ASEAN'a yönelik ilgisi artmış ve bu durum Hindistan-ASEAN bağlarının derinleşmesine hız kazandırmıştır. Gelişen ilişkiler neticesinde Hindistan 1992 yılında ASEAN'ın Sektörel Diyalog ortağı, 1995'te Tam Diyalog Ortağı ve 1996'da ASEAN Bölgesel Forumu (ASEAN Regional Forum-ARF)'nin üyesi olmuştur. Hindistan, ASEAN ve ASEAN+3³⁹ ile düzenli olarak yıllık zirve toplantıları gerçekleştirmeye başlamıştır. Hindistan, bölge ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirmek amacıyla alt-bölgesel işbirliklerini de geliştirmeye odaklanmıştır. Bu kapsamda BIMSTEC⁴⁰, BCIM-EC⁴¹ ve

³⁹ ASEAN üye devletleri ile Çin, Japonya ve Güney Kore devletleri arasında siyasal, ekonomik ve kültürel işbirliklerinin gerçekleştirilmesi amacıyla 1997 yılında kurulan oluşumdur.

⁴⁰ *BIMSTEC (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation)* Bangladeş, Hindistan, Myanmar, Sri Lanka, Tayland, Nepal ve Bhutan'ın katılımıyla 1997 yılında kurulan bölgesel organizasyondur.

⁴¹ *BCIM-EC (Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru)*, Çin ve Hindistan'ı Bangladeş ve Myanmar üzerinde birbirine bağlamayı amaçlayan işbirliği forumudur.

Mekong-Ganga İşbirliği⁴² oluşturulmuş ve bu alt-bölge organizasyonlarla Hindistan ve ASEAN devletlerinin kültür, turizm, ulaşım, eğitim ve iletişim alanlarında işbirliği geliştirmesinin önü açılmıştır. 2003 yılında LEP'in genişletilmesine karar verilmiş ve Japonya-Çin-Güney Kore LEP kapsamına alınmıştır. Hindistan, ASEAN üye devletleri, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın katılımıyla 2005 yılında Doğu Asya Zirvesi (East Asian Summit-EAS) başlatılmış ve Hindistan'da bu zirvenin kurucu üyeleri arasında yerini almıştır. Bu üyelikler ve ayrıca çeşitli ekonomik göstergeler Hindistan'ın ASEAN ile gelişen ilişkilerinin ekonomik gelişimine katkı sağladığını ortaya koymuştur.

LEP, Hindistan dış politikasında 2014 yılına kadar uygulanmış, 2014 yılında Narendra Modi'nin Başbakan seçilmesi ile üst bir noktaya taşınmış ve Doğu'ya Hareket Politikası (Act East Policy-AEP) olarak yeniden adlandırılmıştır. Modi tarafından Kasım 2014 tarihinde Myanmar'da gerçekleştirilen Doğu Asya Zirvesi sırasında tanıtılan AEP; Asya-Pasifik bölgesinde yer alan ülkelerle ekonomik, kültürel ve stratejik ilişkilerin geliştirilmesini, Hindistan'ın geleneksel ortaklarına alternatif sağlanmasını, Güney Asya ülkeleri ile Asya-Pasifik ülkelerine daha fazla odaklanılmasını, altyapı ve ticaret bağları ile fiziksel bağların güçlendirilmesini, ASEAN ve Asya Pasifik bölgesinde yer alan devletlerle kültür, bağlantı, ticaret ve kapasite geliştirme alanlarına odaklanılmasını ve ASEAN devletleri üzerinde artan Çin etkisinin azaltılmasını amaçlamıştır (Paul, 2020: 1369-1370).

AEP, LEP'e göre genişletilmiş ve LEP'in modern bir versiyonu olarak sunulmuştur. Bu genişleme ile birlikte iki politikayı birbirinden ayıran birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Öncelikle bölgesel ve küresel sistemin döneme bağlı yapısı nedeniyle Hindistan LEP ve AEP'yi farklı koşullar altında uygulamaya çalışmıştır. Hindistan LEP'i ileri sürdüğü 1991 yılında ekonomik kriz ile mücadele etmiş ve liberal ekonomiye geçmeye çalışmıştır. Fakat AEP'nin ileri sürüldüğü 2014 yılında Hindistan ekonomik bakımdan kayda değer bir seviye elde etmiştir. Bu farklılık nedeniyle iki politikanın temel odak noktaları farklılık göstermiştir. Bu doğrultuda, LEP ekonomik entegrasyon ve Güneydoğu Asya bölgesine odaklanmış, AEP ise ekonomi ve güvenlik meselelerine ve politika alanı olarak da Güneydoğu Asya Doğu Asya bölgelerine odaklanmıştır. LEP'in başlatıldığı dönemde Hindistan ekonomik mücadeleler nedeniyle çok fazla ilerleme kaydedememiştir. Fakat Modi döneminde başlatılan AEP, Hindistan'ın yükselen ekonomik gücü nedeniyle iyi bir ilerleme kaydetmiştir. LEP ve AEP'yi ayıran diğer bir özellik odaklanılan çerçevenin genişliği olmuştur. LEP, yalnızca Güneydoğu Asya ülkelerine odaklanmış ve farklı işbirlikleri geliştirememiştir. AEP ile Hindistan QUAD'a üye olmuş ve Japonya, Güney Kore, Vietnam, Malezya ve Avustralya ile

⁴² *Mekong-Ganga İşbirliği*; Hindistan, Kamboçya, Laos, Tayland, Myanmar ve Vietnam'ın katılımıyla turizm, kültür, eğitim, ulaşım ve iletişim alanlarında işbirliği oluşturmaya yönelik kurulan organizasyondur.

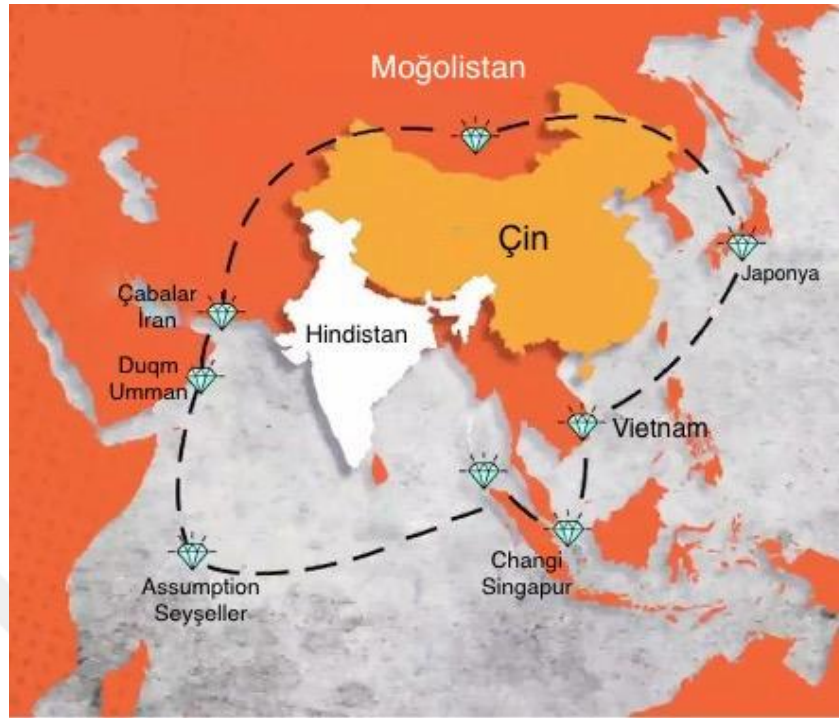
ilişkilerini geliştirmiştir. Bu ilişkiler, bölgede yükselen Çin hakimiyetine karşı koymak amacıyla stratejik ortaklığa dönüştürülmüştür. Hindistan'ı LEP ve AEP'yi başlatmaya yönelten sebepler de farklılık göstermiştir. LEP, Soğuk Savaş'ın sonu ve SSCB'nin dağılması ile oluşan boşluğa alternatif arama hedefiyle başlatılmıştır. AEP ise Çin'in GÇD'de ve Hint Okyanusu Bölgesi'nde artan nüfuzu azaltmak, değişen jeopolitik senaryoyla mücadele etmek, Batı'ya ilerleyişini engellemek ve Çin'i dengelemek amacıyla başlatılmıştır. BRI'nin 2013 yılında sunulmasını ve AEP'in 2014 yılında geliştirilmesi de bir cevap niteliği taşımıştır. Hindistan, Çin'in bölgeye yönelik sürdürdüğü iddialı tutumuna karşı bölgedeki hakimiyetini güvence altına almak amacıyla bu politikaları geliştirilmiştir (Byjus, t.y.).

Hindistan tarafından yürütülen LEP ve AEP, ASEAN ve ABD tarafından olumlu kabul edilmiş ve desteklenmiştir. ASEAN üyesi devletler bu bölgede artan Çin etkisinden rahatsız olmuş ve bu durumun dengelenmesi amacıyla bu politikaları desteklemişlerdir. Hindistan'ı bir "güvenlik sağlayıcısı" olarak addeden ASEAN üyeleri, ilişkilerin ilerlemesini sağlayacak önemli destekler sunmuşlardır (Mazumdar, 2021: 361). Hindistan'ın Doğu Asya ve Güneydoğu Asya ile bütünleşmesini amaçlayan bu politikalara destek veren diğer devlet ABD'dir. ABD, Çin yükselişini engellemek ve 'Asya'ya Dönme' politikasını başarılı bir şekilde uygulamak amacı ile bu projeleri desteklemiştir.

4.1.2.2. Çin'i Dengeleme Politikası

Çin ve Hindistan arasında dengesizlik oluşturan ekonomik güç farkı ve bu duruma bağlı olarak geliştirilen politikalar Çin'in Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Orta Asya bölgelerinde Hindistan'a kıyasla daha etkili bir konum elde etmesine yol açmıştır. Hindistan, bu güç projeksiyonu içerisinde Çin'in çevreleme politikasına karşı *Elmas Kolye Stratejisi (Necklage of Diamonds)*, *Asya'yı Bağlama Politikası (Connect Central Asia Policy-CCAP)* ve *Önce Komşuluk Politikası (Neighbourhood First Policy)*'ni geliştirmiştir. Hindistan tarafından geliştirilen bu proje ve politikalar Çin'i dengelemeyi amaçlamıştır.

Harita 12: Elmas Kolye Stratejisi

Kaynak: IAS, 2022.

Elmas Kolye Stratejisi, Çin'in İnci Dizisi Stratejisi'ne karşı alternatif olarak geliştirilen ilk dengeleme girişimidir. Bu strateji, diğer politikalardan farklı olarak resmi olarak sunulmamış ve herhangi bir Hintli yetkili tarafından kabul edilmemiştir. İlk kez 2011 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Lalit Mansingh tarafından dile getirilen Elmas Kolye Stratejisi, Hint Okyanusu'nda Çin'in artan nüfuzunu kontrol altına almak ve Hindistan'ın çevrelenmesini engellemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu stratejisi ile Hint Okyanusunda yer alan önemli deniz ve kara noktalarının elmas bir kolye şeklinde birbirine bağlanması ve güçlü bir ekonomik ve stratejik varlık oluşturulması amaçlanmıştır. Çin'in İnci Dizisi Stratejisi ile geliştirmeyi planladığı liman ve altyapı projelerinin Elmas Kolye Stratejisi ile dengelenmesi hedeflenmiştir. Bu stratejiler esas olarak karşı stratejinin ortadan kaldırılması fikri ile temellendirilmiştir. Hindistan Elmas Kolye Stratejisi kapsamında Çin'i dengelemek amacıyla Endonezya, Japonya, Moğolistan, İran, Umman, Seyşeller, Singapur, Vietnam, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan devletleri ile işbirliği gerçekleştirmiştir. Elmas Kolye Stratejisi esas olarak ortak savunma tatbikatları, liman ziyaretleri, karşılıklı askeri görüşmeler, eğitim desteği ve ekonomik işbirliği alanlarına odaklanmıştır. Elmas Kolye Stratejisi kapsamında Hindistan:

- 2018 yılında Singapur ile Changi Deniz Üssü'ne erişim anlaşması imzalamıştır. Hindistan bu anlaşma ile Malakka Boğazı'nda üs edinmiş ve Hindistan donanması GÇD'ye yakın bir noktada konuşlanma imkânı elde etmiş,

- Malakka Boğazı'nın girişinde yer alan ve Endonezya yönetiminde bulunan Sabang Limanı'nın kullanım hakkını elde etmiş,
- Myanmar'ın Batı kıyısına Sittwe Limanı'nı inşa etmiş,
- Bangladeş ile Mongla Deniz Limanı projesini başlatmış,
- 2018 yılında Seyşeller ile Assumption Adası'nda ortak bir üs bölgesi geliştirme kararı almış,
- İran ile Çahabhar Limanı'nın geliştirilmesi üzerine anlaşma imzalamış,
- 2018 yılında Umman'ın Duqm Limanı'na erişim hakkı elde etmiş ve bu limana denizaltı ve deniz devriye uçakları konuşlandırmış,
- Çin'in kuzey komşusu olan Moğolistan'ın petrol rafinerisi inşasına yardımcı olmuş ve bu doğrultuda bir milyon dolar kredi desteği sağlamış,
- Doğu'ya Hareket Politikası'na bağlı olarak Endonezya, Japonya, Filipinler, Singapur, Güney Kore, Tayland ve Vietnam ile stratejik anlaşmalar imzalamıştır.

Hindistan'ın Çin'i dengelemek ve Hint Okyanusu'ndaki siyasi ve ekonomik nüfuzunu artırmak amacıyla geliştirdiği Elmas Kolye Stratejisi İnci Dizisi Stratejisi'ne kıyasla dar kapsamlı ve savunma odaklı olması nedeniyle uzmanlar tarafından eleştirilmiştir. Çin'in bölge üzerinde etkisini artırmak amacıyla geliştirdiği politika ve stratejiler Hindistan'a kıyasla daha etkili sonuçların elde edilmesini sağlamıştır.

Hindistan tarafından Çin nüfuzunu dengelemek ve çıkarlarını korumak amacıyla geliştirilen ikinci girişim *Asya'yı Bağlama Politikası*'dır. Orta Asya; Hindistan'ı Avrupa'ya bağlaması, yükselme hedefine potansiyel sağlaması, zengin enerji kaynaklarına sahip olması ve enerji güvenliği bakımından önem arz etmesi nedeniyle Hindistan açısından önem arz eden bir bölge olmuştur. Afganistan'da yaşanan iç karışıklıklar ve Hindistan-Pakistan anlaşmazlığı Hindistan'ın Orta Asya'ya erişimini kısıtlamış dolayısıyla Hindistan'ın bölge üzerinde herhangi bir etki oluşturmamasını engellemiştir. 1971 SSCB-Hindistan Barış Anlaşması ve 1990'lı yıllarda gerçekleşen küresel gelişmeler Orta Asya ve Hindistan yakınlaşmasının önünü açmış fakat kayda değer ilerleme sağlanamamıştır. 2010'lu yıllar itibarıyla Çin'in Orta Asya'yı BRI kapsamına alması ve bölge devletleri ile ilişkileri derinleştiren önemli adımlar atması Hindistan'ı potansiyel çıkarlarına engel teşkil etmesi nedeniyle endişelendirmiştir. Hindistan'ın yükselen bir güce dönüşmesi, Orta Asya'nın enerji rekabetinde dikkat çeken bir bölge olması ve Orta Asya'da artan Çin etkisi Hindistan'ın Orta Asya'ya yönelik proaktif bir politika izlemesine yol açmıştır. Bu doğrultuda Hindistan, 2012 yılında Bişkek'te gerçekleştirilen Hindistan-Orta Asya Diyalog Zirvesi'nde ekonomik, siyasi, güvenlik ve kültürel bağlar üzerine kurulan CCAP'yi açıklamıştır. Bu politika güvenlik, ekonomik işbirliği, siyasi işbirliği, stratejik işbirliği, eğitimde işbirliği, tıbbi işbirliği, halklar arası temas, bölgesel bağlantı, bilgi teknolojisi, bölgesel gruplarda işbirliği, kültürel işbirliği gibi birçok alanı kapsayan bir yapı üzerinde geliştirilmiştir. Bu politikanın gelişimini desteklemek amacıyla Modi 2015 yılında

Orta Asya devletlerine yönelik ziyaretlere başlamış ve Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan'ı ziyaret eden ilk Hindistan Başbakanı olmuştur. Modi'nin ziyaretleri sırasında savunma, eğitim ve enerji alanlarında işbirliği anlaşmaları imzalanmış ve Orta Asya ile ilişkiler gelişmeye başlamıştır.

Hindistan tarafından Çin'i dengelemek amacıyla geliştirilen üçüncü uygulama *Önce Komşuluk Politikası* olmuştur. Hindistan bu politikayı Güneydoğu Asya ve Hint Okyanusu bölgesinde yükselen Çin etkisini azaltmak ve kendi etkisini artırmak amacıyla geliştirmiş ve bu kapsamda çevre ülkelerle ilişkilerin ilerlemesini sağlayacak politikalara odaklanmıştır. Bu politika esas olarak 1947 yılından bu yana Hindistan dış politikasının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Daha güçlü bağları güçlendirmeyi, bölgesel işbirliklerini geliştirmeyi ve komşu ülkelerle karşılıklı kaygıları gidermeyi amaçlamayan *Önce Komşuluk Politikası*, 2008 yılında Gujral Doktrini olarak sunulmuştur. Bu doktrin, Narendra Modi'nin 2014 yılında Başbakan seçilmesi ile birlikte *Önce Komşuluk Politikası* olarak yeniden düzenlenmiştir. Modi bu politika ile Hindistan çıkarlarının yedi önemli alanda desteklenmesini amaçlamıştır. Bu alanlar şunlardır:

- *Çin etkisinin azaltılması*: Önce Komşuluk Politikası kapsamında Çin'in çevreleme politikası kapsamında Hindistan'ın komşuları ile geliştirdiği ilişkilerin dengelenmesi ve bölge üzerindeki Çin etkisinin azaltılması amaçlanmıştır.
- *Çok taraflı forumlarda Hindistan'a verilen desteğin artırılması*: Hindistan, geliştireceği ikili ilişkiler ve işbirlikleri neticesinde uluslararası forumlarda daha fazla destek elde etmeyi hedeflemiştir.
- *Toprak bütünlüğünün sağlanması*: Komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ile sınır hattında oluşabilecek ayrılıkçı tehditlerin engellenmesi planlanmıştır.
- *Deniz güvenliğinin artırılması*: Hint Okyanusu'ndan Hindistan'a yönelebilecek tehditlerin engellenmesinde komşularla oluşturulacak etkili işbirliklerinin deniz güvenliğini artırması öngörülmüştür.
- *Enerji güvenliğinin artırılması*: Hint Okyanusu üzerinden tedarik edilen petrol ve gaz ithalatının komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ile daha güvenli duruma gelmesi planlanmıştır.
- *Bölgesel kalkınma ve eşitsizliklerin giderilmesi*: Komşu devletlerle geliştirilecek işbirliklerine bağlı olarak kuzeydoğu eyaletlerinin geri kalmış yapısının giderilmesi ve eyaletler arası eşitsizliğin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.
- *Yumuşak güç diplomasisi ile bölgesel etkinin artırılması*: Komşu devletlerle geliştirilen kültürel, sosyal ve tarihi bağlar aracılığı ile halklar arası ilişkilerin güçlenmesi ve bu duruma bağlı olarak Hindistan'ın bölge üzerinde yumuşak gücünün artması öngörülmüştür (Drishtiias, 2024).

Önce Komşuluk Politikası kapsamında komşu devletlere siyasi ve diplomatik öncelik verilmesi, eğitim ve kaynak desteği sağlanması, bağlantı ve entegrasyonun güçlendirilmesi ve Hindistan öncülüğünde bölgesel bir modelin teşvik edilmesi hedeflenmiştir (Ha, 2023, 387-388). Bu hedefler Hindistan tarafından oluşturulan veya Hindistan'ın içinde yer aldığı Doğu'ya Hareket Politikası, ARF, EAS, SAGAR, BIMSTEC, SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation-Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı) vb. oluşumlar ile de desteklenmiştir. Bu politika; Hindistan'ın komşuluk ilişkilerine yaklaşımının yönetme talebi olarak algılanması, bölge ilişkilerine gerginliklerin hâkim olması, terör ve uyuşturucu kaçakçılığına bağlı güvenlik endişelerinin artması ve BRI ile ticaret hacminin gelişmesi nedenleri ile beklenen nitelikte etki oluşturmamıştır. Bu doğrultuda, Hindistan'ın Güneydoğu Asya ve Hint Okyanusu bölgesinde nüfuzunu artırmayı, ikili ilişkilerini geliştirmeyi ve bölgesel bağlantılarını güçlendirmeyi hedefleyen *Önce Komşuluk* Politikası, bölgede derinleşen Çin nüfuzunu karşısında yetersiz kalmıştır.

Hindistan bu uygulamalar dışında Çin çevresinde yer alan veya Çin karşıtı politikalar benimseyen devletlerle ilişkilerini geliştirmeye özen göstermiştir. Bu doğrultuda Japonya, Endonezya ve Vietnam ile çeşitli bağlantılar kurmuştur. Hindistan, Çin'in Asya'da yükselişini dengelemek amacıyla Japonya ile müttefiklik ilişkilerini geliştirmiş, Japonya desteği ile QUAD'a katılmış ve Asya Afrika Büyüme Koridoru (Asia-Africa Growth Corridor-AAGC)'nin inşası konusunda Japonya ile ortak hareket etmiştir. Andaman ve Nikobar Adaları'na yakınlığı nedeniyle stratejik öneme sahip olan Endonezya ile savunma anlaşmaları imzalamıştır. Vietnam ile savunma teçhizatları üzerine anlaşma imzalamış ve Vietnam'a füze ve devriye botları ihraç etmiştir. Japonya, Endonezya ve Vietnam ile geliştirilen bu ilişkilere ek olarak Hint Okyanusu'na kıyısı bulunan Bangladeş, Sri Lanka, Seyşeller, Mauritius ve Maldivler'in kıyı şeritlerine Sahil Gözetleme Radar Sistemi kurulması konusunda bu devletlerle anlaşma imzalamıştır. Hindistan, Çin'e karşı geliştirdiği bu politikaların etkisini artırmak amacıyla bölgesel işbirliklerine de yönelmiştir.

4.1.2.3. Çin'e Karşı Gerçekleştirilen Bölgesel İş Birlikleri

Hindistan, birçok açıdan kendisine rakip gördüğü Çin'in yükselişini durdurmak ve bu durumu kendi lehine çevirmek amacıyla çeşitli proje ve stratejiler geliştirmiş, devletlerle birebir anlaşmalar gerçekleştirmiş ve bölgesel işbirliklerine katılmıştır. ASEAN, QUAD, Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru (India-Middle East-Europe Economic Corridor- IMEC), Uluslararası Kuzey Güney Ulaştırma Koridoru (International North-South Transport Corridor- INSTC), I2U2 Grubu ve Hint Okyanusu Kıyıdaş Ülkeler Birliği (Indian Ocean Rim Association-IORA) ve AAGC Hindistan'ın kendi çıkarlarına hizmet etmek ve Çin'i dengelemek amacı ile desteklediği bölgesel işbirlikleridir. ASEAN ve QUAD ile gerçekleştirilen işbirlikleri "*Doğu'ya Bak Politikası ve Doğu'ya Hareket Politikası*" başlıklı bölümde incelenmiştir.

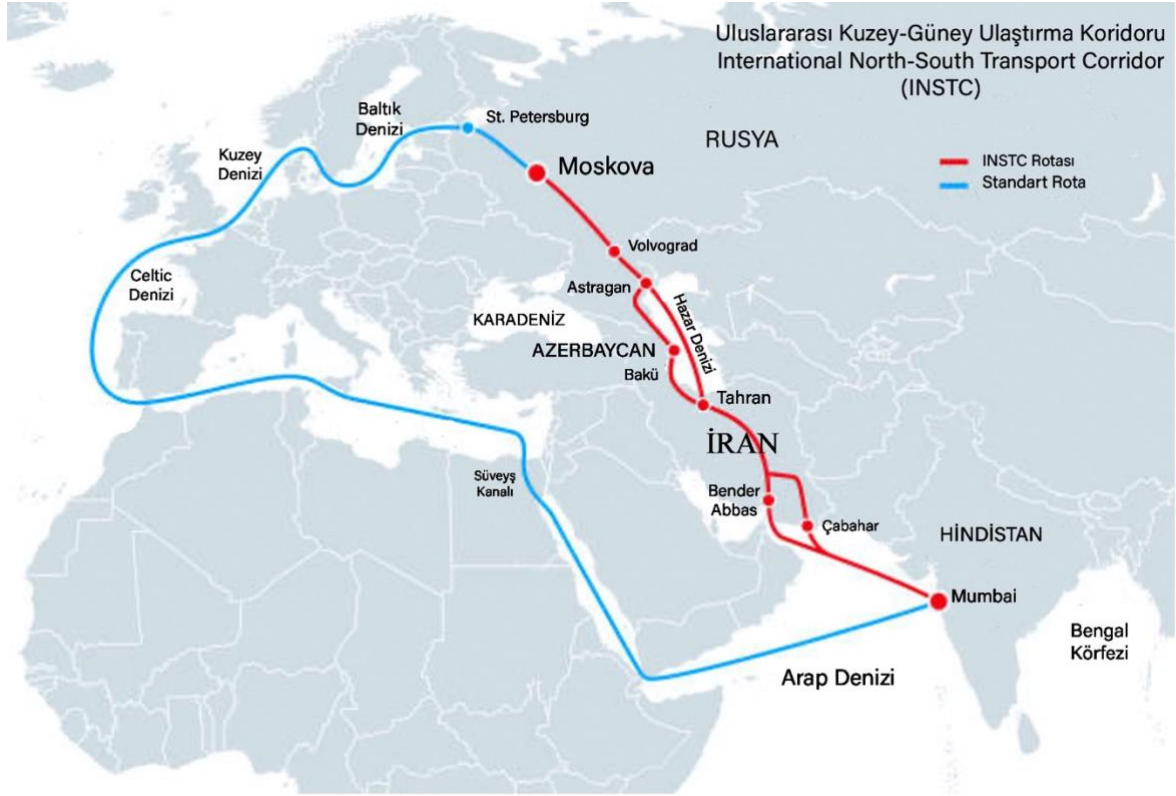
Harita 13: Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru-IMEC

Kaynak: SDAM, 2023.

IMEC, Asya ve Avrupa'yı Orta Doğu üzerinden birbirine bağlamayı planlayan ekonomik bağlantı projesidir. Bu proje ABD, Suudi Arabistan, BAE, Almanya, Fransa, İtalya ve Hindistan'ın desteği ile 2023 yılında Hindistan'da gerçekleştirilen G20 Zirvesi sırasında açıklanmıştır. IMEC, iki ayrı koridor ile Hindistan'ı Arap Körfezi'ne (Doğu Koridoru) ve Arap Körfezi'ni Avrupa'ya (Kuzey Koridoru) bağlamayı planlamaktadır. Hindistan'dan BAE'ye deniz yolu, BAE'den İsrail'e demiryolu ve İsrail'den Avrupa'ya deniz yolu ile ulaşmayı planlayan bu proje üretim maliyetlerini düşürmeyi, tedarik zincirlerini güvence altına almayı, ticaret verimliliğini artırmayı, iş imkânı yaratmayı ve sera gazı emisyonlarını düşürmeyi amaçlamaktadır. Projenin tamamlanması durumunda Hindistan ile Avrupa arasında gerçekleştirilecek ekonomik faaliyetlerin zaman ve maliyet açısından %30-40 oranında tasarruf sağlaması beklenmektedir. Asya, Arap Körfezi ve Avrupa arasında ekonomik entegrasyonu geliştirmek amacıyla oluşturulan bu proje esas olarak BRI'ye karşı geliştirilmiş alternatif bir proje olarak nitelendirilmektedir. Çin'in BRI ile birçok pazarda avantajlı konuma yükselmesi ABD, Avrupa ve Hindistan'ı önlem almaya sevk etmiştir. ABD ve Avrupalı devletler Asya'nın ticaret otoritesinin Çin yerine Hindistan olmasını tercih etmiş ve BRI'ye alternatif olarak IMEC'i desteklemişlerdir. Hindistan ise kendisine tehdit olarak ileri sürdüğü BRI'yi başarısız kılmak ve Çin'i dengelemek amacı ile IMEC'e destek vermiştir.

Harita 14: Uluslararası Kuzey Güney Ulaştırma Koridoru- INSTC

Kaynak: Ünver, 2023b.

INSTC, Hindistan'ı Orta Asya üzerinden Rusya'ya bağlamayı planlayan hükümetler arası ve kıtalararası ulaştırma projesidir. Bu proje 2000 yılında Hindistan, İran ve Rusya tarafından imzalanmış ve 2002 yılında onaylanmıştır. Azerbaycan'ın 2005 yılında katılımı ile projenin topraklarından geçtiği dört ülke ile proje onay süreci tamamlanmıştır. Bu ülkeler dışında temel güzergahta yer alamayan fakat projeden faydalanmak isteyen Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Ermenistan, Ukrayna, Belarus, Tacikistan, Türkiye ve Suriye *INSTC*'e üye olmuş, Bulgaristan da gözlemci üye statüsü elde etmiştir. Mumbai ile St. Petersburg arasında yer alan 7200 kilometrelik mesafeyi deniz yolu, demiryolu ve karayolu bağlantısı ile birleştirmeyi amaçlayan bu projenin yolcu ve kargo taşımacılığını maliyet bakımından %30 transit süresi bakımından da %40 azaltması öngörülmüştür (Infra, 2023). İran ve Rusya'nın projede yer alması, ABD'nin İran'a yönelik benimsediği ambargo uygulamaları ve Batı'nın Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle Rusya'ya karşı benimsediği sert tutum üç devletle de iyi ilişkilere sahip olan Hindistan'ın arada kalmasına ve dolayısıyla projenin yavaşlamasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen *INSTC* kapsamında ilk sevkiyat 2022 yılının Temmuz ayında Rusya'nın Astrahan Limanı'ndan Mumbai'nin Cevahir Lal Nehru Limanı'na ulaştırılmıştır. *INSTC*'in de IMEC gibi Hindistan tarafından BRI yerine alternatif olarak geliştirildiği ve bu nedenle Hindistan'ın *INSTC*'e özel önem verdiği ileri sürülmüştür (Khorrami, 2023).

*I2U2 Girişimi*⁴³ Hindistan, İsrail, ABD ve BAE tarafından 2022 yılında su, enerji, ulaşım, uzay, sağlık ve gıda güvenliği alanlarında karşılıklı yatırımlar yapmayı teşvik eden bir oluşum olarak kurulmuştur. Esas olarak bu oluşum 2021 yılında İsrail ve BAE'nin İbrahim Anlaşmaları (Abraham Accords) ile bir araya gelmesi ve ardından diğer devletlerin katılımı ile kurulmuştur. Başlangıç aşamasında “*International Forum for Economic Cooperation*” adıyla anılan bu girişim deniz güvenliği, altyapı ve ulaşım sorunlarını ele almak amacıyla oluşturulmuştur. Bu dönemde “Batı Asya Dörtlüsü” olarak nitelendirilen bu girişim 12 Temmuz 2022’de devlet başkanlarının açıkladıkları ortak bildiri ile I2U2 Girişimi adını almış ve “Batı’nın QUAD”ı olarak yorumlanmıştır. I2U2 Girişimi ile altyapı modernizasyonun sağlanması, düşük karbon salınımının teşvik edilmesi, halk sağlığının korunması ve yeşil teknolojinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Hindistan diğer üç üye ülke ile ilişkilerini geliştirmek, ticaret oranlarını artırmak ve Çin’in küresel ekonomik yükselişine karşı koymak amacıyla bu girişime katılmış ve esas olarak bu oluşumdan ticari ve ekonomik çıkarlar sağlamayı amaçlamıştır.

IORA, Hint Okyanusu’na kıyısı bulunan devletler arasında ekonomik işbirliğini teşvik etmek amacıyla 1997 yılında kurulan hükümetler arası bir organizasyondur. Hindistan ve Güney Afrika arasında 1995 yılında Hint Okyanusu Kıyıları Girişimi olarak başlatılan örgüt IORA Tüzüğü’nün kabul edilmesiyle 1997 yılında hükümetler arası bir organizasyona dönüşmüştür. Hint Okyanusu’nu bölgesinin temsil eden tek kuruluş olan IORA 23 üye devlet (Avustralya, Bangladeş, Komorlar, Fransa/Reunion, Hindistan, Endonezya, İran, Kenya, Madagaskar, Malezya, Maldivler, Mauritius, Mozambik, Umman, Seyşeller, Singapur, Somali, Güney Afrika, Sri Lanka, Tanzanya, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen) ve 10 diyalog ortağından (Çin, Mısır, Almanya, İtalya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Rusya, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri) oluşmuştur. IORA, bölge devletlerinin büyümesini sürdürülebilir kılmayı, ortaklar arası ekonomik işbirliğini teşvik etmeyi, ortak çıkarlara ve kalkınmaya odaklanmayı, bölge içerisinde yatırım, hizmet, mal ve teknolojinin serbest dolaşımını sağlamayı amaçlamıştır. IORA Tüzüğü’nü kabul eden tüm devletlerin üyeliğine açık olan bu oluşuma, ekonomik destek ve temsil gücünü artırmak amacıyla diyalog ortağı olan Çin’in üyeliği önerilmekte fakat bu öneriye Hindistan karşı çıkmaktadır. Bu durumun temel nedeni Hindistan’ın Hint Okyanusu’nda artan Çin nüfuzunu engelleme çabasıdır. Hindistan IORA ile Hint Okyanusu bölgesinde yer alan ülkeler üzerinde nüfuzunu arttırmayı ve Çin’i bölgede devre dışı bırakmaya amaçlamaktadır.

AAGC, Hindistan Başbakanı Modi ve Japonya Başbakanı Shinzo Abe tarafından 2016 yılında yayımlanan ve ortak bildiri ile imzalanan ekonomik işbirliği anlaşmasıdır. Temel amacı Asya ve Afrika’nın sosyo-ekonomik kalkınmasını desteklemek olan bu oluşum Afrika’da tarıma ve tarımsal

⁴³ Üye devletler isimlerinin (India-Israel-USA-UAE) ilk harfinin birleşimi ile I2U2 adını almıştır.

gelişmelere, afet yönetimine, ilaç ve sağlık meselelerine odaklanmaktadır. Hindistan ve Japonya'nın AAGC aracılığı ile Afrikalı devletlerin ekonomilerini daha sağlam duruma getirme planının ardında bölgenin gelişme ve yeni fırsatlar sunma potansiyeli yer almaktadır. Hindistan ve Japonya Afrika'da yer alan potansiyel fırsatların işlenebilmesi için bir pazar ihtiyacı olduğunu gözlemlemekte ve Hint Okyanusu kıyılarından Afrika'ya doğru artacak ihracat imkanını kendileri ve IORA üyeleri açısından bir fırsat olarak yorumlamaktadırlar. Hindistan ve Japonya'nın Afrika'da artan faaliyetleri Çin'e ve BRI'ye karşı geliştirilmiş politikalar olarak değerlendirilmektedir. Çin'in Afrika'da artan faaliyetleri bu iki devleti rahatsız etmekte ve bu devletler Çin etkisini engellemek amacıyla bölgeye yönelmektedir. AAGC, Çin'in 2017 yılında gerçekleştirilen BRI toplantısının hemen ardından duyurulmuş ve bu nedenle BRI karşıtı bir oluşum olarak nitelendirilmiştir. AAGC, Hint medyasında BRI alternatifi, Çin medyasında ise Hindistan'ın Çin ile mücadelesinin çaresiz bir yansıması olarak sunulmuştur (Taniguçi, 2020: 87).

4.1.2.4. ABD-Hindistan İlişkileri ve Çin'e Yansıması

ABD-Hindistan ilişkileri uluslararası gelişmeler, nükleer silah anlaşmazlıkları, Ping-Pong Diplomasisi ve Çin karşıtı politikalar nedeniyle düşmanlık ve dostluk arasında, değişken bir seyir izlemiştir. İki devlet ilişkisi resmi olarak 1947 yılında Hindistan'ın kurulması ve ABD'nin bu ülkeyi tanınması ile başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ilişkilerde Hindistan, ABD'nin komünizm karşıtı politikaları yerine Bağılantısızlar Hareketi'ni desteklemiş ve bu durum iki devlet arasındaki temel farklılık kaynağı haline gelmiştir. Bu temel farklılığa ek olarak Hindistan Çin'deki komünist rejimi tanımış, Kore Savaşı'nda tarafsız kalmış ve ABD-Vietnam Savaşı'nda ABD karşıtı sert bir politika izlemiştir. ABD ise Hindistan'ın BM'ye taşıdığı Keşmir sorununda Keşmir'de bir halk oylaması yapılmasını teklif etmiş ve Pakistan'ı destekleyen bir tutum sergilemiştir. ABD tarafından sunulan bu teklif SSCB'nin Hindistan lehine oy kullanması ile reddedilmiştir. Karşılıklı olarak olumsuz yönde ilerleyen ilişkiler 1959 yılında ABD Başkanı Dwight Eisenhower'ın Hindistan'ı ziyareti ile bir nebze de olsa yumuşama dönemine girmiştir. Hindistan 1962 yılında Çin ile gerçekleşen savaşta ABD'den yardım talep etmiş ABD ise komünist Çin'i kontrol altına alma politikası ile Hindistan'a destek vermiştir. Fakat bu destek 1965 yılında gerçekleşen Hindistan-Pakistan Savaşı'na kadar sürmüştür, ABD bu savaşta Pakistan'a önemli miktarda silahla destek sağlamıştır. Pakistan ve Bangladeş arasında gerçekleşen daha sonra Hindistan-Pakistan Savaşı olarak anılan 1971 savaşında da ABD, Çin ile ilişkilerin gelişiminde aracı rol üstlenen Pakistan'a destek vermiştir. Hindistan ise bu destekler karşısında SSCB ile 20 yıl süreli "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalamış ve tarafsızlık politikasından sapmıştır. ABD-Hindistan ilişkilerinde meydana gelen bu olumsuzluklara Hindistan'ın 1974 yılında gerçekleştirdiği nükleer testler de eklenmiş ve ilişkiler uzun bir dönem düşük bir seviyede kalmıştır. ABD Başkanı Jimmy Carter 1978'de Hindistan'ı, Hindistan Başbakanı Indra Gandhi 1982 yılında ABD'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaretler ikili ilişkilerde dönüm noktası oluşturmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi, SSCB'nin dağılması ve

Hindistan'ın liberal ekonomiye geçmesi ile ilişkilerin ilerleme ivmesi artmıştır. SSCB'nin dağılması ile tek kutuplu sistemde hâkim güç olan ABD, Hindistan'ın Güney Asya'da taşıdığı stratejik önem nedeniyle iyi ilişkiler geliştirme politikası benimsemiş ve bu doğrultuda yoğun bir şekilde karşılıklı üst düzey görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Hindistan'ın 1998 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemeler nedeniyle ilişkiler kısa bir dönem kesintiye uğramış ve bu kesinti ABD Başkanı Bill Clinton'ın 2000 yılında gerçekleştirdiği Hindistan ziyareti ile sona ermiştir. Bu ziyaret sırasında Başkan Clinton, Hindistan'a nükleer deneme nedeniyle uygulanan ambargoların kaldırılmasına karar vermiştir. Hindistan'ın 11 Eylül saldırılarında ABD'nin yanında yer alması, Çin'in yükselişi, terör eylemlerinin artması vb. meseleler Hindistan'ın ABD politikalarında stratejik bir noktaya yerleşmesine yol açmıştır.

ABD bu dönemde Çin ile kurulacak ekonomik etkileşimin yanı sıra Çin yükselişini dengelemeye dayalı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu dengeyi sağlamak amacıyla da Hindistan-Pakistan politikasında benimsediği tutumu değiştirmiş ve Hindistan'ı Çin'i dengeleyecek potansiyel ortak olarak kabul etmiştir. Bu ortaklık yaklaşımı ışığında Hindistan 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin yanında yer almış, Taliban ve El Kaide'ye karşı sürdürülen mücadelede önemli destek sağlamıştır. İki devlet 2005 yılında ortak tatbikatlar, teknoloji transferi, terörle mücadele ve diğer alanlarda işbirliği öngören ABD-Hindistan Savunma Anlaşması'nı imzalamıştır. İki devlet arasında Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşması 2006 yılında imzalanmış ve bu anlaşma 2008 yılında kongrede onaylanmıştır. Nükleer güç meselesinde Hindistan'a 30 yıl boyunca uygulanan yaptırımlar sonlandırılmış ve Hindistan nükleer ticaret pazarına dahil olmuştur. Hindistan bu anlaşma neticesinde, nükleer güce sahip ülkeler seviyesine yükselmiş ve ABD'yi "doğal müttefiki" ilan etmiştir. İki devlet arasında 2010 yılında Ekonomik ve Finansal Ortaklık başlatılmış, 14,9 milyar dolarlık ticaret anlaşmaları imzalanmış, ABD-Hindistan Stratejik Diyalogu gerçekleştirilmiş ve Başkan Barack Obama BM Güvenlik Konseyi'ne Hindistan'ın adaylığını teklif etmiştir.

2001-2009 yılları arasında kayda değer ilerleme sağlayan ABD-Hindistan ilişkileri, 2009 ile 2014 yılları arasında durağan bir seyir izlemiştir. 2009 yılında Hindistan'da iktidara gelen yönetim Hindistan'ın stratejik özerkliğini koruması fikrine dayanan Nehruvian düşüncüyü benimsemiş ve ABD ile ilişkilere mesafeli bir yaklaşım sergilemiştir. ABD ise 2011 yılında Çin'in barışçıl yükseliş stratejisinden daha iddialı bir stratejiye geçtiği algısı ile endişeye kapılmış ve dengeleme yaklaşımı ile Hindistan'a desteğini artırmıştır. Hindistan'da 2014 yılında Başbakan Modi'nin seçilmesi ile ABD ile ilişkiler yeniden canlanmış ve daha önce hiçbir devlete verilmeyen "büyük savunma ortağı" statüsü Obama tarafından Hindistan'a verilmiştir. Hindistan, 2018 yılında S-400 füze savunma sistemi satın almak amacıyla Rusya ile anlaşma imzalamış ve bu durumdan rahatsız olan ABD, aynı konumda bulunan Çin ve Türkiye'ye yaptırım uygulamış fakat Hindistan'a yaptırım uygulamaktan kaçınmıştır.

ABD-Hindistan ilişkilerinin gelişmesinde, derinleşmesinde ve ABD'nin Hindistan'ı müttefik olarak görmesinde etkili olan beş temel faktör bulunmaktadır (Leonova and Khatri: 2023, Sayfa 187-188). Öncelikle, Hindistan'ın yükselen ekonomik gücü ve küresel anlamda artan güven algısı ABD üzerinde etki yaratan bir faktör olmuştur. İkinci olarak, Hindistan savunma sanayinin gelişimine odaklanmış ve askeri gücü önemli oranda artmıştır. Bu durum neticesinde ABD'nin Hindistan'a yaklaşımı değişmiş ve Hindistan'ı potansiyel bir müttefik olarak görmeye başlamıştır. Üçüncü olarak, iki devletin ortak çıkar alanları olan bölgelerde güvenlik ve hakimiyetin korunması iki devlet ilişkisini yakınlaştıran unsurlardan biri olmuştur. İlişkileri etkileyen dördüncü etken, Hindistan'ın modern silah tedarik kaynaklarını çeşitlendirme çalışması ile ABD'nin pazar alanını genişletme çabasının birleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu birleşme neticesinde iki devlet ortak askeri tatbikatlarını artırmış, eğitim programları oluşturmuş ve askeri personel değişimi gerçekleştirmiştir. Hindistan ve ABD'yi bir araya getiren beşinci etken ise birbirinden farklı alanlarda sağlanan etkileşimlerin birleşimi ile ortaya çıkmıştır. Nükleer enerji, gıda güvenliği ve iklim değişikli meselelerinde iki devlet arasında oluşan farklılıkların çözülmesi ilişkilere olumlu yönde yansımıştır. İki devlet zaman içerisinde birbirlerinin siyasal değerlerini daha iyi algılamış ve ortak çıkarların oluşması ile işbirliği alanlarını da genişletmişlerdir. İki devleti yakınlaşmasını teşvik eden esas faktör yükselen Çin'in Asya-Pasifik bölgesinde artan nüfuzu olmuştur. Hindistan'ın bölgede Çin'e karşı dengeleyici bir konumda bulunması ABD ile ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır.

ABD-Hindistan ilişkileri dostluk ve düşmanlık arasında bir seyir izlemiştir. İkili ilişkilere hakim olan değişken yapı Çin yükselişinin her iki devlette oluşturduğu rahatsızlık nedeni ile yerini uzun dönemli dostluk ilişkisine bırakmıştır. Fakat bu dostluk ilişkisi birtakım etkenler nedeniyle sınırlanmış ve gerçek bir müttefikliğe dönüşmemiştir. Bu etkenlerin *ilki* Hindistan'ın Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmesi ve Rus askeri teknolojisinden yararlanması ile ortaya çıkmıştır. Hindistan tek bir güce bağlı kalmadan çok yönlü bir dış politika benimsemiş ve bu durum ABD-Hindistan ilişkilerine güvensizlik olarak yansımıştır. *İkinci etken*, iki devletin mevcut dünya düzenine bakış açısından kaynaklanmıştır. ABD mevcut düzenin korunmasını Hindistan ise dönüşen dünyanın hukuk ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesini savunmuş ve bu durum uluslararası politika yaklaşımlarının da farklılaşmasına yol açmıştır. *Üçüncü etken*, iki devletin Pakistan ile ilişkilerine yaklaşımı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Hindistan, Keşmir sorunun çözümünde ve Pakistan ile ilişkilerin düzenlenmesinde ABD'den destek beklemiştir. ABD ise Pakistan konusunda yeterli desteği sunmamıştır. Bu durum Hindistan'ın ABD ile ilişkilerine mesafeli yaklaşmasına yol açmıştır. *Dördüncü etken*, nükleer silahların azaltılması meselesinde iki devletin farklı görüşlere sahip olması ile ortaya çıkmıştır. Hindistan nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılması fikrini desteklemiş ABD ise nükleer silahların bir kısım devletin elinde kalması gerektiği fikrini savunmuştur. *Beşinci etken*, iki devlet arasında küçük çaplı meselelerin birleşmesi ile ortaya çıkmıştır. ABD-Hindistan ilişkilerinde ticaret, enerji ve tarım meselelerinde benimsenen uygulamaların eşitsiz olduğu fikri özellikle Hindistan'ın ABD yaklaşımını olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. İkili ilişkilerin

gelişimini engelleyen *son etken*, ABD'nin İran karşıtı politikalarına rağmen Hindistan'ın İran ile kurduğu yapıcı ilişkiler olmuştur. Hindistan İran'ın Chabahar Limanı'na destek vermiş ve ABD'de bu duruma tepki göstermiştir. Bu etkenler ABD-Hindistan ilişkisinin bir güven çerçevesinde gelişmesine engel olmuştur. Tüm bu engellere rağmen ABD-Hindistan ilişkisi Çin karşıtı politikalar doğrultusunda birleşmiş ve bu durum Çin tarafından tehdit olarak yorumlanmıştır.

Çin'in ABD-Hindistan ilişkilerine yönelik algısı, iki devletin 2010-2015 yılları arasında gelişen ilişkilerine bağlı olarak olumsuz yönde şekillenmiştir. Çin'in Hindistan tarafından algıladığı tehdit esas olarak ABD ile gelişen ortaklığı neticesinde artmıştır. Bu ortaklık öncesinde Çin, Hindistan'ı kendi gücüne eş denk bir güç olarak görmemiş ve ABD'nin Hindistan'ı Hint-Pasifik stratejisinde önemli bir oyuncu konumuna yerleştirmesinden rahatsız olmuştur. Çin kendi gücüne eş olmayan bu devletin ABD'den aldığı destekle cesaret gerektiren Çin karşıtı politikaları artırdığını tespit etmiştir (Financialexpress, 2024). Çin esas olarak, ABD-Hindistan ilişkilerinin Çin karşıtı politikalar temelinde geliştiği fikrini benimsemiş ve Hindistan'ın tarafsız politikalar yürüttüğü fikrini reddetmiştir. Hindistan, ABD ile ilişkilerinde bulunduğu noktayı ABD taraftarı olarak tanımlamaktan kaçınmış fakat Çin Hindistan'ı, ABD'nin mutlak taraftarı olarak kabul etmiştir. Çin, bu iki devlet tarafından geliştirilen politikaları Çin'i çevreleme politikası olarak yorumlamış ve ABD-Hindistan ilişkilerinin ileri düzey bir ittifaka dönüşmesinden çekinmiştir (Coley, 2020). ABD ve Hindistan arasında oluşan stratejik ortaklık ilişkileri Çin'in tehdit algısını artırmıştır.

4.2. Yeni Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti

Çin ve Hindistan geleneksel güvenlik ikilemi döneminde savunma yeteneklerinin geliştirilmesi ve askeri çatışmaların artması nedeniyle yoğun bir güvenlik ikilemi içinde kalmıştır. İkili ilişkilerde var olan bu yapı, 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan yeni güvenlik ikilemi türleri ile varlığını sürdürmüştür. Çin ve Hindistan ilişkileri yeni güvenlik ikilemi ile derinlemesine analiz edilmiş ve bu analizler neticesinde ikili ilişkilerde ekonomik güvenlik ikilemi, askeri güvenlik ikilemi, kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, nükleer güvenlik ikilemi ve siber güvenlik ikilemi tespit edilmiştir.

Yeni güvenlik ikilemi döneminde ortaya çıkan toplumsal güvenlik ikilemi, enerji güvenlik ikilemi ve teröre bağlı güvenlik ikilemi türleri Çin-Hindistan ilişkilerinde yer alan rekabet ve mücadele kapsamının dışında kalmıştır. Toplumsal güvenlik ikilemi Çin ve Hint toplumunun iç içe bir yapıda yaşamaması ve birbirilerine toplumsal bir tehdit oluşturmamaları nedeniyle ikili ilişkilerde ortaya çıkmamıştır. Terör faaliyetlerinin Çin'den ziyade Hindistan-Pakistan ilişkilerinde yer alması ve Çin-Hindistan mücadelelerinin askeri savunma hattında kalması iki devlet arasında teröre bağlı güvenlik ikileminin gelişimini engellemiştir. Çin ve Hindistan'ın enerji alanında ithalatçı ülke konumunda bulunması iki devleti ortak bir paydada buluşturmuş ve bu alanda işbirliği ilişkisinin

gelişmesine neden olmuştur. Bu durum da enerji nedeniyle güvenlik ikilemi oluşturacak ciddi bir mücadele ortamının oluşmasını engellemiştir. Bu üç güvenlik ikilemi türü Çin-Hindistan ilişkileri kapsamında gerekli nitelikleri sağlamaması nedeniyle analiz kapsamından çıkarılmıştır.

4.2.1. Ekonomik Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti

Uluslararası sistemde yer alan devletler, ekonomik alanda elde ettiği gelişmişlik seviyesini korumak ve bu seviyeyi ileri bir noktaya taşımak amacıyla rekabet güçlerini artırmaya odaklanmaktadır. Devletler uluslararası alanda var olan mevcut konumlarının değişmesi, refah seviyesinin azalması, prestij kaybetme korkusu ve diğer devletler tarafından ezilme endişesi nedeniyle bu rekabet mücadelesine yönelmektedir. Bu ihtimaller ve endişeler çerçevesinde hareket eden devletler ekonomik yatırımların artmasına ve rekabet ortamının yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Yorumlama ve karşılık verme döngüsünde geliştirilen ekonomik altyapılı proje ve politikalar devletler arası ilişkilerde ekonomik güvenlik ikileminin oluşmasına neden olmaktadır.

İkili ilişkilerin ekonomik güvenlik ikileminden etkilenecek şekillendiği ülkelerin başında Çin ve Hindistan gelmektedir. Her iki devlet de ekonomik ilişkilerin tesis edildiği 1978 yılından bu yana önemli gelişmeler kaydetmiş, 1980’li yıllardan itibaren ekonomik kalkınmaya odaklanmış ve ekonomik bağlarını derinleştirmiştir. Ekonomik gelişmişlik bakımından uzun bir dönem boyunca yakın seviyede bulunan Çin ve Hindistan, birbirlerine ekonomik ayrıcalık sağlayan önemli anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmalar kapsamında 1984 yılında birbirlerine ‘en çok kayırlan ülke’ statüsü vermiş ve 1994 yılında çifte vergilendirmeyi ortadan kaldıran anlaşmayı onaylamışlardır. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliği ile ileri bir seviyeye taşınan ikili ekonomik ilişkiler, 2003 yılında iki devlet arasında imzalanan Bangkok Anlaşması ile ayrıcalıklı bir konum evrilmiştir. Çin, ekonomik gelişim açısından Hindistan’a kıyasla hızlı bir ilerleme kaydetmiş ve Hindistan ile sahip olduğu ekonomik güç dengesini asimetrik yönde değiştirmiştir. Bölgesel ve küresel anlamda büyük bir etki gücüne sahip olmak isteyen Hindistan, Çin ile arasında oluşan asimetrik yapıdan rahatsız olmuş ve bu açığı kapatmak amacıyla Çin girişimlerini takip eden politika ve projeler geliştirmiştir. Rekabet gücü bakımından Hindistan’ı kendi gücüne eşdeğer görmeyen Çin ise uluslararası alanda Hindistan’ın kendisine alternatif gösterilmesinden duyduğu rahatsızlık doğrultusunda Hindistan’ı engellemek amacıyla çeşitli politika ve projeler geliştirmiştir. Her iki devletin kendi gerekçeleri doğrultusunda geliştirdiği bu politika ve projeler ikili ilişkilerde sarmal bir ekonomik güvenlik ikileminin oluşmasına yol açmıştır. Bu güvenlik ikilemi türü Çin’in uyguladığı çeşitli stratejilerin ekonomik kalkınmasını sağlamasıyla başlamıştır.

Çin sahip olduğu ekonomik gücü korumak ve büyüme planlarını gerçekleştirebilmek amacıyla çeşitli proje ve politikalar geliştirmişlerdir. İnci Dizisi stratejisi bu kapsamda geliştirilen ilk stratejiler

arasında yer almış ve bu strateji ile Gwadar, Sitte-Kyaukpyu ve Chittagong liman projelerine ekonomik kaynak sunulmuştur. Çin'in ekonomik kaynaklarla oluşturduğu bu gücün olası bir çatışmada kendisine yönelmesinden çekinen Hindistan ise ordu modernizasyonuna odaklanmıştır. Ordu modernizasyonunun sağlanması için önemli miktarda ekonomik kaynak ayıran Hindistan, Çin'in liman yatırımlarına da farklı liman yatırımları ile karşılık vermiştir. Ekonomik yatırımlarını yoğunlaştıran Çin, 2013 yılında İnci Dizisi stratejisinin devamı olarak kabul edilen BRI'yı açıklamış ve Hindistan'ın da bu projeye katılmak üzere davet etmiştir. BRI'yın tamamlanması ve uygulamaya konulması halinde her iki ülke de ciddi kazanımlar elde edecek olmasına rağmen Hindistan bu projeyi kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak yorumlamış ve proje karşıtı bir tutum benimsemiştir. Hindistan'ın ekonomik açıdan kalkınmasında büyük bir ivme oluşturacak bu projeye karşı çıkmasının esas nedeni Çin ile arasındaki ekonomik güç farkının daha da açılması ve Hint nüfuz bölgelerinde Çin yayılımının artması korkusu olmuştur. Hindistan'ın kazan-kazan potansiyeline rağmen bu projeye yaklaşım şekli ekonomik bir tehdit olarak Çin'e yüklediği anlamı ortaya koymuştur. Çin'in ekonomik yükselişini kendisine tehdit olarak algılayan Hindistan BRI tehdidine karşı olarak AEP'yi geliştirmiştir. Hindistan AEP ile Çin nüfuzunu engellemeyi ve Güneydoğu Asya devletleri ile çeşitli ekonomik işbirlikleri geliştirmeyi amaçlamıştır.

Çin, kendisine rakip gösterilen Hindistan'ı bölgesine hapsedmek ve Hindistan'ın küresel etki kapasitesini yok etmek amacıyla çeşitli politikalar geliştirmeye devam etmiştir. Bu politikalardan en önemlisi kayda değer oranda ekonomik destek sunulan Pakistan politikası olmuştur. Çin, Hindistan karşıtı politikalar kapsamında Pakistan'ı 1960 yılından bu yana ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda desteklemiş ve BRI kapsamında sunduğu en büyük yatırım miktarını Pakistan'da yer alan CPEC projesine ayırmıştır. Çin'in Hindistan'ı bölge içinde tutmak amacıyla geliştirdiği bu politikalar başarıya ulaşmış ve Hindistan birçok açıdan Çin'in gerisinde kalmaya başlamıştır. Çin'in Pakistan'a sunduğu yatırım desteklerine karşı Hindistan da İran ve Afganistan'a yatırım desteği sağlamıştır. Çin ise yalnızca Pakistan ile kalmamış ve Hindistan'ın diğer komşuları ile de iyi ilişkiler geliştirmeye ve Hindistan'ı çevrelemeye odaklanmıştır. Ekonomik güç bakımından dünyanın en iyi ikinci ekonomisine sahip olan Çin, bu imkanlarını Hindistan çevresinde yer alan devletlere kolaylıkla sunmuş ve bu ülkeler üzerinde etkisini artırmıştır.

Çin, Hindistan'ı çevreleyen Bangladeş, Myanmar, Bhutan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka ve Maldivler'i ekonomik destek ve projelerle kendine bağımlı hale getirmiştir. Hindistan, Çin'in bölgeye yönelik ilgisinin artmasından önce bölge ülkelerinin en büyük ticaret ortağı olmuş fakat Çin'in yönelimi ve destekleri ile bu statüsünü Çin'e kaptırmıştır. Çin, Hindistan'ı çevreleme politikası ile hem Hindistan'ın güvenlik endişesini artırmış hem de Hindistan ekonomisine önemli oranda zarar vermiştir. Hindistan, Çin'in ekonomik desteklerle komşu ülkelerde artan etkisini azaltmak amacıyla *Önce Komşuluk Politikası*'nı geliştirmiş ve bu ülkelere ekonomik destekler sunmuştur. Hindistan komşu devletlere sunduğu ekonomik desteklere rağmen Çin etkisini

azaltmakta yeterince başarılı olamamıştır. Bu duruma neden olan temel etken mevcut koşullarda Çin ekonomik gücü ile rekabet edecek niteliklere sahip olmamasından kaynaklanmıştır. Hindistan, Çin'in ekonomik tehditlerine karşılık vermek amacıyla farklı stratejiler de geliştirmiştir. Elmas Kolye Stratejisi, Asya'yı Bağlama Stratejisi ve çeşitli uluslararası örgüt oluşturma girişimleri Hindistan'ın Çin'e karşı geliştirdiği ekonomik politikalar olmuştur.

Öz bir ifade ile Çin'in uluslararası sistemde ekonomik konumunu korumak, refah seviyesini artırmak ve gücünü sürdürülebilir kılmak amacı ile geliştirdiği ekonomik destekli yatırım politikaları Hindistan tarafından kendisine yönelen bir tehdit olarak algılanmıştır. Hindistan, Çin tarafından gerçekleştirilen bu girişimlerin zaman içinde Çin ekonomisini ileri bir seviyeye taşıması ve askeri yatırımlar bakımından Çin'e kolaylık sağlaması nedeniyle endişeyle karşılaşmıştır. Çin'in elde ettiği bu gücü kendisine karşı kullanacağı ve aynı zamanda büyümesini engelleyeceği fikri Hindistan'a tehdit algısı olarak yansımıştır. 2023 yılında Çin'den 111 milyar dolar değerinde ürün ithal eden Hindistan aynı dönemde Çin'e yalnızca 16,2 milyar dolar ürün ihraç etmiştir (Trading Economics, 2024a-2024b). İthalat ve ihracat arasında oluşan bu miktar iki devlet arasındaki cari açık miktarının artmasına ve Hindistan ekonomisinin Çin'e bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Hindistan, en büyük ticaret ortağının Çin olmasına ve ekonomik bakımdan Çin'e bağımlı olmasına bakmaksızın Çin ile ekonomik rekabet mücadelesine devam etmiş ve ekonomik güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına yol açmıştır.

4.2.2. Askeri Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti

4.2.2.1. 1990 Sonrası Çin-Hindistan Sınırında Meydana Gelen Çatışmalar

Daulat Beg Oldi

Daulat Beg Oldi (DBO), Hindistan'ın kuzeyinde, Karakoram sıradağlarının ortasında yer alan askeri bir üs ve küçük bir kamp bölgesidir. Bölge, 16,800 fit yükseklikte ve tarihi ipek yolu üzerinde bulunmaktadır. DBO tarihsel bakımdan tüccarlar tarafından geçiş ve kamp güzergahı olarak kullanılmıştır. Karakoram Geçidi'nin eteklerinde yer alan DBO, LAC'ın 8 km güneyinde ve 9 km batısında yer alması, dünyanın en yüksek hava alanı pistine sahip olması ve Hindistan'ın Çin ile pazarlık kabiliyetini geliştirmesi nedeniyle stratejik bir nitelik taşımıştır (Bewoor, 2020: 2). Hindistan, 1950'li yıllarda Çin ile yaşanan sınır problemlerine karşı sınır hattına karakollar inşa etmiş ve bu karakolları korumak amacıyla da *Gelişmiş İniş Alanları (Advanced Landing Grounds-ALG)* kurmuştur. Bu ALG'lerin inşa edildiği alanlardan biri olan DBO, Hindistan'ın en kuzeyinde yer alması ve en yüksek piste sahip olması nedeniyle stratejik bakımdan en önemli ALG niteliği kazanmıştır. 1962 Savaşı'nın sona ermesiyle DBO'nun stratejik önemi azalmış, 1996 yılında

meydana gelen deprem ile havaalanı pisti zarar görmüştür. DBO'nun yüksek rakımda yer alması ve ulaşımın çok zor sağlanması pist tadilatının göz ardı edilmesine ve bu havaalanının 2008 yılına kadar kullanılmamasına yol açmıştır.

Harita 15: Daulat Beg Oldi ve DSDBO

Kaynak: IASBABA, 2020.

DBO, bulunduğu yüksek konum ve coğrafi şartları nedeniyle yalnızca belirli uçakların iniş gerçekleştirebileceği zor bir bölgede yer almaktadır. Bu zor şartlara rağmen Hindistan ordusuna mensup bir grup pilot 31 Mayıs 2008 tarihinde DBO pistine başarılı bir iniş gerçekleştirmiştir. DBO LAC ve LOC⁴⁴'daki düşman birliklerine yakınlığı, sahip olduğu gevşek toprak yapısı, kısa pisti ve yüksek dağ engelleri nedeniyle 46 yıl boyunca Hindistan tarafından göz ardı edilmiş ve bir grup pilotun başarılı iniş gerçekleştirmesinin ardından pist onarım çalışmaları başlamıştır. Hindistan, uçak pistinin yanı sıra LAC boyunca devam eden ve bu bölgeden geçen 255 km uzunluğunda Darbuk-Shyok-Daulat Beg Oldi (DSDBO) projesini de başlatmıştır. Leh Bölgesinden Aksai Chin bölgesine gidiş süresini 48 saatten altı saate indirmeyi planlayan ve içerisinde 37 köprü projesi bulunan bu yol, her türlü hava muhalefetine kullanılacak şekilde inşa edilmektedir. Çin ve Pakistan, Hindistan'ın Batı Sektörü'nde devredilen toprakları yeniden ele geçirmek ve Çin Pakistan Ekonomik Koridoru

⁴⁴ Line of Control; Hindistan ve Pakistan yönetimleri altında bulunan Keşmir bölgesinin taraflar arasında fiili olarak ayrıldığı sınır hattını ifade etmektedir.

(China-Pakistan Economic Corridor-CPEC)'nu engellemek amacıyla DBO'yu geliştirmeye ve DSDBO yolunu inşa etmeye çalıştığını ileri sürmüştür.

DSDBO yolunun tamamlanması durumunda Hindistan, havayolu ile Çin sınırına kritik yakınlıkta bulunan DBO bölgesine kısa sürede askeri personel ve mühimmat taşıma imkânı elde edecek ve olası bir Sincan, Tibet ve Aksai Chin müdahalesinde avantajlı konuma geçecektir. (Mukherjee, 2020). Çin bu durumun toprak bütünlüğü üzerinde büyük bir tehdit oluşturdu fikri ile hareket etmiş ve Hindistan'ın DSDBO projesine başlaması ile PLA Hindistan sınırlarından 19 km içeri girmiştir. Çin ordusunun Hint sınırlarını aşmış, Depsang⁴⁵ Bölgesini işgal etmiş ve bölgeye kamp kurmuştur. Bu işgal ile birlikte taraflar arasında çözüm sağlanana kadar sınır hattının aşılamayacağına dair 1993 Huzurun Korunmasına Dair Anlaşma ve 1996 Güven Artırıcı Önlemler Anlaşması⁴⁶ ihlal edilmiştir. İki devletin ordusu 17 Nisan 2013 tarihinde taraflar DBO bölgesinde karşı karşıya gelmiştir. PLA Hindistan topraklarında 21 gün kalmış ve küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. Diplomatik görüşmeler neticesinde her iki taraf da sessizce çekilmiştir. Bu operasyon, “Çin'in DSDBO yolundan duyduğu endişe ve rahatsızlığa karşı tepkisi” olarak yorumlanmıştır (BBC, 2020). Çin, DBO'nun sınır hattına yakın olmasından ve LAC boyunca oluşturulan yol inşaatından endişe etmiş ve bölgenin Hindistan hakimiyeti altında olmasına karşı çıkmıştır. DBO pisti ve DSDBO yolu Hindistan'ın Çin ile gerçekleştireceği müzakerelerde pazarlık gücünü artırmıştır. DSDBO yol projesi 2019 yılında tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır.

Chumar Anlaşmazlığı

Çin ve Hindistan, Daulat Beg Oldi'de yaşanan çatışmaların tekrarlamasını önlemek amacıyla 23 Ekim 2013'te Sınır Savunma İşbirliği Anlaşması (Border Defence Cooperation Agreement-BDCA)'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile sınırda yer alan birlikler arası iletişimin güçlendirilmesi ve yanlış anlaşılmaların en düşük seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşma kapsamında sınır birliklerinin askeri diplomatik ve siyasi düzeyde toplantılar gerçekleştirmesi, silah kaçakçılığı ile ortak mücadele edilmesi, küçük ölçekli ortak tatbikatlar yapılması ve sınır aşımı durumunda devriyelerin peşine düşölmemesi kararları alınmıştır. Her iki devlet de iletişimin güçlendirilmesi ile sınır hattında gelişen çatışmaların önleneceği fikrini benimsemiştir.

Hint-Tibet Sınır Polisi (Indo-Tibetan Border Police-ITBP), 2014 yılında PLA'nın Doğu Ladakh bölgesinin güney sınırında gerçekleştirdiği devriye birliklerinin sayısını gözle görünür

⁴⁵ Bu olay Daulat Beg Oldi ya da Depsang Çıkmazı olarak anılmaktadır.

⁴⁶ Bu anlaşmalar doğrultusunda tarafların LAC boyunca gerçekleştireceği tatbikatlara en fazla 15 bin asker ile katılma sınırlaması getirilmiş ve kullanılan silahlar bakımından kısıtlaması getirilmiştir.

oranda artırdığını tespit etmiştir. BDCA'nın yürürlüğe girmesini nedeniyle Hintli komutanlar PLA'nın sınır ihlaline düzeltereği fikri ile tepki vermemiştir. Bu durumun dört gün boyunca sürmesi neticesinde Hint ordusu sınıra yakın Acil Müdahale Ekipleri (Quick Reaction Teams) konuşlandırmıştır. Bu birlikler 10 Eylül 2014'de PLA'nın bölgeye yol inşa etmek amacıyla ağır makineler getirdiğini tespit etmiştir. Hintli birliklerin bu bölgeyi gözetim altına alması nedeniyle Çin bölgede yer alan Chumar köyünün kendisine ait olduğunu ileri sürmüştür. 15 bin feet yükseklikte bulunması nedeniyle stratejik üstünlük sağlayan Chumar ilk kez iki devlet arasında tartışmalı bölge statüsü kazanmıştır. İki devlet birlikleri arasında 16 gün süren bu anlaşmazlık yoğun diplomatik görüşmeler neticesinde sona ermiştir. Bu görüşmelerde Çin yol inşasını sonlandırmayı kabul etmiş Hindistan ise bölgeye yakın bir noktada yer alan gözlem kulesini yıkacağına ve sığınak inşa etmeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur (Mehta, 2023).

Burtsa

Çin-Hindistan birlikleri arasında Chumar'a kıyasla daha küçük çaplı anlaşmazlık 2015 yılında Kuzey Ladakh bölgesinin Despang Ovasında yer alan Burtsa'de gerçekleşmiştir. Bu anlaşmazlık ITBP'nin PLA tarafından Burtse'de inşa edilen kulübeyi yıkması nedeniyle ortaya çıkmıştır. PLA, bu durum karşısında takviye birlik çağırmış ve Hint birlikleri de destek kuvvet çağırmıştır. İki birliği karşı karşıya getiren bu problem hükümetlerin müdahalesi olmadan bir hafta içinde çözümlenmiştir. Bu anlaşmazlığa gidermek amacıyla iki devlet 12 gün süren ortak tatbikat kararı almıştır.

Doklam

Çin ve Hindistan 2017 yılında Bhutan'ın Ha Vadisi'ne bağlı Doklam bölgesinde karşı karşıya gelmiştir. İki devleti çatışma noktası getiren olay, Çin'in Doklam sınırına yakın bir noktada yol inşasına başlaması ile ortaya çıkmıştır. Çin, 1990 yılı itibarıyla gelişmemiş toprak yolları düzeltmek amacıyla ülke çapında altyapı inşa programı başlatmış ve henüz çözümlenmemiş sınır hatlarını da bu programa dahil etmiştir. Çin bu girişimini kendi topraklarında gerçekleşen bir egemenlik eylemi olarak açıklamış ve Doklam'ın antik çağlardan bu yana Çin toprağı olduğunu ileri sürmüştür (Mehta, 2024). 1961 yılından bu yana bölge yönetimini elinde bulunduran Bhutan Doklam'da gerçekleştirdiği faaliyetler nedeni ile Çin'i kınamıştır. Hindistan ise stratejik noktalara inşa edilen asfaltlı otoyolları olası bir savaş sırasında sınıra teçhizat taşımayı hızlandırması ve kolaylaştırması nedeniyle tehdit olarak yorumlamıştır.

Harita 16: Doklam Bölgesi

Kaynak: Eurasiareview, 2017.

Çin başlattığı geniş yol inşası neticesinde 8 Haziran 2017’de sınır muhafızlarından oluşan birliklerle Doklam’a girmiştir. Çin birlikleri, Bhutan Kraliyet Ordusu tarafından uygun iklimlerde kullanılmak amacıyla inşa edilen sığınaklar imha etmiş ve kısa bir süre sonra ekskavatörler, buldozerler ve daha büyük bir askeri birlikle bölgede ilerlemiştir. Çin müdahalesini engellemek isteyen Bhutan, 1949 anlaşması uyarınca Hindistan’dan yardım talep etmiştir. İki devlet arasında Dostluk Anlaşması olarak imzalanan bu anlaşma ile Bhutan, “dış ilişkilerinde Hindistan Hükümeti’nin tavsiyelerine uymayı” taahhüt etmiştir. Bu Dostluk Anlaşması 2007 yılında “hükümetler bir diğerinin ulusal güvenliğine ve çıkarlarına zarar verecek faaliyetler için topraklarının kullanılmasına izin vermeyecektir” kararı ile revize edilmiştir. Bu kararlar doğrultusunda Bhutan dış politikası ve güvenliği Hindistan kontrolü altına alınmıştır (Rand, 2017). Hindistan ise hem bu anlaşmanın gerekliliklerini yerine getirmek hem de kuzeydoğu eyaletleri ile bağlantısını sağlayan Siliguri Koridoru’nun⁴⁷ güvenliğini sağlamak amacıyla Doklam bölgesine askeri birliklerini göndermiştir. Hindistan Doklam’ın Çin yönetimine geçmesinden iki nedenle endişelenmiştir. İlk neden bölgenin sunduğu askeri avantajın Hindistan topraklarını açık hedef haline getirmesi endişesidir. İkinci neden ise Siliguri Koridoru’nun Çin tarafından ele geçirilmesi ve Hindistan’ın kuzeydoğu eyaletleri ile bağlantısının kesilmesi endişesidir. Hindistan, bu tehditler çerçevesinde Çin’in Doklam’da gerçekleştirdiği yol inşaatını 16 Haziran’da durdurmuştur. İki devlet bu hatta küçük çaplı arbede ve çatışmalar yaşamış ve bu çatışmalar 73 gün sürmüştür. İkili ilişkilerde

⁴⁷ Doklam bölgesine 27 km uzaklıkta yer alan ve Hindistan’ı kuzeydoğu eyaletleri ile birbirine bağlayan bu koridor, haritada oluşturduğu görüntü nedeni ile Tavuk Boynu (Chicken Neck) olarak anılmaktadır.

gerginliğin artmasına neden olan bu olay diplomatik görüşmeler neticesinde iki tarafın çekilmesi ile son bulmuştur. Hindistan, Çin'in statükoyu değiştirme girişimi nedeniyle Doklam çatışmasının yaşandığını ileri sürmüştür. Çin ise Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile Doklam'ın kendisine ait olduğunu, bölgedeki faaliyetlerinin egemenlik hakkı kapsamında gerçekleştirildiğini ve statüko değişiminin söz konusu olmadığını açıklamıştır (Indiatoday, 2018).

Galwan Vadisi

Çin-Hindistan ilişkilerinde 45 yılın ardından ölümle sonlanan ilk çatışma Galvan Vadisi'nde gerçekleşmiştir. 1962 Çin-Hindistan Savaşı'nda en büyük çatışma noktalarından biri olan Galwan Vadisi, LAC'ın batı kesiminde yer almaktadır. Hindistan, bölgede bir yol inşasına başlamış ve Çin bölgenin kendisine ait olduğu ileri sürmüş ve bu girişime karşı çıkmak amacıyla bölgeye takviye askeri birlikler konuşlandırmıştır. Hindistan ise Çin'in sınır hattını ihlal ettiği gerekçesi ile sınırda yer alan askeri birlik sayısını artırmıştır. Haftalar süren gerginliği önlemek amacıyla karşılıklı görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler neticesinde 6 Haziran 2020 tarihinde karşılıklı çekilme ve tampon bölge oluşturma kararı alınmıştır. Fakat 14-15 Haziran gecesi bir Hint komutanı bölgede bir Çin kampının varlığını keşfetmesi ve bu kampı incelemeye gitmesi neticesinde taraflar arasında arbeye yaşanmıştır. Demir sopalarla gerçekleşen kavga sonunda 20 Hintli asker ölmüştür. Bu çatışma LAC üzerinde 45 yılın ardından dökülen ilk kan olmuş ve bu nedenle bir dönüm noktası olarak nitelendirilmiştir. Çin uzun bir süre bu çatışmalar sırasında herhangi bir kaybı olduğunu reddetmiş, fakat ilk kez 2021 yılının Şubat ayında beş Çinli subay ve askerinin öldürüldüğünü kabul etmiştir. Galvan Vadisi anlaşmazlığı yakın tarihli diğer anlaşmazlıklar gibi kısa sürede çözülmemiştir. Çatışmanın hemen ardından iki ordu generalleri bir araya gelmesi ile toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonrası durum kontrol altına alınmış ve PLA tarafından esir alınan on Hintli asker diplomatik görüşmeler sonucunda 17 Haziran'da Hindistan'a iade edilmiştir. Galvan Vadisi çatışması iki devlet arasında uzun süren askeri bir gerginliğe neden olmuştur. Bölgede bulunan birliklerin çekilmesi konusunda 2020 boyunca birçok toplantı yapılmış fakat bu süreçte gerginliği artıracak askeri girişimler öne sürülmüştür. Askeri birlikler arasında toplamda 18 tur askeri görüşme gerçekleştirilmiş ve 10 Şubat 2021 tarihinde çekilme sürecinin başladığı açıklanmıştır. Birliklerin çekilme sürecinde ilerleme kaydedilmiş fakat LAC üzerinde askeri konuşlanma ve devriye problemleri devam etmiştir.

Tawang

Çin-Hindistan ilişkilerinde gerçekleşen son çatışma Arunachal Pradesh'in Tawang bölgesine bağlı Yangtse'de gerçekleşmiştir. Bölge, VI. Dalai Lama'nın doğduğuna inanılan ve Budistler açısından hac niteliği taşıyan Budist manastırına ev sahipliği yapmaktadır. Çin, Tawang'ı sahip

olduğu nitelik nedeniyle her fırsatta kontrol altına almaya çalışmış ve üst düzey yetkililerin (Hindistan Başbakanı Modi, Dalai Lama ve ABD’li yetkililer) Tawang ziyaretlerine büyük tepki göstermiştir. Çin bu rahatsızlığın yanı sıra ABD ve Hindistan’ın LAC’a yakın bir noktada askeri eğitim tatbikatı gerçekleştirmesinden rahatsız olmuş ve bu tatbikata karşı çıkmıştır. Çin tatbikat ve resmi ziyaretlere tepki olarak sınır hattını aşmış ve Hint karakoluna saldırmıştır. Yangtse Çatışması olarak da anılan bu çatışma iki taraftan da belirli sayıda askerin yaralanması ile sonuçlanmıştır. Bu çatışma, Galwan çatışmasının ardından gerçekleşen ilk büyük çatışma olmuştur. Hindistan, Çin’in LAC’ı ihlal ettiği ve mevcut statükoyu tek taraflı olarak değiştirmeye çalıştığı fikriyle Çin’i suçlamış, Çin ise rutin devriye kontrolü gerçekleştirdiği ve bölgenin kendisine ait olduğu savını öne sürmüştür. Çin 2023 yılında Arunachal Pradesh’i kendi toprakları içinde gösteren bir harita yayımlamıştır. Hindistan ise bölge işgalini engellemek amacıyla bir dizi politikalar geliştirmiştir.

Hindistan, Çin saldırıları öncesinde kuzeydoğu sınırlarının işgalcilere karşı doğal bir bariyere sahip olduğu fikrini benimsemiş ve bölge üzerinde herhangi bir savunma politikası geliştirmemiştir. Hindistan yönetimi, Çin işgali ile birlikte Himalaya sınırlarının korumak için yeterli olmadığını fark etmiş ve olası başka bir işgali önlemek amacıyla birtakım politikalar ve yatırımlar gerçekleştirmiştir. Olası bir işgal durumunda askeri mühimmat ve birliklerin kısa sürede sınıra erişebilmesi amacıyla Missamari-Tenga Tawang (378 km), Pasighat-Tezu-Rupai (227 km) ve Kuzey Lakhimpur-Bame-Silapathar (249 km) yol projelerini başlatmıştır (Katoch, 2023). Yol projelerine ek olarak sınıra yakın bölgelere karakol ve helikopter pistleri inşa edilmiş ve uzun menzilli füzeler konuşlandırılmıştır. Hindistan, sınır güvenliğine ek olarak bölgede hem fiziksel hem de kültürel bir savunma hattı oluşturmaya odaklanmıştır. Bu kapsamda bölgeye Hindu halkın göçü teşvik edilmiş ve kültürel asimilasyon geçişi sağlanmaya çalışılmıştır. Hindistan’ın Tibet halkına yönelik misafirperver tutumu, halkın ekonomik refahını artırma çabası ve kültür asimilasyonu çalışmaları olumlu yönde sonuç vermiş ve Arunachal Pradesh halkı Çin’e karşı Hindistan egemenliğini özümsemiştir (Reeves, 2011: 7).

4.2.2.2. Sınır Sorunları Perspektifinden Askeri Güvenlik İkilemi

1949-1990 arası dönemde Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan geleneksel güvenlik ikilemi, iki devletin ekonomik kalkınmaya odaklanması ile 1990 sonrasında sakin bir döneme girmiştir. Bu sakin dönem 2013 yılında Daulat Beg Oldi’de meydana gelen çatışmalarla sona ermiş ve bu çatışmayı Chumar (2014), Burtsa (2015), Doklam (2017), Galwan (2020) ve Tawang (2022)’da gerçekleşen çatışmalar takip etmiştir. Çin-Hindistan sınırında yer alan birlikler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve devletlerin karşı devlete yönelik rahatsız edici politika uygulamaları taraflar arasında savaş ihtimalinin yükselmesine neden olmuştur. Çin ve Hindistan olası bir savaş ihtimaline karşı en etkili ve hızlı müdahaleyi gerçekleştirebilmek amacıyla askeri modernizasyona odaklanmış,

savunma sistemini destekleyecek teçhizatlar almış, sınıra yakın yüksek rakımlı bölgelerde altyapı faaliyetlerine başlamış ve askeri tatbikat sayısını artırmıştır. Çin ve Hindistan'ın olası bir savaşa hazırlıklı olmak amacıyla başlattıkları bu girişimler birbirleri üzerinde tehdit algısı oluşturmuştur. Bu tehdit algısı karşısında savunma alanına yapılan yatırımlara farklı yatırımlarla karşılık verilmiş ve oluşan bu döngü Çin-Hindistan ilişkilerinde askeri güvenlik ikilemine neden olmuştur.

Tablo 4: Çin-Hindistan Askeri Gücü Karşılaştırması⁴⁸

	Çin	Çin'in Dünya Sıralaması	Hindistan	Hindistan'ın Dünya Sıralaması
Savunma Bütçesi:	81.4 Milyar dolar	2	292 Milyar dolar	4
Ordu Personel Sayısı	2.545.000	1	2.197.117	2
Hava Kuvvetli Personel Sayısı	400.000	2	310.575	3
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	380.000	2	142.252	4
Tank Gücü	4.614	6	4.614	4
Zırhlı Araç	174.300	2	151.248	4
Roket Projektörü	3.180	1	702	6
Savaş uçağı	1.207	2	606	4
Hava Tankerleri	10	7	6	11
Saldırı Helikopteri	281	3	40	16
Filo Gücü	730	2	294	8
Uçak Gemileri	2	2	2	2
Denizaltılar	61	3	18	8
Fırkateyn	42	1	12	6
Devriye Gemileri	150	5	137	6
Mayın Harbi	36	2	0	145
Havaalanları	507	12	346	20
Ticaret Donanması	7.386	3	1.801	12

⁴⁸ Bu grafik, askeri güç verilerini analitik çerçevede sunan Global Fire Power adlı sitenin üç ayrı kaynağından destek alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır. Bu kaynaklar şunlardır:
1. https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=india&country2=china#google_vignette

2. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=china

3. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=india

Çin-Hindistan ilişkilerinde askeri güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olan savunma harcamaları her iki devlette de 1990 öncesi dönemde düşmüş ve 1990 sonrası dönemde istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. Çin, savunma harcamalarını 1950 ile 1980 arası dönemde %6,35, 1980’li yıllarda %2,3 ve 1990’lı yıllarda %1,4 oranında azalmıştır. Çin’in savunma harcamalarının azalmasında Çin ekonomisinin katlanarak büyümesi ve askeri harcamaların büyüme oranı karşısında sabit kalması etkili olmuştur (U.S.-China Security Review Commission, 2022; 848). Çin, geleneksel güvenlik ikilemi döneminde düşen savunma harcamalarını askeri güvenlik ikilemi döneminde istikrarlı bir şekilde artırmıştır. Çin’in 2001 yılında 52 milyar dolar olan savunma bütçesi 2021 yılı itibariyle 292 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır (Chinausfocus, 2017). Çin bu harcamaları ordunun modernizasyonunu sağlamak, SLOC’larını güvence altına almak, küresel yarışta ABD ile eşdeğer niteliklere sahip olmak ve sınır hatlarını korumak amacıyla gerçekleştirmiştir. Çin’in savunma yatırımları neticesinde elde ettiği askeri yetenek kapasitesi Tablo 4’te de görüleceği üzere Çin’i dünya sıralamasının üst seviyelerine taşımıştır. Hindistan savunma harcamaları ise Çin’e benzer şekilde 1990 öncesi dönemde GSYİH içinde azalmış, 1990 sonrası dönemde yükselmeye başlamıştır. Hindistan, kendisine rakip olarak Çin’i görmesi nedeniyle Çin’de başlatılan askeri modernizasyon çalışmalarından etkilenmiş ve bu minvalde yatırımlar gerçekleştirmiştir. Hindistan, 1990 yılında 10 milyar dolar olan savunma harcamalarını 2024 yılında 81,4 milyar dolara çıkarmıştır (SIPRI Fact Sheet, 2022). Hindistan savunma harcamaları da istikrarlı bir yükseliş gerçekleştirmiş ve askeri yetenek kapasitesi bakımından dünya sıralamasında genellikle Çin’i takip etmiştir.

Çin ve Hindistan’ın 2013 yılı itibariyle yoğunlaşan sınır çatışmaları ve artan savunma harcamaları iki devlet arasında güvenlik ikilemini reddeden yaklaşımların aksine askeri güvenlik ikilemi türü ile varlığını sürdürdüğüne kanıtlamıştır. İki devlet arasında yaşanan rekabet Çin-Hindistan ilişkilerinde birçok güvenlik ikilemi türünün oluşmasına yol açmıştır. İki devletin birçok türde güvenlik ikilemi yaşaması ve aynı zamanda ekonomik işbirlikleri gerçekleştirmesi askeri çatışmaların azalacağı algısını oluşturmuş fakat bu algının aksine askeri güvenlik ikilemi yoğunlaşmıştır. Bu durum yeni güvenlik ikilemi çerçevesinden türlerin artışı ile askeri güvenlik ikileminin önemini kaybetmediğini de ortaya koymuştur.

4.2.3. Kimliğe Bağlı Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti

Kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, devletlerin birbirine atfettiği kimlikler ve birbirlerinden algıladıkları tehditlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu güvenlik ikilemi türünde, taraflar kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenmemekte ve tüm sorumluluğu karşı devlete yüklemektedir. Kendi niyetlerinin tümünü iyi, karşı tarafın niyetlerini ise kötü kabul eden kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, karşı tarafın kararlarını kasten aldığına ve kendi kararlarının doğal bir tepki sonucunda ortaya çıktığına inanmaktadır. Kimliğe bağlı güvenlik ikileminin algılar, niyetler ve atfedilen

kimlikler çerçevesinde oluşan yapısı Çin-Hindistan ilişkilerinde de görülmektedir. Birbirlerine benzer özellikler taşıyan Çin ve Hindistan sahip oldukları ortak coğrafya ve ortak amaçlar nedeniyle birçok alanda karşı karşıya gelmekte ve rekabet etmektedir. İki devlet arasında oluşan bu çatışma ve rekabet durumu birbirlerine yönelik algıları da şekillendirmektedir. Taraflar bu algıların oluşumunda tüm sorumluluğu karşı devlete yüklemekte ve herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir. Çin ve Hindistan algıladığı tehditler nedeniyle birbirlerine olumsuz kimlikler atfetmektedir.

Çin'in Hindistan algısını şekillendiren birçok mesele bulunmaktadır. Hindistan'ın devlet yönetiminde benimsemiş olduğu ekonomik yöntemden ortaklık kurduğu devlet seçimine kadar birçok mesele Çin'in Hindistan algısını olumsuz yönde etkilemiştir. Çin, bu duruma bağlı olarak Hindistan ile ilişkilerinde ortaya çıkan tüm olumsuzlukların sorumluluğunu Hindistan'a yüklemiş ve kendisinde herhangi bir sorumluluk atfetmemiştir. Çin'in Hindistan ile ilişkilerinde benimsediği algılar şu şekildedir:

- Çin, uyguladığı komünist sistem karşısında kapitalist sistemi benimseyen Hindistan'ı sömürge mirasçısı devlet olarak algılamaktadır.
- Hindistan'a kıyasla hızlı bir yükseliş kaydeden Çin, kendini Asya kıtasının üstün gücü kabul etmekte ve Hindistan'ı kendisine denk olmayan, ikincil tehdit seviyesinde konumlandırmaktadır. Çin, Hindistan'ın geliştirdiği proje ve politikaların Çin politika modellerini taklit ettiğine ve Hindistan'ın bu yöntemle küresel tedarik zincirinde Çin'in yerini almayı amaçladığını öngörmektedir.
- Çin, Hindistan'ın yükselişini Çin'e karşı geliştirdiği hırslı politikalara dayandırmakta ve Hindistan'ın Çin topraklarını ele geçirmek amacıyla gizli planlar geliştirdiğini fikrini benimsemektedir.
- Çin, sınır hattında meydana gelen çatışmaları Hindistan'ın mevcut statükoyu bozmaya yönelik davranışları olarak algılamaktadır.
- Çin, Hindistan'ın ABD ile ittifakının tek nedeni olarak kendini görmekte ve bu ittifakının bölgedeki Çin etkisini azaltmak amacıyla kendisine karşı geliştirildiğini düşünmektedir (Financialexpress, 2024).

Hindistan'ın Çin algısı, Çin'in ekonomik büyümesinin hızlanması ve Hindistan'ın bu büyümenin gerisinde kalması ile değişmeye başlamıştır. Çin ve Hindistan ekonomik dönüşüm başlattıkları yıllarda esas olarak benzer ekonomik gelişmişliğe sahiptir. Fakat Çin'in Hindistan'a kıyasla daha iyi ilerleme kaydetmesi, ekonomik güç kazanması, savunma yeteneklerini artırması vb. nedeler Hindistan'ın tehdit algısının yükselmesine neden olmuştur. İki devlet ilişkisinde yaşanan olumsuz gelişmeler de Çin'e benzer şekilde Hindistan'da tüm sorumluluğu Çin'e yüklemiş ve kendi

eylemlerini doğal bir tepki olarak sunmuştur. Hindistan, ikili ilişkilerde oluşan problemlerin kaynağı olarak gördüğü Çin'den algıladığı tehditler şu şekildedir:

- Hindistan, Çin'in Pakistan ile gelişen ilişkilerini “ortak düşmana karşı birleşme” olarak yorumlamakta ve Çin-Pakistan politikalarını ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehlike olarak algılamaktadır.
- CPEC ile çözülmemiş Keşmir sorununda Hindistan'ın devre dışı bırakılmaya çalışıldığını algılamaktadır.
- Hindistan, Çin'in Keşmir meselesini uluslararası alana taşımasından rahatsız olmaktadır. Hindistan açısından Keşmir sorunu Pakistan ve Hindistan arasında çözülmesi gereken bir problemdir. Hindistan, Çin'in bu probleme dahil olmasını Hindistan karşıtı politika uygulamaları olarak yorumlamaktadır.
- Hindistan, Çin'i birincil ekonomik tehlike olarak sınıflandırmaktadır.
- Çin'in Hindistan'ın komşuları ile geliştirdiği ilişkiler ve Hint Okyanusu'nda gerçekleştirdiği faaliyetler Hindistan üzerinde çevrelendiği algısını oluşturmaktadır.
- Hindistan, iç pazarda Çin hakimiyetinin artması ile ikili ilişkilerde Çin'e kıyasla daha bağımlı bir konuma gelmiştir. Bu ekonomik bağımlılık Hindistan açısından Çin tarafından planlanmış bir politika olarak görülmektedir (Garver, 2022)
- Hindistan, Çin'in askeri modernizasyonunu kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır.
- Çin'in sınır hattına ulaşımı geliştirmeye yönelik yatırımları Hindistan tarafından olası savaş hazırlıkları olarak algılanmaktadır.

Çin ve Hindistan, ikili ilişkilerde uygulanan politikaların benzerliğine rağmen ilişkilerde probleme yol açan meselelerin diğer devletten kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Her iki devlet de sınır hattında altyapı çalışmaları gerçekleştirmekte ve sınır hattı kabul edilen LAC'ı aşarak çatışmalara sebebiyet vermektedir. Fakat iki devlette bu eylemlerin tek sorumlusu olarak diğer devleti sorumlu tutmaktadır. Bu durumun temelinde Çin ve Hindistan'ın birbirlerine atfettiği saldırgan kimlik yer almaktadır. Hindistan, Çin'e atfettiği kimlik nedeni ile nükleer silah geliştirmiş ve Pakistan'da Hindistan'a atfettiği kimlik nedeniyle nükleer silah konusunda Çin'den yardım istemiştir. Çin, Hindistan'ın nükleer silah üretimini kendi nükleer silah üretiminden bağımsız olarak değerlendirmiş ve Hindistan'ın bu girişiminden yalnızca Hindistan'ı sorumlu tutmuştur. Hindistan-Pakistan ilişkisinde de benzer tutum ortaya çıkmış ve Hindistan herhangi bir sorumluluk kabul etmemiştir. Bu durumda Hindistan'ı dengelemek isteyen Çin, Pakistan'ın nükleer silah üretimine destek vermiştir. Bu üç ülke sınır komşusu olmasına rağmen Çin'in sahip olduğu nükleer silahlar yalnızca Hindistan'ı rahatsız etmiştir. Bu durum devletlerin mevcut koşullarının atfedilen kimlikler çerçevesinde şekillendiğini göstermiştir. Hindistan, Çin'i birincil düşman konumuna yerleştirmesi nedeniyle Çin'in nükleer silahlarını doğrudan Hindistan'a yönelik bir tehdit olarak yorumlamıştır.

Oysa Çin açısından Hindistan ikincil tehdit konumunda kabul edilmiştir. Hindistan açısından Çin'in, Çin açısından Hindistan'ın başlattığı bu yarış atfedilen kimlikler çerçevesinde yoğunlaşmıştır.

4.2.4. Nükleer Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabeti

Nükleer silahlar, devletlerin varoluş amacı olan egemenlik hakkına yönelik en büyük tehdit seviyesindedir. Bu silaha sahip bir devlet tarafından kısa süre içinde yok edilebilme ihtimali, nükleer silaha sahip olmayan devletleri nükleer güç elde etmeye yöneltmiştir. Nükleer silaha sahip devletler ise ellerinde bulundurdıkları nükleer gücü paylaşmamak amacıyla NPT vb. faaliyetlerle devletlerin nükleer silah üretimini engellemeye çalışmıştır. Bu amaçla çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiş ve anlaşmalar yapılmıştır. Bu girişimlere rağmen nükleer silaha sahip olmayan birtakım devletler tehdit algısı nedeniyle yasaklanmasına rağmen nükleer testler gerçekleştirmiştir. Bu devletlerden biri de Hindistan olmuştur.

Hindistan, nükleer gücün devletler arasında yayılmaya başladığı dönemde Nehru fikirleri doğrultusunda nükleer güç edinimine karşı çıkmıştır. Nehru, nükleer testlere ve nükleer silahların yayılmasına karşı bir tutum benimsemiş fakat bölgesel ve küresel gelişmeler Hindistan'ın bu politikayı sürdürmesine engel olmuştur. Hindistan Çin ile gerçekleşen 1962 Savaşı, Pakistan-Hindistan Savaşları, Çin'in Pakistan desteği, Çin-ABD ilişkilerindeki olumlu ilerlemeler ve Çin'in nükleer test denemeleri nedeniyle nükleer güce karşıtlığını sonlandırmış ve egemenliğine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla nükleer denemelere başlamıştır. Hindistan'ı bu gücü elde etmeye yönelten en temel sebep Çin'den algılanan siyasal-stratejik tehdit olarak kabul edilmiştir (Kurita, 2014: 43). Çin ile sınır hattında yaşanan anlaşmazlıklar ve Çin-Pakistan işbirliğinin olası bir savaşta Hindistan açısından iki cepheli savaşa dönüşme ihtimali Hindistan'ı nükleer testlere ve ilerleyen zamanlarda da nükleer silah denemelerine yönlendirmiştir.

Hindistan, 1965 Hindistan-Pakistan Savaşı sırasında Çin tarafından Pakistan'ı savunmak amacıyla uyarılmış ve bu uyarı Hindistan tarafından savaş tehdidi olarak algılanmıştır. Hindistan bu tehdit algısı karşısında nükleer güç çalışmalarına başlamış ve 1974 yılında "barışçıl nükleer patlama" adı altında ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir. Çin bu gelişmelere tepki olarak termonükleer silah denemesi gerçekleştirmiş ve Pakistan'a nükleer güç gelişimi konusunda destek sözü vermiştir. Bu dönemin ardından Hindistan'ın nükleer gelişimi yavaşlamış, 1980'li yıllar itibariyle yeniden yükselişe geçmiştir. Çin-Pakistan nükleer ilişkileri 1988 yılında yoğunlaşmış ve Sumdorong Chu olayları Hindistan'ın tehdit algısının artmasına neden olmuştur. Gandhi bu gelişmeler doğrultusunda Hindistan'ın nükleer gücünün silahlanması emrini vermiştir. Hindistan devlet başkanı Ramaswamy Venkataraman'ın 1992 yılında Pekin'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında en büyük yer altı nükleer test denemesi yapılmış ve Pakistan'ın nükleer gücüne verilen destek artırılmıştır. Hindistan bu

koşullar çerçevesinden ilk nükleer silah denemesini 1998 yılında gerçekleştirmiştir. Birçok kesimde büyük tepki oluşturan bu denemeye karşı Çin Tibet sınırına yakın bir bölgede Füze Savunma Sistemi'ni test etmiştir.

Hindistan'ın Çin'den gelen tehdit algısı nedeniyle nükleer silah elde ettiği fikrine birtakım uzmanlar tarafından karşı çıkmıştır. Bu uzmanlar Çin'in ABD ve SSCB nedeni ile nükleer silahlanmaya yöneldiğini ve Çin açısından Hindistan'ın rakip olarak görülmediği fikrini savunmuşlardır (Pardesi, 2014: 343). Hindistan'ın nükleer güç edinmesi ile Çin'in güvenliğine tehdit oluşturduğu kabul edilmiş ve bu yaklaşım doğrultusunda güvenlik ikileminde ilk güç artırımının savunma amacı ile yapılması koşulu sağlanmıştır. Çin, nükleer saldırı tehdidi nedeniyle nükleer güç geliştirmeye odaklanmıştır. Çin'in "garantili misilleme" olarak sınıflandırılan bu tutumu Hindistan üzerinde doğrudan kendi egemenliğine yönelik bir tehdit olarak yorumlanmış ve verilen her bir yeni karşılık ile nükleer güvenlik ikilemine dönüşmüştür.

Çin ve Hindistan, bir taraftan kendilerine yönelen bir tehdit olmadığı sürece nükleer silahı ilk kullanan devlet olmayacaklarına dair bir yaklaşım benimsemiş fakat diğer taraftan nükleer silah kapasitelerini geliştirmeye devam etmişlerdir. 2024 yılı Ocak ayı itibarıyla Çin'in 500 adet nükleer silahının bulunduğu tahmin edilmektedir (Williams, 2024). Bu sayının 2035 yılına kadar 1500'e çıkması beklenmektedir. Hindistan'ın 2024 yılı Ocak ayı itibarıyla 176 adet nükleer silahı bulunmaktadır. Çin'e kıyasla silah kapasitesi bakımından çok geride bulunan Hindistan Çin'e göre daha yavaş gelişim göstermekte ve Çin kapasitesi nedeniyle egemenliğine yönelik ciddi bir tehdit algılamaktadır. Hindistan'ın algıladığı bu tehdit Daulat Beg Oldi ile başlayan ve Galvan Vadisi'nde kanlı çatışmalara dönüşen sınır olaylarıyla yoğunlaşmıştır. Sınır hattında taş ve sopalarla başlayan ve ardından silahlı çatışmalara dönüşen bu anlaşmazlıkların nükleer çatışma riskini artırdığı ileri sürülmektedir (Boehllefeld, 2020). Bu yaklaşım çerçevesinde nükleer güvenlik ikileminin nükleer silahların artırılması dışında geleneksel ordu modernizasyonunun sağlanması ve askeri gerilimlerden de etkilendiği sonucuna ulaşılabilir. Bu doğrultuda Çin ve Hindistan'ın nükleer silah sayılarını artırması ile oluşan nükleer güvenlik ikilemi, geleneksel askeri gelişmelere bağlı olarak da yoğunlaşabilmektedir.

Çin-Hindistan ilişkilerinin önemli bir belirleyicisi olan nükleer güvenlik ikilemi ikiden fazla devletin dahil olduğu bağımlı bir güvenlik meselesine dönüşmüştür. Çin, ABD ve SSCB'nin nükleer silah gücünü kendine yönelen bir tehdit olarak yorumlamış (*yorumlama ikilemi*) ve karşılık (*karşılık ikilemi*) olarak nükleer testler gerçekleştirmiştir. Hindistan, Çin'in nükleer silah gücüne karşı nükleer güç elde etmeye odaklanmış, bu güç Çin tarafından tehdit olarak yorumlanmıştır. Çin, Hindistan tehdidine karşılık olarak Pakistan'a nükleer silah üretimi konusunda destek vermiştir. Çin, Pakistan'a verdiği destek politikası ile Hindistan'ı bölgesel sorunlarla meşgul etmiş ve Hindistan

sınır hattını nükleer silaha sahip iki büyük düşmanla çevrelemiştir. Özetle, Çin ABD tehdidi karşısında, Hindistan Çin tehdidi karşısında ve Pakistan Hindistan tehdidi karşısında nükleer silah edinmiş ve bu çoklu bağıntı taraflar arasında bağımlı bir nükleer güvenlik ikilemi oluşturmuştur.

4.2.5. Siber Güvenlik İkilemi Perspektifinden Çin-Hindistan Rekabet

Toplumların iletişim ve etkileşiminin hızlanmasında büyük role sahip olan bilgisayar ve internet, uzun yıllar önce icat edilmesine rağmen 1990 sonrası dönemde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu iki unsurun yaygınlaşması ile iletişim ve erişim süresi kısalmış fakat devletler açısından tehlike bir yapı oluşmuştur. Devletlerin toplumsal düzeni korumak amacıyla oluşturduğu çeşitli sınırlar bu icatlar doğrultusunda ihlal edilmiş ve toplumsal düzene tehdit oluşturan bu yapıya karşı mücadele etmek isteyen devletler birtakım politikalar geliştirmişlerdir. Devletlerin siber alanda geliştirdiği politikalar birbirlerine tehdit oluşturmuş ve bu durum siber güvenlik ikilemlerine yol açmıştır.

Devletlerin siber alanda güvenliklerini sağlamak amacıyla geliştirdiği savunma yeteneklerinin bir diğer devlet üzerinde tehdit oluşturması ve bu durumun yorumlama-karşılık verme döngüsüne girmesi ile oluşan siber güvenlik ikilemi, genellikle bu alan dışında anlaşmazlıklara sahip devletler arasında ortaya çıkmaktadır. Sınır, dil, din, ırk vb. alanlarda anlaşmazlık yaşayan devletler ikili ilişkilerine hâkim olan güvensizlik duygusunu siber alana da taşımakta ve mevcut çatışma alanlarına bir yenisini eklemektedirler. Çin ve Hindistan da çeşitli alanlarda anlaşmazlık yaşayan ve bu anlaşmazlığı siber alana taşıyan devletler arasında yer almaktadır.

Çin ve Hindistan, siber alanda saldırı yeteneklerini geliştirme ve uydu sayısının artırılması bakımından rekabet etmektedir. Siber alanda saldırı yeteneklerinin geliştirilmesi ve uydu sayılarının artırılması devletler açısından siber güvenlik ikilemini oluşturan ve yoğunlaştıran temel bir etkidir. Hindistan da Çin'in siber alanda gerçekleştirdiği her türlü girişimi kendisine yönelen bir tehdit olarak yorumlamıştır. Esas olarak Çin'in ABD tehdidi ve rekabetine karşı geliştirdiği bu yetenekler Hindistan'ın yanlış yorumlaması ve karşılık vermesi nedeniyle iki devlet arasında siber güvenlik ikilemine yol açmıştır.

Çin-Hindistan ilişkilerinde var olduğu ileri sürülen siber saldırıların başlangıç tarihi net bir biçimde belirlenmemektedir. Güvenlik ikileminin de temel niteliklerinden biri olan bu durumun temel nedeni saldırı raporlarının devletler tarafından paylaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Çin Hindistan'ın, Hindistan ise Çin'in bu saldırıları başlattığını ileri sürmektedir. Siber güvenlik şirketlerinin tespitleri doğrultusunda iki devlet arasında gerçekleşen siber saldırıların kökeni 2009 yılına kadar uzanmaktadır. Bu tarihten günümüze Çin sınırları içinden Hindistan'a yönelik birçok

siber saldırı gerçekleşmiştir. Hindistan'da 2009 yılında Ulusal Bilişim Merkezi'ne ait sunuculara sızma işlemi gerçekleşmiş, 2012 yılında İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarına ait sunucular ihlal edilmiş ve Hindistan'ın kuzey bölümünde yer alan eyaletlerde elektrik şebekesi çökertilmiş, 2013 yılında Savunma Araştırma ve Geliştirme Örgütü'nün web sitesine yönelik siber saldırı gerçekleştirilmiş, 2015 yılında Hindistan Uzay Araştırma Örgütü sunucuları tahrip edilmiş, 2017 yılında Hindistan Hava Kuvvetleri'ne ait 30 Savaş uçağı siber saldırılar nedeniyle düşürülmüş ve 2020 yılında Galwan Vadisi çatışmaları nedeniyle birtakım siber saldırılar gerçekleşmiştir (USI of India, 2019). Hindistan, bu saldırıların bir bölümünde Çin'e karşı cevap niteliği taşıyan siber saldırılar gerçekleştirmiş ve dönem dönem bu saldırıları Çin'in en önemli müttefiki olan Pakistan'a da yöneltmiştir. İki devlet arasında gerçekleşen siber saldırılar özellikle sınır çatışmalarının yoğunlaştığı dönemlerde artış göstermiştir. 2020 yılında Galwan Vadisi çatışmaları sırasında gerçekleşen yoğun siber saldırılar bu duruma kanıt niteliği oluşturmuştur. 2020 yılının Şubat ayında Hintli bilgisayar korsanları tarafından Çin'in Wuhan eyaletinde yer alan resmi kuruluşlara yönelik siber saldırı tespit edilmiştir. Çin bu duruma karşı üç farklı zamanda Hindistan'a yönelik çeşitli siber saldırılar gerçekleştirmiştir. 2020 yılın Haziran ayında Çinli bilgisayar korsanları Hindistan'ın güç kontrol sistemlerine bulaşmış, teknoloji ve bankacılık sistemlerini hedef alan 40 binden fazla saldırı gerçekleşmiştir. Bu saldırılarla Hindistan borsasının durdurulmaya ve kapatılmaya zorlanmıştır. 2020 yılının Ekim ayında Mumbai elektrik sistemlerine yönelik saldırı gerçekleşmiş ve bu saldırı neticesinde trenler durmuş, liman hizmetleri kesilmiş ve toplumsal hayat sekteye uğramıştır. 2021 yılının Mart ayında Covid-19 salgınına karşı Çin aşısının dağıtımını etkin hale getirmek ve aşı tedarikine %60 katkı sağlayan Hindistan engellemek amacıyla Çinli hackerlar tarafından Hindistan'a yönelik siber saldırılar gerçekleşmiştir (Nordvpn, 2021). İki devlet arasında gerçekleşen siber saldırılar genel çerçeveden incelendiğinde Çin'den Hindistan'a yönelen saldırılarda yoğunluk tespit edilmiştir. Bu durum Çin'in Hindistan'a kıyasla siber alana daha fazla önem vermesinden kaynaklanmıştır.

Çin, siber savaş yeteneklerini geliştirmek amacıyla 1997 yılından bu yana çeşitli organizasyonlar oluşturmuş ve bu alanda istikrarlı bir ilerleme sağlamıştır. Çin siber alana yönelik yatırımlarla rakip gördüğü ABD'ye karşı güçlenmeyi ve konvansiyonel askeri operasyon ihtiyacını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. 2025 yılına kadar siber güvenlik alanında küresel bir güç olmayı hedefleyen Çin, bilgisayar korsanları geliştirmek amacıyla üniversitelere çeşitli yatırım destekleri sunmuş ve çok sayıda siber güvenlik akademisi kurmuştur. Çin, olası bir savaş durumunda avantaj sağlamak için siber casusluk faaliyetleri gerçekleştirmekte ve bu faaliyetlerle potansiyel düşmanların siber zayıflıklarını tespit etmektedir. Çin'in siber savaş alanında gerçekleştirdiği bu önemli faaliyetlere karşında Hindistan yeterli ilerleme kaydedememiştir. Hindistan'da iletişim donanımlarına öncülük eden firmalar genellikle Çin menşei şirketlerden oluşmuştur. Çinli firmalar ihale süreçlerine devlet desteği ile düşük teklifler sunmuş ve bu destek sayesinde Hindistan'ın önemli ağlarına hükmetmiştir. Çinli firmalar elde ettiği bu güç neticesinde önemli zamanlarda kullanılmak üzere kritik bilgiler toplamış ve bu bilgileri olası bir çatışma durumunda avantaj sağlaması PLA'ya

aktarmıştır. Çeşitli araştırmalara göre dünyada gerçekleşen siber saldırıların %41'ine ev sahipliği yapan Çin'in bu gücü Hindistan'ı da etkisi altına almakta ve Hindistan da mevcut gücü kapsamında Çin ile mücadele etmektedir (Euroasiantimes, 2024).

IV. Bölüm kapsamında yeni güvenlik ikilemi analizlerinin yapılabilmesi amacıyla Çin-Hindistan rekabet ve çatışma alanları incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde iki devlet arasında var olan güvenlik ikileminin türleri belirlenmiş ve Çin-Hindistan ilişkilerinde ekonomik güvenlik ikilemi, askeri güvenlik ikilemi, kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, nükleer güvenlik ikilemi ve siber güvenlik ikilemi türlerinin varlığı tespit edilmiştir. İki devlet arasında 1990 öncesi dönemde yalnızca askeri alanda gerçekleşen rekabetlerle var olan güvenlik ikilemi 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan analiz sistemleri ile derinleşmiş ve çeşitlenmiştir. İki devlet ilişkisinde var olan güvenlik ikilemi türlerinin tespit edilmesi ve türler özelinde her birinin ayrıntılı olarak ele alınması ilişkileri yönlendiren baskın güvenlik ikileminin tespit edilmesini sağlamıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemi beş farklı alanda döngüsel varlığını sürdürmüş ve ikili ilişkileri yönlendiren temel güvenlik ikilemi çalışma kapsamında *ekonomik güvenlik ikilemi* olarak tespit edilmiştir.

Ekonomik güvenlik ikilemi, diğer türlere kıyasla daha fazla etki kapasitesine sahip bir güvenlik ikilemi türüdür. Burada vurgulanan etki kapasitesi ile güvenlik ikileminin diğer türleri vurgulanmıştır. Öz bir ifade ile ekonomik güvenlik ikilemi genel olarak diğer güvenlik ikilemi türlerinin oluşmasında önemli bir niteliğe sahiptir. Askeri gücün artırılabilmesi için devletlerin ekonomik yatırımlar gerçekleştirmesi gerekmektedir. Nükleer gücün elde edilmesi için önemli miktarda ekonomik kaynak gerekmektedir. Siber alanda rekabet yeteneğinin gelişmesi için ileri düzey donanım ve bu donanımları yönetebilecek nitelikte eğitimli personele ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçların giderilmesi önemli bir ekonomik güç gerektirmektedir. Askeri, siyasi, çevresel, toplumsal vb. birçok alanda önemli bir belirleyici niteliğe sahip olan ekonomi, Çin-Hindistan ilişkilerinin rekabet ve çatışma yönlerinin incelenmesi neticesinde ilişkilerin yönünü belirleyen temel güvenlik ikilemi türü olmuştur. Çin ve Hindistan güvenlik ikilemi mücadelesini esas olarak ekonomi alanında vermektedir. İki devletin 3488 kilometrelik sınır hattında yaşadığı anlaşmazlık askeri güvenlik ikilemini öncelikli baskın türü olarak yansıtsa da temelde bu sınır anlaşmazlığından elde edilecek bölgeler Çin açısından büyük kazanımlar sağlamayacaktır. Çin, Hindistan'ın kendisi yerine ekonomik bir alternatif olarak kabul edilmesi ve Çin karşıtları tarafından Hindistan ekonomisinin desteklenmesi nedeniyle Hindistan'a karşı ekonomik rekabet mücadelesi uygulamaktadır. İki devlet arasında ekonomik alanda yaşanan bu rekabet mücadelesi savaşın dönüşen yapısı içinde arka planda sürdürülen görünmez bir savaşı ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, “Yeni güvenlik ikilemi perspektifinden güvenlik ikilemi türleri Çin-Hindistan ilişkilerine nasıl etki etmektedir?” sorusuna yanıt aramak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın başlangıç aşamasında şu hipotezler öne sürülmüştür:

- Güvenlik ikilemi, mevcut sistemde ortaya çıkan güvenlik meselelerini açıklamakta yetersiz kalmıştır.
- Güvenlik ikileminin yalnızca askeri alanda var olduğuna dair düşünce güncelliğini yitirmiştir.
- Günümüz dünyasında güvenlik ikilemi derinleşmiş ve genişlemiştir.
- Aktörlerin güvenliğini artırmak amacıyla gerçekleştirdiği savunma harcamalarının yerini farklı harcamalar almıştır.
- Çin ve Hindistan askeri, ekonomik, enerji, nükleer ve siber güvenlik ikilemi alanlarında rekabet ve mücadele içindedir.

Devletlerin güç artırımını savunma ve saldırı yetenekleri üzerinden değerlendiren geleneksel güvenlik ikilemi, günümüz dünyasında ortaya çıkan çeşitli güvenlik meselelerini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu çalışma literatürde tespit edilen bu açığı gidermeyi, modern dünyada çeşitlenen savunma yetenekleriyle ortaya çıkan güvenlik ikilemlerini tespit etmeyi ve elde edilen veriler doğrultusunda Çin-Hindistan ilişkilerini yeni güvenlik ikilemi çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamış ve bu bağlamda literatüre hâkim yaklaşımlardan farklı bir argüman geliştirmiştir. Bu argüman değişen dünya düzeninde güvenlik ikileminin derinleştiği, genişlediği ve sekiz farklı alanda gerçekleştiği savı üzerine inşa edilmiştir.

Bu tez çalışmasının son aşamasını oluşturan *Sonuç ve Öneriler* bölümü üç ayrı kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda, çalışmanın esas bölümlerinden elde edilen önemli çıkarımlar öz bir ifadeyle sunulmuştur. İkinci kısımda, araştırma kapsamında elde edilen bulgular analiz edilmiş ve başlangıç aşamasında öne sürülen hipotezlerin doğruluğu test edilmiştir. Son kısımda ise, tez çalışması ile elde edilen bulgular ışığında gelecekte ortaya çıkabilecek yeni araştırma alanları için öneriler sunulmuştur.

Genel Özet

Güvenlik ikilemi, devletler arası ilişkilerde meydana ortaya çıkan, çatışma ve savaş dinamiklerinin analiz edilmesinde ve çözümlenmesinde önemli bir kavram niteliği taşımaktadır. Ancak, uluslararası sistemde güvenlik sorunlarının artması ve aktör çeşitliliğinin genişlemesi bu kavramın bazı rekabet, çatışma ve savaş meselelerini açıklamakta yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla ‘*Birinci Bölüm*’de güvenlik ikileminin kavramsal çerçevesi ele alınmış ve uluslararası sistemde ortaya çıkan değişiklikler doğrultusunda kavramın yeniden düzenlenmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle güvenlik ikilemi kavramının ortaya çıkışı; Herz, Butterfield ve Jervis tarafından belirlenen kavramın temel nitelikleri ve diğer yazarlar tarafından kavrama sunulan önemli katkılar ve tanımlamalar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, kavramın yanlış tanımlandığı ve mevcut yapısının güncel sorunları analiz etmekte yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Güvenlik ikilemi kavramına yönelik birçok tanımlama yapılmış fakat bu tanımlamalar arasında Booth ve Wheeler tarafından ortaya konulan ‘paradoks’ yerine ‘seçim’ yaklaşımı, bu tez çalışması açısından en uygun ve doğru tanımlama olarak benimsenmiştir. Bu doğrultuda yeni güvenlik ikilemini oluşturan iki temel unsur belirlenmiştir: Booth ve Wheeler’ın güvenlik ikilemi tanımına dayalı yaklaşım ve güvenlik ikileminin türlere ayrıldığı kuramsal yaklaşım. Booth ve Wheeler’ın tanımı ile güvenlik ikileminin yanıtlama ve yorumlama ikilemine dayalı seçim süreçlerini ifade ettiği kabul edilmiştir. Yeni güvenlik ikileminin temelini oluşturan ikinci unsur, türler başlığı altında sınıflandırılan sekiz farklı kategoriden oluşmuştur: ekonomik güvenlik ikilemi, askeri güvenlik ikilemi, toplumsal güvenlik ikilemi, kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, teröre bağlı güvenlik ikilemi, enerji güvenlik ikilemi, nükleer güvenlik ikilemi ve siber güvenlik ikilemi. Güvenlik ikilemini sekiz farklı alana indirgeyen bu yaklaşımın, okuyucular tarafından daha iyi anlaşılabilmesi ve gelecekteki çalışmalara daha doğru bir biçimde uygulanabilmesi amacıyla her bir tür, küresel güvenlik meseleleri bağlamında örneklendirilmiştir.

Güvenlik ikileminin kavramsal çerçevesinin oluşturulduğu ve yeni güvenlik ikilemi unsurlarının belirlendiği ‘*Birinci Bölüm*’ün ardından, çalışmanın vaka analizini oluşturmak amacıyla ‘*İkinci Bölüm*’ kapsamında Çin ve Hindistan’a dair tarihsel bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle iki devletin yükseliş serüveni incelenmiş ve benzer koşullar altında gelişen bu iki devletin zaman içinde nasıl farklılaştığı tespit edilmiştir. Çin, Hindistan’a kıyasla ekonomik reformlara daha fazla odaklanmış, tasarruf oranlarını artırmış, piyasa üzerindeki denetimini tamamen ortadan kaldırmamış, Ar-Ge yatırımlarını güçlendirmiş ve sürdürülebilir kalkınma amacıyla eğitim faaliyetlerini desteklemiştir. Çin’in kalkınmaya yönelik benimsediği bu yaklaşım, Çin ve Hindistan arasındaki yükseliş süreçlerinde ortaya çıkan farklılaşmanın da temelini oluşturmuştur. Bu bölümde, ikinci aşama olarak Çin-Hindistan ilişkilerinin tarihsel gelişimi; 1949-1958, 1959-1976, 1977-1988, 1989-1998 ve 1999 sonrası olmak üzere beş farklı dönemde ele alınmıştır. Bu incelemeler, iki devlet arasında geleneksel dönemde de güvenlik ikileminin varlığına dair temel bir altyapı oluşturmuştur.

Bu dönemde iki devlet arasında güvenlik ikilemini oluşturan ve ikili ilişkileri etkileyen algılamalar ‘Çin Perspektifinden İkili İlişkiler’ ve ‘Hindistan Perspektifinden İkili İlişkiler’ başlıkları altında sunulmuş; böylece rekabet ve çatışma analizleri öncesinde temel bir çerçeve oluşturulmuştur.

Çalışmanın ‘Üçüncü Bölüm’ünde, bir önceki bölümde altyapısı oluşturulan Çin-Hindistan ilişkilerindeki geleneksel güvenlik ikilemi, rekabet ve çatışma alanları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda iki devletin geleneksel sınırlamalar doğrultusunda mücadele ettiği sınır sorunları ve rekabet ettiği deniz alanları incelenmiştir. İki devlet, 3488 kilometrelik sınır hattı üzerinde herhangi bir uzlaşma sağlayamamıştır. Bu hattın uzunluğu nedeniyle, sınır sorunları Batı, Orta ve Doğu olmak üzere üç sektöre ayrılarak incelenmiştir. Batı Sektörü’nde yer alan Aksai Chin ve Keşmir bölgeleri, Çin-Hindistan ilişkilerinde önemli bir anlaşmazlık sorunu olmuştur. Hindistan Çin yönetimi altındaki Aksai Chin’in ve Pakistan tarafından Çin’e devredilen Keşmir topraklarının kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Orta Sektör’de ise Tibet, Himachal Pradesh ve Uttarakhand bölgeleri üzerinde çeşitli sınır sorunları yaşanmaktadır. Bu sektörün en önemli parçası olan Tibet üzerinde Hindistan, esasen herhangi bir hak iddia etmemektedir. Ancak, Çin, Hindistan’ın Tibet üzerindeki etkisinden rahatsızlık duymakta ve bu durum söz konusu sınır hattında çeşitli problemlere yol açmaktadır. Tibet’e kıyasla daha az öneme sahip olan Himachal Pradesh ve Uttarakhand bölgeleri Hindistan yönetimi altında bulunmakta ve Çin bu bölgelerin özerk yönetimi altında bulunan Tibet’e ait olduğunu ileri sürmektedir. Çin-Hindistan sınır hattının son bölümünü oluşturan Doğu Sektörü’nde ise, iki devlet Arunachal Pradesh bölgesi üzerinde anlaşmazlık yaşamaktadır. Hindistan’ın zaman içinde doğrudan kendi yönetimine bağladığı bu eyalet üzerinde Çin de hak iddia etmekte ve bu durum, bölgede sınır çatışmalarına yol açmaktadır. Kara sınırında ortak bir paydaya sahip olan bu iki devlet, ortak sınırları bulunmayan deniz alanlarında da egemenlik mücadelesi vermektedir. Bu deniz egemenlik alanlarının ilki, Hint Okyanusu Bölgesidir.

Çin, ticaret rotalarını ve enerji güvenliğini sağlamak amacıyla Hint Okyanusu’ndaki faaliyetlerini artırmakta; ancak bu durum Hindistan tarafından kendisine yönelen bir tehdit olarak algılanmaktadır. Hindistan, Çin’in Hint Okyanusundaki faaliyetlerini dengelemek amacıyla herhangi bir sınırı bulunmayan Güney Çin Denizi’ne yönelmiş ve bu bölgede Çin karşıtı faaliyetlerin artmasına neden olmuştur. Üçüncü Bölüm, Çin ve Hindistan’ın sınırı olmayan bu deniz alanlarındaki faaliyetlerinin sunumuyla sonlandırılmıştır.

Birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde inceleme ele alınan ‘güvenlik ikilemi’, ‘Çin-Hindistan tarihi’ ve ‘geleneksel güvenlik ikilemi perspektifinden Çin-Hindistan rekabeti’ konuları, *Dördüncü Bölüm*’de incelenecek olan Çin-Hindistan rekabeti ve yeni güvenlik ikilemi meselelerine teorik ve analitik bir altyapı oluşturmuştur. Bu doğrultuda güvenlik ikilemi sarmalında Çin-Hindistan ilişkilerinde geliştirilen politika ve projeler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Çin’in İnci Dizisi

Stratejisi, Kuşak ve Yol Girişimi, Pakistan ile iyi ilişkiler geliştirme ve Hindistan'ı çevreleme politikası, Hindistan perspektifinden tehdit algısı oluşturan proje ve politikalar olarak yorumlanmıştır. Hindistan'ın ise Doğu'ya Bak ve Doğu'ya Hareket Politikaları, Çin'i dengeleme politikası, Çin karşıtı bölgesel işbirlikleri ve ABD ile iyi ilişkiler geliştirme politikası Çin perspektifinden tehdit algısı oluşturan proje ve politikalar olarak yorumlanmıştır. İki devletin birbirlerine karşı geliştirdiği bu proje ve politikalar, önceki bölümlerde tespit edilen çatışma ve rekabet alanları ile Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan güvenlik ikilemi türlerinin belirlenmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda iki devletin beş farklı güvenlik ikilemi türünde mücadele ve rekabet içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu türler ekonomik, askeri, kimliğe bağlı, nükleer ve siber güvenlik ikilemleri olarak tespit edilmiştir. Dördüncü bölümün ilk kısmında analiz edilen proje ve politikalar çerçevesinde ekonomik rekabet alanları incelenmiş ve buna bağlı olarak ekonomik güvenlik ikilemi analiz edilmiştir. Üçüncü bölüm kapsamında inceleme altına alınan geleneksel güvenlik ikilemi, 1990 sonrasında yaşanan gelişmeler doğrultusunda bu bölümde askeri güvenlik ikilemi başlığı altında güncel sınır sorunlarını ele almıştır. Daulat Beg Oldi (2013), Chumar (2013), Burtsa (2015), Doklam (2017), Galvan Vadisi (2020) ve Tawang (2023) bölgelerinde meydana gelen sınır çatışmaları askeri güvenlik ikilemi çerçevesinde incelenmiştir. Çin-Hindistan ilişkilerini yeni güvenlik ikilemi perspektifinden analiz eden bu çalışma ile iki devlet arası ilişkilerde ortaya çıkan üçüncü güvenlik ikilemi türü, kimliğe bağlı güvenlik ikilemi olarak belirlenmiştir. Aynı coğrafya da yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip olan bu iki devlet, birbirlerine attıkları kimlikler nedeniyle tehdit algılamalarının artmasına ve kimliğe bağlı güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olmuştur. İki devlet ilişkilerinde tespit edilen dördüncü tür, nükleer güvenlik ikilemi olmuştur. Bu tür, Çin'in nükleer güç edinmesinin Hindistan'a tehdit olarak algılanması ve Hindistan'ın da karşılık olarak bu gücü elde etmesi ile başlamıştır. Sınır çatışmalarının arttığı dönemler nükleer güvenlik ikileminin yoğunluğu da artmıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde tespit edilen son güvenlik ikilemi türü ise siber güvenlik ikilemi olarak sunulmuştur. Uzay yarışısında kendine rakip olarak ABD'yi gören Çin, siber alandaki yatırımlarını artırmış ve bu durum, Hindistan'ın tehdit algısının derinleşmesine yol açmıştır. Hindistan, Çin'in siber alanda gelişen yeteneklerine karşı siber yatırımlarını artırmış ve bu durum, iki devlet ilişkisinde siber güvenlik ikileminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan yeni güvenlik ikilemi türlerini derinlemesine analiz eden bu bölüm, türler arasındaki en etkin güvenlik ikilemi türünün belirlenmesi ve bu türlerin birbirleri üzerindeki etkilerinin analiz edilmesiyle sonlanmaktadır.

Araştırma Bulguları ve Hipotezlerin Doğrulanması

Bu tez çalışması ile gerçekleştirilen analizler neticesinde elde edilen önemli bulgular şu şekildedir:

1. *Güvenlik ikilemi kavramı derinleşmiş ve genişlemiştir.*

Geleneksel güvenlik ikilemi döneminde kavramın kurucuları tarafından sunulan temel tanımlama güvenlik ikilemini bir paradoks olarak sunmuştur. Booth ve Wheeler, kavramın özüne yönelik bu yanlış tanımlamayı tespit etmiş ve güvenlik ikilemini yorumlama ve yanıtlama süreçlerinden oluşan bir döngü olarak tanımlamışlardır. Bu düzenleme, güvenlik ikilemi analizlerinde yorumlama ve yanıtla ikilemleri ile tarafların eylemlerinin açıklanmasına imkân sağlamıştır. Booth ve Wheeler'ın katkısı ile sunulan bu tanımlama kavramın derinleşmesini sağlamıştır. Literatür kapsamında benimsenmeyen bu yaklaşım kavramın esas tanımı olarak özümsemiştir.

Geleneksel Güvenlik ikilemi, artan aktör çeşidiyle birlikte uluslararası sistemde ortaya çıkan güvenlik meselelerini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Geleneksel yapıda güvenlik ikileminin tek aktörü devlet olarak kabul edilmiş fakat Soğuk Savaş Sonrası dönemde ortaya çıkan güvenlik ikilemlerinde devlet dışı aktörlerin de yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, güvenlik ikilemi kavramının genişlediğini göstermiş fakat bu genişleme literatür incelemeleri kapsamında göz ardı edilmiştir. Bu tez çalışması ile güvenlik ikilemi kavramının genişlediği fikri kabul edilmiş, Soğuk Savaş Sonrası dönemde birbirinden bağımsız incelemelerle ortaya çıkan güvenlik ikilemi türleri tespit edilmiş ve bir bütün olarak bir araya getirilmiştir. Bu türler; ekonomik güvenlik ikilemi, askeri güvenlik ikilemi, toplumsal güvenlik ikilemi, kimliğe bağlı güvenlik ikilemi, teröre bağlı güvenlik ikilemi, nükleer güvenlik ikilemi ve siber güvenlik ikilemi olarak belirlenmiştir.

2. Çin ve Hindistan'ın beş farklı alanda güvenlik ikilemi mücadelesi içinde olduğu tespit edilmiştir.

Geleneksel güvenlik ikilemi döneminde mücadele içinde olan Çin ve Hindistan'ın güvenlik meselelerinin çeşitlenmesi ile rekabet ve çatışma alanları da çeşitlenmiştir. Bu durum, ikili ilişkileri geleneksel güvenlik ikilemi çerçevesinde analiz eden çalışmaların yetersiz kalmasına yol açmıştır. Güvenlik ikileminin genişlediğini tespit eden bu çalışma ile Çin-Hindistan ilişkilerinde askeri, kimliğe bağlı, nükleer, siber ve ekonomik güvenlik ikilemi türlerinin varlığı tespit edilmiştir.

- *Askeri Güvenlik İkilemi:* Çin ve Hindistan ilişkilerine somut anlamda yön veren temel problem, belirlenemeyen sınır hattı sorunları olmuştur. Bu hat üzerinde gerçekleşen askeri mücadeleler her iki devletin de askeri savunma harcamalarını artmasına ve karşılıklı olarak tehdit algısının yükselmesine neden olmuştur. Yorumlama ve karşılık verme ikilemi içinde süregiden bu durum, iki devlet arasında uzun yıllardır var olan geleneksel güvenlik ikileminin yerini yeni dönemde askeri güvenlik ikilemi almıştır.

- *Kimliğe Bağlı Güvenlik İkilemi:* Çin ve Hindistan, birbirlerine atfettiği olumsuz kimlikler nedeni ile ortaya çıkan her türlü durumun müsebbibi olarak bir diğeri suçlamış ve bu yaklaşım karşılıklı bir döngü halini almıştır. Devletlerin birbirine atfettiği saldırgan kimliklere bağlı olarak nükleer silahlanma gerçekleşmiş fakat taraflar bu duruma neden olduklarına dair herhangi bir sorumluluk üstlenmemişlerdir. Bu durum Çin ve Hindistan ilişkilerinde kimliğe bağlı güvenlik ikileminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- *Nükleer Güvenlik İkilemi:* Çin ve Hindistan'ın nükleer silah gücünü artırmaya çalışması ikili ilişkilerde bir tür olarak nükleer güvenlik ikileminin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çin'in kendi güvenliğini savunmak amacıyla elde ettiği nükleer güç, Hindistan tarafından varlığına yönelik bir tehdit olarak algılanmış ve bu tehdit karşısında Hindistan'da bu gücü elde etmeyi başarmıştır. Hindistan'ın nükleer gücünün kendisine yönelmesinden endişe duyan Çin, Hindistan'ı dengelemek amacıyla Pakistan'ın nükleer güce erişimini sağlamıştır. İki tarafın yorumlama ve karşılık verme şeklinde yaklaştığı bu süreç ikili ilişkilerde nükleer güvenlik ikileminin oluşmasına yol açmıştır.
- *Siber Güvenlik İkilemi:* Çin ve Hindistan, olası çatışma durumlarına hazırlıklı olmak amacıyla barış zamanlarında siber savaş yetenekleri geliştirilmiş ve anlaşmazlıkların yoğunlaştığı dönemlerde elde edilen siber güçle karşı tarafa zarar verilmiştir. İki devlet arasında tespit edilen siber saldırılar, yorumlama ve karşılık verme süreçleri ile siber güvenlik ikilemine dönüşmüştür.
- *Ekonomik Güvenlik İkilemi:* Çin-Hindistan ilişkilerinde tespit edilen son güvenlik ikilemi türü ekonomik alanda tespit edilmiştir. Çin ve Hindistan ekonomik yatırımlar çerçevesinde birçok proje ve politika gerçekleştirmiş ve bu gelişmeler birbirini takip eden bir görünüm sergilemiştir. Çin, kendisine alternatif olarak sunulan Hindistan'ın, alternatif bir seçenek olmasını engellemek amacıyla Hindistan'ı bölgesine hapsedmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda Hindistan'ı çevreleme politikası geliştirmiştir. Hindistan'ın komşuları ile ilişkilerinin azalmasını veya kötüleşmesini hedefleyen bu plan Çin'in bu ülkelere sunduğu ekonomik desteklerle amacına ulaşmıştır. Çin'in bu ülkelere yaptığı yardımlarla güçlenmesini önlemek isteyen Hindistan da bu ülkelere ekonomik destekler sunmuştur. Çin, ekonomik kalkınmasını sürdürmek amacıyla Batı yönünde ilerlemesi planlanan İnci Dizisi Stratejisi ve bu stratejinin devamı kabul edilen Kuşak ve Yol Girişimi'ni başlatmış ve ticari faaliyetler de Hindistan'ı gelişmelerin dışında bırakan ekonomik koridor projeleri geliştirmiştir. Çin'in ekonomik gelişimini kendi gelişimine yönelik bir tehdit olarak yorumlayan Hindistan bu tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla "Doğu'ya Bak Politikası", "Doğu'ya Hareket Politikası" ve "Elmas Kolye Stratejisi" gibi ekonomik projeler

geliştirmiştir. Hindistan bu projelerle Çin'in Batı'ya yönelimini Doğu'ya yönelerek önlemeye çalışmıştır. Bu ve benzeri ekonomik girişimler iki devletin ekonomik güvenlik alanında önemli bir mücadele içinde olduğunu göstermiştir.

3. *Güvenlik ikilemi türleri, birbirleriyle etkileşime geçerek güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına neden olabilmektedir.*

Güvenlik ikilemi türleri, tek bir türün varlığıyla oluşabileceği gibi birden fazla türün birbirini etkilemesi ile de ortaya çıkabilmektedir. Bu durum güvenlik ikilemlerinin yoğunlaşmasına ve şiddetinin artmasına yol açabilmektedir. Çalışma ile elde edilen etkileşim bulgusu, Çin-Hindistan ilişkilerinde var olan güvenlik ikilemi türleri arasında da tespit edilmiştir. İkili ilişkilerde güvenlik ikilemi türleri arasında ortaya çıkan bu etkileşim genel perspektiften güvenlik ikilemlerinin de yoğunlaşmasına neden olmuştur.

- *Askeri Güvenlik İkilemi -Siber Güvenlik İkilemi Etkileşimi:* Askeri savunma yeteneklerinin artırılması ile sınır hattında sıcak çatışmalar yaşanmış ve askeri güvenlik ikilemi ortaya çıkmıştır. Bu aşamada tehdit algısını yorumlayan ve karşılık verme aşamasına geçen taraf, düşmanını zayıflatmak amacıyla zaman zaman siber saldırı yöntemleri kullanmıştır. Bu durum da bir sonraki yorumlama ve karşılık verme sürecinin siber güvenlik ikilemi çerçevesinde oluşmasına neden olmuştur. Askeri ve siber güvenlik
- *Askeri Güvenlik İkilemi -Nükleer Güvenlik İkilemi Etkileşimi:* İki devlet arasında ortaya çıkan ve birbirini etkileyen türler arasında nükleer ve askeri güvenlik ikilemleri de yer almıştır. Her iki devlet, bir yandan nükleer silahı kullanan ilk taraf olmayacaklarını ifade eden bir tutum benimsemiş, fakat öte yandan nükleer kapasitelerini geliştirmeye devam etmişlerdir. Uluslararası sistemin anarşik ve güvensiz yapısını kanıtlar nitelikte olan bu durum askeri güvenlik ikileminin yoğunlaşmasına bağlı olarak nükleer güvenlik ikileminin de yoğunlaşacağını göstermiştir.
- *Ekonomik Güvenlik İkilemi ve Diğer Türlerin Etkileşimi:* Çin-Hindistan ilişkilerinde ortaya çıkan ve birbirini etkileyen bu yapı içerisinde en büyük bağıntı ekonomik güvenlik ikilemi çerçevesinde oluşmuştur. Ekonomik güvenlik ikilemi diğer birçok türün gerçekleştirilme aşamasında sağladığı imkanlar nedeniyle temel ihtiyaç niteliği taşımıştır. Çin ve Hindistan'ın askeri, nükleer ve siber güvenlik ikilemi alanlarında rekabet edebilmesi için ekonomik rekabet gücüne sahip olması gerekmektedir. Ekonomik alanda rekabet gücünün bulunmaması durumunda diğer türlerde de gerekli olan mücadele gücü elde edilemeyecektir.

4. *Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan güvenlik ikilemi türü ekonomik güvenlik ikilemidir.*

Çin-Hindistan ilişkilerinde tespit edilen güvenlik ikilemleri yoğun olarak ekonomik güvenlik ikilemi türünden etkilenmiş ve ekonomik alanda ortaya çıkan rekabet gücü ile şekillenmiştir. Ekonomik güvenlik ikilemi, genel anlamda diğer güvenlik ikilemi türlerinin oluşmasında önemli bir altyapı niteliği taşımıştır. Askeri alanda savunma yeteneklerinin artırılması, nükleer gücün elde edilmesi ve siber rekabet yeteneğinin artırılması ekonomik rekabet gücüne bağlı olarak gelişmiştir. Bu durum, ekonomik güvenlik ikilemini Çin-Hindistan ilişkilerinde ön plana çıkaran nedenlerden biri olmuştur.

Çin-Hindistan ilişkilerinde ekonomik güvenlik ikilemini öne çıkaran diğer unsur, rekabet ve mücadele alanlarının çoğunlukla ekonomi odaklı proje ve politikalara yönelmesi ile ortaya çıkmıştır. İki devlet, güvenlik ikileminin yanıtlama aşamasında genellikle ekonomik yatırımlarla karşılık vermiştir. Bu durum ikili ilişkilerde ortaya çıkan rekabet ve çatışma mücadelesinin ekonomik güvenlik ikilemi alanında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu iki gerekçe ile Çin-Hindistan ilişkilerinin asıl mücadele alanının ekonomik güvenlik ikilemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Esasen, Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan tür, uzun sınır hattı anlaşmazlıkları nedeniyle askeri güvenlik ikilemi olarak görülebilir. Ancak, Çin açısından sınır anlaşmazlığından elde edilecek bölgeler büyük kazanımlar sağlayacak nitelik taşımamaktadır. Çin'in, yüksek rakım ve çorak arazi niteliklerine sahip bu bölgeleri talep etmesindeki asıl neden, Hindistan'a karşı benimsenen muhalif politika uygulamalarıdır. Çin, küresel sistemde kendisi yerine ekonomik bir alternatif olarak Hindistan'ın kabul edilmesinden ve Çin karşıtları tarafından Hindistan ekonomisinin desteklenmesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu doğrultuda sınır hattında uzlaşmaz bir politika tutumu yürütmektedir.

5. *Güvenlik ikileminde yaşanan dönüşümün düzenlenmesi ile Çin-Hindistan ilişkilerinde yaşanan rekabet ve mücadele alanlarının, sıcak çatışma ortamlarından görünmez savaş alanlarına taşındığı tespit edilmiştir.*

Güvenlik ikilemi türlerinin tespiti ve bu tespitin ortaya koyduğu bulgular, Çin-Hindistan ilişkileri özelinde “güvenlik ikileminde yaşanan dönüşüm, devletler arası mücadele ve rekabet alanlarını da dönüştürmüş müdür?” sorusunu tartışılabilir duruma getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde mevcut şartlar çerçevesinde tüm mücadelesini sınır hattında gerçekleştiren bu iki devlet Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünyada rekabet mücadelesini çeşitlendirmiştir. Bu iki devlet, ticari çıkarlar nedeniyle Hint Okyanusu'nda ve Güney Çin Denizi'nde egemenlik mücadelesi vermiş; siyasal ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda çeşitli proje ve politikalar geliştirmiş, siber alanda elde edilen zayıtsız gücün sağladığı fayda ile siber donanımını artırmış ve bu gelişmelerin artırdığı tehdit riskiyle askeri ve nükleer yeteneklerini artırmaya odaklanmıştır. İkili ilişkilere dair çizilen bu genel

perspektif, bu iki devletin arka planda görünmez bir mücadele içinde olduğunu fakat bu mücadelenin somut bir askeri saldırı niteliği taşıması nedeniyle savaş olarak nitelendirilmediği sonucunun oluşmasına yol açmıştır. Geleneksel dönemde askeri saldırılarla devletlerin egemenliğine yönelen halkta maddi ve manevi zarar oluşturan durumlar savaş olarak nitelendirilmiş fakat dönüşen dünyada devletlere ve halkalarına çeşitli mücadele alanları ile verilen zararlar anlaşmazlık olarak nitelendirilmiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, çalışmanın başlangıç aşamasında ileri sürülen hipotezler test edilmiştir. Bu analizler neticesinde;

- Güvenlik ikileminin mevcut sistemde ortaya çıkan güvenlik meselelerini açıklamakta yetersiz kaldığı hipotezi doğrulanmıştır.
- Güvenlik ikileminin yalnızca askeri alanda var olduğuna dair düşüncenin güncelliğini yitirdiği hipotezi doğrulanmıştır.
- Güvenlik ikileminin günümüz dünyasında derinleştiği ve genişlediği hipotezi doğrulanmıştır.
- Aktörlerin güvenliğini artırmak amacıyla gerçekleştirdiği savunma harcamalarının yerini farklı harcamalar aldığı hipotezi doğrulanmıştır.
- Çin ve Hindistan'ın askeri, ekonomik, enerji, nükleer ve siber güvenlik ikilemi alanlarında rekabet ve mücadele içinde olduğuna dair hipotez tamamen doğrulanmamıştır. Bu türler arasında yer alan askeri, ekonomik, nükleer ve siber güvenlik ikilemlerinin varlığı ikili ilişkilerde tespit edilmiş fakat enerji güvenliği ikilemi tespit edilememiştir. Bu durumun temel sebebi, Çin ve Hindistan'ın enerji güvenlik ikilemi kapsamında enerji ithal eden devletler konumunda yer almasından kaynaklanmıştır. İki devlet, çıkarları doğrultusunda bu alanda işbirliği gerçekleştirmekte ve dolayısıyla güvenlik ikilemi mücadelesinde bulunmamaktadır.

Bu tez çalışması ile literatüre sunulan önemli katkılar şu şekildedir:

- Güvenlik ikilemi kavramının derinleşmesi ve genişlemesi ile elde edilen güvenlik ikilemi türleri, bir bütün olarak ilk kez literatüre kazandırılmıştır.

- Güvenlik ikileminin türlere ayrılması ile, çeşitli güvenlik meselelerinin indirgemeci bir yaklaşımla analiz edilmesinin önü açılmıştır. Bu katkı ile, ortaya çıkan güvenlik ikilemleri daha sınırlı bir çerçeveden incelenebilecek ve yanlış algılama problemleri daha kolay tespit edilebilecektir.
- Geleneksel güvenlik ikileminin açıklamakta yetersiz kaldığı güvenlik sorunları ‘Yeni Güvenlik İkilemi’ çerçevesinde yeniden analiz edilebilecektir.
- Çin-Hindistan ilişkilerine hâkim olan güvenlik ikilemi ilk kez bir bütün halinde ve derinlemesine analiz edilmiştir.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu çalışma, güvenlik ikileminin dönüşümünü ve bu dönüşümün Çin-Hindistan ilişkilerine etkisine odaklanmış ve bu alanda literatürde bulunan önemli boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Çalışma ile kavramın türler bağlamında genişlediği ilk kez bir bütün halinde tespit edilmiş fakat bu inceleme kavrama yönelik birçok yeni incelemeyi de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında gelecek araştırmalara yön verecek öneriler şu şekildedir:

- Güvenlik ikileminin temel nitelikleri arasında yer alan ‘iyi niyet koşulu’ güvenlik ikilemi kapsamından çıkarılabilir mi?

Herz, Butterfield ve Jervis’in üzerinde anlaştığı iyi niyet koşulu kavramın yapı taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu koşulun olmaması halinde güvenlik ikileminin varlığına dair yapılacak bir tespit güvenlik ikilemi kavramının kökenine yönelik büyük bir değişime yol açacaktır. Bu nedenle bu alanda yapılacak çalışmalar literatüre önemli katkı sağlayacaktır.

- Güvenlik ikilemine dair yeni türler tespit edilebilir mi?

Bu çalışma ile güvenlik ikilemi alanında sekiz farklı tür tespit edilmiştir. Küresel sistemde ortaya çıkabilecek değişimler ya da artan güvenlik problemleri, tespit edilen bu sekiz türün artmasını sağlayabilir. Yeni bir tür tespiti literatür kapsamında güvenlik ikilemi incelemelerinin daha fazla genişlemesine imkân tanıyacaktır. Örneğin bu çalışmada Alexeseev tarafından ileri sürülen göç güvenlik ikilemi gerekli kriterleri sağlamaması nedeniyle bir güvenlik ikilemi olarak kabul edilmemiştir. Bu türün, başka bir vaka analizinde gerekli koşulları sağlaması halinde güvenlik ikilemi türüne dönüşebilme ihtimali bulunmaktadır.

- Aktörlerin tehdit algılamalarını tespit edecek bir sistem geliştirilebilir mi?

Güvenlik ikilemlerinin çözümlenmesinin önünde bulunan en büyük engel, devlet algılamalarının tam anlamıyla tespit edilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu alan, literatür kapsamında tespit edilen en büyük boşluklardan birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda geliştirilebilecek çalışmalar, aktörleri çatışmaya ve savaşıma yönlendiren davranışların analizine de önemli katkı sağlayacaktır.

- Güvenlik ikilemi türlerinin küresel ve bölgesel güvenlik meselelerinin analizinde kolaylık sağlaması.

Çalışma kapsamında tespit edilen güvenlik ikilemi türleri, çeşitli güvenlik problemlerinin analizine uyarlanabilecek ve birden fazla güvenlik ikilemi tespit edilen vakalarda türler arası kıyaslama imkânı sağlayacaktır.

- Çin ve Hindistan, birçok çatışma alanı bulunmasına rağmen sıcak bir çatışma ortamından kaçınmakta fakat arka planda görünmez bir rekabet mücadelesi vermektedir. Bu doğrultuda devletlerin mücadele alanı somut savaş alanlarından soyut rekabet alanlarına mı taşınmıştır?

Büyük bir tartışma konusu oluşturan bu soru beraberinde “Savaş nedir?”, “Hangi koşullar savaş olarak nitelendirilmelidir?”, “Somut askeri saldırılar olmadan da savaşlar gerçekleşebilir mi?” vb. soruların ortaya çıkmasına yol açmış ve bu sorular yeni çalışmalara ışık tutmuştur.

KAYNAKÇA

- Afridi, Jamal ve Bajoria, Jayshree (2010), “China-Pakistan Relations”, **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/backgrounder/china-pakistan-relations> (10.06.2024).
- Alexseev, Mikhail A. and Hofstetter, Richard C. (2006), “Russia, China and the Immigration Security Dilemma”, **Political Science Quarterly**, 121(1), 1-32.
- Alexseev, Mikhail A. (2011), “Societal Security, The Security Dilemma, and Extreme Anti-Migrant Hostility in Russia”, **Journal of Peace Research**, 48(4), 509-523.
- Ali, Gulam (2017), “China-Pakistan Relations: A Historical Analysis”, Oxford University Press.
- Anwar, Anu (2022), “China-Bangladesh relations: A three way balance between China, India and the US”, MERICS, <https://merics.org/en/china-bangladesh-relations-three-way-balance-between-china-india-and-us> (07.06.2024).
- Arif, Sheikh Mohd (2013), “A History of Sino-India Relations: From Conflict to Cooperation”, **International Journal of Political Science**, 1(4), 129-137.
- Arpi, Claude (2013), “The Sumdorong Chu Incident: A Strong Indian Stand”, <https://www.indiandefencereview.com/the-sumdorong-chu-incident-a-strong-indian-stand/> (27.01.2024).
- Asia Times Maps, (2018), South China Sea Territorial Disputes, https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/i7gf3l/south_china_sea_territorial_disputes/ (07.02.2024).
- Ataay, Meryem Nergis (2019), “in Mucizesi’nin Bir ıkmazı: Bölgesel Eitsizlikler”, **Politik Ekonomik Kuram**, 3(2), 151-176.
- Atkins, Elanor vd. (2023), “Two Paths: Why States Join or Avoid Chinas’s Belt and Road Initiative”, **Global Studies Quarterly**, 3(1), 1-14.
- Aydın, Halil İbrahim vd. (2022), “Ekonomi Güvenliği zerine: Ekonomi-Politik Bir zmleme”, **Maliye ve Finans Yazıları**, 117(1), 197-214.
- Aykın, Hasan (2015), “Jeopolitikten Jeoekonomiye: Ekonomik Güvenliğin Yükselişi”, **Ekonomik Güvenlik**, 1. Baskı içinde, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bandyopadhyaya, Jayantanuja (1962) “China, India and Tibet”, **India Quarterly**, 18(4), 382-393.

- Banerjee, Mayuri (2022), “**Sino-Indian Border Dispute: A Brief Introduction**”, Asian Territorial and Maritime Disputes: A Critical Introduction, 158-177.
- Baruah, Darshana (2023), “Surrounding the Ocean: PRC Influence in the Indian Ocean”, Carnegie Endowment For International Peace, <https://carnegieendowment.org/2023/04/18/surrounding-ocean-prc-influence-in-indian-ocean-pub-89608> (01.03.2024).
- Basu, Aryabrata (1991), “India’s China Policy in Historical Perspective”, **Contemporary Southeast Asia**, 13(1),103-115.
- Basu, Kaushik and Maertens, Annemie (2007), “The Pattern and Causes of Economic Growth in India”, **Oxford Review of Economic Policy**, 23(2), 143-167.
- Bath, Nani ve Babin, Rinki (2021), “Nationalizng a Frontier Space-Frontier Agency to Arunachal Pradesh”, **Mizoram University Journal of Humanities & Social Science**, 7(1), 115-125.
- BBC, (2020), “India and China Race to Build Along a Disputed Frontier“, <https://www.bbc.com/news/world-asia-53171124> (09.10.2023)
- Beardsley, Kyle ve Asal, Victor (2013), “Nuclear Weapons and The Security Dilemma”, Adam N. Stultunberg ve Matthew Fuhrmann (Ed.), **The Nuclear Renaissance and International Security**, 1. Baskı içinde (265-287), Stanford University Press, California.
- Bewoor, Anant (2020), “Daulat Beg Oldi: Operating from the World’s Highest Airfield”, **Vayu Aerospace and Defence Review**, 6(1), 80-85.
- Bhola, P. L. (1989), “India’s China Policy in the 1980s. An Assessment”, **Indian Journal of Asian Affairs**, 2(1), 16-33.
- Bilgiç, Ali (2011). ““Güvenlik İkilemi”ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif”, **Uluslararası İlişkiler**, 8(29), 123-142.
- Bilgiç, Ali (2015), “Dünya Politikasında Güvenlik İkilemleri: Çatışan Anlayışlar, Değişen Örnekler ve Kavramın Geleceğine Yönelik Bir Çalışma”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 11(44), 1-32.
- Boehllefeld, Kathryn (2020), “Sticks and Stones: Nuclear Deterrence and Conventional Conflict”, Journal of Indo-Pasific Affairs, <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2425731/sticks-and-stones-nuclear-deterrence-and-conventional-conflict/> (03.07.2024).
- Bokhari, Kamran (2020), China Joins India and Pakistan in the Kasmir Battlespace, New Lines Institute, <https://newlinesinstitute.org/strategic-competition/china/china-joins-india-and-pakistan-in-the-kashmir-battlespace/> (02.02.2024).

- Booth, Ken ve Wheeler, Nicholas J. (2008a), "Rethinking the Security Dilemma", **Security Studies: An Introduction**, 3. Baskı içinde (131-150), Routledge, London.
- Booth, Ken ve Wheeler, Nicholas J. (2008b), **The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in the World Politics**, 1. Baskı, Palgrave and Macmillan, Hampshire.
- Bork, Ellen (2015), "Caught in the Middle: India, China and Tibet", **World Affairs**, 178(1), 52-58.
- Boruah, Pranjal (2020), "India-China Border Disputes in 1962: Special Emphasis on Aksai-Chin Region", **WEBOLGY**, 17(4), 310-322.
- Butterfield, Herbert (1951), **History and Human Relations**, 1. Baskı, Collins, London.
- Buzan, Barry (2015), **İnsanlar, Devletler & Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Gündem**, (Çev. Emre Çıtak), 2. Baskı, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Derneği, İstanbul.
- Buzan, Barry vd. (1998), **Security: A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, London.
- Byjus, (t.y.), "Act East Policy of India, Launched in 2014- A Comprehensive Overview", [https://www.drishtiias.com/daily-news-analysis/india-s-act-east-policy-1#:~:text=In%20this%20pursuit%2C%20former%20Prime,the%20People%27s%20Republic%20of%20China.\(05.06.2024\).](https://www.drishtiias.com/daily-news-analysis/india-s-act-east-policy-1#:~:text=In%20this%20pursuit%2C%20former%20Prime,the%20People%27s%20Republic%20of%20China.(05.06.2024).)
- Cadell, Cate (2024), Chinese PLA Linked Wessel Map the Indian Ocean for Submarine Warfare, Washingtonpost, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2024/01/10/china-submarine-military-indian-ocean/> (01.05.2024).
- Cerny, Philip G. (2000), "The New Security Dilemma: Divisibility, Defection and Disorder in the Global Era", **Review of International Studies**, 26(4), 623-646.
- Chang, Felix K. (2023), "Australia and India's New Military Bases: Responses to China Naval Presence in the Indian Ocean", Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2023/11/australia-and-indias-new-military-bases-responses-to-chinas-naval-presence-in-the-indian-ocean/> (23.04.2024).
- Chattarji, Subarno (t.y.), "Hindi-Chini Bhai Bhai", https://www.india-seminar.com/2007/573/573_subarno_chattarji.htm (28.04.2023).
- Chinausfocus, (2017), "As China's Military Power Grows, Potential Conflicts Arise", https://www.chinausfocus.com/peace-security/as-chinas-military-power-grows-potential-conflicts-arise?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwqre1BhAqEiwA7g9QhqhdF67dfK--4DbHn-As4GudwnzmuXY7XxHhMxwLeUCSK7SbNm5WoRoCxrSQA_vD_BwE (04.06.2024).

- Chinapower, (2023), How is the Belt and Road Initiative Advancing China's Interest, <https://chinapower.csis.org/china-belt-and-road-initiative/> (17.05.2024.)
- Chen, Wenhong (2007), "Does the Color of the Cat Matter? The Red Hot Strategy in China's Private Enterprises", **Management and Organization Review**, 3(1), 55-80.
- China, "The 6th Five-Year Plan (1981-1985)" (t.y.) <http://www.china.org.cn/english/MATERIAL/157619.htm> (27.12.2022).
- Chinoy, Sujan R. (2020), "The Forgotten Fact of 'China-Occupied Kashmir'", **Manohar Parpikar Institute for Defence Studies and Analyses**, 1-19.
- Chohan, Usman W. ve Aamir Omer (2020), "Kashmir: Beyond Imroglios", **Journal of Indo-Pacific Affairs**, 159-183.
- Chopra, Shweta (2017), "Sino-Indian Relations since 1949", Researchgate, https://www.researchgate.net/publication/316328574_Sino-India_Relations_since_1949 .
- Choudhury, Saptak, (2022), "50 Years of Arunachal Pradesh: A Brief Look at Its Formation", Outlookindia, <https://www.outlookindia.com/author/saptak-choudhury-84> (21.12.2023).
- Chow, Gregory C. (2004), "Economic Reform and Growth in China", **Annals of Economics and Finance**, 5(1), 127-152.
- Christensen, Thomas J. (2002), "The Contemporary Security Dilemma: Deterring a Taiwan Conflict", **Washington Quarterly**, 25(4), 5-21.
- CREDAI, (2019), "India 2030 Exploring the Future", CBRE Researcher, 1-60.
- Cobus, Pete, (2016), "Conflict and Diplomacy on the High Seas", Voanews, <https://projects.voanews.com/south-china-sea/> (13.03.2024).
- Colley, Cristopher K., (2020), "China's Ongoing Debates about India and the United States", <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/chinas-ongoing-debates-about-india-and-united-states> (02.06.2024).
- Çelebi, Serdar (2009), **Hindistan: Güney Asya'nın Güncel Jeopolitiği Bağlamında Uluslararası Politikada Mevcut ve Muhtemel Yeri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dar, Bashir Ahmad (2016), Bilateral Engagements Between China and India since 1988, **India and China Relations: Historical, Cultural and Security Issues**, 1. Baskı içinde, (1-11), UGC Centre for Southeast Asian & Pacific Studies, Sri Venkateswara University.
- Dasgupta, Chandrasekhar (2016), "A Brief History of Panchsheel", **Economic and Political Weekly**, 51(1), 26-31.

- Deepak, B. R. (2019) "Sectional President's Address", **Proceedings of the Indian History Congress**, 80(1), 884-904
- Deshmukh, Cmde S. L. (2022), "China's Encirclement Policy: Implications for India" **Defence Research of Studies**, <https://dras.in/chinas-encirclement-policy-implications-for-india/> (20.06.2024).
- Dibo, Mete ve Aytaç, Deniz (2017), "Çin'de Büyüme ve Kalkınma: Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Kapsamında Bir Değerlendirme", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 165-186.
- Draganik, Maja ve Trapara, Vladimir (2013), "Energy Security Dilemma in the Eurasian Gas Market", **Energy Security of Europe: The Position of Serbia**, 1. Baskı, (32-44), Beograd.
- Drishtiias, (2024), "Relooking India's Neighbourhood First Policy", <https://www.drishtiias.com/daily-updates/daily-news-editorials/relooking-india-s-neighbourhood-first-policy#:~:text=What%20is%20India%27s%20Neighbourhood%20First,issues%20with%20its%20immediate%20neighbours> (20.07.2024).
- Dupuy, Florian ve Dupuy, Pierre-Marie (2013), "A Legal Analysis of China's Historic Rights Claim in the South China Sea", **American Society of International Law**, 107(1), 124-141.
- Dyson, Tim (1994), "On the Demography of the 1991 Census", **Economic and Political Weekly**, 29(51-52), 3235-3239.
- EIA, (2013) "South China Sea", U.S. Energy Information Administration, https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/South_China_Sea (06.03.2024).
- Eurasiareview, (2017), "Changing Dynamics Of India-China Relations Post-Doklam Standoff – Analysis", <https://www.eurasiareview.com/17112017-changing-dynamics-of-india-china-relations-post-doklam-standoff-analysis/> (27.07.2024).
- Euroasiantimes, (2024), "With 41% Cyber Attacks Linked To China – Hacking Buck Passes From Washington To Beijing To New Delhi", <https://www.eurasiantimes.com/with-41-cyber-attacks-linked-to-china-hacking-buck/> (12.10.2024).
- Fani, Yiang (1998), "The Transfer of Western Management to China: Context, Content and Constraints", **Management Learning**, 29(2), 1-27.
- Fazli vd. (2022), "India-China Competition: Perspectives from the Neighbourhood", Observer Research Foundation, <https://www.orfonline.org/research/india-china-competition> (20.06.2024).
- Feer, Mark, C. (1953), "Tibet in Sino-India Relations", **India Quarterly**, 9(4), 367-381.

- Financialexpress, (2023), India and Indian Ocean Evolving Naval Profile, <https://www.financialexpress.com/business/defence-india-and-the-indian-ocean-evolving-naval-profile-3390262/> (30.04.2024).
- Financialexpress (2024), “Chinese Perceptions of India”, <https://www.financialexpress.com/opinion/chinese-perceptions-of-india/3428927/> (01.06.2024).
- Getarchive, (t.y.), 1946 National Geographic Map of Northeast India, <https://timelessmoon.getarchive.net/amp/media/1946-national-geographic-map-of-northeast-india-ebd111> (21.12.2023).
- Ghosh, Arunabha (2006), “Pathways Through Financial Crisis: India”, **Global Governance**, 12(1), 413-429.
- GIS, (2019), “India Nudges China toward Belt and Road Changes”, <https://www.gisreportsonline.com/r/belt-road-initiative-dangers/> (09.05.2024).
- Glaser, Charles L. (1992), “Political Consequences of Military Strategies: Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models”, **World Politics**, 44(4), 497-538.
- Glaser, Charles L. (1997), “The Security Dilemma Revisited”, **World Politics**, 50(1), 171-201.
- Griffin, Christeon C. (2013), “Vietnam’s South China Sea Territorial Disputes: A Path to Resolution”, Joint Military Operations Department Naval War College, <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA594137.pdf> (19.03.2024).
- Gokhale, Vijay (2022), “A Historical Evaluation of China’s India Policy: Lessons for India-China Relations”, **Carnegie India**, 1-50.
- Ha, Do Thanh (2023), “Neighbourhood First Policy” Under Narendra Modi: India’s Strategic Concerns in South Asia”, **Journal of Liberty and International Affairs**, 9(3), 384-400.
- Hanayî, Omirbek (2016), “Güney Çin Denizi’ndeki Temel Sorunlar ve Çözüm Yolları: Çin’in Yaklaşımı”, (18.03.2024).
- Hersee, Steve (2019), **The Cyber Security Dilemma and Securitization of Cyberspace**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of London.
- Herz, John H. (1950), “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, **World Politics**, 2(2), 157-180.
- Herz, John H. (1951), **Political Realism and Political Idealism: A Study in Theory and Realities**, 2. Baskı, University of Chicago Press, Chicago.
- Herz, John H. (1959), **International Politics in the Atomic Age**, 1. Baskı, Columbia University Press, New York.

- Hockstein, Evelyn (2022), “Was NATO Enlargement a Mistake?”, **Foreign Affairs**, <https://www.foreignaffairs.com/ask-the-experts/2022-04-19/was-nato-enlargement-mistake> (21.06.2022).
- Hoffmann, Steven A. (1987), “Ambiguity and India’s Claims to the Aksai Chin”, **Central Asian Survey**, 6(3), 37-60.
- Hudson, G. F. (1962), “The Frontier of China and Assam: Background to the Fighting”, **The China Quarterly**, 1 (12), 203-206.
- Hussain, Iqtidar (2020), “HISTORY OF PAKISTAN–CHINA RELATIONS: THE COMPLEX INTERDEPENDENCE THEORY”, **The Chinese Historical Review**, 27(2), 146-164.
- Hussain, Karki (1962), “China’s Image of India’s Foreign Policy of Non-Alignment”, **The Indian Journal of Political Science**, 23(1), 240-251.
- Ibragimovich, Israilov Bokhodir vd. (2020), “Economic Security: Threats, Analysis and Conclusion”, **International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding**, 7(8), 64-76.
- IAS, (2022), “Necklace of Diamond Strategy- Developments, Challenges and Facing China’s String of Pearls”, <https://www.iasexpress.net/in-depth-necklace-of-diamond-strategy-developments-challenges-and-facing-chinas-string-of-pearls/> (22.07.2024).
- IAS, (2023), “String of Pearls - Implications, Effect on India, India’s Counter Plan, & More”, <https://testbook.com/ias-preparation/string-of-pearls-china-upsc-notes> (29.05.2024).
- IASBABA, (2020), Darbuk-Shyok-Daulat Beg Oldie (DSDBO) Road, <https://iasbaba.com/2020/06/darbuk-shyok-daulat-beg-oldie-dsdbo-road/> (01.02.2024).
- (19.06.2022).
- IASGYAN, (2023), “South China Sea Dispute”, <https://www.iasgyan.in/daily-current-affairs/south-china-sea-dispute-33> (19.03.2024).
- ICAS, (2020), “An Update on American Perspectives on the Belt and Road Initiative”, <https://chinaus-icas.org/research/an-update-on-american-perspectives-on-the-belt-and-road-initiative/> (09.05.2024).
- IEA, (2022), “Russia’s War on Ukraine”, <https://www.iea.org/topics/russia-s-war-on-ukraine>
- Illarionov, Andrei (1999) The Criteria of Economic Security, **Problems of Economic Transition**, 41(12), 63-92.
- ILO, (2006), Definitions: What We Mean When we Say “Economic Security”, Socio Economic Security Indexes, <https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf> (24.07.2022).

- Inat, (t.y.), Belt and Road Initiative Map, <https://www.inat.fr/map/belt-and-road-initiative-map/> (18.05.2024).
- Indiatoday, (2018), “Where is Doklam and why it is important for India?”, <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/where-doklam-why-important-india-china-bhutan-1198730-2018-03-27> (01.06.2024).
- Infra, (2023), “INSTC is a reflection of India's expanding global footprint”, <https://infra.economictimes.indiatimes.com/news/ports-shipping/international-north-south-transport-corridor-a-reflection-of-indias-expanding-global-footprint/100780405> (22.07.2024).
- Invest, (t.y.), “CPEC”, <https://invest.gov.pk/node/162> (01.06.2024).
- Indiatoday, (2022), India-China Border Dispute: Why Current Day LAC is a Huge Disadvantage to New Delhi, <https://www.indiatoday.in/news-analysis/story/india-china-border-dispute-why-current-day-lac-disadvantage-new-delhi-opinion-1988456-2022-08-16> (22.01.2024).
- Indurthy, Rathnam (2016), “India and China: Conflict, Competition, Cooperation and Prospects for Peace”, **International Journal on World Peace**, 33(1), 43-108.
- Jain, B. N. (2004), “India-China Relations: Issues and Emerging Trends”, **The Round Table**, 93(374), 253-269.
- Jervis, Robert (1976), **Perception and Misperception in International Politics**, Princeton University Press, New Jersey.
- Jervis, Robert (1978), “Cooperation Under the Security Dilemma”, **World Politics**, 30(2), 167-214.
- Jervis, Robert (1988), “Realism, Game Theory and Cooperation”, **World Politics**, 40(3), 317-349.
- Joshi, Yogesh ve Mukherje, Anit (2019), “From Denial to Panishment: The Security Dilemma and Chnages in India’s Military Strategy towards China”, **Asian Security**, 15(1), 25-43.
- Kalha, Ranjit Singh (2012), “Tibet as a Factor in Sino-Indian Relations Past and Present”, **Journal of Defense Studies**, 6(4), 7-26.
- Kaalemi, Irshad Ahmed (2023), “One Belt One Road Initiative of China: Geografical Balance of Power, Implacations and Consequence”, **International Journal of Social Science and Entrepreneurship**, 3(1), 515-530.
- Katoch, Prakash (2023), Border Infrastructure: India’s Urgent Catch-Up Game due to Ugly Red Tape, <https://www.spsmai.com/experts-speak/?id=1343&q=Border-Infrastructure> (10.10.2024).
- Kaufman, Stuart (1996a), “An International Theory of Inter-Ethnic War”, **Review of International Studies**, 22(2), 149-171.

- Kaufman, Stuart (1996b), "Spiralling to Ethnic War: Elites, Masses and Moscow in Moldova's Civil War", **International Security**, 21(2), 108-13.
- Khalid, Iram (2013), "Nuclear Security Dilemma of Pakistan", **Journal of Political Studies**, 20(1), 13-33.
- Khalid Manzoor B. vd. (2020), "String of Pearls: Politics of Ports in Indian Ocean", *South Asian Studies*, 35(1), 73-86.
- Khalid, Masood (2021), "Pakistan-China Relations in a Changing Geopolitical Environment", ISAS Working Paper, <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/pakistan-china-relations-in-a-changing-geopolitical-environment/> (05.05.2024).
- Khan, Hafeez Ullah and Khalid, Jiaz (2018), "New Delhi Response to Beijing 'BRI' Project: A Lucid Connection with Chinese "String of Pearls", **Journal of Political Studies**, 25(1), 243-254.
- Khorrami, Nima (2023), "INSTC: Pipeline Dream or a Counterweight to Western Sanctions and China's BRI?", **TheDiplomat**, <https://thediplomat.com/2023/06/instc-pipeline-dream-or-a-counterweight-to-western-sanctions-and-chinas-bri/> (23.07.2024).
- Kim, Seonghoon vd. (2017), "The Long-Term Health Effects of Fetal Malnutrition: Evidence from the 1959-1961 China Great Leap Forward Famine", *Health Economics*, 26(1), 1264-1277.
- Krickovic, Andrej (2015), "When Interdependence Produces Conflict: EU-Russia Energy Relations as a Security Dilemma", **Contemporary Security Policy**, 36(1), 3-26.
- Krishnan, Sankhya (2009), "India's Security Dilemma vis-a-vis China: A Case of Optimum or Sub-Optimum Restraint?", **Regional Center For Strategic Studies**, Colombo, Sri Lanka.
- Kolappan, B. (2019), "Nehru Never Kept His Promise on Kahsmir", <https://www.thehindu.com/news/national/tamil-nadu/nehru-never-kept-his-promise-on-kashmir/article28919026.ece> (07.10.2023).
- Kumar, Arvind (2010), "Future of Indis-China Relations: Challenges and Prospects", **UNISCI Journal**, 24, 187-196.
- Kumar, Pranav (2011), **The Prospects For Sino-India Relations 2020**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Naval Postgraduate School, California.
- Kumar, Sy Surendra (2012), "Strengthening India-China Relations The Relevance of Panchsheel", **World Affairs**, 16(2), 86-99.
- Kumar, Dhiraj (2024), "India vs China: The String of Pearls and Belt & Road", *The Times pf India*, <https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/everything-under-the-sun/india-vs-china-the-string-of-pearls-and-belt-road/> (25.04.2024).

- Kurita, Masahiro (2014), "China-India Relationship and Nuclear Deterrence", **NIDS Security Studies**, 19(2), 37-61.
- Kushner, David (2013), "The Real Story of Stuxnet", **IEEE Spectrum**, <https://courses.cs.duke.edu/spring20/compsci342/netid/readings/cyber/stuxnet-ieee-spectrum.pdf> (15.10.2022)
- Leshem, Dotan (2016), "Retrospectives: What did the Ancient Greeks Mean by Oionomia?", **Journal of Economic Perspectives**, 30(1), p. 225–231.
- Leonetti, Carla (2021), **The Energy Security Dilemma in EU-Russia Relations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MGIMO University.
- Leonova O. and Khatri, J. (2023), "Strategic Partnership between India and the United States: Examining Driving and Restraining Forces", **MGIMO Review of International Relations**, 16(3), 180-198.
- Libicki, Martin C. (2009), **Cyberdeterrence and Cyberwar**, Rand Corporation Project Airforce, United States.
- Lubojemski, Alexander M. (2019), "Satellites and the Security Dilemma", **Astropolitics**, 17(2), 127-140.
- Luciani, Giacomo (1988), "The Economic Content of Security", **Journal of Public Policy**, 8(2), 151-173.
- Liu, Xuecheng (2021), "Putting the Border Dispute in Historical Context", **Journal of Indo-Pacific Perspective**, <https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/JIPA/IndoPacificPerspectives/June%202021/IPP%20June%202021.pdf> (07.10.2023)
- Macrotrends, (2023a), "India Per Capita 1960-2023", <https://www.macrotrends.net/countries/IND/india/gdp-per-capita> (03.08.2023).
- Macrotrends, (2023b), <https://www.macrotrends.net/countries/IND/india/gdp-gross-domestic-product> (11.09.2023).
- Macrotrends, (2023c), <https://www.macrotrends.net/countries/IND/india/gdp-per-capita> (03.08.2023).
- Manhas, Neeraj Singh (2020), "China's policy of 'String of Pearls'", **International Journal of Social Impact**, 5(3), 21-28.
- Mapsontheweb, (2021), Dalai Lama Escape Route from Tibet, <https://mapsontheweb.zoom-maps.com/post/670915185198956544/dalai-lamas-escape-route-from-tibet-1959-the> (20.12.2023).

- Malik, Mohan (1995), "China-India Relations in the Post Soviet Era: The Continuing Rivalry", **The China Quarterly**, 142(1), 317-355.
- Malone, David, M. ve Mukherje, Rohan (2010), "India and China: Conflict and Cooperation", **Survival**, 51(1), 137-158.
- Mazumdar, Arijit (2021), "From "Look East" to "Act East": India's Evolving Engagement with the Asia-Pacific Region", **Assian Affairs**, 52(2), 357-374.
- McBride, James vd. (2023), "China's Massive Belt and Road Initiative", Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> (18.05.2024).
- Mehta, Shibani (2023), "Impasse at the LAC: An Examination of the 2013, 2014, and 2015 Standoffs", Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/research/2023/10/impasse-at-the-lac-an-examination-of-the-2013-2014-and-2015-standoffs?lang=en> (20.07.2024).
- Mehta, Shibani (2024), "On Thin Ice: Bhutan's Diplomatic Challenge Amid the India-China Border Dispute", Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/posts/2024/05/on-thin-ice-bhutans-diplomatic-challenge-amid-the-india-china-border-dispute?lang=en> (06.06.2024).
- Melander, Erik (1999), **Anarchy Within: The Security Dilemma Between Ethnic Groups in Emerging Anarchy**, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, Sweden.
- Meng, Xin, and Nancy, Qian (2006), "The Long Run Health and Economic Consequence of Famine on Survives: Evidence from China's Great Famine", IZA Discussion Papers, No. 2471, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Mesjasz, Czeslaw (2015), "Ekonomik Güvenlik", **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, 2. Baskı içinde (239-257), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Morrison, Wayne M. (2019), "China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States", Current Politics and Economics of Northern and Western Asia, 28(2/3), 189-242.
- Mukherjee, Amitava (2020), "Daulat Beg Oldi: Flashpoint of the Himalayas", Geopolitical Monitor, <https://www.geopoliticalmonitor.com/daulat-beg-oldi-flashpoint-of-the-himalayas/> (09.10.2023).
- Mukherji, Rahul (2009), "The State, Economic Growth and Development in India", **India Review**, 8(1), 81-106.

- Mukhtar, Shabnum (2023), "History of Struggle for Freedom in Kahsmir", **Shanlax International Journal of Management**, 8(1), 185-90.
- Nawalbaing, (2021), "India's Interest in the Great Game of Indian Ocean Politics", Medium, <https://nawalbaig43.medium.com/indias-intesrest-in-the-great-game-of-indian-ocean-politics-64d6db65554f> (27.03.2024).
- Natajara, V. (2006), "The Sumdorong Chu Incident", <https://www.bharat-rakshak.com/ARMY/history/siachen/286-Sumdorong-Incident.html> (27.01.2024).
- Nedopil, Christoph (2023) "Countries of the Belt and Road Initiative", **Green Finance & Development Center**, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/> (16.05.2024).
- Nesadurai, Helen E. S. (2004), "Introduction: Economic Security, Globaization and Governance", **The Pasific Review**, 17(4), 459-484.
- Netolicka, Veronika and Mares, Miroslav (2018), "Arms race "in cyberspace": A case study of Iran and Israel", **Comparative Strategy**, 37(5), 414-429.
- Niekerk, Brett Van (2019), "A Legal Perspective of the Cyber Security Dilemma", **14th International Conference on Cyber Warfare and Security**, Durban-South Africa.
- Norbu, Dawa (1997), "Tibet in Sino-Indian Relations: The Centrality of Marginality", **Asian Survey**, 37(11), 1078-1095.
- Nordvpn, (2021), "China vs. India: the start of a cyber war?", [https://nordvpn.com/tr/blog/china-india-cyber-warfare/?srsltid=AfmBOoq8_wUllSqtOHjppqQxIa_Rl4k6wkX8dP7BwBFgigGe_RjxIpzb\).%C4%B0ki](https://nordvpn.com/tr/blog/china-india-cyber-warfare/?srsltid=AfmBOoq8_wUllSqtOHjppqQxIa_Rl4k6wkX8dP7BwBFgigGe_RjxIpzb).%C4%B0ki) (11.10.2024).
- Özcan, Mesut (2020), "Karma Güvenlik İkilemi ve Devlet dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Sistemdeki Rolü", **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, 22(2), 226-241.
- Pardesi, Manjeet S. (2021) "India's China Strategy Under Modi Continuity in the Management of an Asymmetric Rivalry", **International Politics**, 59(1), 1-23.
- Paul, Suman (2020), "India's shift from Look East Policy to Act East Policy", **Elementary Education Online**, 19(2), 1366-1371.
- Patranobis, Sutirtho (2017), "Lessons for India and China from 1967 Nathu La Clash", *Hindus Times*, <https://www.hindustantimes.com/world-news/lessons-for-india-and-china-from-1967-nathu-la-clash/story-IjZMtQb92D98pFgiCFN3ON.html> (02.08.2024).

- Petty, Martin, (2023), "What is Scarborough Shoal in the South China Sea and why are China and the Philippines Disputing it?", <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/what-is-risk-conflict-disputed-scarborough-shoal-2023-09-26/> (18.03.2024).
- Prakash, Prem (2022), "Operation Chequerboard: Indian Army Averted the 'nd 1962 War", <https://www.defencexp.com/operation-chequerboard-indian-army-averted-the-2nd-1962-war/> (29.01.2024).
- PRM, (t.y.), Tibet Map, https://web.prm.ox.ac.uk/tibet/tibet_places_overview.html (10.12.2023).
- Podder, Sukanya (2013), "Non-State Armed Groups and Stability: Reconsidering Legitimacy and Inclusion", **Contemporary Security Policy**, 34(1), 16-39.
- Pokharna, Bhawana (2009), **The Indian Journal of Political Science**, 70(2), 611-626.
- Pop, Irina Lolnela (2016), "The Geopolitics of energy Security: China's Energy Interest in ASEAN Countries", **Center for Geopolitics & Security and Realism Studies**, <https://cgsrs.org/files/files/file-1547761689.pdf> (19.03.2024).
- Popa, Iulian F. (2014), "Mapping the Cyber Security Dilemma Selective Theoretical Remarks", **Intelligence in the Knowledge Society**.
- Populationpyramid, (2023), <https://www.populationpyramid.net/india/1960/> (11.09.2023).
- Posen, Barry (1993), "The Security Dilemma and Ethnic Conflict", **Survival**, 35(1), 27-47.
- Puri, Raman ve Sahgal, Arun (2011), "The South China Sea Dispute: Implications for India", **Indian Foreign Affairs Journal**, 6(4), 437-448.
- Purohit, Kunal (2022), "Why India is Worried about China and Myanmar as Conflict Flares up in its Northeast Region", **SCMP**, <https://www.scmp.com/week-asia/explained/article/3164208/why-india-worried-about-china-and-myanmar-conflict-flares-its> 01.06.2024.
- Radoman, Jelena (2007), "Securization of Energy as a Prelude to Energy Security Dilemma", **Western Balkans Security Observer**, 4, 36-44.
- Raghavan, Srinath (2019), "The Security Dilemma and India China Relations", **ASIAN SECURITY**, 15(1), 60-72. (11.10.2021).
- Rana, Sonal (2018), "Know about the Nathu La and Cho La clashes of 1967 that Inspired Paltan", **The Statesman**, <https://www.thestatesman.com/india/1967-nathu-la-cho-la-clashes-paltan-story-1502681946.html> (01.07.2024).
- Rand, (2017), "What Were China's Objectives in the Doklam Dispute?", **Objective Analysis Effective Solutions**, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2017/09/what-were-chinas-objectives-in-the-doklam-dispute.html> (01.06.2024).

- Ranganathan, C, V, (2016), From Conflict to Cooperation: A Survey of India-China Relations, **India and China Relations: Historical, Cultural and Security Issues**, 1. Baskı içinde, (1-11), UGC Centre for Southeast Asian & Pacific Studies, Sri Venkateswara University.
- Rather, Mohd AArif (2019), “China’s Role In The India-Pakistan Conflict”, **World Affairs: The Journal of International Issues**, 23(1), 38-47.
- Reeves, Jeffrey (2011), “Arunachal Pradesh: A Crux of Sino-India Rivalry”, **Small Wars Journal**, 10(1), 1-12.
- Rehman, Iskander (2009), “Keeping the Dragon at Bay: India’s Counter-Containment of China in Asia”, **Asian Security**, 5(2), 114-143.
- Roe, Paul (1999), “The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a ‘Tragedy’?”, **Journal of Peace Research**, 36(2), 183-202.
- Roe, Paul (2000), “Former Yugoslavia: The Security Dilemma That Never Was?”, **European Journal of International Relations**, 6(3), 373-393.
- Roe, Paul (2002), “Misperception and Ethnic Conflict: Transylvania's Societal Security Dilemma”, **Review of International Studies**, 28(1), 57-74.
- Roe, Paul (2005), **Ethnic Violence and Societal Security Dilemma**, 1. Baskı Routledge, London.
- Rose, William (2000), “The Security Dilemma and Ethnic Conflict: Some New Hypotheses”, **Security Studies**, 9(4), 1-51.
- Rowan, Joshua P. (2005), “The US-Japan Security Alliance, ASEAN, and the South China Sea Dispute”, **Asian Survey**, 45(3), 414-436.
- Roy, Tirthankar (2002), “Economic History and Modern India: Redefining the Link”, **Journal of Economic Perspective**, 16(3), 109-130.
- Rueter, Nicholas C. (2011), **The Cyber Security Dilemma**, Master Thesis, Duke University.
- Rusko, Cristopher J. ve Sasikumar, Karthika (2007), “India and China: From Trade to Peace?”, **Asian Perspective**, 31(4), 99-123.
- Saha, Premesha (2016), “India and South China Sea Dispute”, **India and China: Constructing a Peaceful order in the Indo-Pacific**, 1. Baskı içinde (64-79), National Maritime Foundation, New Delhi.
- Subramaniam, Arjun (2023), “War in Our Times | How Indian Army gave Chinese PLA a bloody nose at Nathu La and Cho La in 1967”, Firstpost, <https://www.firstpost.com/opinion/war-in-our-times-how-indian-army-gave-chinese-pla-bloody-nose-at-nathu-la-and-cho-la-in-1967-13189092.html> (04.07.2024).

- Sanders, Richard (1999), "The Political Economy of Chinese Environmental Protection: Lessons of the Mao and Deng Years", **Third World Quarterly**, 20(6), 1201-1214.
- Scott, David (2008) "The Great Power 'Great Game' between India and China: The Logic of Geography", **Geopolitics**, 13(1), 1-26.
- SDAM (2023), "Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomik Koridoru (IMEC)", **Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi**, <https://sdam.org.tr/haberdetay/hindistan-orta-dogu-avrupa-ekonomik-koridoru-imec.html> (06.12.2024)
- Scott, David (2013), "India's Role in the South China Sea: Geopolitics and Geoeconomics in Play", **India Review**, 12(2), 51-69.
- Seth, Nareshwar Dayal (1968), "India's Policy Towards China", **The Indian Journal of Political Science**, 29(2), 143-150.
- Shesadi, Sebastian (2022), "Why did NATO Enlarge", **Naval Technology**, <https://www.naval-technology.com/special-focus/nato-expansion-russia-putin-ukraine-germany/> (21.06.2022).
- Shetty, Sudhanva Shetty (2017), "What Is The Conflict Between Tibet & China? Know About It", **The Logical Indian**, <https://thelogicalindian.com/story-feed/awareness/conflict-between-tibet-and-china/> (25.05.2023).
- Shultz, George (1984), **Preventing the Proliferation of Nuclear Weapons**, Bureau of Public Affairs, Washington D.C.
- Smotrytska, Maria (2021), China's Belt and Road Initiative: Genesis and Development, IFIMES, <https://www.ifimes.org/en/researches/ifimes-analysis-of-chinas-belt-and-road-initiative-genesis-and-development/4930> (16.05.2024).
- Sridharan, Kripa (2005), "Prime Minister Wen Jiabo's Visit to India, 9-12 April 2005", ISAS.
- Srinivasan, Venkataraghavan S. (2021), "Arunachal Pradesh has Always been Part of India", Rediff, <https://www.rediff.com/news/special/arunachal-pradesh-has-always-been-part-of-india/20211215.htm> (21.12.2023).
- Statista, (2023) <https://www.statista.com/statistics/1356755/share-global-economy-country/> (10.04.2023).
- Suh, Jae Jung (2006), "Producing Security Dilemma out of Uncertainty: The North Korean Nuclear Crisis", **The Mario Einaudi Center for Studies**, 8(6), 1-47.
- Sun, Yun (2020), "China Strategic Assessment of India", <https://warontherocks.com/2020/03/chinas-strategic-assessment-of-india/> (26.07.2023).
- SurveyofIndia, (2023), <https://www.surveyofindia.gov.in/pages/who-we-are> (14.09.2023).

- Siddiqi, Farhan Hanif (2012), "India-China Relations in the 21st Century: Impact on Regional and Global Politics", **Pakistan Horizon**, 65(2), 59-72.
- Sikri, Rajiv (2011), "The Tibet Factor in India-China Relations", **Journal of International Affairs**, 64(2), 55-71.
- Singh, Albay Rajinder, (2017), Achilles HELL in India's Border Defence with China, <https://www.indiandefencereview.com/news/achilles-heel-in-indias-border-defence-with-china/> (12.01.2024).
- Singh, Sushant (2017), "India's China Policy Is Confused", <https://foreignpolicy.com/2022/06/14/india-china-policy-ladakh-border-clash-quad-modi/> (30.07.2023).
- SIPRI, (2022), "World Military Expenditure Passes 2 Trillion First Time", <https://sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time> (10.06.2022).
- SIPRI Fact Sheet, (2024), "TRENDS in WORLD MILITARY EXPENDITURE", https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf (07.07.2024).
- Smil, Vaclav (1999), "China Great Famine: 40 Years Later", **BMJ**, 319(7225), 1619-1621. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1127087/?source=post_page-----6ee0ffda6387-----
- Sokolsky, Richard (2017), "The New NATO-Russia Military Balance: Implications for European Security", **Carnegie Endowment for International Peace**, 13(15), 1-19.
- Studyiq, (2023), India-China Border Dispute, Border Map, Conflicts, Major Disputes", <https://www.studyiq.com/articles/india-china-border-dispute/> (15.10.2023).
- Suny, Ronald (2022), "Ukraine War Follows Decade of Warnings that NATO Expansion into Eastern Europe could Provoke Russia", **The Conversation**, <https://theconversation.com/ukraine-war-follows-decades-of-warnings-that-nato-expansion-into-eastern-europe-could-provoke-russia-177999> (22.06.2022).
- Şimşek, Mevlüdiye (2005), "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne(WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar", **Yönetim ve Ekonomi**, 12(2), 77-90.
- Tamer, Cenk (2022), ANKASAM İnfografik: Hindistan'ın Hint Okyanusu'ndaki Varlığı, <https://www.ankasam.org/ankasam-infografik-hindistanin-hint-okyanusundaki-varligi/> (03.03.2024).
- Tang, Shiping (2009), "The Security Dilemma: A Conceptual Analysis", **Security Studies**, 18(3), 587-623.

- Taniguçi, Takuya (2020), “Should We Forget about the Asia-Africa Growth Corridor?”, **Lettre du Centre Asie**, 87.
- Tariq, Sidra (2016), “Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean: Revisiting the ‘String of Pearls’ Strategy, Spotlight on Regional Affairs, 6(1), 1-36.
- The American Heritage Dictionary, (2022a), <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=dilemma> (15.04.2022).
- The American Heritage Dictionary, (2022b), <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=paradoxes> (15.04.2022).
- Thukydides (...), **Peloponnessos Savaşları**, (Çev. Furkan Akderin), 4. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul.
- Tisdell, Clem (2009), “Economic Reform and Openness in China: China’s Development Policies in the Last 30 Years”, **Economic Analysis & Policy**, 39(2), 271-294.
- Tonnenson, Stein (2002), “The Paracels: The “Other” South China Sea Dispute”, **Asian Perspective**, 26(4), 145-169.
- Trading Economics (2024a), “China Export to India”, <https://tradingeconomics.com/china/exports/india> (10.06.2024).
- Trading Economics (2024b), “India Export to China”, <https://tradingeconomics.com/india/exports/china> (10.06.2024).
- Turgutoğlu, Kenan (2017), “Güvenlik Perspektifinden Ekonomiye Bakış: Ekonomik Güvenliğin Ulus Devlete Etkilerinin Analizi”, **B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 36(1), 111-156.
- USI of India (2019), “China’s Cyber Warfare Capabilities”, United Service Institution of India, <https://www.usiofindia.org/publication-journal/chinas-cyber-warfare-capabilities.html> (10.10.2024).
- U.S.-China Security Review Commission, (2022), Compilation of Hearings Held Before the U.S.-China Security Review Commission, One Hundred Seventh Congress, first and second sessions. Washington, DC: U.S. G.P.O.
- Ünver, Deniz (2023b), “INTERNATIONAL NORTH-SOUTH TRANSIT CORRIDOR (INSTC)”, AVİM, [HTTPS://AVİM.ORG.TR/BLOG/INTERNATIONAL-NORTH-SOUTH-TRANSIT-CORRIDOR-INSTC-06-07-2023](https://avim.org.tr/blog/international-north-south-transit-corridor-instc-06-07-2023) (21.07.2024).
- Vajiram & Ravi, (2023), China Includes Arunachal Pradesh, Aksai Chin Area in new Map, <https://vajiramias.com/article/china-includes-arunachal-pradesh-aksai-chin-area-in-new-map/64eee94f6ea810732d4e5837/> (07.10.2023).

- Vinci, Anthony (2008), "Anarchy, Failed States and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis", **International Studies Quarterly**, 52(1), 295-314.
- Xing, Li (1999), "The Transformation of Ideology from Mao to Deng: Impact on China's Social Welfare Outcome", **Int J Soc Welfare**, 8(1), 86-96.
- Yakup, Mutlumon (2020), "What does Think India?", **EFCR**, https://ecfr.eu/special/what_does_india_think/analysis/china_india_pakistan_and_a_stable_regional_order (10.06.2024).
- Yergin, Daniel (2006), "Ensuring Energy Security", **Foreign Affairs**, 85(2), 69-82.
- Yong, Jiang (2007), "Economic Security: Redressing Imbalance", **China Security**, 3(2), 66-85.
- Zaidi, S. H. (2003), "The Intractable Kashmir Issue: Search for a Rational Solution", **Pakistan Horizon**, 56(2), 53-85.
- Zhang, Weiying ve Gang, Yi (1997), "China's Gradual Reform: A Historical Perspective", China's Economic Growth and Transition: Macroeconomic, Environmental and Social Regional Dimension, Nova Science Publishers, 19-55.
- Zoller, Zarchay W. (2019), "China's Strategy And Aggression in the East and South China Seas: How much of it is Driven by Undersea Oil and Natural Gas?", **John Hopkins University**.
- Zongyi, Liu (2020), "Boundary Standoff and China-India Relations: A Chinese Scholar's Perspective", **China Quarterly of International Strategic Studies**, 6(2), 223-248.
- Wang, Zhengyi (2004), "Conceptualizing Economic Security and Governance: China Confronts Globalization", **The Pacific Review**, 17(4), 523-545.
- Wæver, Ole vd. (1993), **Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe**, 1. Baskı, Pinter Publisher, London.
- Wæver, Ole (1995), "Securitization and Desecuritization", **On Security**, 1. Baskı içinde (46-86), Columbia University Press, New York.
- Westcott, Ben (2020), "Face-off at 14,000ft: China and India have been to War over their Himalayan Border Before. Is it about to happen again?", **CNN**, <https://edition.cnn.com/interactive/2020/06/asia/india-china-border-explainer-scli-intl-hnk/> (02.012024).
- Weimar, Niclas D. (2013), "**Sino-Indian Power Preponderance in Maritime Asia: a (-re)source of Conflict in the Indian Ocean and South China Sea**", **Global Change Peace & Security**, 25(1), 5-26.
- Wheeler, Nicholas (2008), "To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age", **International Relations**, 22(4), 493-509.

Williams, Heather (2024), “China’s Waterlogged Missiles Don’t Matter”, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/chinas-waterlogged-missiles-dont-matter> (01.07.2024).

Wijayasiri Janaka ve Senaratne, Nuwanthi (2018), “China’s Belt and Road Initiative (BRI) Sri Lanka, UNAM, 373-401.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&start=1960&view=chart>

Worldbank 2023a.
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=1997&locations=CN&start=1978&view=chart>

Worldbank, 2023b
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=CN&start=1997&view=chart>

Worldbank, 2023c
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=IN&start=1986&view=chart> (28 Mart 2023).

Worldbank, 2023d <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=IN> (11.04.2023).

Worlddata, (2023) <https://www.worlddata.info/largest-economies.php> (19 Ocak 2023).

ÖZGEÇMİŞ

Dilek KARADENİZ TOPAL, 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu’nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu’nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi’ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında “YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör” doktora eğitimine başlamıştır. Yüksek Lisans tez döneminde beş ay Macaristan’da bulunmuştur.

KARADENİZ TOPAL, evli olup İngilizce bilmektedir.